

**Ukrayna Tarihî Romanlarında Türkçe
Alıntı Sözcüklerin Kullanımı**

Marina SYDORENKO

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Dili Bilim Dalı
Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR
2018**

Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Marina SYDORENKO

UKRAYNA TARİHİ ROMANLARINDA TÜRKÇE ALINTI
SÖZCÜKLERİN KULLANIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR

ERZURUM – 2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " **Ukrayna Tarihî Romanlarında Türkçe Alıntı Sözcüklerin Kullanımı**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin basılı ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
 Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
 Tezimim ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

Marina SYDORENKO

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR danışmanlığında, Marina Sydorenko tarafından hazırlanan bu çalışma 11/05/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **Türk Dili ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Gürer
GÜLSEVİN

İmza :

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Kâzım
KÖKTEKİN

İmza :

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Muharrem
DAŞDEMİR

İmza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 29/5/2018

Doç. Dr. Rifat KÜTÜK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
ŞEKİLLER VE TABLOLAR DİZİNİ	IX
ÖN SÖZ.....	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

UKRAYNA'NIN TARİHİ VE UKRAYNA - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1.1. UKRAYNA MİLLETİNİN ETNİK KÖKENLERİ	4
1.2. KIYIV RUS' DEVLETİ ÖNCESİ UKRAYNA TARİHİ	9
1.3. KIYIV RUS' DEVLETİ DÖNEMİ UKRAYNA TARİHİ.....	13
1.4. KOZAK DÖNEMİ UKRAYNA TARİHİ	17
1.5. SSCB DÖNEMİ UKRAYNA TARİHİ	22
1.6. BAĞIMSIZ UKRAYNA TARİHİ	23
1.6.1. Bağımsızlık İlanı.....	23
1.6.2. “Turuncu Devrim”	24
1.6.3. Onur Devrimi (Euro Maydan)	25
1.6.4. Rusya'nın Ukrayna'ya Silahlı Saldırısı	266
1.7. UKRAYNA - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ ÜZERİNE	27

İKİNCİ BÖLÜM

UKRAYNA EDEBİYATININ VE TARİHİ ROMANININ GELİŞİMİ

2.1. KIYIV RUS' DÖNEMİ UKRAYNA EDEBİYATI	377
2.2. KOZAK DÖNEMİ UKRAYNA EDEBİYATI	388
2.3. SSCB DÖNEMİ UKRAYNA EDEBİYATI	41
2.4. ÇAĞDAŞ DÖNEM UKRAYNA EDEBİYATI.....	43
2.5. TARİHİ ROMAN.....	433

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UKRAYNA DİLİ: TARİH, ÖZELLİKLER VE ALINTI SÖZCÜKLERİN YERİ

3.1. UKRAYNA DİLİNİN TARİHİ	46
3.2. GÜNÜMÜZ UKRAYNA DİLİ VE ÖZELLİKLERİ	51
3.3. UKRAYNACANIN SÖZ VARLIĞI	52

3.4. UKRAYNACADA ALINTI SÖZCÜKLER VE ÖZELLİKLERİ	54
3.4.1. Ukraynacadaki Alıntı Sözcüklerin Özellikleri.....	54
3.4.2. Ukrayna Dilindeki Alıntı Sözcükler	56
3.5. UKRAYNACADA TÜRKÇE ALINTI KELİMELER	64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UKRAYNA TARİHİ ROMANLARINDA TÜRKÇE ALINTI SÖZCÜKLERİN KULLANIMI

4.1. UKRAYNA TARİHİ ROMANLARI VE YAZARLARI HAKKINDA	68
4.2. ALINTI SÖZCÜKLERİN ETİMOLOJİSİ	112
4.3. ÖRNEK CÜMLELER	171
4.4. UKRAYNA TARİHİ ROMANLARINDAKİ BAZI TÜRKÇE ALINTI KELİMELERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ SES KARŞILIKLARI	249
SONUÇ	254
KAYNAKÇA	258
EKLER	270
Ek 1. Türkçe Kökenli Alıntı Sözcükler %53	270
Ek 2. Türkçe Vasıtasıyla Ukraynacaya Geçen Arapça Kökenli Alıntı Sözcükler %26, 7	272
Ek 3. Türkçe Vasıtasıyla Ukraynacaya Geçen Farsça Kökenli Alıntı Sözcükler %12, 6	270
Ek 4. Türkçe Vasıtasıyla Ukraynacaya Geçen Moğolca, Yunanca, İtalyanca ve Rumca Kökenli alıntı sözcükler %3	1
Ek 5. Türkçe Vasıtasıyla Ukraynacaya Geçen Karışık Dilli Alıntı Sözcükler %4,4	1
Ek 6. Ukrayna Tarihi Romanlarında En Çok Kullanılan 100 Türkçe Alıntı Sözcük	276
Ek 7. Ukrayna Tarihi İle İlgili Terimler Sözlüğü	278
DİZİN	279
ÖZGEÇMİŞ	285

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ukrayna Tarihî Romanlarında Türkçe Alıntı Sözcüklerin Kullanımı**Marina SYDORENKO****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR****2018, 285 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR****Prof. Dr. Kâzım KÖKTEKİN****Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN**

Hazırlamaya çalıştığımız “Ukrayna Tarihî Romanlarında Türkçe Alıntı Sözcüklerin Kullanımı” adlı yüksek lisans tezinde yetmiş eserden hareketle tespit ettiğimiz alıntı sözcüklerin etimolojik açıklamaları ve Ukraynacadan Türkiye Türkçesine aktarılan örnek cümleler beraber verilmiştir. Ayrıca bulduğumuz 468 tane alıntı kelime, unvan ve meslek adları, askerî terimler, dinî terimler, yemek isimleri, giysi adları, yer adları, hayvan adları ve diğer egzotik alıntılar sekiz grup olmak üzere tasnif edilmiştir. Kabul edilebilir etimolojik izahlara sahip olmayan sözcüklere etimolojik listede yer verilmemiştir. Fakat dilbilimciler tarafından Türkçe alıntı olarak kabul edilen Arapça, Farsça, Yunanca ve İtalyanca gibi dillerden Türkçe aracılığıyla Ukraynacaya girmiş kelimelere bu çalışmada yer verilmiştir. Günümüz Türkçesinde ve lehçelerinde kullanılmayan ya da nadiren kullanılan alıntı sözcükleri tespit etmek için birçok Türkçe sözlükten yararlanılmıştır. Analiz bölümünde romanlarda yer alan alıntı kelimelerinin geçirdiği ses değişikliklerine de değinilmiştir. Seçtiğimiz romanların çoğunda da tarih boyunca Ukrayna-Türk ilişkilerinin en önemli temas noktaları hakkında bilgilere yer verilmiştir. Araştırma kısmının dışında Ukrayna tarihi ve Ukraynaca, Ukrayna tarihî roman yazarları, Ukrayna-Türkiye ilişkileri konusunda kısa bilgiler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Ukraynaca, Türkçe, tarihî roman, alıntı sözcük, etimoloji, ödünçlenme, kaynak dili.

ABSTRACT**MASTER THESIS****Marina SYDORENKO****Advisor: Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR****2018, page: 285****Jüri: Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR****Prof. Dr. Kâzım KÖKTEKİN****Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN**

The submitted master thesis called *The Usage of Turkish Loan Words in Ukrainian Historical Novels* focuses on borrowings selected from seventy works of literature with their etymological analysis and example sentences translated from Ukrainian to Turkish language. Besides that, identified 468 loanwords were classified into eight groups: title and job names, military terms, religious terms, food names, clothes names, place names, animal names and other exotic names. Loanwords that haven't clear etymological explanations were taken away from our list. Nevertheless words originated from Arabian, Persian, Greek and Italian that came into Ukrainian through Turkish language and approved by linguists like Turkish loanwords are presented in our work. Many Turkic vocabularies were examined in order to detect loanwords that aren't or rarely present in modern Turkish language. In research part of the thesis phonetical changes of Turkish loanwords in Ukrainian also were analysed. Many of selected novels show us the most important historical points of the Ukraine-Turkey relations. In addition, besides data received through the research, we provided our work with short knowledge about Ukrainian history, language, authors of historical novels and Ukraine-Turkey relations.

Key words: Ukrainian, Turkish language, historical novel, loanwords, etymology, borrowing, source language.

KISALTMALAR DİZİNİ

Dil Kısaltma Dizini

DLT. : Dîvânü Lugati't-Türk	Krç-Blk. : Karaçay-Balkarca
AD. : Anadolu Türk Dialektleri	Kum. : Kuman Türkçesi
Alm. : Almanca	Kaz. : Kazak Türkçesi
Alt. : Altayca	Lat. : Latince
Ar. : Arapça	Leh. : Lehçe
Aram. : Aramice	Mac. : Macarca
HAvr. : Hint-Avrupa Dili	Moğ. : Moğolca
AT. : Ana Türkçe	OFar. : Orta Farsça
Avs. : Avesta Dili	OLat. : Orta Latince
Az. : Azerbaycan Türkçesi	Osm. : Osmanlı Türkçesi
Çin. : Çince	OT. : Orta Türkçe
ÇT. : Çağatay Türkçesi	OYun. : Orta Yunanca
Çuv. : Çuvaşça	Özb. : Özbek Türkçesi
EFar. : Eski Farsça	Rum. : Rumca
ET. : Eski Türkçe	Sansk. : Sanskritçe
EYun. : Eski Yunanca	Soğd. : Soğdca
Far. : Farsça	Tat. : Tatarca
İbr. : İbranice	Tel. : Teleüt Türkçesi
İng. : İngilizce	TT. : Türkiye Türkçesi
İt. : İtalyanca	Türkm. : Türkmen Türkçesi
Kar. : Karay Türkçesi	Ukr. : Ukraynaca
Kırg. : Kırgız Türkçesi	Uyg. : Uygurca
Kırım Tat. : Kırım Tatarcası	Yun. : Yunanca
KKlp. : Karakalpakça	

Eser Kısaltma Dizini

AP : Amor Patriae 'Vatan Sevgisi'
BGN : Bogun
BZP : Bortsi za Pravdu 'Hak için Mücadele Edenler'

- ÇM** : Çornomortsi ‘Karadenizciler’
- ÇP** : Çest i Plaha ‘Şeref ve Darağacı’
- ÇŞ** : Çumatskiy Şláh ‘Çumak Yolu’
- ÇV** : Çorniy Verşnik ‘Kara Atlı’/Tayemniy Posol ‘Gizli Elçi’ dizisi
- DD** : Dvi Doli ‘İki Kader’
- DG** : Den Gnivu ‘Garez Günü’
- DH** : Džurı Harakternıkı ‘Büyücü Džuralar’
- DKŞ** : Džurı Kozaka Şvaykı ‘Kozak Şvayka’nın Džuraları’
- DPÇ** : Džurı i Pidvodniy Çoven ‘Džurı ve Denizaltı’
- FP** : Fatalna Pomılka ‘Mukadder Hata’
- FS** : Firman Sultana ‘Sultan Fermanı’/Tayemniy Posol ‘Gizli Elçi’ dizisi
- GSM** : Graye Sine More ‘Mavi Deniz Coştu’
- GU** : Gomonila Ukrayina ‘Ukrayna Uğulduyor’
- HİV** : Hetman İvan Viğovskiy
- HM** : Hetman
- HS** : Horıt Sviça ‘Mum Yanıyor’
- HTN** : Hotın
- HTS** : Hetmanskıy Skarb ‘Hetman Hazinesi’
- İB** : İvan Bogun
- İS** : Ivan Sulıma
- İZJ** : İz Dereva Jalü ‘Merhamet Ağacından’
- KKD** : Misto Kohantsiv na Karadenizi ‘Karadeniz Aşıklarının Şehri’
- KN** : Kırımska Nevolá ‘Kırım Esareti’
- KNTP** : Konotop
- KPF** : Kolı Promovláyut Falkonetı ‘Savaş Topları Konuşunca’
- KPŞ** : Kınjal Protı Şabli ‘Kılıca Karşı Hançer’
- LÇO** : Lıtsar u Çornomu Oksamiti ‘Siyah Sedefli Şövalye’
- LDL** : Lüdolovı ‘İnsan Avcıları’ (2 cilt)
- LMMZ** : Lübov Mayeş Mayeş Zgodu ‘Sevgi Varsa Uyum da Var’
- MLV** : Malvı ‘Gülhatmiler’
- NBB** : Na Brata Brat ‘Kardeşler Karşı Karşıya’
- NS** : Nesmertelna Slava ‘Tehlikesiz Şöhret’

- NU** : Na Uhodah ‘Kendi Köyünde’
- OÇ** : Otaman Çayka
- OK** : Olekisy Korniyenko
- OL** : Order na Lübov ‘Aşk İzni’
- OP** : Osavul Pidkovı ‘Pidkova’nın Yasavulu’
- OPR** : Opiri ‘Hortlaklar’
- PB** : Pered Bureyu ‘Fırtına Öncesi’
- PÇT** : Poçatok ‘Başlangıç’
- PDN** : Polkovnik Danılo Neçay ‘Albay Danılo Neçay’
- PDZ** : Pobratımı, abo Prıgodı Dvoh Zaporojtsiv na Suhodoli, v Mori ta Pid Vodoyu, ‘Ant Kardeşler veya Karada, Denizde ve Sualtında İki Zaporijjá Kozak Maceraları’
- PGN** : Pogoná. ‘Takip’
- PLM** : Polumya ‘Alev’
- PMD** : Pısmena Mınulıh Dnıv ‘Maziden Sayfalar’
- PML** : Prıgodı Molodogo Lıtsará ‘Genç Şövalyenin Maceraları’
- POB** : Pid Odnu Bulavu ‘Aynı Bulavanın Altına’
- PSV** : Polkovnik Semen Vısoçan ‘Albay Semen Vısoçan’
- PUŞ** : Posol Urus Şaytana ‘Urus Şeytanın Elçisi’/Tayemniy Posol ‘Gizli Elçi’ dizisi
- RKLN**: Roksolana
- SAG** : Sagaydaçniy (Çaykovskiy)
- SGDN**: Sagaydaçniy (Mordovets)
- SK** : Stepova Kvitka ‘Kır Çiçeği’
- SN** : Severın Nalıvayko
- SZ** : Sontse Zahodıt ‘Güneş Batıyor’
- ŞB** : Şláhom Burhlıvım ‘Fırtınalı Yoluyla’
- ŞS** : Şablá i Strıla ‘Kılıç ve Ok’
- ŞŞ** : Şovkovıy Şnurok ‘İpek Bağı’/Tayemniy Posol ‘Gizli Elçi’ dizisi.
- TRZ** : Trızna ‘Üç Gün’
- TŞ** : Tantsi Şaytana ‘Şeytan Dansları’
- VPS** : V Putah Şaytana ‘Şeytan Zincirlerinde’
- VRM** : Vzımku v Rik Mışi ‘Kışın, Fare Yılında’
- VSBU** : V Stepu Bezkrayım za Uralom ‘Ural Ötesi Uçsuz Bucaksız Bozkırında’

- YB** : Ya Bogdan
YD : Yarom Dolınoyu ‘Dere Vadi Geçerken’
YS : Yasa ‘Zafer Narası’
YŞK : Yaroşenko
ZK : Zoloti Kopıta ‘Altın Nallar’
ZPS : Zaporajska Slava ‘Zaporıjjá Şöhreti’
ZS : Za Sestroyu ‘Ablayı Ararken’

Sözlük Kısaltma Dizini

- ÇTTTS** : uvaş Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü
ETMT : Etimoloji Türkçe Online Sözlük
GTS : Güncel Türkçe Sözlük
KTRS : Kırım Tatarcası- Rusça Sözlük
KTRUS : Kırım Tatarcası-Rusça-Ukraynaca Sözlük
KTTS : Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü
NS : Nişanyan Sözlük
ONS : Online Nişanyan Sözlük
TABS : Tatarca Ağızları Büyük Sözlüğü
TMTS : Türkmence-Türkçe Sözlük
TÖÖTS : Türkçe-Özbekçe, Özbekçe-Türkçe Sözlük
TSS : Türk Söylence Sözlüğü
TTS : Tatarca-Türkçe Sözlük

ŞEKİLLER VE TABLOLAR DİZİNİ

Şekil 1. Ukraynalılardaki Y-kromozomun içeriği: $I + R1a = 3/4$	16
Tablo 1. Ukraynalıların Y-DNA haplogruplarına göre tasnif edilmiş Ukrayna dilinin sözcük katmanları.....	69
Tablo 2. Unvan ve meslek adlarının etimolojisi.....	120
Tablo 3. Askerî terimlerin etimolojisi	131
Tablo 4. Dinî terimlerin etimolojisi.....	142
Tablo 5. Yemek adlarının etimolojisi.....	149
Tablo 6. Giysi adlarının etimolojisi.....	152
Tablo 7. Yer adlarının etimolojisi	156
Tablo 8. Diğer egzotik alıntı sözcüklerin etimolojisi	163
Tablo 9. Hayvan adlarının etimolojisi.....	178
Tablo 10. Örnek cümleler: unvan ve meslek adları.....	180
Tablo 11. Örnek cümleler: askerî terimler	194
Tablo 12. Örnek cümleler: dinî terimler.....	208
Tablo 13. Örnek cümleler: yemek adları.....	219
Tablo 14. Örnek cümleler: giysi adları.....	223
Tablo 15. Örnek cümleler: yer adları	228
Tablo 16. Örnek cümleler: diğer egzotik alıntı sözcükler	235
Tablo 17. Örnek cümleler: hayvan adları	254

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tez konusu belirleme aşamasında ilk önce genel olarak Ukrayna dilindeki Türkçe ödünç sözcüklerin araştırma fikri üzerinde durduk ancak yaklaşık bir yarıyıl süren derin düşüncelerden sonra Ukrayna tarihî edebiyatının metinlerinde Türkiye'yi ve onun kültürünü anlatan yabancı kelimelerle sıkça karşıladığımız için bununla ilgili çalışmayı kaleme almaya karar verdik.

Bu çalışmamızda, etimolojik açıklamalı, Ukrayna tarihî romanlarında Türk ve Türkçe etkilerini gösteren, Türkçe asıllı ya da Türkçe aracılığıyla Ukraynacaya girmiş alıntı sözcükleri ele aldık. Bazı kelimeler o kadar büyük değişikliklere uğradı ki bunları çalışmamıza eklemeye kararı konusunda güçlük çektik. Kaynağı Moğolca, Farsça, Arapça, Yunanca, İtalyanca v.b. dillerden olmasına rağmen kelimelerin konumu itibarıyla Türkçeden geçmiş olması Türk halklarının tarih boyunca kültür ve siyaset açısından dünyada önemli bir yere sahip olduğunun en iyi kanıtıdır. Çalışmamızın bütünü incelendiğinde Ukrayna dilindeki ve Ukrayna tarihî romanlarındaki Türkçe alıntı kelimelerin durumu daha iyi anlaşılacaktır.

Yapılan bu çalışma dört bölüme ayrılmıştır; birinci bölüm Ukrayna'nın tarihi ve Ukrayna-Türkiye ilişkileri, ikinci bölüm Ukrayna edebiyatı ve tarihî romanları, üçüncü bölüm Ukrayna dili ve özellikleri, son bölüm olan dördüncü bölümde ise Türkçe alıntı sözcüklerin kullanımı konularına dair bilgilendirme ve incelemeler yer almaktadır. Yetmiş tane Ukrayna tarihî romanından yola çıkarak 468 kelime içeren alıntı sözcükler listesi hazırlanmıştır. Tespit edilen Türkçe alıntı kelimelerin hepsi Ukraynacadan Türkçeye aktarılmış cümlelerle örneklendirilmiş ve bütün ödünç kelimelerin etimolojisine değinilmiştir.

Çalışmamızda gelecekte araştırma yapanlara bir fikir verebilmek umuduyla Türklük bilimine bir katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Öncelikle, bu tezin yorucu yazım sürecinde benimle paylaştığı engin bilgileri, gösterdiği tüm anlayışı, yol göstericiliği ve sabrı için tez danışmanım sayın Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Tez düzeltilmesinde yardımda bulunan Muhammet Fatih KIZILKAYA'ya şükran borcumu bilhassa ifade etmek isterim. Ayrıca yüksek lisans eğitimim sırasında bana sürekli destek olan aileme ve arkadaşlarıma edeceğim teşekkür hiçbir zaman yeterli olmayacaktır.

GİRİŞ

Hiçbir dil ortaya çıktığı gibi kalmaz. Çeşitli yollardan geçerek ve çeşitli kaynaklardan beslenerek olgunlaşır, değişir ve zenginleşir. Dil, insanoğlunun sahip olduğu belki de en önemli değerdir. “*İnsanoğlu, dünyaya ayak bastığı günden beri Makro Kozmos dediğimiz evreni kavrama ve anlama çabası içinde olmuştur. Bu çabanın yanı sıra Mikro Kozmos denilen insan, kendini hiçbir zaman anlayamamış ve anlatamamıştır. Bu sebeplerle de diller ortaya çıkmıştır. Ferdinand de Saussure’ nin ifade ettiği gibi; dil bir sistemler sistemidir. Bu sistemler sayesinde, insanlar; kendilerini ve karşısındakileri anlayabilmektedir veya anladığını sanmaktadır.*”¹

Ukraynaca ve Türkçe birbirinden tamamen farklı iki dildir. Yan yana bulunan tüm dillerde olduğu gibi, bu iki dil arasında da alışverişler olmuştur. Hint-Avrupa dil ailesinin temsilcisi olan Ukraynaca ile Ural-Altay dil ailesinden Türkçe arasındaki etkileşim daha çok kelime ödünçlenmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Biçim bilgisel ve söz dizimsel düzeydeki ilişkilerden bahsetmek zordur. Ukrayna diline Türkçeden geçmiş sözcüklerin birçoğu bugün hâlâ bilinmekte ve kullanılmaktadır. Ukrayna dilinde Türkçe sözcükler, “*Türkizmi*” adıyla anılmaktadır. Türkizmlerin özelliği, sadece Türkçe kökenli olmayıp Arapça ve Farsça kökenli de olabilmesidir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun temsilcileri Doğu Avrupa’ya, dolayısıyla bugünkü Ukrayna’nın topraklarına XIV. yüzyılda gelmişlerdir. Ancak, Türkler bu verimli topraklara Osmanlılardan çok daha önce de ayak basmışlardır. Ukrayna’nın atası olan, *Kıyiv*² *Rus*³ devleti kurulmadan önce Slavlar ve onların dili, İran, bir yandan Hunlar, Hazarlar ve Bulgar kabileleriyle etkileşim hâlindeydi. Sonraki dönemlerinde Peçenekler, Oğuzlar, Kıpçaklar gibi Türk kabile birliklerinin etkisini belirtmek gerekir. Moğol-Tatar istilasından kurtulan Kıyiv Rus’ knezlikleri Altın Orda’da vasal olarak yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Altın Orda’da konuşulan çeşitli lehçeler aracılığıyla

¹ Bülent Çiftçınar, “Toplumsal Kuralların Metni Olan Hukuk ve Hukuk Dili”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2008, s. 181.

² Kıyiv (Ukraynaca: Київ – Kıyiv, Rusça: Киев – Kıyev, İngilizce: Kyiv).

³ (') – yumuşatma işareti. Rusya ve Rus’ kelimelerin kökleri farklı: Kilise Slavcasındaki “Rous” sözcüğünün kökeni 200 yıl boyunca farklı bilim adamlarının tartışma konusudur. Rusya devlet ismi, Ukr. Росія [Rosıya], Rus. Россия [Rossiya] Yun. “Ρωσία” sözünün çevirisidir. “Rusya” kelimesi Kıyiv Rus’ el yazılarında bulunmamıştır. İlk defa XIV. yüzyılın sonunda kullanılmış, iki ss’li versiyonu ise 15. yy’da ortaya çıkmıştır.

Slav dillerine hem Arapça ve Farsçadan hem de Sanskrit, Çin, Tibet vb. dillerden ödünçlemeler geçmiştir.

Türklerin bugünkü Ukrayna topraklarında yaşayan halklarla ilişkileri tarihin en eski çağlarından beri yoğun bir biçimde sürmektedir. İster kültür ister diğer tür ilişkilerin dile yansımaları kaçınılmazdır. Süresi 1500 yılı aşan Ukrayna-Türk ilişkileri yaşamın her alanını etkilemiştir; askerî adlardan idare unvanlarına, inşa terimlerinden günlük hayat kavramlarına, tabiat isimlerinden edebiyata kadar birçok sahada kültür ve dil aktarımı gerçekleşmiştir. Türkçe söz varlığı konulu incelemelerin sayısı çok kabarıktır. Türkçe kelimelerin etimoloji meseleleri yaklaşık XIX. yüzyıldan beri bu alanın uzmanlarını meşgul etmiştir. Türkçe en yoğun olarak Güney Slav dillerini etkilediğine dair birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. Hâlbuki Doğu Avrupa dillerinde de Türkçenin etkisinin izleri oldukça fazladır. Rus diline Türkçeden geçmiş kelimeleri inceleyen Fasmer, Baskakov, Şıpova gibi belli başlı köken bilimcilerin yanı sıra, Ukraynadaki Türkçe kökenli kelimeler üzerinde çalışan Makaruşka, *Krımskiy*⁴, Halimonenko'nun çalışmaları başta olmak üzere bu alanda yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır.

1924 – 1927 tarihleri arasında Ukrayna'nın en meşhur şarkiyatçısı Agatangel Yuhimoviç Krımskiy tarafından *İstoriya Tureççini ta Yiyi Pısemnosti* 'Türkiye'nin ve Yazının Tarihi' adlı eser hazırlanmıştır. Ukraynalı Türkologlar da bu sağlam çalışmadan ilham almışlardır. Söz gelimi, "Ukrayna" Üniversitesi Şarkiyatçılık Bölümü başkanı Ferhad Turanlı Gardaşkan Oğlu birçok makaleyi Ukrayna-Osmanlı İmparatorluğu ilişkilerine ithaf etmiştir. Türk dilinde Emine Atmaca ve Reshide Adzhumerova tarafından yazılan "*Ukraynacada Türkizmlerin Kullanımı*" makalesinde sadece özel adlar konusu işlenmiştir. Bu çalışmanın haricinde Rus dilinde Türkçe ödünçlemelere dair birkaç makale bulunmaktadır. Ukrayna eserlerinde kullanılan Türkçe alıntılar, A.S. *Málo 'nun*⁵ makalesinde kısmen incelenmiştir. Görüldüğü üzere genellikle araştırmalarda Ukrayna-Türkiye tarihine daha çok yer verilirken Ukraynaca-Türkçe konusunun biraz daha gölgede bırakıldığını söyleyebiliriz.

⁴ Türk Dil Kurumu internet sitesinde Yabancı Özel Adların Yazılışı başlığı altındaki kurallarda Rusça özel adlar yazılırken Rus harflerinin ses değerlerini karşılayan Türk harflerinin kullanıldığı belirtilmiştir. Ukraynaca ile Rusça Slav dillerine ait olmasına rağmen farklı ses özelliklerine sahiptir. Dolayısıyla tezimizdeki Ukraynaca özel adlar için Ukraynaca harflerin ses değerlerini karşılayan Türk harflerini kullanmayı uygun bulduk.

⁵ (á) Ukraynaca я [ya] harfinin yumuşak hâli. Önceki ünsüz yumuşatılmaktadır.

Her insan “Tarih en iyi öğretmendir.” sözünü hayatında bir defa da olsa duymuştur. Bilimlerin kraliçesi olarak bilinen tarih, insanlara rehberlik eden ve ders programlarının vazgeçilmez bir parçasıdır. Fakat okullardan mezun olunduktan sonra da tarih öğrenimi asla bitmemelidir. Ukrayna tarihî romanı, okuyucuya kendi geçmişini daha detaylı bir şekilde irdeleme imkânları sunmaktadır. *“Tarihi roman, başlangıç ve sonucu geçmiş zaman içerisinde gerçekleşmiş olan hadiselerin, devirlerin ve bu devirlerde yaşamış olan insanların hikâyelerinin edebî ölçüler içerisinde yeniden inşa edilmesidir.”*⁶ Hem Türk okuyucusu için Ukrayna meşhur eserlerini tanıtmak hem de Türkçe söz varlığının az incelenen kısımlarının araştırılması hedeflenmiştir. Araştırmamız iki toplumun (Ukrayna-Türk) dillerinin Ukraynada’ki kesişim kümesi üzerinde (geniş çaplı olarak Ukrayna tarihî romanlarının örneklerinde) gerçekleştirilmiştir.

Edebî eserleri meydana getiren şair ve yazarlar eserlerinde kullandıkları sözler ile bir dilin söz varlığını zenginleştirmekle birlikte dile ait olan söz varlığının aktarılmasını sağlarlar. Ukraynalı yazarların eserlerinde alıntı sözcükleri kullanmaları, ifadelerine ve metinlerine çekicilik kazandırıp anlatımı etkileyici kılmak gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır. Ukrayna romanlarında müşterek tarihî noktaların yansıtılması için Türkçe ödünç kelimelerin ifade ettikleri anlamlarıyla birlikte yaygın biçimde kullanıldığı ve edebiyatımızı etkilediği çeşitli örneklerde de görülmektedir.

⁶ Hülya, Argunşah, *Tarih ve Roman*, Kesit, İstanbul 2016, s.38.

BİRİNCİ BÖLÜM

UKRAYNA’NIN TARİHİ VE UKRAYNA - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1.1. UKRAYNA MİLLETİNİN ETNİK KÖKENLERİ

Ukrayna, Doğu Avrupa’da yer alan bir devlettir. Kuzeyinde Beyaz Rusya, doğusunda Rusya, güneyinde Azak Denizi, Karadeniz, Moldova ve Romanya, batısında Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya yer almaktadır. Nüfusunun çoğunluğunu Ukraynalılar oluşturur (% 77,8), azınlıklar ise Rus % 17,3, Beyaz Rus % 0,6, Moldovalı % 0,5, Kırım Tatarı % 0,5, Bulgar % 0,4 ve diğerleri % 3,3.⁷ Başkenti Kiyiv olan ülkenin resmî dili Ukraynaca ve toplam nüfusu 45,9 milyon kişidir.

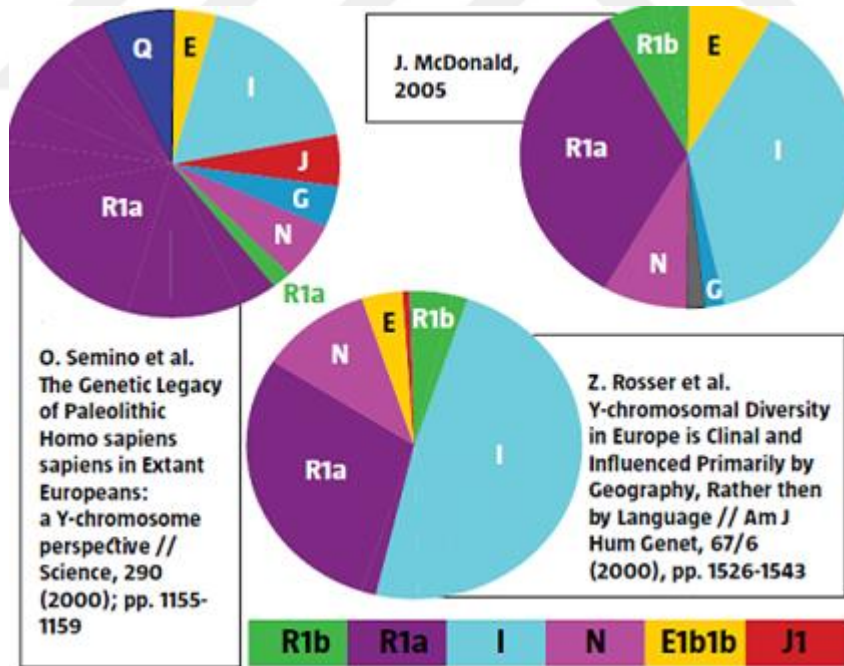
“Ukrayna” sözcüğünün, eski Slav dillerinde sınır bölgesi anlamına gelen *okraina* kelimesinden geldiği söylene de “Ukrayna” kelimesinin vatan, toprak anlamında olduğuna dair bilgiler daha çok kabul edilmektedir. En yaygın bilimsel görüşlerde, Ukraynalıların, Rusların ve Beyaz Rusların, yaklaşık XIV. – XVI. yüzyıllarda Doğu Slav kavimlerinden kaynaklanmış olduğu tahmin edilmektedir. Bunun ötesinde, Sovyet dönemi kaynaklarında ve günümüz Rusya’ında kabul edilen kaynaklarda, Ukraynalıların ve Beyaz Rusların, Ruslardan geldikleri tespit edilmeye çalışılır. Ancak VIII. – IX. yüzyıllarda kurulan, merkezi çağdaş Ukrayna’nın başkenti Kiyiv’de bulunan ve sonradan Kiyiv Rus’ Devleti adı verilen devlette eski Slav kavimlerinin temsilcilerinin yaşadıkları bir gerçektir ve mevcut vakayinamelerde ulus olarak Rus, Ukraynalı adı geçmiyor. Bu yüzden, çağdaş Ukrayna’daki yaygın kaynakları analiz edilerek tam tersi Rusların Ukraynalılardan geldiği söylenmektedir. Rus bilim adamlarının katiyen reddettikleri Ukraynalıların Ruslardan daha saf bir Slav ırkından olduğu şeklindeki iddialar tarihî gerçeklere dayanmaktadır.

Yaklaşık XIV. yüzyılda varlığı sona eren Kiyiv Rus’ Devleti’nde yaşayan ulus, Ukraynalılardır; Altın Orda geldikten sonra Kiyiv’i terk etmek zorunda kalan Ukraynalıların çoğu kuzeye doğru göç etmeye başlamış ve gelecekte komşu bir ülkenin başkenti olacak Moskova adlı bir şehrin temelini atmışlardır. Yeni devletin adı, Moskova Knezliği, sonra Moskova Çarlığı daha sonra da Rus İmparatorluğu olmuştur. Yani,

⁷ 2001 Ukrayna nüfus sayımının verileri <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (Erişim tarihi: 20.11. 2017, 12:15.)

günümüzde Moskova şehrinin çevresinde yaşayan ulus, Kiyiv'den göç eden ve çeşitli yerli halklarla asimile edilmiş Ukrayna kökenli ulustur; Kiyiv'de ve Ukrayna'da bugünlerde yaşamakta olan ulus ise, Ukraynalı ve Moğol-Tatar karışımının olmasına dair görüşler de oldukça yaygındır.⁸ Diğer delil olarak Kiyiv Rus' kentlerini ele alalım, Kiyiv, Çernihiv, Pereyaslav, Vişgorod, Bilgorod, Vasıliv, Lübeç, Ostrog, Putıvl, Oleşki, Prılukı, Zvenıgorod, Trepol, Korsun, Bohuslav, Kaniv, Dveren, Tortska, Starodub, Trubeç, Gluhiv, Kursk, Novgorod-Siverskiy, Bujsk, Şumsk, Tıhomel, Viçoşev, Gniynitsá yukarıda sayılan ve vakayinamelerde Rus' topraklarından bahsederken kastedilen yerleşim yerleri birkaç şehir dışında çağdaş Ukrayna'da bulunmaktadır.⁹

Kiyiv Millî Taras Şevçenko Üniversitesi profesörü Kostantin Mikolayoviç Tişçenko çağdaş Y-DNA haplogruplarının incelenmesi sonuçlarına dayanan mikrobiyolojik ve dilbilimsel kanıtları birleştirerek Ukraynalıların atalarının kökenleri üzerinde kapsamlı bir araştırma yapmıştır. “Y-DNA haplogrubu (baba tarafından), on binlerce yıl önce yaşamış atayı belirtir. Tüm haplogrupların atası, A0-T olarak adlandırılmakta ve 235.500 yıl öncesine tarihlendirilmektedir.”¹⁰

⁸ Yusuf, Küpeli, Geçmişten Günümüze Ukrayna, Ukrayna Tarihinden Sayfalar, Batı'nın Desteklediği Neo-Naziler, Kırım ve Toplumsal Politik Kriz Üzerine Kısa Notlar <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi: 10.10.2017, 15:30.)

⁹ O. A. Paliy, *İstoriya Ukrayini* 'Ukrayna Tarihi', K.İ.S., Kiyiv 2017, s. 94.

¹⁰ <http://www.haplogruplar.com/y-dna-haplogruplari/> (Erişim tarihi: 20.10. 2017, 11:15.)

Şekil 1. Ukraynalılardaki Y-kromozomun içeriği: $I + R1a = 3/4$ ¹¹

Tışçenko'nun çalışmasında yer alan DNA analizi üzerine dayanan ve haplogruplara göre sınıflandırılan Ukrayna atalarının muhtemelen memleketler listesi:

1. %35 I Haplogrubu: Avrupa, nadiren Yakın Doğu.
2. %35 R1a Haplogrubu: Merkez ve Güney Asya; Merkez, Kuzey, Doğu Avrupa.
3. %7 J Haplogrubu: Yakın Doğu, Türkiye, Kafkasya, İtalya, Yunanistan, Balkan, Doğu Avrupa, Kuzeydoğu Afrika.
4. %6 N Haplogrubu: Avrasya'nın kuzeyi.
5. %4 Q Haplogrubu: Amerika'ya özgü, Avrupa'da bulunuşu Hunlarla alakalıdır.
6. %4 R1b Haplogrubu: Avrupa, Kafkasya, Merkez ve Güney Asya, Merkez ve Kuzey Afrika.
7. % G2 Haplogrubu: Kafkasya, İran, Anadolu, Yunanistan, İtalya, Çek Cumhuriyeti, G grubunun Avrupa'daki ana alt grubu.
8. %3 E1b1b1 Haplogrubu: Doğu ve Kuzey Afrika, Yakın Doğu, Akdeniz, Balkan.
9. %1 T Haplogrubu: Kuzey Afrika, Güney ve Güneybatı Asya, Akdeniz. ¹²

Millet yaşı aralıksız etnik ve kültür gelişmesinin süresine göre belirlenmektedir. Günümüz Ukrayna alanı Eski Taş Çağı'ndan bugüne dek ıssız değildi ama toprakların etnik tarihi ve millet etnojezi ile özdeşleştirilmemelidir. M.Ö. 1500 – 1200 yılları arasında Slavlar eski Hint-Avrupa topluluğundan ayrılmıştır. Hint-Avrupa halkı birbirine bağlı on dala bölünmüştür: Slavlar, Keltler, Baltlar, Germen, İtalikler, Anadolular (Hititler), Ermeniler, Yunanlar, İran halkları, İskitler, Kimmerler, Farmlar, Hint-Aryan.

Ukrayna etnogenezi konusunda en çok kabul edilebilir görüş Mihaylo Gruşevskiy'a aittir. Tarihçiye göre Ukraynalılar V. – VII. yy. Ukrayna'nın istep-orman bölgelerinde yaşayan Ant kabile birliğinden gelmektedir. ¹³ O. Potebná, A. Krımskiy ve İ. Ogiyenko'nun dilbilimsel araştırmaları sonuçlarına dayanan bu kurama M. Maksimoviç, V. Antonoviç, Y. Daşkeviç, M. Brayçevskiy, V. Baran gibi meşhur Ukrayna tarihçiler de katılmıştır. Arkeoloji, dilbilim, antropoloji ve yazılı kaynaklar da Kuzeybatı Ukrayna topraklarında, Doğu Slav kabilelerinden oluşan Ant birliğinden başlayarak günümüz

¹¹ K. M. Tışçenko, Pravda Pro Pohodjenná Ukrayintsiv 'Ukraynalıların Gerçek Kökenleri', *Ukrayinskij Tijden*, (16), 2012, s. 33.

¹²Tışçenko, s. 29.

¹³ Paliy, s. 64.

Ukraynalılarına kadar uzanan tek etnik topluluğun gelişme sürecinin kesintisizliğini tespit etmektedir. Ukrayna asıllı ABD’li bilim adamı Omelán Pritsak’a göre 1230 – 1240 yıllar arası gerçekleştirilen Moğol istilasından sonra Kumanların büyük kısmı Ukrayna oluşumuna katılmıştır. Altın Orda’nın üyesi olan Kumanlar kabilesinin birkaç boyu İslam dinini kabul etmeyip Ukrayna bozkırlarına yerleşmişlerdir.

Kıyiv Millî Taras Şevçenko Üniversitesinin profesörü olan K. M. Tışçenko’ya göre Ukrayna dili Ukrayna milletinin oluşturulmasını apaçık olarak yansıtmaktadır. Tışçenko’nun araştırmalarında Ukraynalıların kökenleri üç Slav kabile (Polánlar, Derevlánlar ve Siveránlar), Farsça konuşan (İskitler) ve Türk dilleri konuşan (Peçenekler, Hazarlar, Tatarlar) aşiretlerinden ibaret olduğu tespit edilmektedir.

M.Ö. I. binyıl – M.S. I. binyıl arasında Ukrayna tarihi toprakları içerisinde Slavların atası sayılan Zarubınetska uygarlığı varlığını sürdürmüştür. Ukrayna’da yapılan arkeolojik kazılar açısından V. – VIII. yy. Penkivska uygarlığı, V. – VII. yy. Prag uygarlığı, V.-VIII. – IX. yy. Luka-Raykovetska uygarlığı olmak üzere üç arkeolojik kültürün Ukraynalıların ataları olduklarını zannedilmektedir. Lehistan, Çek Cumhuriyeti, Doğu Almanya, Moldova, Romanya ve Ukrayna’nın Sağ Kıyısında 500 – 700 yılları arasında varlığını sürdüren Prag arkeolojik kültüründe Slav kabilelerinin izleri de bulunmaktadır. Bu arkeolojik kültürlerin hangi Slav kabileleri tarafından üretildiği konusu hakkında kısaca bilgi verelim.

Ant Birliği, IV. – VII. yüzyıllar arasında hayatını sürdüren ve Doğu Slav kabilelerinden (Ulıçı, Tıvertsi, Bujanı, Dulıbı, Volınanı, Bili Horvatı) ve kısmen Sarmat aşiretlerinden oluşan siyasi ve askerî bir ittifaktır. Kıyiv Rus’ Devleti’nin doğrudan selefidir.¹⁴ Ant kabileleri tarafından yaratılan eşyaların Penkivska arkeolojik kültürüne ait olduğunu iddia edilmektedir.

Drevlání ‘eski ulus’, VI. – X. yüzyıllar arasında Ukrayna’daki Polissá bölgesinde yaşayan Doğu Slav kabilesidir. Tamamen Ukrayna halkının oluşumuna (etnogeneze) katılmışlardır.¹⁵ Drevlánlarının, bilim adamları tarafından Luka-Raykovetska arkeolojik kültürüne ait oldukları söylenmektedir.

¹⁴ Paliy, s.64.

¹⁵ O. D. Boyko, *İstoriya Ukrayini* ‘Ukrayna tarihi’, Kıyiv 200, s. 70

Siveranı ‘kuzeyin insanları’, Dnipro Nehri’nin sol yakasında yaşayan Doğu Slav kabileleri birliğidir. Siveránlar IX. yüzyılda Hazarlara vergi ödemişlerdir, knez Oleg’in hükümdarlık döneminde ise Kiyiv Rus’ Devleti’ne eklenmiştir.¹⁶ Volintivska arkeolojik kültürü Siveranı kabilesinin arkeolojik karşılığıdır.

Tıvertsi adlı Doğu Slav kabilesi, Dnister, Prut, Tuna nehirleri arasındaki topraklardan Karadeniz kıyılarına kadar uzanan alanlarda yaşamışlardır. X. – XII. yüzyıllar arasında Peçeneklerin ve Kumanların baskısı altında kalan Tıvertsiler kuzeye doğru ilerleyerek Kiyiv Rus’ Devleti’nin diğer kabileleriyle birleşmişlerdir.¹⁷ Tıvertsi bugünkü gutsul (Karpas Dağlarında yaşayan Ukraynalılar) etnik topluluğunun selefleri olarak bilinmektedir.

Ulıçi, VI. – IX. yüzyıllar arasında Dnipro Nehri’nin aşağı kısmından Karadeniz’e kadar uzanan topraklarında yaşayan Doğu Slav kabilesidir. Ulıçi, Tıvertsi gibi gutsul etnik topluluğun ataları sayılmaktadır. Üç yüzden fazla yerleşim yerine sahip Ulıçi kabilesi 942 yılında voyvoda Svineld tarafından fethedildikten sonra Kiyiv Rus’ Devleti içine girmişlerdir.

Fen bilimleri ve özellikle antropoloji açısından Ukraynalılar Kiyiv Rus’ döneminde yaşayan nüfusun özelliklerini korumaktadır. Ukraynalılar varlıkları boyunca dört defa kendi devletlerini kurmaya çalışmışlardır; Moğol-Tatar baskısı sonucunda dağılan Kiyiv Rus’ Devleti, XVII. yüzyıldaki Kozak devleti, 1917 – 1920 yılları arasında direnmeye gayret eden Ukrayna Halk Cumhuriyeti ardından 1991 yılında nihayetinde bağımsız ve egemen Ukrayna’nın ilan edilmesiyle sonsuz olarak görünen mücadele bitmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun vasalı olan Kırım Hanlığı akınlarından kaynaklanan fiziksel imha tehlikesi, Leh soyluların zulmü, Ukrayna soyluların Katolik dinini kabul etmesi ve Doğu Katolik Kilisenin kurulması gibi sebepleri Ukrayna ulusunun XVI. – XVII. yüzyıllar arasındaki oluşumunun son aşamasına geçmesini hızlandırmıştır.

Ukrayna çoğu zaman başka ülkelerin etkisi altında varlığını sürdürmek zorunda kalmıştır. Bu devletler Ukraynalılara göre farklı iktisat, siyaset, dil-kültür, nüfus ve dinî politikalar gütmüşlerdir. Örneğin, Rus yönetimi, Sovyet Birliği zamanında Ukraynalılara Rus kültürünü ve dilini aşlamak için yoğun bir şekilde baskı uygulamıştır. Ukraynalıların

¹⁶ Paliy, s.100.

¹⁷ Paliy, s.49.

ayrı ve bağımsız bir ulus olduğunu düşünenler tutuklanmıştır. Yoğun tahakküm sonucu Ukraynalıların farklı bir ulus olduklarını farklı bir dil konuştuklarını onlarca yıl kimseye bildirememişlerdir. Elbette bu tutum ideolojik ve görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Bunun ardından Ukraynalıların belli başlı ortak noktalarını kaybettiklerine, karamsarlıklarının arttığına ve çatışmaların yüksek oranına tanık oluyoruz. Bağımsızlığın ilan edilmesinden sonra Ukrayna dili resmî dil olmuş, okullarda ve günlük yaşamda Ukrayna dili tekrar yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

1.2. KIYIV RUS' DEVLETİ ÖNCESİ UKRAYNA TARİHİ

Güney Ukrayna'daki bir Bakır Çağı kenti olan Dereivka'da atların yeryüzünde en erken olarak M. Ö. 4.000 yıllarında ehlileştirilmesiyle ilgili kanıtlar bulunmuştur. *“Atların ağızlarına takılan ve biniciye atı kolayca yönetme olanağı sağlayan metal gem, muhtemelen M. Ö. 1 500'lü yıllarda yapıp kullanılmıştır.”*¹⁸ Bu delillerden hareketle, günümüzden yaklaşık altı bin bin yıl önce Ukrayna bozkırlarında süvarilerin at koşturmaya başladıklarını söyleyebiliriz.

Ukraynalıların tarihi yaklaşık bin beş yüz yıl öncesine dayanmaktadır. Bugünlerdeki Ukrayna toprakları tarihin ilk çağlarında çeşitli kabilelerin uğrak yeri olmuştur. *“Bu alanlarda M.Ö. dönemlerden itibaren Kimmerler, İskitler, Sarmatlar, Gotlar, Fin-Ugor ve farklı Slav kavimleri yaşamışlardır.”*¹⁹ Hem Avrupa Hunları hem Avarlar bu bölgeden Avrupa bozkırlarına kadar geçmişlerdir. Günümüzde Doğu Avrupa olarak bilinen bölgede uzun süre Hazarlar, Peçenekler, Uzlar ve Kuman-Kıpçaklar hüküm sürmüşlerdir.

Çağdaş Ukrayna topraklarında Eneolit Çağı'nın kavimleri arasında Tripillá uygarlığının çiftçilik kabileleri en meşhur olanlarıdır. M. Ö. IV – III. bin yılları arasında oldukça geniş alanlara yayılmış olan bu uygarlık o zamandaki nadir rastlanan gelişme seviyesine ulaşabilmiştir. Adı, Çek asıllı Ukrayna arkeologu V. Hvoyko tarafından XIX. yüzyılda incelenen yerleşimin yanındaki Kiyiv bölgesinde bulunan Tripillá köy isminden gelmektedir.²⁰ A. Spitsın, V. Gorodtsov, Tripillá uygarlığının Anadolu kıyılarından Ege ve Marmara Denizi üzerinden veya Mısır ve Fenike'den Akdeniz üzerinden geldiğini

¹⁸ Küpeli, <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi: 10.10.2017, 15:30.)

¹⁹ Mualla Uydu, Yücel, “9-13 Yüzyıllarda Ukrayna Topraklarında Türk Varlığı”, *Ukrayna-Türkiye: Geçmiş, Günümüz, Gelecek. Bilim Çalışmaları*, Deneb, 2004, Kiyiv, s.75.

²⁰ Paliy, s.8.

düşünmektedir. Ukrayna arkeologları V. Markeviç ve V. Danilenko ise Tripillá uygarlığının, Bug-Dnister uygarlığının yerli kabilelerinin ve gelen Balkan-Tuna kabilelerin birleşimi olduğunu iddia etmektedir.

Ukrayna’da Tripillá uygarlığına ait binden fazla tarihî eser bulunmaktadır. Ukrayna müzelerinde dinî gelenekleri yansıtan birçok çanak kadın heykeli sergilenmektedir. Büyük ihtimalle Anadolu’dan gelen bu kült topraklarımızda yaygın olan ana tanrıça inancının temelini oluşturmaktaydı. Örneğin Ternopil bölgesinde bulunan boğa başının üstünde çizilen ve ellerini yukarıya kaldıran kadının resmi, Akdeniz’de de bilinen Oranta tasvirlerine benzemektedir. Bilimsel yayınlarda Madonna adıyla anılan ve ellerinde çocuğunu taşıyan kadın heykeli ise geçmiş çağlar kültürünün en değerli örnekleri arasında yer almaktadır.

Tripillá kavimleri doğrudan Ukraynalıların ataları olmaksızın Ukrayna kültüründe birçok izleri hâlâ hayatlarında sürdürmektedirler. Söz gelimi Tripillá desenlerinin motifleri bugüne kadar Ukrayna millî işlemeli gömleklerinde, halılarında, halk seramiğinde, özellikle Paskalya yumurtalarının süsleme sanatında görünmektedir. Tripillia kavimlerinin evleri XIX. yüzyıl Ukrayna köylü evini andırmaktadır. M. Ö. IV – III. bin yılları arasında yaşamını sürdüren Tripillá uygarlığının Avrupa çerçevesinde en yüksek kültür zirvesine ulaştığı zannedilmektedir. Gizemli Tripillá uygarlığının hem ortaya çıktığı hem de sona vardığı nokta hakkında kesin bilgi olmaksızın çeşitli varsayımlar ve efsaneler üretilmiştir.

Bazı bilim adamları Ukraynacadaki *batko* ‘baba’, *vil* ‘öküz’, *golub* ‘güvercin’, *gorih* ‘ceviz’, *jito* ‘darı’, *iskra* ‘kıvılcım’, *kin* ‘at’, *kobila* ‘beygir’, *lis* ‘orman’, *malina* ‘ahududu’, *meç* ‘kılıç’, *mogila* ‘mezar’, *ravlık* ‘salyangoz’, *sriblo* ‘gümüş’, *telá* ‘dana’, *hlib* ‘ekmek’ kelimelerinin Tripillá döneminden geldiğini iddia etmektedirler. Dilbilimcisi Yuriy Mosenkis’e göre Ukrayna dili Tripillá uygarlığının dilinden çağdaş Ukraynacaya özgü özel bir euphony yani ses ahenkliğini sağlayan özellikleri almıştır. Bu görüşünü günlük hayatından şu örnekle desteklemiştir. İki Ukraynalı bilim adamı Fransa’daki lokantada oturup konuşmaya başlarlar. Çok geçmeden bir beyefendi merağını tutamadan onlara yavaşır. “İtalyancanın hangi şivesiyle konuştuklarını” sorar. Ukraynalılar “Ukraynaca sohbet ettik” diye cevap verirler. İtalyan dili, Ukraynaca gibi dünyadaki en şarkısal dillerden arasında yer almaktadır.

M.Ö. III. yüzyılda çağdaş Ukrayna topraklarına göç ederek kendi siyasi birliği kuran ikinci kavim olan Gotlar, 375 yılında Hunlar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Günümüz Ukrayna topraklarında tarihte ilk devleti kuran kavmin İskitler olduğu bilinmektedir. “M. Ö. 700’lü yıllarda, Karadeniz’in kuzeyinde, Ukrayna bozkırlarında, savaşçı göçebe İskit aşiretleri at koşturmaya başlamışlardır. Orta Asya’dan gelerek kendilerinden önce bölgenin efendisi olan Kimmerler’i Anadolu’ya doğru süren İskitler, çok güçlü konfederatif bir birlik oluşturmuşlardır.”²¹ Ukrayna’nın güneyinde, Azak Denizi’nin kıyısında ve Kuzey Kafkasya’da yaşayan İskit birliğine bağlı topluluklar, bir anlamda geniş bir göçebe krallığı kurmuşlardır. Araştırmacıların birçoğuna göre bu efsanevi savaşçılar Hint-Avrupa dil ailesinden İran dilleri konuşmaktaydılar.²²

“Yine Orta Asya’dan gelen ve Hint-Avrupa diller grubuna dâhil İran dilleri konuşan Sarmat aşiretleri, İskitler gibi mükemmel at binicisi olan bu savaşçı aşiretler, Urallar ile Don Nehri arasındaki topraklarda, yani günümüz Ukrayna’sının doğu sınırlarının hemen ötesinde tam bir egemenlik kurmuşlardır.”²³ M. Ö. 300’lü yıllarda Don Nehri’ni geçen Sarmat kavimleri, İskit devletimsi birliğinin alanlarına basmışlar ve Ukrayna’nın güneyinde bu halkla savaşmaya başlamışlardır. Neticesinde, Ukrayna’nın egemenliği, M. Ö. 100’lü yıllarda Sarmat kavimlerinin eline geçmiştir. Aile yuvasını kuran ve çocuklarına bakan İskit kadınlarına nispetle Sarmat kadınları daha cesur karakterlere sahiptiler ve muharebe sırasında erkeklerinin yanında kılıç kuşanıp savaşlara katılmaları ile şöhret kazanmışlardır.²⁴ Yunan yazarları tarafından yaratılan Amazon hikâyeleri, Sarmat kadınlarından esinlenilerek yazılmıştır.

İskit Krallığı’nın Ukrayna bozkırlarında ve Kuzey Kafkasya’da hükümdar olduğu dönemde, M. Ö. 600’lü yıllarda, Güney Ukrayna ve Kafkasya kıyılarında, Yunan kolonileri kurulmuştur. Batı Anadolu topraklarında İonia medeniyetini kurmuş Milet Yunanları, M. Ö. 600’lü yıllarda, doğu ve Kuzey Karadeniz kıyılarında ticaret kolonilerinin temelini atmışlardır. Milet Yunanları ve Kırım Yarımadası’nın doğusundaki çıkıntıya, Kırım’dan doğuya doğru uzanan Kerç Yarımadası’na ve bunun tam karşısındaki Büyük Kafkasya’ya ait Taman Yarımadası’na yerleşmiş olan diğer

²¹ Küpeli <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi:10.10.2017, 16:40.)

²² S. Plohiy, *Brama Yevropi: İstoriya Ukrayini vid Skifskih Voyen do Nezalejnosti*, Klub Simeynogo Dozvillá, Harkiv 2016, s. 35.

²³ Küpeli <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi:10.10.2017, 16:50.)

²⁴ Boyko, s.27.

Yunanlar, M. Ö. 500'lü yılların sonunda, aralarında anlaşarak, Bospor Krallığını kurmuşlardır.²⁵ Ukrayna topraklarında eski çağlarda kolonileri kuran Yunanların torunları halen oturmaktadır.

İsa'dan hemen önceki yüzyılda, kuzeyden gelen Germen asıllı kavimleri, Gotlar, Batı Ukrayna alanlarında yaşayan Sarmatları egemenliği altına almışlardır. M. S. 300'lü yılların ikinci yarısında, Ukrayna'da, Sarmatlar'ın ve Gotlar'ın yerine, doğudan gelip yerleşen ve Altay dilinin günümüzde ölü lehçesini konuşan Hun aşiretleri geçmiştir. Hun akınlarına karşı dayanamayan Gotların çoğunluğu ise 375 yılından sonra batıya doğru göç etmiştir.²⁶ Got egemenliğinin çökmesiyle birlikte Karpatlar bölgesindeki Slav kabilelerinin önü açılmıştır. Batı'ya, Batı Roma İmparatorluğu'nun Fransa'daki merkezine kadar ilerleyen ve yolda onlarca halka diz çöktüren Hunların arasına Sarmat birliğinin göçebe aşiretlerinden biri olan Alan (Oset) kavmi de katılmıştır.

Asya'dan, Batı Sibirya'ya oradan da Kuzey Kafkasya'ya ve Ukrayna'ya göç eden Avarların durumu oldukça istikrarlı olduğu için 500'lü yıllar, Ukrayna alanlarında Türkçe konuşan Avar kavminin hükümdarlığını sürdürdüğü yıllar olarak bilinmektedir. *“Kağan Kubrat'ın beşinci oğlu Asparuh önderliğinde kuzeydoğudan, Ukrayna topraklarından güneybatıya doğru inerek 679 yılında Tuna Nehri'ni geçip günümüz Bulgaristan'ına girmiş ve bu ülkeye adlarını vermiş olan Volga Bulgarları da, Hunlar ile bağlantılı bir halktı.”*²⁷ Bu Bulgar topluluğunda Hun Türkçesi ile bağlantılı ama bugünlerde kayıp bir Türk lehçesi konuşulmaktaydı. 635 yılında, Kağan Kubrat komutanlığında Avarları bozguna uğratan Volga Bulgarları, Azak Denizi'nin ve Karadeniz'in kuzeyinde Büyük Bulgaristan devletini kurmuşlardır. Avarlar ise Karadeniz kuzeyine, Kiyiv, Çernihiv ve Polissá bölgelerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Atilla Hun İmparatorluğu'nun başındayken, Atilla'nın oğullarının egemenliği döneminde, Atilla'nın ölümünden ve Hunların dağılma sürecine girmesinin ardından, Ukrayna'daki Karpatlar dağlarını aşan Avarlar, 500'lü yılların sonlarına doğru Macar (Macaristan adı daha sonraki zamanlarda ortaya çıkar) ovalarına yerleşmişlerdir.

Azak Denizi'nin ve Karadeniz'in kuzeyindeki Büyük Bulgaristan devletinin egemen durumu sona erince, yine Türkçe konuşan kavimler tarafından, 600'lü yıllarda,

²⁵ Boyko, s.29.

²⁶ Paliy, s.60.

²⁷ Küpeli <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi:10.10.2017, 9:15.)

Hazar Denizi'nin kuzeyinde, Hazar Kağanlığı kurulmuştur. Yusuf Küpeli tarafından verilen bilgilere göre hem kentli ve hem de göçebe yaşama sahip bu büyük siyasi birlik, “batıda Kiyiv’e ve Dnipro Nehri’nin ortalarına dek uzanan topraklarına h kim oldu, doğuda ise, Amu-derya’ya dek tüm kavimleri kontrolü altında tutmaktaydı.”²⁸ Yani, anlaşılmış olduğu gibi Hazar Kağanlığı, Ukrayna topraklarının büyük bir kısmı üzerinde h kimiyetini uzun zaman boyunca koruyabilmiştir.

1.3. KIYIV RUS’ DEVLETİ DÖNEMİ UKRAYNA TARİHİ

Ukrayna milletinin tarihi ve Ukrayna devletinin kuruluşu hiç şüphesiz Kiyiv Rus’ tarihi ile yakından ilgilidir; çünkü bugünkü Ukrayna devletinin toprakları eski Kiyiv Rus’ temelini oluşturmaktadır. Ukrayna tarih bilimcilerden Mihaylo Gruşevskiy’a göre Ukrayna’da 800’l  yılların son çeyreğinde ortaya çıkan ilk Slav devleti, Kiyiv Rus’ adlı bir devlettir. Kuruluşundan az sonra Doğu Slavlar sayesinde hızlı bir şekilde güçlü bir siyasi oluşuma d n şm ştir. 900’l  yıllarda ise Kiyiv knezleri Hazar Kağanlığı’na karşı mücadeleye başlamıştır.²⁹ Hazarların yoğun saldırılarını ve akınlarını püskürtmek için M. . dönemlerden beri Batı Ukrayna’da, Karpatlar yöresinde yaşayan ama zamanla Ukrayna’nın tüm topraklarına yerleşen Slav halkı da kendi devleti kurarak etkin duruma gelmiştir.

Kiyiv topraklarında Kiyiv Rus’ Devleti  ncesi dönemde kuvvetli önderlerin varlığı bilinmektedir. Kiy, Kiyiv şehrinin efsanevi kurucusu ve Pol nı kabilesinin knezidir. *Povist Vremyanıh Lit* ‘Geçmiş Yılların Hik yesi’adlı vakayinameye göre üç kardeş Kiy, çek ve Horıv, Dnipro Nehri’nin yüksek olan sağ kıyısında Kiyiv şehrinin temellerini atmışlardır. Ayrıca *Povist Vremyanıh Lit* adlı Kiyiv Rus’ dönemine ait yazılı kaynaktan Knez Kiy’in Bizans İmparatorluğu ile arasındaki dostluk ilişkilerinden bahsedilmektedir.³⁰

Efsanevi knez Bravlın, VIII. yüzyılın sonunda IX. yüzyılın şafağında birliğiyle beraber Kırım seferi gerçekleştirmiştir. Sefer esnasında Hersones (Korsun), Suroj (Sudak), Korev (Kerç) şehirlerini ele geçirmiştir. Bundan sonra birliği tarafından Amastrıda’ya (günümüzdeki Sinop şehri yerindeydi) karşı çıkarma harek tı

²⁸ Küpeli <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi:10.10.2017, 10:05.)

²⁹ Boyko, s.47.

³⁰ V.S. Bliznets, *Povist Mnulıh Lit* ‘Geçmiş Yılların Hik yesi’, Veselka, Kiyiv 1982, s. 10.

düzenlenmiştir.³¹ Aynı zamanda Dnipro Nehri'nin ağzında bulunan Oleşki kenti Rus' topraklarının önemli limanlarından biri olmuştur. Ukrayna tarihçilerinin çoğu Bravlin'ın Kıyiv knezi olduğunu savunmaktadır.

Rürık (y. 830 – 879), Rürıkovıçı knez hanedanının kurucusu, Rus tarihi çalışmalarında Novgorod knezliğinin kurucusu olarak geçmektedir. Fakat yaşadığı dönemde Büyük Novgorod hâlâ kurulmamıştır (Novgorod X. yüzyılın ortasında kurulacak). Çağdaş araştırmalara göre Kıyiv Rus' Devleti'ne davet edilen Vikingler ve Rürık, Baltık Denizi kıyılarında bulunan Rerik şehirden gelmişlerdir.

Bilge lakaplı Oleg (? – 912) 882 – 912 yılları arasında Kıyiv knezidir. Rürık'in oğlu Igor'un yaşının küçük olması nedeniyle hükümdarlık Rürık'in akrabası ya da savaş arkadaşı olan Oleg'in eline geçmiştir. Oleg, 882 yılında, yerli knezleri Askold ve Dir'i öldürerek daha güneydeki Kıyiv şehrini zaptetmiştir.³² Böylece Varáglardan Yunanlara kadar ticari yolun merkez noktası üzerinde kontrolü sağlamıştır. Oleg'in yürüttüğü siyaset bütün olarak iktisat çıkarlarını korumaya yönelikti. Oleg, Kıyiv'in Kıyiv Rus' Devleti'nin başkenti olduğunu ilan etmiştir. Oleg adı ve şahsiyeti konusunda yabancı kaynaklarında net bir bilgi verilmemektedir, knezin adından ve kökeninden sadece yerli vakayinamelerde bahsedilmiştir. Zehirli yılanın ısırığıyla ölen knez Oleg hakkında daha birçok rivayet vardır. 907 yılında kendini iyi bir denizci olarak tanıttıran Oleg komutanlığın zamanında düzenlenen Bizans seferi sırasındaki kanlı çarpışmalardan sonra Bizans yöneticileri Kıyiv Rus' Devletiyle barış antlaşması imzalamaya karar vermişlerdir.

İhtiyar lakaplı İgor (878 – 945) 912 – 945 yılları arasında Kıyiv Rus' Devleti'nin tahtında oturmuştur. Konstantinopolis üzerine düzenlenen iki sefer (941, 944) antlaşmaların imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Daha sonra birliğiyle birlikte Kafkasya topraklarına kadar gitmiştir. Almak istediği aşırı miktardaki vergi ve soygunları yüzünden Slav kökenli Derevlanı kabilesi tarafından öldürülmüştür.³³

Büyük Volodımır (960 – 15 Temmuz 1015) Kıyiv Knezi Svátoslav'ın en küçük ve evlilik dışı oğludur. Yaropolk adlı kardeşiyle mücadele ettikten sonra Kıyiv tahtına çıkmıştır. Kıyiv Rus' topraklarında kendisinin benimsediği Hristiyanlığı resmî din

³¹ Paliy, s. 91.

³² Plohiy, s. 54.

³³ Plohiy, s. 56.

konumuna getiren ilk Kiyiv knezidir. Devletine Vyatçı (982), Yatváci (983), Radımıçı (984), Bili Horvatı (981) gibi kabileleri topraklarına katmıştır.³⁴ Bulgar (985), Yunan (988), Ermeni (1000), Leh (1001) ve Peçenek (996, 1015) halkları ile savaşmıştır. Volodımır'ın aktif istila siyaseti sayesinde Kiyiv Rus' Devleti'nin sınırlarını kuzeyde Baltık Denizi'nden güneyde Karadeniz'e ve Azak Denizi kıyılarına, doğuda ise Volga kıyılarından batıda Karpatlar'a dek uzatmıştır. Bizans imparatoru II. Basileos, Volodımır'ın sağladığı askerî yardım üzerine, Basileios'un kız kardeşi Anna ile Kiyiv knezini evlendirmek zorunda kalmıştır. Putperest olduğu için evlilik gerçekleşmemiştir, o zaman Bizans hükümdarını zorlamak amacıyla Volodımır Hersones (günümüzde Sevastopol'un bir bölümü) çevresindeki Bizans topraklarına saldırmıştır. Nihayetinde Volodımır Konstantinopolis'teki Ayasofya kilisesinde vaftiz edildikten sonra Anna ile evlenebilmiştir. Paganizmden Hristiyanlığa geçişinin doğru bir seçim olduğunu tespit etmek için kneze yardımcıları tarafından bu sözler söylenmişti: *“Yunanların dini kötü olsaydı, tüm insanlardan en akıllı olan babaannen Olga Hristiyanlığı kabuz etmezdi.”*³⁵ Kiyiv Rus' Devleti'nin Hristiyanlığı kabul edişinin simgesi olan Kiyiv'de yaptırdığı Desyatınna Kilisesindeki (y. 996) mermer lahit içinde huzuru bulmuştur. Putperest inançlarından vazgeçilmesiyle birlikte eğitim, yargı sistemi ve diğer sosyal alanlarda gözle görünen hızlı bir gelişme de ortaya çıkmıştır. Volodımır ve oğlu Yaroslav hükümdarlık dönemi Kiyiv Rus' Devleti'nin altın çağı olarak bilinmektedir. Kiyiv ise Konstantinopolis'ten sonra o dönemdeki Avrupa'nın ikinci en büyük şehri olmuştur.

Bütün eski vakayinamelerde knezin adı Ukraynaca telaffuzu ile Volodımer olarak anılmaktadır. XIX. yüzyılda yazılan Rus halk epik şiirlerinde bile knezin ismi Rusçaya mahsus telaffuzu ile Vladimir değil de Vladımir şeklinde geçmektedir. Bütün tarihî kaynaklar Rusların, Büyük Volodımır knezinin Rus asıllı olarak tanıtılma teşebbüslerinin asılsız olduğunu kanıtlanmaktadır.

Bilge lakaplı I. Yaroslav (983 – 1054), 1015 – 1019 ve 1019 – 1054 yılları arasında Kiyiv'in büyük knezi olmuştur. Büyük Volodımır ile Polotsk knezinin kızı Rogneda'nın oğludur. Boris, Gliv ve Svátopolk knezlerin ölümüyle sonuçlanan taht mücadelesine katılmıştır.³⁶ Alta Nehri Muharebesinde ağabeyi olan Svátopolk'u bozguna uğratarak

³⁴ Boyko, s.50.

³⁵ Paliy, s. 120.

³⁶ Boyko, s.52.

Kıyiv tahtına çıkmıştır. Hayatı boyunca bir dizi sefere çıkarak Kıyiv Rus' Devleti'nin sınırlarını genişletmeye ve güçlendirmeye çalışmıştır. 1036 yılında kardeşi Mstislav öldükten sonra Kıyiv Rus' Devleti'nin bütün dizginlerini eline almıştır. 1036 yılında Peçenekleri büyük bir yenilgiye uğratmıştır.³⁷ Bu yenilgiden sonra Peçenekler bir daha Kıyiv'e saldırmamışlardır. Polonyalılardan birçok eski toprağı ve şehri geri almıştır. Litvanya (Yatvágı), Baltık (Yam) ve Fin (Çud) kabilelerine boyun eğdirmiştir.

Bilimi destekleyen ve bayındırlık çalışmalarına önem veren Bilge Yaroslav hükümdarlığı döneminde Kıyiv'de Altın Kapı, Ládski Kapı, Çıfıt Kapı, Georgiy, İrina ve Sofiya katedralları inşa edilmiştir. Ayrıca Sofiya Katedralı'nın Kütüphanesi kurulmuş ve Yunanca eserlerin Kilise Slavcası çevirilerine başlanmıştır. Kıyiv Rus' hukukunun temelini oluşturan *Ruska Pravda* 'Rus' Adaleti' olarak bilinen yasa derlemesinin en eski parçası olan *Pravda Yaroslava* hazırlanmıştır. Dış siyasetin önemini göz önünde bulundurarak Avrupa hanedanlarıyla oldukça yakın ilişkiler kurmuş: büyük kızı Anastasiya'yı Macaristan kralı Andriy ile, diğer kızı Yelizaveta'yı Norveç kralı III. Harald ile, en küçük kızı Anna'yı ise Fransa kralı I. Henry ile evlendirmiştir. Öldükten sonra Kıyiv Rus' toprakları beş oğlu arasında bölünmüş ve bir süre sonra da taht kavgaları meydana gelmiştir. Zamanla knezlerin sürekli anlaşmazlıklarından ve kavgalarından dolayı önceden kudretli bu devlet zayıflama sürecine girmiştir. Kıyiv Knezi Mstislav'ın (1125 – 1132) ölümünün ardından devlet dağılmıştır. XIII. yüzyılda Kıyiv Rus' toprakları Altın Orda güçleri tarafından istila edilmiştir.³⁸

Asya'nın çeşitli kabilelerini hanlıklarını ve krallıklarını birleştirerek dünyanın en büyük imparatorluğunu kurmuş olan Cengiz Kağan'ın torunlarından Batu, devletine Avrupa topraklarını da dâhil etme yollarını aramaya başlamıştır. Avrupa'nın fethi üzerinde Kıyiv Rus' Devleti'nin geniş alanlarına uzanmıştır. Ordusunun hızlı hücumlarının neticesinde birçok yeni arazi imparatorluğa eklenmiştir. Kıyiv Rus' topraklarının merkezi olan Kıyiv'in baskına uğraması kaçınılmaz olmuştur. 1239 yılında Batu'nun ordusu iki gün içerisinde Çernihiv'i ele geçirmiştir. Bundan sonra Kıyiv knezliği yolunda bulunan tahkimli şehirler ve sarayları yerlebir etmişlerdir.³⁹ 1240 yılında Kıyiv'i fethetmek için Batu tarafından Kıyiv'in surlarına 200.000 kişilik bir süvari ordusu

³⁷ Plohiy, s. 75.

³⁸ Paliy, s. 186.

³⁹ Boyko, s.60.

getirilmiştir. Kiyiv Doğu Slav dünyasında eşi olmayan tahkimatlara sahiptir. Saldırdıktan birkaç gün sonra Moğol-Tatarlar Kiyiv'in surlarını aşabilmişlerdir. Kanlı ve ağır çatışmalardan kalan savaşılar Desátinna Kilisesine sığınarak mücadele etmeye devam etmişlerdir, fakat kilise yapısı daha fazla dayanamamış, son savunucular da kilise duvarları altına diri diri gömülmüştür.⁴⁰ İki hafta süren hücum sonucunda Kiyiv de Batu'nun eline geçmiştir. 1241 yılında Altın Orda birlikleri Slav halkının inanılmaz direnci ile karşılaştıktan sonra Galıç ve Volın knezliklerini istila etmişler, ardında da Macaristan'a ve Lehistan'a saldırmışlardır. 1242 yılının şafağında Hırvatistan, Moldova, Sırp ve Bulgar topraklarını talan etmişlerdir. Batu'nun başarılı seferlerinin dizisi sonunda durdurulmuş ve hükümdar Volga Nehri'ne kadar kaçmak zorunda kalmıştır. Merkezinde Saray adlı başkentini kurarak kendi devletini ilan etmiştir. Son verdiği Kiyiv Rus' knezliklerini devletine bağlamıştır. En parlak devrinde Moğol İmparatorluğu Ukrayna'dan Çin'e ve oradan Hindistan'a kadar bütün toprakları ele geçirmiştir.⁴¹ Batı Ukrayna topraklarında ise Galıç ve Volın Knezliği XI. asırdan XIV. asra kadar hâkimiyetlerini devam ettirebilmiştir.

1346 – 1347 yıllarında yaşanmış olan ve Moğolları ciddi bir şekilde zayıflatacak veba salgını, Altın Orda'ya ağır bir darbe vurmuştur. Orta Asya'nın meşhur hükümdarı Timur ve ordusu tarafından gerçekleşen şiddetli baskınların (1389, 1391, 1395) ardından 1400'lü yılların ilk yarısında Altın Orda Devleti Astrahan, Kırım (1449), Sibirya, Kazan (1438), Özbek hanlıkları, Nogay Orda ve Moskova Büyük Knezliği gibi farklı kağanlıklara bölünmüştür.

1.4. KOZAK DÖNEMİ UKRAYNA TARİHİ

XIV. yüzyılda Ukrayna'nın doğu topraklarının bir kısmı Kiyiv dâhil Litvanya Büyük Knezliğinin eline geçmiştir. Ukrayna'nın Sağ Kıyısı ise Lehistan Krallığının bir parçası hâline gelmiştir. 1569 yılında Litvanya ve Lehistan arasında imzalanan Lüblin Birliği Antlaşması sonucunda doğan ve Riç Pospolita adıyla tanınan Polonya-Litvanya Birliği, 1360 – 1599 yıllarında Beyaz Rus toprakları dâhil, Ukrayna'nın Sağ Kıyısına ve Sol Kıyısından neredeyse Azak Denizi'nin kuzey kıyılarına kadar hâkim olmuştur.⁴²

⁴⁰ Plohiy, s. 54.

⁴¹ Paliy, s. 185.

⁴² Boyko, s.95.

Litvanya-Polonya Birliği, devletine dâhil ettiği Ukrayna toprakları için 1400'lü yılların sonundan 1500'lü yılların ilk yarısına dek hem Moskova Çarlığı hem de Kırım Hanlığı ile derin bir mücadele içine girmiştir. Bu devletin en önemli mevkilerinde Katolikler bulunduğu için ele geçirilen yerlerde Katolikleştirme ve Polonyalılaştırma siyaseti yürütölmüştür.⁴³ Ukrayna toplumunun elit kısmını oluşturan asiller, Lehistan'dan gelen soylular ve Katolik mezhebine ait Cizvit papazları sayesinde hızlı bir şekilde farklı bir milletleşme sürecine girmişlerdir. Ortodoks mezhebinde bulunan halk ise insanlık dışı sömürünün ve çeşitli ayrımcılıkların kurbanı olmuştur. Sonucunda Ukraynalılık bilinci daha çok halkının alt tabakasını oluşturan köylü kısmı arasında gelişmiş ve şekillenmiştir. 1380'li yıllardan beri Leh ve Lehleştirilmiş yönetime karşı yoğun halk isyanları şekilde tepkiler gelişmeye başlamıştır.

XVI. yüzyıl ikinci yarısında Litvanya Büyük Knezliği topraklarına ait Dnipro Nehri boylarındaki Zaporijjá bölgesinde Kırım Hanlığı, Osmanlı İmparatorluğu ve Moskova Çarlığı konusunda Polonya-Litvanya Birliği yönetiminin politikasına karşı davranan ve vatansever kişilerden oluşan bir nevi askerî güç kurulmuştur. Kendilerine Kozaklar ismini koymuşlardır. 1568 yılında Litvanya Grandüklüğü'nde 300 kosağı içeren ilk sicilli kozak listesi kaydedilmiştir. Çerkası ve Kaniv valisi olan Dmitro Vişnevetskıy'nın faaliyetleri sayesinde bu birlik Litvanya Büyük Knezliğinden ayrılarak Zaporizka Siç adlı sicilli olmayan kozakların devletimsi merkezini düzenlenmesine başlanmıştır.⁴⁴ Türk gezgin Evliya Çelebi *Seyahatname* eserinde kozaklar hakkında şu ifadelere yer vermiştir: “1068 Muharreminin ortasında vilayetlerine ayak basıp sığınma dualarıyla gezerdik. Allah onların şerrinden emin ede, âmîn yâ mu'în, bi-hakkı Seyyidi'l-mürselin. Zira bir kere bu hakir (—) tarihinde Azak Kalesi savaşında bu uğursuz keferenin derdini belasını çekip savaşlarını görmüşüz. Allahu Taalâ bizi koruya.”⁴⁵

Zaporizka Siç'inde devamlı olarak en az birkaç binden oluşan ve bazen on bini bile aşan silahlı bir garnizon bulunmuştur. Genellikle ilkbahar döneminde gerçekleşen kara seferlerinde süvari birlikleri kozak ordusunun çoğunu oluşturmuşlardır. Her kozak; kılıç, iki tane tüfek, altı libre barut, yeterince mermi ve birkaç top güllesi ile iyi silahlandırılmıştır. Varlığı boyunca Zaporijjá ordusunun merkezi yedi defa

⁴³ Boyko, s.98.

⁴⁴ Plohiy, s. 115.

⁴⁵ Seyit Ali, Kahraman, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 5. Cilt (1 Kitap), YKY, İstanbul 2010, s. 216.

değiştirilmiştir: Tomakivska (1540 – 1593), Bazavlutska (1593 – 1638), Mikıtınska (1639 – 1652), Çortomlitska (1652 – 1709), Kamyanska (1709 – 1711, 1730 – 1734), Oleşkiivska (1711 – 1728), Nova Siç (1734 – 1775).

*“1615-1625 yılları arasında Kozaklar İstanbul Boğazı’ndan içeri girerek defalarca Sarıyer ve Yeniköy semtlerini talan etmişlerdir. Kozak ordusu Reç Pospolita’nın emrinde kabul edildiği için bu durum Osmanlı Devleti ile Lehistan arasındaki 1633–1634 Osmanlı-Lehistan Savaşı’na neden olmuştur.”*⁴⁶

Kozaklar tıpkı köylüler gibi Leh asillerin baskısından dolayı büyük zulüm görmüşlerdir. En küçük itaatsizlik yüzünden kozaklar hapse atılmış, işkenceye uğratılmıştır. Üstelik kozakların çoğu serflere dönüştürülmüş. 1648 yılında Ukrayna topraklarının tarihî gidişatını büyük ölçüde etkileyen vuku yer bulmuştur. Sahibi evin dışında olduğu zaman Çıgırın vali yardımcısı D. Çaplınskiy, Subotiv köyüne saldırıp Bogdan Hmelınskiy’nin en küçük oğlunu öldürmüş ve evlenmek istediği kadını kaçırmıştır. Öncelikle Hmelınskiy, Çaplınskiy’i yasal yollarla kral yardımıyla cezalandırmak istemiş ama bütün ricaları geri çevirilmiştir. Bundan sonra Hmelınskiy devletin köklü değişimlere ihtiyacı olduğuna kesin olarak kanaat getirmiştir.⁴⁷ 1648 yılında Bogdan Hmelınskiy’nin önderliğindeki Kozak birliği Bazavluk Adası’nda bulunan Lehistan garnizonunu imha etmiştir. Hetman unvanını alarak Hmelınskiy Lehlere karşı büyük bir ayaklanma çıkarmak için hazırlık yapmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu ve Kırım Hanlığı’nın desteğiyle ilk aşamalarda başarılı olan (en önemli üç muharebede Kırım Tatarları Lehistan’dan rüşvet alarak savaş meydanından kaçmışlardır) bu ayaklanmanın ardından Kozaklar Polonya’dan özerklik kazanarak Zaporijjâ bölgesinde çağdaş Ukrayna’nın atası olarak kabul edilen geçici bir Kozak Hetmanlığını kurmuşlardır.

Tatarların ihanetlerine son vermek için hetman Bogdan Hmelınskiy siyaset yönünü değiştirmeye karar vermiştir. Aynı zamanda Moskova yönetimi Polonya-Lehistan Birliği’nin düşebileceğinden ve kozakların Osmanlı egemenliği altına geçebileceğinden korktuğu hetman ile müzakere masasına oturmuştur. Nitekim 1654 yılında Bogdan Hmelınskiy Rus çarı I. Oleksiy ile Pereyaslav Antlaşması’nı imzalayarak Rusya’nın

⁴⁶ Kúpeli <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi:10.10.2017, 11:33.)

⁴⁷ Plohiy, s. 141.

himayesini kabul etmiştir. “Rusya’nın ekonomik olarak sıkıntılı olduğu ve salgın hastalıklardan kıvrıldığı bir dönemde Ukrayna gibi geniş ve verimli toprakları olan bir ülkenin alınması büyük rahatlık vermişti. Bu olay Rus tarihçileri tarafından Ukrayna’nın Lehlileşmesinin önlenmesi olarak değerlendirildi. Gruşevski ve Kostomarov gibi Ukraynalı tarihçiler ise bu durumu büyük bir hata olarak değerlendirdi. Çünkü Ukrayna’nın dili ve etnik hususiyetleri Moskova Ruslarından tamamen farklıdır.”⁴⁸

Rusya, kozak ordusunun tarafında 1654 – 1667 yılları arasında Lehistan’a karşı savaşa katılmıştır. Lehistan’ın zayıfladığını gören İsveç bu durumdan faydalanmayı planlayarak harekete geçmiştir. Moskova ve Lehistan arasında acil bir şekilde ateşkeş antlaşması imzalanmıştır. Hmelnitkiy, İsveç, Erdel, Brandeburg, Moldova ve Eflak ile bir ittifak oluşturmuş ama bu müşterek güçler de yenilgiye uğratılmıştır.⁴⁹ 1657 yılında Bogdan Hmelnitkiy’nin ölümünden sonra yeni hetman olarak başyazıcı İvan Vıgovskiy seçilmiştir. Kozakların çoğu yeni hetmanı desteklemediği için birlikler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Nihayetinde Vıgovskiy hetmanlık görevinden devrilmiştir.⁵⁰ 1659 yılında Moskova’nın baskısı sonucunda merhum Bogdan’ın oğlu on sekiz yaşındaki genç Yuriy Hmelnitkiy Vıgovskiy’nin yerine hetman olmuştur. Lehistan, birleşik Kozak-Rus ordusunu bozguna uğratarak Yuriy’e yeni bir antlaşma imzalatmıştır. Sol Kıyısında bu durumu kabul etmeyen kozaklar Yuriy Hmelnitki’nin dayısı Yakiv Somko’yu hetman olarak seçmişlerdir. Sonuç olarak iki kıyının kozakları arasında Çöküntü dönemi adını alan bir iç savaş çıkmıştır.

1665 yılında Lehistan’ın himayesindeki Sağ Kıyı kozaklarının lideri Petro Doroşenko Osmanlı Devleti ve Kırım Hanlığı’nın desteğiyle kendisini Sağ Kıyı Kozaklarının Hetmanı ilan etmiştir. “Daha sonra da Osmanlı padişahı IV. Mehmet’le bir antlaşma imzalayarak Osmanlı himayesini kabul etmiştir.”⁵¹ Bütün Lehleri Ukrayna’dan Polonya’ya geri kovmak ümidiyle Tatar desteğine güvenen Doroşenko, Lehistan kralı III. Jan Sobieskiy’nin ordusuyla çatışmalara girmiştir. Bu tehlikeli durum 1667 yılında Rusya ile Lehistan arasında Andrusovo Antlaşması’nın imzalanmasını sağlamıştır. Bu antlaşma uyarınca Lehistan Ukrayna’nın Dnipro Nehri’nin sol yakasını Kıyiv dâhil Rusya’ya

⁴⁸ Suat Zeyrek, Slavların Liderlik Mücadelesi: Rusya-Ukrayna Çekişmeleri ve Ukrayna’nın Bağımsızlık Mücadelesinde Tarih ve Filoloji Çalışmaları, *Bilimsel Çalışmalar Dergisi (Dil Bilimleri)*, (8), 2016, s. 35.

⁴⁹ Paliy, s. 346.

⁵⁰ Plohiy, s. 159.

⁵¹ Küpeli <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi:10.10.2017, 12:20.)

bırakmış; Dnipro Nehri'nin sağ yakası ise Lehistan sınırları içinde kalmıştır. Böylece kozak ordusu ve devleti ikiye ayrılmış oldu, 1686 yılında bu bölme Viçnyı Mır 'Ebedî Barış' mütarekesi ile tekrar pekiştirilmiştir.⁵² 1686 yılında ise Kiyiv Kilisesi Moskova Patrikliği hâkimiyetine girmiştir. Verilere göre 1648 – 1667 savaşı boyunca yaklaşık 300.000 Ukraynalı hayatını kaybetmiştir. Ulrich von Verdum, Podillá bölgesinde seyahat ettiği zaman not defterine Ukrayna toprakları Tatarlar tarafından öyle harap edilmiş ki 3-4 günlük yolculuk esnasında tek bir ev görmediğini yazmıştır.

Ukrayna topraklarını elinde tutmak isteyen Osmanlı İmparatorluğu Sultan IV. Mehmet komutanlığında 1672 yılında Podillá, Bratslav ve güney Kiyiv bölgelerine hâkim olmuştur. Doroşenko hetmanlık görevine geri dönmüş ama Tatar soygunları, zorunlu islamlaştırma dolayısıyla Sağ Kıyısının sakinleri, Galıç ve Volın bölgelerine, Dnipro Nehri'nin sol yakasına kaçmaya başlamışlardır.⁵³ 1676 yılında Moskova ordusu, yardım alamayan Doroşenko'ya saldırmış, Sağ Kıyısı Hetmanı Doroşenko teslim olmak zorunda kalmıştır. 1699 yılında Sağ Kıyısındaki kozak birlikleri Lehistan tarafından kaldırılmıştır. 1687 yılında Sol Kıyısında kozak devletinin yeni hetmanı olarak İvan Mazepa seçilmiştir. Bu dönemde Ukraynalılar, Kırım Hanlığı seferine çıkan ve sonra Osmanlı'ya karşı I. Petro tarafından düzenlenen savaşlara katılan Rus ordusuna silah ve erzak temin etmişlerdir.

1654 yılından beri Ukrayna'nın özerkliği gittikçe sınırlandırılmış, Çar I. Petro döneminde ise kozakların hakları kısıtlanmış, nitekim 1764'te hetmanlık unvanının kullanılması yasaklanmıştır. Aynı sene Rus çariçe II. Katerına, Ukrayna'yı Rusya İmparatorluğu'na dâhil etmeye karar vermiş böylece Dnipro Nehri'nin sol yakasındaki topraklar yeni bir idari yapı içine sokulmuştur. 1775 yılında Zaporizka Siç kaldırıldıktan sonra, kozakların bir kısmı Osmanlı topraklarına ait kuzey Dobruca bölgesine yerleşerek 1828 yılına kadar varlığını sürdürebilen Zadunayska 'Tuna Nehri ötesindeki' Siç'i kurmuşlardır.⁵⁴

Lehistan-Litvanya Birliği, 1772, 1793 ve 1795 Rusya, Avusturya ve Prusya monarşi devletleri arasında paylaşılmıştır. Son paylaşımının ardından Ukrayna topraklarının yüzde seksen kadarı, Rusya İmparatorluğu'nun eline geçmiştir. Karpat Dağları boyunca

⁵² Paliy , s. 368.

⁵³ Paliy, s. 368.

⁵⁴ Paliy, s. 431

devam eden topraklar ile Galıç bölgesi Habsburg hanedanına ait Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olurken, Ukraynası'nın güneybatısı Romanya, Bukovina bölgesinin ise Osmanlı İmparatorluğu tarafından sahiplenilmiştir.

Tıpkı diğer fethedilen topraklarda olduğu gibi Rus yöneticiler Ukrayna'da Ruslaştırma siyaseti gütmekten vazgeçmemişlerdir. “*On dokuzuncu asırda Ukrayna'da milliyetçi hareketler yaygınlaşınca, Rus çarı bu hareketleri bastırmak için şiddetli tedbirlere başvurmuştur.*”⁵⁵ İlk önce okullarda ve kiliselerde Ukraynacanın kullanımı sınırlandırılmıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bırakılan topraklarda yaşayan Ukraynalıların durumu Rusya'dakilere kıyasla kat kat daha iyidir. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı sırada Galıç bölgesindeki Ukraynalılar kendi kültürel, siyasal ve dinî etkinlikleri konusunda yeterince rahatları. Uzun yıllar Rusya, Polonya, ardından da Avusturya-Macaristan İmparatorlukları arasında bölünmüş Ukrayna toprakları, Birinci Dünya Savaşı esnasında aynı devletlerin çarpışmalarına sahne olmuştur.⁵⁶

1.5. SSCB DÖNEMİ UKRAYNA TARİHİ

1917 yılındaki Ekim Devrimi'ne kadar Ukrayna, Rusya İmparatorluğu'nun bir parçası olarak kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Rusya iki imparatorluğun çökmesi üzerine Ukrayna topraklarında kendi kaderini belirleme eğilimleri belirmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılması üzerine 1918 yılında Galıç bölgesinin başşehri olan Lviv'de Batı Ukrayna Millî Cumhuriyeti kurulmuştur.⁵⁷ Batıda kurulan bu devlet 1919'da merkezde olan Ukrayna Millî Cumhuriyetiyle birleştiği hâlde Ukrayna'daki karışık siyaset durumundan dolayı yeni birliğin yönetimi uzun sürmemiştir. Bukovina bölgesi ise savaşın ardından oluşan Çekoslovakya'nın hâkimiyeti altına girmiştir.

1919 yılında Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur.⁵⁸ 1924 yılında Ukrayna totaliter Sovyetler Birliği'ni meydana getiren on beş cumhuriyetten biri olmuştur. 1932 – 1933 yılları arasında Sovyet yönetiminin yürüttüğü kooperatifleşme politikası, Holodomor adıyla bilinen yapay bir kıtlığa yol açtığı için Ukrayna'da 4-5 milyon kadar insan açlıktan ölmüştür. Stalin döneminde bölgede Sovyet Birliği'ne giren

⁵⁵ Küpeli <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi:10.10.2017, 14:10.)

⁵⁶ Boyko, s. 292.

⁵⁷ Boyko, s. 326.

⁵⁸ Plohiy, s. 287.

bütün cumhuriyetlerde baskılar arttırılmıştır. Örneğin bu devletlerde yaşayan çeşitli halkların ana dillerin kullanımı yasaklanmıştır. Çekoslovakya topraklarında yaşayan Ukraynalılar ise siyasal ve kültürel hakları konusunda Sovyetlerdekilere göre daha rahattırlardı.

II. Dünya Savaşı sırasında Ukrayna topraklarının yüzde doksan beş kadarı Almanya’da iktidar başına gelen Naziler tarafından işgal edilmiştir. Ukrayna alanlarında Nazi tarafından gerçekleştirilen şiddetli katliamların dehşetli yüzü aşırı korkunçtur. Savaş esnasında ülkede oldukça güçlü partizan hareketleri oluşturulmuştur. 1944 yılının sonunda Ukrayna, Nazi Almanyası işgalinden kurtarılmıştır.⁵⁹ Savaşta Ukrayna’nın kaybı 7 milyon (nüfusun %15) rakamına ulaşmaktadır. Ülkenin yaklaşık yedi yüz şehri ve yirmi sekiz bin köyü zarar görmüştür.

Ukrayna Sosyalist Cumhuriyeti’nin topraklarına 1945 yılında Zakarpattá, 1954’te Kırım dâhil edilmiştir. “*Ukrayna 1986 yılında, tarihin en büyük nükleer felaketlerinden biri olan Çernobil faciasını yaşamıştır.*”⁶⁰ Sovyetler Birliği’nde 1990’lı yıllarda Perestrojka ‘yeniden yapılanma’ adı altında tanınan çözülme süreci, birçok diğer Sovyet cumhuriyetinde olduğu gibi Ukrayna’da da millîyetçi hareketlerin yükselişine yol açmıştır.

1.6. BAĞIMSIZ UKRAYNA TARİHİ

1.6.1. Bağımsızlık İlanı

Ukrayna, 24 Ağustos 1991 tarihinde Sovyetler Birliği’nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. 1 Aralık 1991 tarihinde gerçekleşen referanduma katılanların yüzde 90’dan fazla Ukraynalı bağımsızlığı için oy vermiştir. Aynı zamanda yapılan seçimler sonucunda yüzde 61 oy alan Leonid Kravçuk, ülkenin ilk devlet başkanı olmuştur. 1994 yılında dünyanın üçüncü en büyük nükleer silah deposuna sahip olan Ukrayna nükleer silahlarından vazgeçtiğine dair antlaşmayı imzalamıştır. 1994 yılında Leonid Kuçma başkanlık koltuğuna oturmuştur.⁶¹ 1996’da toprak ve para reformları gerçekleştirilmiştir. 1999’teki devlet başkanlığı seçimini tekrar Kuçma kazanmıştır. 2000 yılında meşhur muhalif gazeteci Georgiy Gongadze çok esrarlı bir şekilde kaybolmuştur. Bunun ardından

⁵⁹ Boyko, s. 450.

⁶⁰ Küpeli <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi: 10.10.2017, 17:55.)

⁶¹ Paliy, s. 568.

Kuçma'nın bu suça ortak olduğu ses kayıtları ile ispatlanmıştır. Muhabirin öldürülmesiyle başlayan derin siyasi kriz sırasında ülke genelinde “Kuçma'sız Ukrayna” sloganı altında bir dizi kitlesel protesto gösterileri patlak vermiştir.⁶² Bazen güvenlik güçleri karşı koyduğu için protestolar ve gösteriler ciddi çatışmalara dönüşmüştür. Kuçma, imkânı olduğu hâlde devlet başkanı seçimlerine üçüncü defa katılmayacağını televizyon ekranlarından duyurmuştur.

1.6.2. “Turuncu Devrim”

2004 yılında devlet başkanlığı seçimlerinde “Naşa Ukrayina” Bloğu lideri, muhalif partisinin adayı Viktor Yuşçenko taraftarları tarafından düzenlenen isyan, miting ve protesto kampanyasına Turuncu Devrim adı verilmiştir. Merkezi seçim kurulu Viktor Yanukoviç'in seçimin ilk sonuçlarına (Yanukoviç yüzde 49,4, Yuşçenko ise 46,6 oy almıştır) göre kazandığına dair açıklaması bu protestolara yol açmıştır. Sonuçları etkilemeye yönelik seçimlere toplu hile karıştırılmasına tepki göstermek için Ukraynalılar Kasım ayının 22'sinde başkentin ana meydanında toplanmaya başlamışlardır.⁶³ Batı ülkelerinin toplulukları Ukrayna muhalefetini desteklemiştir. Yüksek Mahkeme tarafından devlet başkanlığı seçimlerinin ikinci tur oylamanın tekrarına (yasa tarafından öngörülmemektedir) karar verilmesi ve Yuşçenko'nun kazanmasıyla devrimin en önemli sonucu olarak görülmektedir. Renkli adı alan devrimler Sırbistan'dan başlamış Gürcistan, Kırgızistan ve Ukrayna'da devam etmiştir.

Ciddi ihlal ve hilelerin olduğu öne sürüldüğü için Yuşçenko kendi taraflarına sokağa çıkmaları konusunda çağrıda bulunmuştur. Ukrayna genelinden 100-500 bin protestocu için Bağımsızlık Meydanı hoşnutsuzluğun ifade edilmesi için temel alan olmuştur. Patlak veren kitlesel gösteriler başta olmak üzere Kiyiv'de ve batı şehirlerinde, sonra ise diğer kentlerde de düzenlenmiştir. Yuşçenko'nun seçim kampanyasında kullanılan ve daha sonra göstericilerin belirgin alameti olan turuncu renginden dolayı bu protestolar “Turuncu Devrim” olarak adlandırılmıştır.⁶⁴ Ukrayna Yüksek Mahkemesinin günlerce süren dava incelenmesinin ardından anayasanın ihlal edildiği ve seçim sonuçlarının geçersiz olduğu ilan edilmiştir. 26 Aralık'ta yeniden yapılan seçimlerde

⁶² Plohiy, s. 426.

⁶³ Paliy, s. 569.

⁶⁴ Paliy, s. 429.

Yuşçenko yüzde 51,9 oy alarak Ukrayna'nın yeni devlet başkanı olmuş, Rusya yanlısı Yanukoviç'in oyları ise yüzde 44,2'ye kadar düşmüştür.

2010 yılında yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde 2004'teki seçimleri kaybeden Yanukoviç bayan aday Yuliya Timoşenko'yu mağlup ederek cumhurbaşkanı koltuğuna oturmuştur.⁶⁵ Viktor Yuşçenko bu sefer sadece yüzde beş oyla yetinmek zorunda kalmıştır.

1.6.3. Onur Devrimi (Euro Maydan)

Onur Devrimi, rüşvetçilik, emniyet güçlerinin keyfilğine karşı çıkan ve Ukrayna dış siyasetinde Avrupa yönünü destekleyen millî yurtsever protesto gösterilerinin adıdır. 21 Kasım 2013 tarihinde Ukrayna bakan kurulu Ukrayna-Avrupa Birliği Ortaklık Anlaşması'nı imzalama hazırlığının durdurulması kararı üzerindeki tepkilerden doğan ve Kasım'ın 30'unda Kıyiv'de gece gösterilerinin dağıtılmasından sonra yaygınlaşan protestolar zamanla devrim boyutuna ulaşmıştır.⁶⁶ 2013 yılının sonundan beri miting, gösteri, öğrenci grevleri şeklinde devam eden protestolara iktidar tarafından yönetilen silahlı mukavemeti açık silahlı çatışmalara yol açmıştır.

2010 yılında iktidarın başına gelen Yanukoviç tarafından anayasanın gasp edilmesi yüzünden Ukrayna halkı arasında protesto havalarının büyümesi gözlemlenmiştir. Eylemcilerinin çoğunluğunu radikal milliyetçilerden oluşan kitlesel protesto sırasında Yanukoviç'in iktidardan inmesi ve Azarov başkanlığındaki hükümetin istifa etmesi taleplerini sık sık dile getirmişlerdir. Ayrıca eski başbakan Yuliya Timoşenko'nun da serbest bırakılması talep edilmiştir.

22 Ocak 2014 tarihinde ateşli silahların kullanılması sonucunda ilk insan kayıpları kaydedilmiştir. Çoğu zaman protestocular önemli hükümet binalarının önünde toplanmışlardır. Devrimin en karanlık anları Kıyiv'de 18-20 Şubat'ta yaşanmıştır. Eylemciler ile güvenlik güçleri arasında patlak veren çatışmalarda yüzü aşkın kişi (Semavi Yüz Kahramanları) hayatını kaybetmiş, yüzlerce kişi ise yaralanmıştır.⁶⁷ Protesto ve çatışma olaylarının ardından Yanukoviç Ukrayna'yı terk etmiş, Batı ülkelerinin desteğini alan muhalefet devleti yönetmeye başlamıştır.

⁶⁵ Plohiy, s. 434.

⁶⁶ Plohiy, s. 435.

⁶⁷ Paliy, s. 578.

1.6.4. Rusya'nın Ukrayna'ya Silahlı Saldırısı

Rusya'nın Ukrayna'ya Silahlı Saldırısı Ukrayna için bir nevi Üçüncü Kurtuluş Savaşı hâline gelmiştir (Birinci Kurtuluş Savaşı 1917 – 1922, İkinci Kurtuluş Savaşı 1938 – 1950). Rusya Federasyonu tarafından gerçekleşen Ukrayna egemenliğine ve ülke bütünlüğüne karşı doğrudan ve dolaylı silah güçlerinin kullanılmasıdır. Neticesinde 2017 yılın başı itibariyle yaklaşık 10 bin kişi öldürülmüş, 23 bin kişi yaralanmış, 1,8 milyon kişi zorunlu göçmen olmuş ve Ukrayna topraklarının yüzde 7,2 işgal edilmiştir. Saldırıları durdurmak amacıyla Ukrayna hükümeti tarafından başlatılan Antiteroristîçna Operatsiya (ATO) 'Antiterör Harekâtı' 13 Nisan 2014 tarihinden beri düzenlenmektedir.⁶⁸ 27 Ocak 2015 tarihinde, Ukrayna parlamentosu, Rusya Federasyonu'nun saldırı gücü olduğunu kabul etmiştir.

Ukrayna'nın karışık siyasi durumundan istifade imkânı çıkınca Ukrayna'ya bağlı olan Kırım Özerk Cumhuriyeti, Rusya tarafından hemen ilhak edilmiştir. Olayların devamında Rusya yanlılarının ağırlıkta olduğu devletin doğusundaki meşhur sanayi bölgesi olan Donbas'ta Kremlin'den yönetilen milis örgütleri ile Ukrayna millî ordusu arasında silahlı çatışmalar baş göstermiştir. Günümüze kadar devam eden kanlı çatışmalarda hem sivil hem de askerî taraflardan on binlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Donetsk, Lugansk gibi büyük şehirlerin ve yakındaki yerleşim yerlerin nüfusunun ciddi bölümü evleri ve varlıklarını bırakarak göç etmek zorunda kalmışlardır. Bugünderde doğudaki şehirlerin altyapıları büyük zarara uğramış ve bu ziyan devam etmektedir. Sağlanan ateşkeslerin koşullarına ise sadece Ukrayna askerleri uymaktadır.

12-14 Nisan'da Donetsk ilinin Slovyansk, Kramatorsk, Artemivsk, Lıman, Drujkivka, Yenakiyevo, Makiyivka, Mariupol, Gorlivka, Hartsızk, Jdanivka ve Kirovske'nin resmî binaları teröristler tarafından ele geçirilmiştir. Birleşmiş Milletler Örgütü verilerine göre askerî çatışmaları başladıktan sonra beş milyon kişi zarar görmüş, bir milyon kişi Ukrayna'nın başka bölgelerine yerleşmişlerdir. Ayrıca, Antiterör Harekâtı'nın yapılması için Ukrayna bütçesinden ayrılan aylık tahsisat 1,5 milyar grıvnâya eşittir. Saldırı sonucunda Alçevsk Demir Çelik Fabrikası, Donetsk Hadde Fabrikası, Donetsk Elektrik Demir Çelik Fabrikası, Stahanov Demirli Alaşım Fabrikası,

⁶⁸ Paliy, s. 581.

Kırım Karbonat Fabrikası çalışmamaktadır. Kömür çıkarımı yüzde 35 azalmış, 150 kömür ocağından 115 ocağı ilhak edilen alanında bulunmaktadır.

27 Ocak 2015 tarihli Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi kararında Rusya tarafından Donbas bölgesine saldırının yapılması ve Donbas topraklarındaki teröristlere her konuda destek verilmesi, Kırım'ın işgal edilmesi kanıtlamaktadır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı kararında ise 2014 Şubat ayından beri Ukrayna ile ilişki çerçevesinde Rusya'nın, Helsinki'nin tüm on ilkesini çiğnediği söylenmektedir.

2 Ekim 2014 tarihli Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi kararında Rusya'nın Ukrayna'ya kendi düzenli ordusunu gönderdiği kabul edilmiştir. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün umumi kâtibi Anders von Rasmussen zırhlı araçların sokulması Rusya'nın Doğu Ukrayna'yı istikrarsızlaştırmaya devam etmesini gösterdiğini iddia etmiştir. Ayrıca Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı heyetinin raporlarda Donbas bölgesinin Rusya tarafından ateş altında tutulmasına dair kanıtlar bulunmaktadır. KAAÖ Avrupa Müttefik Kuvvetleri Başkomutanı Filip Bridlav, Rusya tarafından milislerin maddi olarak desteklenmesi şöyle dursun, Ukrayna'ya karşı paralı asker kullanılırken, Rusya tarafından donanımsal ve finansal olarak desteklenen teröristlerin, Rus düzenli ordusunun Ukrayna sınırından geçmesini kolaylaştırdığını bildirmiştir.

2017 yılındaki Nobel Ödülü adayı Svitlana Aleksiyeviç, Rus saldırı siyaseti hakkında düşüncelerini paylaşmıştır: *“Rus dünyasının kendi sınırlarının kavranmaması, kendi sınırların hissedilmemesi, bu sınırların nerede olduğunun bilinmemesi Rus halkının sorunudur. Bu yüzden Rus vatandaşı bilincinde Ukrayna, Beyaz Rus toprakları da Rusya'nındır. Bu yüzden Ukrayna'daki savaş bu Rus düşüncelerinden kaynaklanan bir sorundur. Bu da Rusya'nın bitmek bilmeyen yayılma arzusudur.”*⁶⁹

1.7. UKRAYNA - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ ÜZERİNE

Türkçe kayıp lehçesini konuşan Avarlar aşiretleri hakkında önceki bölümlerde bahsetmiştik. Daha ayrıntılı olarak diğer Türk kavimleri ile Ukrayna'da çeşitli tarihi dönemlerde yaşayan halkların ilişkilerinden bahsedelim. X. yüzyılda Slavlar tarafından

⁶⁹ Nobel adayından Donbas'taki savaşın sebebinin açıklaması https://24tv.ua/nobelivskiy_laureat_oprilyudnila_prichinu_viyni_na_donbasi_n852211 (Erişim tarihi: 12.11.2017, 15:45.)

kurulan Kıyiv Rus' Devleti hükümdarların seferleri sayesinde sağlam bir şekilde genişlemesine devam etmiştir. Türk kavimleri olan Hazarlar sıkıntılı bir çöküş döneminden geçtiği zaman, Peçenekler aşireti ise yıkılma sürecine çoktan girmişlerdi. Sonuçta Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlar çeşitli Türk halkları ile Slavlar arasında gerçekleşen mücadelelere sahne olmuştur. Bu üç ulus arasındaki ilişkiler siyasi menfaatlere dayalı olduğu için yer yer dost bazen de düşmanca bir gidişat takip edilmiştir. Doğu Avrupa topraklarında en kuvvetli Türk devletlerinden biri olan Hazar Kağanlığı'nın X. yüzyılda yaşadığı siyasi, askerî ve iktisadi bunalımlar yüzünden zayıflamasıyla birlikte hâkimiyeti sona ermiştir.

Kıyiv Rus' Devleti'nin doğu komşuları olan Hazarlar, Hazar Denizi'nin kıyısındaki ticaret açısından önemli topraklara sahiptir. Hazar kağanı Yusuf kendi mektubunda şunu belirtmiştir: "Eğer Hazar halkı kendi sınırlarında Kıyiv knezi ordusunu durdurmadıysa Kıyiv Rus' çoktan bütün dünyayı eline geçirirdi". Kıyiv Rus' Devleti gerçekten Hazarların toprakları üzerinden Orta Çağ'ın en önemli pazarları olan Konstantinopolis ve Bağdat'a ulaşmayı planladığı için Hazarlar ile münasebetleri X. yüzyılda gittikçe bozulmaya başlamıştır. Svátoslav, Kıyiv Rus' tarihinde fütûhatçı huyuna sahip bir knez olarak bilinmektedir. 965 yılında yeni bir sefere çıkan bu knez İtil ve Sarkel adlı Hazar şehirleri yerle bir etmiştir.⁷⁰ Hazar Kağanlığı'nın ünlü tarım merkezi Samandar'da bir üzüm bağı bile bırakılmamıştır. Günümüz Taman yarımadasındaki Kuban Nehri boyunda bulunan Tamatarhan Hazar kalesi de Svátoslav tarafından zaptedildikten sonra bu topraklarda Tmutarakan adlı Kıyiv Rus' Devleti'ne bağlı bir knezlik oluşturulmuştur.⁷¹ Devletin çökülmesinin ardından kimi Hazarlar İslam dinini kabul ederek Harezm topraklarına sığınmışlar, kimileride göç hayatına devam ederek Kuman kavimlerine karışmışlardır.

*"Hazarlardan çok daha zorlu bir Türk kavmi olan Peçenekler 915 yılında Slavların kapılarını çalmışlardır."*⁷² Eski kaynaklarda bulunan verilerden Peçeneklerin Kıyiv Rus' topraklarına yaklaşık 915 yılında geldiklerini bilinmektedir. Peçenekler, Knez İgor ile barış yaptıkları hâlde Kıyiv Rus' ile mücadelesine 920'den beri devam ettiklerini görüyoruz. 944 yılında ise İgor hem kendi kuvvetli ordusunu toplamış hem de Peçenek

⁷⁰ Boyko, s. 47.

⁷¹ P.V. Golubovskiy, *Bolgarı i Hozarı Vostoçniye Sosedi Rusi Pri Vladimire Svatom*, Korçak-Novitskiy Yayınevi, Kıyiv 1888, s. 42.

⁷² Mualla Uydu, Yücel, "İlk Rus Yıllığı "Povesti Vremennih Let"e Göre X. Yüzyılda Rus-Bizans-Türk Münasebetleri", *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, Globus Dünya Basınevi, İstanbul, 2008, s. 216.

askerlerini kiralarak Bizans İmparatorluğu üzerine gitmiştir.⁷³ Aynı zamanda Kiyiv Rus' Devleti Peçeneklerin ana ticari ortaklarından biriydi, örneğin büyük baş hayvan, davar ve atlar bu kavimden alınırdı. Peçenekler, knezlerin büyük ordularıyla savaşmaya cesaret edemezlerdi, fakat Kiyiv Rus' sınırlarında gevşeme hissedilince güçlü devletin topraklarına hemen saldırırladı. İlk ciddi baskın 969 yılında Kiyiv üzerine yapılmıştır. 972 yılında ise knez Svátoslav Peçeneklerin tuzağına düşürülmüştür. Peçenek önderi olan Küre'nin birliği Svátoslav'ın kafatasını altınla kaplayarak içki içmek için bir kâse hâline dönüştürmüşlerdir.⁷⁴

Knez Svátoslav'ın ölümünden sonra Kiyiv Rus' döneminde oğulları ve akrabaları arasında taht kavgaları başlamıştır. Nihayetinde yeni Kiyiv knezi Yaropolk (973 – 980) olmuştur. Hükümdarlık döneminde Peçenekler, Kiyiv Rus' knezlerinin kendi aralarındaki mücadelelerine sık sık katılmışlardır. Üstelik knezler Peçenekleri askerî hizmet için davet ettikleri zaman onları kendi kavimlere karşı göndererek Peçeneklerin imhasına da katkıda bulunmuşlardır.

Knez Büyük Volodımır Peçeneklerin azılı muhalifi olarak bilinmektedir. Peçeneklerin ilk saldırıları ardından ülkenin güney sınırlarını güçlendirmeye çalışmıştır. “Nitekim 988 yılında: Volodımır “Kiyiv'in etrafında çok az şehrin olması iyi değildir” diye düşünüp Desna, Vostra, Trubej, Sula ve Stugna nehirleri boyunca şehirler kurdu.”⁷⁵ 992 yılında Peçenekler, Sula Nehri'ni geçtikten sonra Büyük Kiyiv knezi Volodımır'ın ordusuyla karşılaşmışlar, kanlı muharebenin sonucunda Peçenek birlikleri ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. Peçenekleri yenen Volodımır tarafından zafer elde edilen yerde Pereyaslav şehri kurulmuştur. Peçeneklerin üçüncü saldırısı surları müstahkem olan Bilgorod şehrine olmuştur. Peçeneklerin knez Volodımır hükümdarlığı döneminde Kiyiv Rus' topraklarına yaptıkları son sefer 997 yılında Vasilkiv üzerine olmuştur. Peçeneklerin Kiyiv Rus' topraklarına en son seferi ise bu tarihten neredeyse kırk sene sonra gerçekleştirilmiştir. 1036 yılında Kiyiv'in civarında knez Bilge Yaroslav tarafından Peçenek ordusuna ezici bir darbe indirilmiştir.⁷⁶ Böylece Kiyiv Rus' topraklarında birkaç

⁷³ P.V. Golubovskiy, *Peçenigi, Torki i Polovtsı do Naşestviya Tatar*, Zavadskiy Yayınevi, Kiyiv 1884, s. 69.

⁷⁴ V.S. Blıznets, *Povist Minulih Lit 'Geçmiş Yılların Hikâyesi'*, Veselka, Kiyiv 1982, s. 56.

⁷⁵ Mualla Uydu, Yücel, “9-13 Yüzyıllarda Ukrayna Topraklarında Türk Varlığı”, *Ukrayna-Türkiye: Geçmiş, Günümüz, Gelecek. Bilim Çalışmaları*, Deneb, 2004, Kiyiv, s.77.

⁷⁶ Boyko, s. 53.

yüzyıl süren Peçenek tehlikesi giderilmiştir. Karakalpaklar içerisine giren Peçenek kavminin adı vakayinamelerde son defa 1168 yılında geçmiştir.

Altın Orda saldırıları sonucu zayıflayan Kiyiv Rus' Devleti'nin çökmesiyle Ukrayna topraklarında belli bir idari merkez kurulamamıştır. Birkaç yüzyıl süren devletsizlik dönemi ardından Ukraynalılar millî bilincin oluşturulmasında ilk adımları atmaya başlamışlardır. Zaporizka Siç adıyla bilinen kozak birliklerinin ordugâhı hem askerî hem siyasi güç olarak kendini tanıtmıştır. Ukrayna'nın yeni komşusu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun vasalı olan Kırım Hanlığı yıllardır kozakların yer yer düşmanı bazen de ortağı olmuştur. Zaporijjâ Kozak üssünün kurucusu Dmıtro Vışnevetskıy 1553 yılında Osmanlı Devleti'nin başkentinde padişahın huzuruna çıkmıştır. *“Türk yöneticilerle sınır güvenliğinin sağlanması karşılığında Kırım Hanlığı'nın Ukrayna topraklarına yaptığı akınların durdurulması konusunda anlaşmaya varmıştır. Fakat 17. yy başlarında Kozaklar, Avusturya ve Venedik savaşları yüzünden zayıf düşen Anadolu'nun bazı şehirlerine akınlar yapmaya başladılar. Kozaklar 1604'de Varna'ya, 1614, 1625 yıllarında Trabzon'a, 1614'te Sinop'a ve 1624 yılında İstanbul'a baskın yaptılar.”*⁷⁷ İstanbul'a Boğaz'dan içeri girerek İstinye'ye kadar inmişlerdir. 1648 yılına kadar Kozak devletimsi birliğinin dış siyaseti Ukrayna'nın anti Osmanlı ittifakına katılmasına yönelikti.

Kozaklar Ukrayna'yı bölme ya da tamamen ele geçirme siyaseti güden Moskova ve Lehistan'a karşı durmaya çalışmışlardır. *“Hetman Bogdan Hmelnitskiy'nin Türkiye ile ittifakı özellikle Lehistan'dan ümitlerin kesildiği ve Moskova ile yaşanan hayal kırıklığının ardından tamamen mantıklı bir adımdı.”*⁷⁸ Osmanlı ile yapılan bu ittifak Ukrayna özerkliğinin korunması için son şanstı. 1648 yılında Albay Filon Celali başkanlığındaki Ukrayna diplomatik heyeti İstanbul'da görüşmelerde bulunmuştur. Bu müzakereler sayesinde ittifak anlaşması yapılmış ve Ukrayna devletinin bağımsızlığı onaylanmıştır. Ukrayna topraklarına Kırım'daki hanların izniyle yapılan baskınlar ve soygunlar yasaklanmıştır. *“Bu ittifak süresince Türkiye'nin Karadeniz sahillerine yapılan yağmalamalar durdurulmuştur. Hmelnitskiy vaatlerine sadık kalmış, 1650 yılında*

⁷⁷ B. Serhiyçuk, V. Serhiyçuk, “Ukrayna ve Türk Halkları Arasındaki Tarihsel Anlayış Geleneği”, *Ukrayna-Türkiye: Geçmiş, Günümüz, Gelecek. Bilim Çalışmaları*, Deneb, 2004, Kiyiv, s.88.

⁷⁸ Yuriy, Daşkevıç, “Ukrayna'nın 16-17 yy'lardaki Türkiye Tercih ve Uluslararası İlişkiler”, *Ukrayna-Türkiye: Geçmiş, Günümüz, Gelecek. Bilim Çalışmaları*, Deneb, 2004, Kiyiv, s. 68.

Venediklilerin Türklere karşı beraber savaş teklifini geri çevirmiştir."⁷⁹ 1652 – 1653 yıllarında Ukrayna'nın Kırım ve Moldova gibi Osmanlı hâkimiyetinde vasal olma statüsüne sahip olmak için müzakereler tekrar başlatılmıştır. Fakat Ukrayna ileri gelenleri arasındaki münakaşalar yüzünden bu ittifak gerçekleştirilememiştir, Moskova Çarlığı ile ittifaka gidilmiştir.

Zaporijjá Kozak üssünün diğer komutanları Hmelniçkiy'nın planlarını gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Örneğin İvan Vıhovskiy Osmanlı idaresini kabul etmenin yollarını aramıştır. Pavlo Teterá 1671 yılında Karasi'de (günümüzde Balıkesir) sancağını aldıktan sonra kendi makamına oturamamış çünkü Edirne'de bir Leh ajanı tarafından öldürülmüştür. Ukrayna Sağ Kıyısının Hetmanı Petro Doroşenko'nun çabalarının sonucunda, Ukrayna'nın Osmanlıların himayesi altına girişi 1669'da resmen ilan edilmiştir. "*Sultan Mehmet (1648–1687) Doroşenko'nun teklifini kabul etti, Osmanlı idaresinde işaret olarak hetmana davul, boncuk ve sancak verildi. Petro Doroşenko'nun bütün hetmanlık süresince İstanbul'da Ukrayna temsilciliği bulunmuştur.*"⁸⁰ Ukrayna topraklarındaki karışık siyasi olaylardan dolayı bu Osmanlı'nın himayesi sadece 1676 yılına kadar devam etmiştir. Ukrayna Sol Kıyısının Hetmanı İvan Brühovetskiy, 1668'de Rusya hükümeti ile münasebetlerini bozup Türk hâkimiyetini seçmiştir. Brühovetskiy'nın Osmanlıya bağladığı ümitler ilk aşamada kalmış çünkü kısa bir süre sonra hetman hayatını kaybetmiştir. 1670 yılında İvan Sirko adlı atamanın önderliğinde bulunan kozaklar kendilerine Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesi verilmesi için padişaha müracaat etmişlerdir. "*Çar I. Petro ile Osmanlı arasında vuku' bulan ve 1711 Prut Anlaşması ile sonuçlanan savaştan sonra Ruslara teslim olmayan kozaklar, Dnipro Nehri'nin ağzında Oleşki'da yeni bir üs kurabilmişlerdir.*"⁸¹ Bu suretle 1711'den 1733 yılına kadar varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

*"Hetmanlığının ilk yarısında 1700lü yıllara kadar Mazepa'yı Osmanlıya karşı siyasetlerinin önde gelen ismi olarak görüyoruz. Hetman Mazepa, Dnipro'nun ağzında bazı savaşları bizzat idare etmişti."*⁸² 1701'den sonra ise anti Moskova koalisyonunu kurmak için özen göstermiştir. Mazepa'nın sadık yardımcısı ve ondan sonra hetmanlık görevine seçilen Pılyp Orlık tarafından 1710 – 1711 yıllarında Osmanlı

⁷⁹ Daşkeviç, s. 68.

⁸⁰ Serhiyçuk, s. 89.

⁸¹ Daşkeviç, s. 69.

⁸² Serhiyçuk, s. 90.

İmparatorluğu ile ittifak kurabilmek için birçok etkinlik icra edilmiştir. “1767’de son Zaporijya kozak üssünün son otomanı Petro Kalnişevskiy yirmi kozak için himaye ricası ile padişaha yollamıştı.”⁸³ Maalesef bütün girişimlere karşın bu üs, Rus ordusu tarafından yerlebir edilmiştir.

“Kırım Tatarları’nın ağırlıklı nüfusları, sözkonusu Altın Ordu İmparatorluğu’ndan kalma Kıpçak Türkleri’nden oluşmakta idi.”⁸⁴ Ukrayna’nın güney kıyılarının ve Azak Denizi’nin tüm çevresinin denetimi yapan Kırım Kağanlığı, Mengi Giray’ın hükümdarlık döneminde, 1475 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun hâkimiyeti altına girmiştir. I. Mengli Giray başkanlığındaki genç bir devlet Osmanlı’nın himayesi altında olmayı başta hiç bir şekilde kabul etmemiştir. Zamanla durum değişmiş, vasal kelimesi köle anlamına gelse de Kırım Hanlığı’nın iç işlerinde kendilerini özgür hissettiğini belirtmek gerekir. Sultan II. Mehmed’in emri üzerine, Karadeniz ve Azak Denizi kıyılarında bulunan Ceneviz ve Venedik kolonilerinin varlığı sona erdirilmiştir.⁸⁵ Böylelikle Osmanlı İmparatorluğu, Güney Ukrayna topraklarına ve Karadeniz tüm kıyılarına egemen olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu için kazançlı 1672 – 1676 Osmanlı-Lehistan Savaşları sonucunda, Ukrayna’nın güneybatı ve orta batı topraklarında Osmanlı hâkimiyetinde Podillá Eyaleti kurulmuştur. 1676 – 1681 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda, bölgenin önemli güçleri olan Osmanlı Devleti ile Kırım Hanlığı ve Rusya Çarlığı arasında Bahçesaray Antlaşması imzalanmıştır.⁸⁶ Maddelerine göre, 20 yıl süresince Ukrayna’yı ikiye bölen geçen Dnipro Nehri, Rus Çarlığı ile Osmanlı İmparatorluğu’na ait alanların arasında sınır olarak belirlenmiştir. Birçok tarihî bölgenin bulunduğu Ukrayna topraklarındaki Osmanlı egemenliği 1699 yılında Karlofça Antlaşması’nın imzalanmasına kadar sürmüştür. 1683’te Viyana civarlarında yaşanmış yenilgiden dolayı Osmanlı Devleti’nin Doğu Avrupa ve Ukrayna’daki saldırı politikası gittikçe azalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nun zayıflaması Kırım Hanlığı’nın tehlikeli duruma düşmesine eşittir. Bütün Karadeniz ve Azak denizi kıyılarına, Ukrayna’nın bazı iç bölgelerine egemen olan Kırım Hanlığı ile Rusya arasında uzun süre devam eden

⁸³ Daşkeviç, s. 69.

⁸⁴ Küpeli <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi: 10.10.2017, 19:28.)

⁸⁵ F. Turanlı, “Stosunkı Ukrayını z Krimskım Hanstvom, Vısokoyu Portoyu ta Riççü Pospolıtoyu”, *Hileya: Bilimsel Çalışmalar Dergisi*, (61), 2012, s.

⁸⁶ Paliy, s. 369.

mücadelelerde Kırım Hanlığı artık daha çok yenilgilere uğratılmıştır. Kırım'ın zengin toprakları Rus çarice II. Katerina'nın hükümdarlığı döneminde, Katerina'nın gözdesi Prens Potömkin tarafından, 1783 yılında ele geçirilmiştir. 1768 – 1774 yıllarında yapılmış Osmanlı-Rus Savaşı, arzu edilen zafer yerine Osmanlı için gerçek bir felaket olmuştur. 1774'te, Ruslar ile Osmanlı İmparatorluğu arasında Kırım Hanlığı'nın Türkiye'den bağımsızlaşmasını sağlayan Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır. Böylelikle Kırım Hanlığı, Ukrayna topraklarının kaderine ortak olmuştur.

1914 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İçişleri Bakanı Talat Bey Ukrayna Kurtuluş Birliğinin heyetini karşılamış ve Ukrayna'nın bağımsızlık mücadelesini desteklemeyi vaat etmiştir. 1916 – 1918 yılları arasında çoğunu Ukraynalıların oluşturduğu Rus ordusu, merkezi Trabzon olan Doğu Anadolu bölgesini elinde tutmuşlardır. 1917 yılında kurulan Ukrayna topluluğu tarafından Trabzon'daki Ukrayna topluluğunun haberlerinin yayımlanmasına başlanmıştır.

Türkiye tarihi konusunda derin bilgilere sahip olan Mustafa Kemal Atatürk'ün XV-XVII. yy. Osmanlı-Ukrayna münasebetlerindeki olumsuz olaylar hakkında hiç şüphesiz haberi vardı. Ancak, medeni ve aydın insan olarak Atatürk Türkiye ve Ukrayna'nın komşu konumu, iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin kurulmasının gerekli olduğuna inanarak: *“Ukrayna ve Türkiye'nin iki komşu ülke olduğunu söylemek mümkündür. Kuzeye dikkatli bakın. Orada deniz var. Fakat, eğer biran denizin olmadığını düşünürseniz Türkiye ve Ukrayna'nın birbirine daha yakın ülkeler olduğunu görürsünüz...”* diye ifade etmiştir.⁸⁷

Ukrayna ilk Kurtuluş Savaşı sırasında çalışmaya başlayan Tsentralna Rada 'Merkezi Konsey' faaliyetleri sayesinde Ukrayna Halk Cumhuriyeti'nin kurulması ilan edilmiş ve Avrupa siyasi haritasında bir bağımsız ülke daha eklenmiştir. Türkiye ise Ukrayna'nın egemenliğini resmî olarak tanıyan dünyadaki ilk devletlerden biri olmuştur. *“Ahmet Muhtar Bey, Türkiye büyükelçisi olarak Ukrayna'ya, ve Ahmet Ferid Bey de Konsolos olarak Kiyiv'e gönderilmişlerdir. M. A. Sukovkin, Ukrayna'nın İlk Olağanüstü Büyükelçisi olmuştur.”*⁸⁸ Daha sonra Sukovkin'in yerine meşhur devlet ve bilim adamı Oleksander Gnatoviç Lototskiy ve Tokarjevski-Karaşeviç Yan görevlendirilmiştir.

⁸⁷ İ. F. Çernikov, “Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye-Ukrayna İlişkileri (1918–1938)” (çev. Berna Türkdoğan), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19 (55), 2003, s.319.

⁸⁸ Çernikov, s. 319.

Lütsiy Kobilánskiy ve Vasıl Murskiy ise büyükelçiliğin danışmanları olmuştur. O zamanlarda Ukrayna Elçiliği binası İstanbul'un kalbi olan Taksim caddesinde bulunmaktadır.⁸⁹

Lototskiy tarafından yazılan anılarında o dönemin Türkiye'si'nde en mühim şahsiyet olan Mustafa Kemal Atatürk'ün kişiliği hakkındaki bilgilerden bahsedilmemesi imkânsızdı: *“General Mustafa Kemal Paşa -askerî, siyasi, sosyal ve kültürel olarak değişik alanlarda büyük ve nadir yetenekler göstermiştir. Çağdaşları arasında en popüleriydi. Türk tarihinin dönüm noktasında kesin bir rol oynamıştır.”*⁹⁰ 2 Ocak 1922 tarihinde Ankara'da gerçekleşen Türkiye-Ukrayna Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması törenine katılan Mustafa Kemal Atatürk iki komşu ülkenin yapıcı iş birliğine ulaştıklarından umutluydu. *“Anlaşmanın özsözünde iki devlet arasında “ulusların kardeşliği prensibi çerçevesinde Karadeniz'de yakın komşuluk ilişkilerini geliştirmek ve sayısız ortak çıkarlar adına birbirine bağlı dostluk ve karşılıklı ilişkileri tüm samimiyetiyle sonsuza dek güçlendirmek amacıyla Dostluk ve Kardeşlik Anlaşmasını imzalamaya anlaşarak” ifadesinin altı çizilmiştir.”*⁹¹

16 Mart 1922'de Türkiye-Ukrayna Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması T.B.M.M. tarafından ve 23 Mart 1922'de VUTSIK'ın 'Tüm Ukraynalı Merkezi Yürütme Komitesi' özel bir toplantısında onaylanmıştır. 11 Haziran 1922'de Türkiye Fevkalade Elçisi Harkiv'e (1934 yılları arasında Ukrayna'nın başkenti) gelmiş ve 23 Haziran'da büyükelçi Dr. Rıza Nur Bey ile Ukrayna Dış İlişkiler Genel Sekreteri L. Velichko anlaşmanın onaylanmış metinlerini değiştirmişlerdir.

Türkiye-Ukrayna Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması'nın uygulanması iktisat iş birliğinden başlanmıştır. 1920'lerin ortasından itibaren Türkiye'den Ukrayna'ya yün, tütün, pamuk, kuru üzüm, fındık, turunçgiller gibi ürünler ihraç edilmiştir. Ukrayna'dan Türkiye'ye ise buğday, şeker, kereste, kömür, farklı imalat maddeleri ithalat edilmekteydi. 1925 yılında kurulan Ukrayna Doğu Ticaret Odası'nın etkin yardımı sayesinde Ukrayna'nın Türkiye ile olan dış ticaret payı Ukrayna'nın tüm dış ticaret miktarının %45'ine ulaşmıştır. Türk vapurları Odesa, Mikolayiv, Herson, Mariupol,

⁸⁹ Çernikov, s. 319.

⁹⁰ Çernikov, s. 320.

⁹¹ Çernikov, s. 320.

Berdánsk gibi Ukrayna'nın Karadeniz ve Azak Denizi limanlarına kadar yolculuk ederlerdi.⁹²

2 Ocak 1922 tarihli anlaşma uyarınca Türkiye ve Ukrayna arasındaki kültür ve bilim alanlarında gerçekleşen geniş iş birliğinin sonuçları çok olumluydu. Mustafa Kemal tarafından verilen talimatları yerine getirerek 1926 yılında Nafi Atuf Bey başkanlığındaki Millî Eğitim Bakanlığı öğretmenleri, Kiyiv ve Odesa gibi büyük şehirlerde bulunan ortaöğretim okullarını, teknik liseleri ve yüksek öğretim kurumlarını ziyaret etmişlerdir. Aynı zamanda kurulan Ukrayna Şarkiyatçılık Birliği Türkiye ile Ukrayna arasındaki ilişkilerin gelişmesinde büyük katkıda bulunmuşlardır. Türk dili ve lehçeleriyle ilgili konular Ukrayna Şarkiyatçılık Birliği tarafından yayınlanan *Shidny Svit* 'Doğu Dünya' dergisinin önemli bir kısmı oluşturulmuştur. Prof. Dr. Fuad Köprülüzade ve Dr. Reşit Saffet Bey, 1-6 Kasım 1929 tarihinde düzenlenen Ukraynalı Doğu bilimciler İkinci Kongresine katılmışlardır. Tıp Profesörü Nazır Bey ve ilk Türk kadın kimyacı Doç. Remzi Hanım 1934 yılında Harkiv'e gelmişlerdir. Ukrayna heyetini oluşturan bilim adamları, kültür uzmanları ve Şarkiyatçılık Birliği üyeleri Ankara, İstanbul, İzmir, Konya, Bursa ve Eskişehir gibi Türkiye'nin büyük şehirlerine ziyaretlerde bulunmuşlardır. "*Ukraynalı misafirler XVI-XVIII yüzyıllar Ukrayna tarihi ile ilgili Türk millî arşivlerinden ender malzemeler topladılar.*"⁹³

Ünlü Ukraynalı doğu bilimci ve akademisyen Agatangel Krımskiy (1871 – 1942) hayatı boyunca Türk kültürü, dili ve tarihî ile ilgili monografi, makale, çeviri, bröşür, bilimsel rapor gibi onlarca çalışma kaleme almıştır. 1920'lerde yayınladığı *Türkiye Tarihi, Türkiye Tarihi ve Yazılı Dili, Türk Tarihinde 16. yüzyıl Avrupa Kaynakları* adlı monografilerinde Osmanlı Devleti'nin siyasi ve iktisadi yapısının gelişim süreçlerini araştırmıştır. Ukrayna Bilimler Akademisi'nin yapısı içinde olan Orta Doğu Ülkeleri Tarih Çalışmaları Komisyonunda ve Türk komisyonu Başkanı olarak çalışan Agatangel Krımskiy Türk konularına ithaf edilen *1908 Jön Türk Devrimi, Ukrayna Hakkında Türk ve Tatar Kaynakları, Türk Yazarların Çalışmalarında Ukrayna, Batı Dilbiliminde Türkiye Tarihi, Modern Türkiye'nin Ekonomik Gelişimi, XVII. yüzyılda Ukrayna-Türkiye İlişkileri* çalışmalarını da hazırlamıştır.

⁹² Çernikov, s. 322.

⁹³ Çernikov, s. 324.

Atatürk'ün savaş arkadaşı ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü 1932'de ilkbahar mevsiminde o zaman henüz Ukrayna'nın başkenti olmayan Kiyiv'e seyahat etmiştir. "*Nisan ve Mayıs 1934'te Albay Celal Bey başkanlığında Türk pilotları kendi uçaklarıyla Eskişehir'den Harkiv'e gelmişlerdir. Ağustos-Eylül 1934'te Fahrettin Paşa başkanlığındaki Türk askeri delegesi Kiyiv Askeri Bölgesindeki manevralarda bulunmuşlardır.*"⁹⁴ 1936 yılında, futbolcu, güreşçi, bisikletçi, eskrimci olmak üzere 57 sporcudan oluşan Türkiye Cumhuriyeti spor heyeti Kiyiv'i ziyaret etmiştir. 1945 yılından beri İstanbul'da yüzbaşı M. Zabıla başkanlığındaki Ukrayna topluluğu varlığını sürdürmüştür.

XX. yüzyılda, Orta Çağ'dan beri yüzyıllarca süren yarı dostluk yarı düşman çıkarıcı Türk-Ukrayna münasebetlerinin yerine dostane bağları üzerinde kurulan Türkiye-Ukrayna ilişkilerinin geldiğini görüyoruz. XXI. yüzyılda iki komşu ülkenin dış siyaset eğilimleri aynı hizada devam etmektedir. Ukrayna'nın bağımsızlığı ilan edildikten sonra çeşitli alanlarda iş birliğine dair her sene yeni anlaşmalar imzalanmaktadır. Günümüzde Ukrayna-Türkiye arasında yapılan yoğun diplomatik görüşmeler ve etkinlikler güçlü ve kalıcı ilişkilerin en önemli güvencesidir.

⁹⁴ Çernikov, s. 325

İKİNCİ BÖLÜM

UKRAYNA EDEBİYATININ VE TARİHİ ROMANININ GELİŞİMİ

2.1. KİYİV RUS' DÖNEMİ UKRAYNA EDEBİYATI

Ukrayna edebiyatı, Ukrayna dilinde yazılmış edebiyat yapıtlarının tümüdür. Ukrayna halkının en eski edebî mirası, Ruslar ve Beyaz Ruslarla paylaştıkları, Kiyiv Rus' dönemine ait yapıtlardır (XI – XII. yy). Ukrayna edebiyatı XIII. yüzyıldaki Moğol-Tatar istilasının ardından çöküş dönemine girdikten sonra XVI. yüzyılda yeniden canlanabilmiştir. “XIX. yüzyıla gelindiğinde yerel dil edebiyatta yaygınlıkla kullanılmaya başlamış, buna bağlı olarak da zengin bir edebiyat gelişmiştir.”⁹⁵

Ukrayna edebiyatı bin yıllık bir geçmişe sahiptir. Başlangıç noktası olarak Kiyiv Rus' Devleti'nin kurulması sayılmaktadır. Hâlbuki IX. yüzyıldan önce Ukraynalıların ataları gelişmiş sözlü edebiyatına sahiptirler. Ustav yazısıyla (her harf ayrı çizilir) yaratılan *Ostromirove Yevangeliye* ‘Ostromır’ın İncili’ (1057) bugüne kadar gelen Slavların en eski kitabıdır. Hiç şüphesiz ki Kiyiv Rus' dönemine ait tarihî bilgileri, şarkıları, efsaneleri ve masalları içeren *Povist Mınulih Lit* ‘Geçmiş Yılların Hikâyesi’ (XI. – XII.) o zamanların en meşhur eseridir. *Povist Mınulih Lit* dışında Kiyiv Rus' dönemine Kiyiv ve Galıç-Volın Vakayinameleri mevcuttur. Gerçek anlamında roman XVII – XVIII. yüzyıllarda çıksa da Kiyiv Rus' ilk yazılı eserleri arasında ve romanların ataları sayılan *Boris ve Glib*, *Feodosiy Peçerskiy* gibi yaşam öyküleri ve *Varlaam ile Yosaf*, *Aleksandriya* hikâye çevirilerinden söz etmek gerekir.⁹⁶

Slovo o Polku İgorevim ‘İgor Ordusu Hakkında Kaside’ (XII. sonu) eski edebiyatın şiirsel başyapıtıdır. Bu kahramanlık destanı o dönemin sözlü halk edebiyatının en iyi örneklerini kapsamaktadır. *Knez Volodımır Monomah'ın Çocuklarına Öğütleri* (bir nevi nasihatname), *Kırıl Turovskiy'nin Vaatları*, İlarion'un *Yasa ve Hayır Üzerine* gibi önemli siyasi ve dinî adamlara ait eserleri günümüzde de güncelliğini kaybetmemiştir. Söz gelimi, *Ruska Pravda* ‘Rus' Adaleti’nin (1015 – 1016, 1072), ilk bölümü Kiyiv Rus' topraklarında eğitimi yaymaya çalışan knez Bilge Yaroslav tarafından kaleme alınan hukuk kuralları kitabıdır. Bu eserinde Hristiyanlık öncesi yasalar da mevcuttur. Bu eski

⁹⁵ Ukrayna edebiyatı <http://www.ansiklopedi.biz/edebiyat/ukrayna-edebiyati> (Erişim tarihi: 09.11. 2017, 13:10.)

eserin sayfalarında geçmiş zamanlarda bile insan şerefine ne kadar değerli olduğunu, katillerin ve hırsızların ise nasıl yargılandığını öğrenmek mümkündür. Her suçlu cezalandırılmaktadır, idam yasaktır. At hırsızlığı ve kundaklama için o dönemin en ağır cezası olarak sayılan memleketinden dışarı atılma cezası uygulanırmış. 1072 yılında *Pravda Yaroslava* adlı kitaba Yaroslav'ın oğulları tarafından üretilen *Pravda Yaroslavoviçiv* eklenmiştir.

2.2. KOZAK DÖNEMİ UKRAYNA EDEBİYATI

XIX. yüzyıl Ukrayna edebiyatı sayfalarında Ukrayna'da hızla gelişen millî bilinç yansıtılmaktadır. Ukraynalı yazarlar yapıtlarında bu ulusal bilincin yeniden uyanmasına ağırlık vermişlerdir. Bu dönemde Ukrayna kültürü ve özellikle edebiyatı resmî olan Rus baskısı altında sürdürülmüştür. 1863 ve 1876 yıllarında Ukrayna dilindeki tüm yayınlar yasaklanmıştır. “*Peterburg Bilim ve Sanat Akademisi (sonradan SSCB Bilimler Akademisi) ancak 1905'te Ukrayna dilinin ayrı bir dil olduğunu kabul etti.*”⁹⁷

Dinî konuları işleyen çalışmalar arasında aşağıdaki eserleri belirtmek gerekir: Ukrayna'da ilk matbu kitap *Apostol* (1581), ilk defa Kilise Slavcası ile yazılmış olan tüm İncil metinlerini içeren matbu *Ostrog İncili* (1581), Petro Skarga'nın *Pro Yednist Tserkvi Bojoi*, Meletiy Smotrıtskiy'nin *Trenos*, İvan Vişenskiy'nin *Poslanná do Kniazá Ostrozkogo*, *Poslanná do Yepiskopiv*, Gerasım Smotrıtskiy'nin *Klüç Do Tsartva Nebesnogo* (1587), Hristofor Filalet'in *Apokrisıs* (1598) kitaplarıdır.⁹⁸

Millî Kurtuluş Savaşı ve önemli siyasi olayları anlatan kozak vakayinameleri sayesinde Ukrayna kahramanlık mücadele bilgileri ayrıntılı bir biçimde ders kitapları sayfalarında yer almaktadır. *Litopıs Samovidtsá* adlı ve 1702 yılında bitirilen vakayinamede 1648 – 1702 dönemi anlatılmıştır. Bilimsel tariyografi ve edebî eserinin özelliklerini taşıyan *İstoriya Rusiv* (Ukrayna'daki en eski çağlardan 1769 yılına kadar vukular hakkında söz edilmektedir) Ukraynalıların tarihi, Sultanlı Türkiye, Kırım Hanlığı, Soylu Lehistan, diğer iç ve dış düşmanlarla devamlı mücadelelerin hikâyesi olarak anlatılmıştır. Yazar ayrıntılı bir şekilde göstermekle yetinmemeksin olayları kendi açısından değerlendirmiştir. Sözlü halk edebiyatından faydalanarak sevilen Severin

⁹⁷ Ukrayna edebiyatı <http://www.ansiklopedi.biz/edebiyat/ukrayna-edebiyati> (Erişim tarihi: 09.11. 2017, 14:25.)

⁹⁸ Dzeverin, *Ukrayinska Literatura XIV-XVI st.*, Naukova Dumka, Kiyiv 1988.

Nalıvayko, Yakiv Ostránitsá, İvan Bogun, Semen Paliy gibi yiğit kahramanların tasvirleri ustalıklı betimlenmiştir. Samiylo Veliçko'nun XVII. – XVIII. yy. tarihî düzyazının en meşhur örneklerinden biri *Skazanná pro Viynu Kozatsku z Polákami* 'Kozakların Leh ile Savaşı Hakkında' vakayinamesinin bazı bölümleri eksiktir.

Litopıs Galıtskogo Polkovnika Grigoriya Grabyankı 'Galıç Albayı Grigoriy Grabyanka'nın Vakayinamesi' eserinde (Grigoriy İvanoviç Grabánka, Gadáč yüzbaşı, alay yasavulu, yargıç, 1730'dan beri albay, Tatarlara karşı düzenlenen Kırım seferinde hayatını kaybetmiştir) çeşitli yerli ve yabancı kaynaklardan esinlenerek kuruluştan beri 1709 yılına kadar kozak tarihini kaleme almıştır. En çok Bogdan Hmelniçkiy ve savaş arkadaşları hakkında bilgi vermiştir.⁹⁹

Şair ve düşünür Grigoriy Skovoroda (1722 – 1794) yaratıcılığı, Barok sanat akımı dönemindeki Ukrayna edebiyatının zirvesi olarak bilinmektedir. Ukraynalı Sokrates olarak bilinen Skovoroda dünyayı ve insanları daha iyi tanımak için Ukrayna'yı ve merkez Avrupa'yı gezmiştir. Manevi yolculuğun sonunda bu sözleri dile getirmiştir: "Kendi başına bu dünyada ebediyet içinde hayat, rüyanın içinde uyanış, yalanın içinde gerçeklik, kederin ortasında mutluluk ve umutsuzluk içinde umut var."

İvan Kotlárevskiy, Vergilius'un *Aeneis*'ini alaylı bir dille taklit ettiği *Eneyida* (1798) adlı yapıtıyla modern Ukrayna edebiyatını başlatan klasik şair ve oyun yazarı olarak bilinmektedir. Kotlárevskiy'nin yapıtları sonraki birçok Ukraynalı yazarı büyük ölçüde etkilemiştir. Klasik düzyazının ilk örneği ise *Marusá* (1834) adlı romanı Grigoriy Kvitka-Osnovyanenko tarafından kaleme alınmıştır. Osnovyanenko'nun Gogol'ün eserlerini andıran uzun hikâyesi *Konotopska Vidma* 'Konotop'un Cadısı' (1837) da türünün başarılı örneklerinden biridir.

1830'lu yıllarda Harkiv şehri Ukrayna Romantizm akımının (temsilcileri: P. Gulak-Artemovskiy, Y. Grebinka, Ukrayna edebî düzyazının kurucusu G. Kvitka-Osnovyanenko, İzmail Sreznevskiy, Levko Borovikovskiy, A. Metlinskiy ve Mıkola Kostomarov) merkezi hâline gelmiştir. Yukarıda sayılan sanatçıların eserleri bugünkü edebiyat ders kitaplarında mutlaka yer almaktadır. Batı Ukrayna topraklarında ise Romantizm 1820 yılında Markiyan Şaşkeviç, Yakiv Holovatskiy ve İvan Vahileviç'in

⁹⁹ P.V. Bilous, *Ukrayinska Literatura X-XVIII st.*, Akademiya, Kiyiv 2010, s. 138.

tarafından oluşturulan Ruska Triytsá ‘Rutenya Üçlüsü’ topluluğu tarafından temsil edilmiştir. Ayrıca topluluğun faaliyetleri Batı Ukrayna’da millî kültürün yeniden canlanmasını sağlamıştır. 1845’te Kiyiv’de kurulan Aziz Kırıl ve Aziz Mefodiy tarikatı Kostomarov üyesi tarafından yazılan *Knıga Buttá Ukrayinskogo Narodu* ‘Ukrayna Halkının Varoluş Kitabı’ adlı eseri Romantizm akımının eğilimlerini yetkin bir şekilde yansıtmıştır.

XIX. yüzyılın önde gelen Ukraynalı şair Taras Şevçenko ilk şiirlerinde Romantizm akımının konularını işlemiştir. Ama çok geçmeden *Haydamakı* uzun şiirinde (1841) olduğu gibi Ukrayna tarihinin kaygılı olayları hakkında bilgi vermeye ve *Son* ‘Rüya’, *Kavkaz* ‘Kafkasya’, adlı yapıtlarında görüldüğü gibi Rus İmparatorluğu’nun Ukrayna halkı üzerindeki zulmünü eleştirmeye başlamıştır.¹⁰⁰ Günümüzde Babamız, Peygamber veya Büyük Kobzar ‘kopuz eşigiyle şarkı söyleyen’ olarak hitap ettiğimiz Ukrayna’nın en meşhur şairi Taras Şevçenko toprak köleliği kaldırıldıktan sonra sadece birkaç ay yaşamıştır. Taras Şevçenko, insan ömrünün idil değil de trajedi olduğunu kendi hayatı örneğinde kanıtlamıştır. Yaşadığı sürece kendi yeteneği yüzünden Tanrıya lanet okumuştur. Dahiliğini, sürgün ve çeşitli yasaklar yüzünden inanılmaz acılar çektiği için dahilik edinmiş olduğu sayılmaktadır. Bazıları eserinin sırf bir sayfasını okuduktan sonra onu milliyetçilikle suçlar, içkiye düşkün olduğu için ayıplar ama tahsillilerin çoğu över. Şevçenko’nun sözleri neden hâlâ o kadar güncel canlı ve ünlü, neden mısraları ölümsüzlüğe kavuşmuşlardır? Asıl sebep çok basittir. Bu dürüstlüktür. En beğenilen önderlerin kusurlarını tarif etmiş, Ukraynalıların özelliklerinin zayıf noktalarını da vurgulamıştır.

Aynı zamanda çevirmen ve tarihçi olarak da tanınan Panteleymon Kuliş, Şevçenko’dan sonra dönemin en önemli Romantik şiir ve düzyazı yazarı *Çorna Rada* ‘Kara Meclis’ adlı romanıyla büyük bir şöhret kazanmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısının edebî süreci İ. Neçuy-Levitskiy, Marko Vovçok, Panas Mirniy, Mihaylo Kotsübınskiy, İvan Franko, Olga Kobılánska, Boris Grinçenko vb. gibi yetenekli yazarların etkisi altında şekillenmiştir. Ukrayna’da Gerçekçilik akımı Marko Vovçok’ un (gerçek adı Mariya Vilinska) *Narodni Opovidanná* ‘Halk Hikâyeleri’ (1857) gibi eserleriyle başlamış ve

¹⁰⁰ M. T. Yatsenko, *İstoriya Ukrayinskoyi Literaturi XIX st.*, Libid, Kiyiv 1996, s. 101.

uzun süre zorluklarla dolu köy hayatını anlatan yapıtlarla sınırlı kalmıştır. İvan Neçuy-Levitkskiy köylülerin yaşamına ithaf edilen *Kaydaşeva Simya* ‘Kaydaş Ailesi’ romanından (1879) Ukraynalı aydınlara kadar *Hmarı* ‘Bulutlar’ (1874) çok çeşitli konuları işleyen bir dizi yapıt vermiştir. Ukrayna Gerçekçilik akımının en büyük ustası ise Panas Mırniy’dır (gerçek soyadı Rudçenko). *Mırniy’nun kardeşi İvan Rudçenko (takma adı İvan Bilik) ile birlikte yazdığı, sosyal adaletsizliği ve toplumsal başkaldırının doğuşunu anlatan Hiba Revut Voli, Yak Yasla Povni? ‘Yemlik Doluyken Öküz Böğürür mü?’ (1880) ile Poviya ‘Fahişe’ adlı yapıtı yeni bir psikolojik boyut içeriyordu.*¹⁰¹

Dönemin en meşhur şiir ve düzyazı yazarlarından İvan Franko’nun Galıç bölgesinin Borıslav petrol sanayisini anlattığı roman ve öykülerinde ise Emile Zola’nın doğalcı üslubunun etkisi izlenmektedir. Ayrıca, Franko, dünya edebiyatının eserlerini (Goethe, Heine, Byron) Ukraynacaya çeviren ilk yazarlardan biridir. İ. Franko’nun 50 ciltlik eser mirası inanılmaz yoğun ve yorucu emeğin sonucudur. Ukrayna usta yazarları arasında Yeni-Romantik şair Lesya Ukrayinka, Mihaylo Kotsübınskiy ve Vasıl Stefanık isimleri de ön plandadır.

2.3. SSCB DÖNEMİ UKRAYNA EDEBİYATI

Ekim Devrimi’nden sonra tüm SSCB’de olduğu gibi Ukrayna’daki edebiyat süreci karmaşıklık ve dramatik özellikleri taşımaktaydı. Sovyet idaresinin başında Ukrayna edebiyatı eşi görülmedik ölçüde ve misli görülmemiş bir hızla gelişmeye başlamıştır. Batı Avrupa’da olduğu gibi 20. yıllarda eski akımlar zenginleşmiş ve çeşitli yeni akımlar ortaya çıkmış, edebî sahnede bir dizi taze sanatçının yıldızı parlamıştır, örneğin, İzlenimcilik, Münevver Gerçekçilik, Yeni Romantizm akımları çerçevesinde çalışan G. Mihaylıçenko, düzyazı eserleriyle devrimci ve milliyetçi Romantizm eğilimlerini yansıtan Mıkola Hvilıyoviy, felsefe ve gerçekçiliğe yönelik eserlerin yazarı V. Pidmogılınıy, gerçekçiliğin ustası Volodımır Vınnıçenko, İzlenimciliğin bir başka temsilcisi Grıgoriy Kosınka, Romantizm çerçevesinde manevi asillik konusu işleyen Yuriy Yanovskiy, yermeli fıkra türünde çalışan Ostap Vışná ve Y. Gedz, simgeci şiirin en önemli temsilcileri olan Pavlo Tıçına, D. Zahul, P. Tereşçenko ve O. Slisarenko, Yeni-Klasikçilik şairleri Mıkola Zerov, Maksım Rılskiy ve Mihaylo Dray-Hmara, XX. yüzyıla

¹⁰¹ Ukrayna edebiyatı <http://www.ansiklopedi.biz/edebiyat/ukrayna-edebiyati> (Erişim tarihi: 09.11. 2017, 15:16.)

has Gelecekçilik akımının Ukrayna'daki kurucusu M. Semenko. Dönemin psikolojik durumunu yansıtmaya çalışan P. Pañç ve A. Golovko'nun eserlerinde ise kahramanın içindeki ben değişikliklerinin hareketleri ve bölünmüş bilinci sahibinin karışık iç faciasından bahsedilmektedir. Sovyet dönemin diğer önemli yazarları arasında, meşhur sinemacı olan Oleksandr Dovjenko'nun yanı sıra Boris Antonenko-Davidoviç, Volodimir Gjitskiy, Mihaylo İvçenko, Oles Dosvitniy gibi romancılar ve şair Mike Yohansen yer almaktadır.

Böyle elverişli gelişimin farkına varan yönetim üyeleri böyle ilerleme çabalarını sona erdirmeye karar vermişlerdir. Sovyet iktidarı tarafından tanınmış şair M. Rılskiy bile hapsedilmiştir. Hayalî Ukrayna askerî örgütüne katılmasıyla suçlanan Ostap Vişná ise on sene hapis hapsedilmiştir. G. Kosınka, M. Zerov, Mikola Kuliş, Y. Plujnik, M. Semenko gibi genç sanatçılar kurşuna dizilmiştir. Arkadaşlarını kurturmaya çalışan M. Hviyoviy adlı yazar intihar etmiştir. Dünyaca ünlü yönetmen ve Berezil tiyatrosunun başkanı Les Kurbas tutuklanmış ve kurşuna dizilmiştir.

1932'den beri tüm Sovyet Birliği'nde resmî sanat anlayışı olarak ilan edilen Toplumcu Gerçekçiliğin çerçevesinde çalışan Oleksandr Korniyçuk ve Mihaylo Stelmah, Sovyet sisteminin ilkelerini öven ve partinin gözünde çağın önde gelen yazarları olmuşlardır. Ama Stalin ölümünden sonra Toplumcu Gerçekçilik akımına karşı başkaldıran yeni bir kuşak ortaya çıkmıştır. Altmışlı Yılların Yazarları totaliter sistemin çerçevesinde millî bilincin kavranması ve yeni türleri arayış içindeydiler. Altmışlı Yılların Kuşağını oluşturan yazarlar arasında Vasıl Stus, Lina Kostenko, Vasıl Simonenko, V. Korotiç, Grigir Tütünnik, Dmitro Pavlıçko, İvan Draç, Mikola Vinhranovskiy, V. Holoborodko ve I. Kalinets gibi hünerli sanatçıları belirtmek gerek. Toplumda etkin tutuma sahip Vasıl Stus birçok kalem arkadaşı gibi karşıt görüşte bulunan kilit aydın kitlesi arasına girmiştir. İki defa siyasi tutuklu olan Stus 1985 yılında sürgündeyken hayatını kaybetmiştir. 1970 yıllarında Ukrayna aydın kesimi toplu tutuklanma dalgasını yaşadığı için birçok önde gelen yazar anti-Sovyet propagandasıyla suçlanarak Sibiryaya kamplarında gözaltında tutulmuştur. Bu baskıcı siyaset tutuklanmaktan kurtulan yazarların bazılarının ise susmasına yol açmıştır.

2.4. ÇAĞDAŞ DÖNEM UKRAYNA EDEBİYATI

Çağdaş Ukrayna edebiyatı artık siyasi baskılardan uzak, serbest yeni nesil yazarlar tarafından üretilir. Oleksandr İrvanets, Yuriy İzdrik, Yuriy Oliynik, Vasıl Şklár, Andriy Kurkov, İvan Malkoviç, Sergiy Jadan, İren Rozdobudko, Sergiy ve Marina Dáçenkolar gibi yazarların eserleri çoğu zaman hem Ukrayna’da hem de yurt dışında sık sık aranmakta ve birçok dile çevirilmektedir. Su götürmez bir gerçek ki maalesef Rusça yayınlar Ukrayna piyasasında dominant olur, bu nedenle Ukraynalı yazarlar da eserlerinde onu kullanırlar. Eserlerini daima Ukraynaca olarak yazan sanatçıları tanıtmak gerekir: Lina Kostenko *Zapiski Ukrayinskogo Sumaşşedşego* ‘Ukrayna Delisinin Notları’, Yuriy Andruhoviç *Moskoviada*, Yuriy Vınnıçuk *Tango Smerti* ‘Ölümün Tangosu’, Lübkö Dereş *Kült*, Mariya Matios ‘*Millet*’, ‘*Hayat Kıسادır*’, *Solodka Darusá* ‘Tatlı Darusá’, Oksana Zabujko ‘*Bırakılan Sırların Müzesi*’, Valeriy Şevçuk *Dim na Gori* ‘Dağdaki Ev’, Yuriy Pokalçuk ‘*Bayağı Sevmek*’, Taras Prohasko ‘*Çünküböyleişte*’, Pavlo Volvaç *Klása*, Lüko Daşvar *Selo ne Lüdi* ‘Köy İnsanlar Değil’.

2.5. TARİHÎ ROMAN

Tarihçinin görevi, insanın gerçeğini oluşturan tutku, aşk, ihtiras, intikam, ihanet gibi duygularını çalışma alanı olan tarihin dışında bırakmaktır. Ancak bu durumda tarihin soyutlaştırılması söz konusudur. Tarihî eserler ile sıradan hayatı anlatan eserleri birbirinden ayırmak için roman edebî türü doğmuştur. Roman terimine ilk defa XII. yüzyılda Fransız yazın biliminde rastlanmaktadır. Latineden halk diline yapılan çevirilere roman denilmekteydi. Zamanla roman terimi orijinal eserler için kullanılarak Uyanış Çağı’nda birçok dünya edebiyatına girmiştir. Roman kelimesi çağdaş anlamına ise XIX. yüzyılın ilk yarısında kavuşmuştur.

Tarih; şiir, hikâye, roman, oyun gibi edebiyat sanatının türleri için, içinde sayısız miktarda eseri besleyecek malzemeyi barındıran bir depodur. Her ulusun tarihinde gerek acılarla dolu gerekse gurura ve hürmete layık sayfalar vardır. Geçmişten dersler almamız için bazen âdeta okul kitaplarına benzeyen ve sayısı her gün daha da artan tarihî romanlar yazılmaktadır. Tarihî roman edebiyatın ilk bilinen türleri arasında yer almaktadır. Tarihî roman, edebî biçiminde herhangi bir çağı ya da tarihin bir dönemini tasvir eden eserdir. “Modern çağ içerisinde bu çağın insanının istekleri doğrultusunda masallaşmış tarih

*bilgisi taşıyan bu anlatı türlerinden boşalan yer, romanla özellikle de tarihi romanla doldurulmuştur.”*¹⁰²

Makedonyalı İskender’le ilgili hikâyeler ve Truva Savaşı öyküleri tarihî romanının temellerini atmıştır. Tarihî düzyazı, yazarlardan ziyade daha çok tarihçilerin işidir. Bu eserlerde gelenek ve muharebe tarifleri, coğrafya gözlemler, felsefe düşünceler ve mitlerin yorumları ağırlıktadır. İlk önce bu alanda Hekatey, Gellonik (M. Ö. VI – V yy.), tarihin babası olarak bilinen Herodot, Ksenofont, Polibiy ve Tit Liviy çalışmalar yapmıştır. Şövalye romanı, özellikle Romantizm akımı dönemi Avrupa yazarlarını (V. Scott, O. Dumas, M. Gogol, V. Hugo vs.) etkileyen kral Arthur serisi edebiyatta özel bir konuma sahiptir. Antik geleneğin canlanması Uyanış Çağı’nda özellikle Niccolo Machiavelli, Francesco Guicciardini ve Agrippa d’Aubigné’nin eserlerinde başlayarak Voltaire (XIV. Lüdovik Çağı) ve Friedrich Schiller gibi yazarların eserleriyle gelişmiştir. *Ivenhoe* adlı ilk gerçek tarihî roman ise İskoçyalı Valter Scott’un kalemine aittir.

XVIII. yy. historiyoğrafisini belli bölgelere, şehirlere, manastırlara (Kıyiv, Ostrog, Lviv, Çernigiv, Mejıgırya, Dobromıl vakayınameleri) ait kısa el yazılı notlar temsil etmektedir. *Çorna Rada* ‘Kara Meclis’ adlı Ukrayna’nın ilk tarihî romanı, Panteleymon Kuliş tarafından 1846 yılında yayımlanmıştır. 1829 yılında P. Biletskiy-Nosenko tarafından yazılan *Zinoviı-Bogdan Hmelıtskiy* eseri ise Ukrayna tarihî romanının habercisidir. Tarihî düzyazı Ukrayna edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Olabildiği kadarıyla Ukrayna tarihi ilk önce Kıyiv Rus’ sonra Kozak dönemi vakayınamelerinde yansıtılmıştır. Tarihsel bilgiler, gelecek kuşakları, topraklarında yaşayan halkların kökenlerini, millî, sosyal, günlük ve facia olaylarının öğrenilmesi amacıyla kaydedilmiştir. Tabi ki ilk edebî örnekler mükemmel değildir. Tarihî roman ve hikâyenin, tarihî düzyazıdan ayrılması XIX. yüzyılda gerçekleşmiştir. “*Lukacs’a göre tarihsel romanda söz konusu olan şey büyük tarihsel olayların yeniden anlatılması değil, bu olaylarda rol almış insanların şiirsel olarak diretilmesidir.*”¹⁰³

Gelenekleri, halk sanatlarını Rus dilinde anlatan yazarlar ilk olarak Ukrayna’nın tarihî geçmişine başvurmuşlardır (V. Narijnyı *Bursak* (1824), Porfiriı Bayskiı *Haydamak* (1826), M. Gogol *Taras Bulba* (1835), *Veçori na Hutori Bilá Dıkankı*

¹⁰² Argunşah, s.11.

¹⁰³ Argunşah, s.135.

‘Dikanka Yakınlarındaki Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları’ (1832). Lehçede A. Malçevskiy *Mariya*, S. Goşçinskiy *Zamok Kanivskiy* ‘Kaniv Kalesi’. Tarihî düzyazının yeni dönemi XIX. yüzyılın ikinci yarısına denk gelmiştir. Ukraynalılar hem Romantizm (Y. Fedkovıç, S. Vorobkevıç) hem de Gerçekçilik (İ. Neçuy-Levıtskiy, İ. Franko) akımlarında çalışmışlardır. Ukrayna yazarlarının ilk yayımlanan romanları Rus dilinde yazılmıştır: G. Kvitka-Osnovyanenko *Pan Halávskiy* (1839), Y. Grebinka *Çaykovskiy* (1843). XIX. yüzyılda yazılan Ukrayna romanlarının dili, örneğin Marko Vovçok, D. Mordovets, M. Starıtskiy romanları, çoğu zaman Rusçadır. XX. yüzyılın başında tarihî düzyazının çeşitli türleri ortaya çıkmıştır (B. Grinçenko *Olesá*, T. Kovalenko *Korol Magan*, N. Vahnánın *Spogadı ‘Anı’*, M. Derlıtsá *Na Çujim Gnizdi* ‘Yabancı Yuvada’). Günümüzde ise Ukrayna dilindeki tarihî romanların sayısı çok kabarıktır. Bazen aynı konuyu işleyen beş tane roman bulmakta zorluk yaşanmaz. “*Tarihi bilgi, sadece devlet adamları ve onların resmi hayatları etrafında biriktirilmiştir. Bu bilginin dışında kalan insanlar ve hayatlar gizemli ve bir o kadar da romana malzeme sunar durumundadır.*”¹⁰⁴ Özellikle birçok Ukrayna tarihî romanı kozaklar sayesinde gerçekleştirilmiş Kurtuluş Savaş’ının olaylarına ithaf edilmiştir. Onların bir kısmında büyük önderlerin hayatları betimlense de, çoğu zaman bu tarz eserlerde sıradan halkın ve kozakların mücadele dolu yaşam sahneleri anlatılmaktadır. Dünyanın birçok köşesini gezen Evliya Çelebi *Seyahatname* adlı ölümsüz eserinin sayfalarında Kozak devletinden de bahsetmektedir: “*Büyük ülke ve acımasız asker sahibi melunlardır.*”¹⁰⁵

¹⁰⁴ Argunşah, s.93.

¹⁰⁵ Seyit Ali, Kahraman, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 7. Cilt (2 Kitap), YKY, İstanbul 2011, s. 450.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UKRAYNA DİLİ: TARİH, ÖZELLİKLER VE ALINTI SÖZCÜKLERİN YERİ

3.1. UKRAYNA DİLİNİN TARİHİ

Eski Slav dil birliği İ.S. VI. yüzyıldan önce oluşmuştur. Slavların en eski memleketlerinin kesin sınırları tam olarak saptanmadığı hâlde arkeolojik-dilbilimsel veriler Doğu Avrupa'da Vistül Nehri'nden Oder Nehri'ne kadar olan alanlarda yaşadıklarına tanıklık etmektedir. Tarih öncesi dönemde bile Slavların üç grup olmak üzere Venedi (Batı Slavları), Antı (Doğu Slavları) ve Sklavını (Güney Slavları) adlı toplulukları vardır. Doğu Slavlar grubunu ise Antı ve Sklavını kavimlerinin mensupları oluşturmaktadır.¹⁰⁶

Polání, Drevlání, Dulíbı, Volínání, Ugluçı, Tıvertsi, Bili Horvatı, Siverání, Dregoviçi, Krıviçi, Slovenı, Vyatiçi, Radımıçi bilinen Doğu Slav kabilelerinin konuştukları dil aynı kaynaktan gelse de zamanla kabile ağızlarına bölünmüştür. Doğu Slav kabileleri; aralarında ki temaslara rağmen Kuzeydoğu Slavlarının ve Güneydoğu Slavlarının dillerini ayıran üç fonetik özellik vardı: Kuzeydeki [g] sesini güneydeki [h] sesinin karşılması, güneyde [e] sesi önce damaksız ünsüz, kuzeyde ise dudaksız ünsüzlerin kullanılması, kuzeydeki vurgu düşmediği hâlde bile [a] ünlü sesinin baskın telaffuz edilmesidir. Güneydoğu Slav kavimleri olan Polání, Drevlání, Siverání, Ugluçı, Tıvertsi, Volínání VIII. – IX. yüzyıllarda ilk Doğu Slav devletini kurmuşlardır.

Svátoslav'ın Kitapları (1073 ve 1076), Yaroslav'ın *Ruska Pravda* adlı hukuk kuralları kitabı, *Feodosiy Peçerskiy*, *Boris ile Glib* yaşam hikâyeleri, *Galiç İncili* (1144) gibi yazılı eserlerinden XI.-XII. yy. Güneydoğu Slav dilinde aşağıdaki özellikler tespit edilmiştir: sürtünmeli hışırtılı ünsüzlerden ve [j] sesinden sonra [u] ile [v], [e] ile [o] nöbetleşmesi, Ъ [ě], sürtünmeli [g], orta [ı] gibi seslerin yerine [i] harfinin kullanılması, tekil eril cins isimlerinin yönelme hâlinde [-ovı/-yevı] ekinin ve birçok zamanda 1. kişi çoğul şeklinde [-mo] ekinin kullanılması, /-тъ/ [t'] ile biten bitmemiş bir eylemi gösteren zamanın oluşmasıdır.¹⁰⁷

¹⁰⁶ V. M. Rusanivskiy, *Ukrayinska Mova: Entsiklopediya*, Ukrayinska Entsiklopediya, Kiyiv 2004, s. 235.

¹⁰⁷ Rusanivskiy, s. 236.

Eski Ukrayna dili özellikleri XII. – XIII. yy’larda ortaya çıkmıştır: kapalı hecelerde [o] ve [e] yerine [u] ve [i] seslerinin geçmesi, [l] önünde ünsüzlerin sertleşmesi, kelimenin ve hecenin sonunda [l] ünsüzünün [v]’ye dönüşmesi, kelimenin ve hecenin sonunda ünsüzlerin sesli patlamalı telaffuzunun korunmasıdır.

Moğol akını öncesi dönemde üç Slav lehçesinin ayrılma süreci başlamış, Altın Orda’nın Kiyiv Rus’ topraklarına saldırmasından sonra sona ermiştir. Dil birliği, Yukarı Dnipro Nehri’nin orta boylarındaki özellikle Kiyiv, Pereyaslav, Çernigiv bölgelerinde gelişmiştir. Merkez Ukraynaca ağızlarında ortaya çıkan yeni kelimeler ve dil olayları zamanla diğer Ukrayna topraklarında da yayılmıştır. Galıç-Volın Knezliği zamanındaki siyasi evraklarda eski Ukrayna dilinin temelleri atılmıştır. XVI. – XVII. yy’ da devamlı olarak titreşimli [l], [r], [m], [n] önünde [o], [e] sesleri kullanılır: *vogon* ‘ateş’, *vihor* ‘kasırga’, *vuzol* ‘düğüm’, *zemel* ‘topraklar’. XIV. yy. [ѣ, ѥ] yumuşatma ve sertleştirme işaretlerinin düşmesinin sonucunda üç ve daha fazla ünsüz bir araya geldiğinde ünsüz düşmesi hadisesi meydana gelir: мѣстъце > мѣстце > мѣсце, мѣгла > мгла > мла [mglɑ > mglɑ > mla]. Aynı zamanda sesli harfler önceki ötümsüz ünsüzler ötümlenmeye başlar. Çoğu zaman bu ses olayına edatlarda ve örneklerde rastlanır: отъ > од, съ > з [ot’ > od, s > z].¹⁰⁸

İki durumda, eski [ѣ, ѥ] ve geçmiş zaman şeklindeki ünlü harflerinden sonra [l] sesi [v]’ye dönüşmüştür: *šovk* ‘ipek’, *movçatı* ‘susmak’, *povno* ‘dolu’, *vidovbuvatı* ‘oymak’. Bazı kelimelerde [o] ünlüsü [a] sesine benzeşmiştir: *bagatıy* ‘zengin’, *garáčıy* ‘sıcak’, *hazáyın* ‘sahip’. Genel ve özel adlarda ünsüzden önceki ünlü harf kaybolmuştur: *imatı* > *Ømatı* ‘sahip olmak’, *igratı* > *Øgratı* ‘ oynamak’, *İyerusalim* > *ØYerusalim* ‘Kudüs’, *İsidor* > *ØSidor*. Kelimelerin başındaki [a] ve [o] kelimeleri önündeki protezin [g] yazılması yaygın bir şekilde kullanılmaktadır: *garba*, *garmata*, *gaspıd*, *Ganna*, *gorih*. X. yüzyılda Doğu Slav dillerinin fonetik sistemine sadece birkaç alıntı kelime rastlanan [f] ünsüzü girmiştir.

Kiyiv Rus’ döneminde mevcut olan hitap, yönelme, bulunma hallerinde [g], [k], [h] ile [z], [ts], [s] nöbetleşmesi olayları çağdaş Ukraynacada bulunmaktadır. XVI. yüzyıldan itibaren yazılı metinlerde yansıtılan biçimler arasında [-no/-to] ekleriyle biten fiil şekilleri

¹⁰⁸ O. İ. Krijanivska, *İstoriya Ukrayinskoyi Movi*, Akademiya, Kiyiv 2010, s. 40.

ve gelecek zaman anlamını taşıyan [-mu/-meş/-me/-memo/-mete/-mut'] ekleriyle üretilen fiiller günümüzde de kullanılmaktadır.

XIII. yy'da [-am] (*gorodam* 'şehirlere', *tıvunam* 'knez yardımcılara', *melnikam* 'değirmencilere') ekinin geliştiği hâlde yönelme hâlinde ve çoğul şeklinde olan isimlerin eski [-om] eki (gorodom, tıvunom) uzun süre korunmuştur. XVII. yüzyıldan beri dişil cins tekil şeklinde vasıta hâlinde olan isimlerde [-u/-yu] eklerinden önceki ünsüz ikileşmiştir (z çeláddü, nad Hotınnü). XIV. – XV. yy. Ukrayna dilinde sıfatların kısa eski şekilleri sıkça kullanılmıştır (volen 'özgür', mal 'küçük') ama XVI. yüzyıldan beri sıfatın tam şekilleri daha ağır basmıştır (kozatska şablá 'kozak kılıcı', velıki oçi 'büyük gözler').¹⁰⁹

Eski Ukraynacadaki sayı sıfatların kökeni Doğu Slav diline dayanmaktadır, ama batı toprakların ağzı uzun zaman Batı Slav dillerinin etkisi altında kalmıştır. Nihai sayı sıfat sistemi yeni Ukrayna edebî dili döneminde temellendirilmiştir. Ayrıca edebî dilinde sıfat-fiiller oldukça yaygın olarak kullanılmıştır. Ukraynaca fiili kapsamında dört zaman çeşidi olmak üzere şimdiki, duyulan ve görülen geçmiş ve gelecek zamanları eski Doğu Slavcadaki zaman şekillerinden evirilmiştir. Gelecek zamanın geleneksel şeklinin yanında (budu çıtati, budeş çıtati) XVI. yüzyıldan beri eski Ukraynacada onun sentetik hâli gelişmeye başlamıştır (çıtatımu, spiratımetsá). Aynı zaman kesiminde şimdiki ya da gelecek zaman şeklinde olan fiiller ve *nehay* edatı yardımıyla oluşturulan emir kipi Ukraynacada hâkim durum kazanmıştır. Eskiden *k* edatı + yaklaşma hâli yapısıyla kastedilen anlam *do* edatı + ilgi hâli yapısında olan biçime geçmiştir. Eski Slav dilinde mevcut olan ve birinin diğer kişi tarafından belli bir şekilde nitelenme anlamı taşıyan (prıymit mene sobi za sına 'beni kendi çocuğu olarak kabul edin') *za* edatının belirtme hâliyle birleşimi günümüz dilinde de korunmuştur. XVII. – XVII. yy. eserlerinde bağımsız mastarı içeren cümlelerin kullanımı sıkça rastlanan bir olaydır: to nikomu bulo b i hliba robıt 'o zaman kimse ekmek yapmazdı'.¹¹⁰

Güneydoğu Slavca kelime mirası Ukraynaca söz hazinesinin temelini oluşturmuştur. Batı Slavca edebî kaynakları sayesinde konuşma ve yazılı Ukrayna diline

¹⁰⁹ Rusanivskiy, s. 237.

¹¹⁰ Rusanivskiy, s. 238.

birçok Latince, Almanca ve Batı Slavca alıntı sözcükler girmiştir: *vlasnist* ‘mülkiyet’, *hetman*, *grunt* ‘toprak’, *yednatı* ‘birleşmek’, *kelih* ‘kadeh’, *zrada* ‘ihamet’, *mayster* ‘usta’, *kantsler* ‘şansölye’. Kelime türetme eğilimleri arttığı zaman Ukraynaca sözlüğü yeni sözlerle, özellikle edatlarla ve zarflarla doldurulur: *zadlá* ‘için’, *zaradı* ‘uğruna’, *bilá* ‘yanında’, *poblizu* ‘yakınında’, *vseredini* ‘içinde’. XVI. – XVII. yy. Ukraynacada, toplum ilişkileri, hukuk, sanat, sanayi vs. alanlarında kullanılan kavramların yansıtılması için aktif bir şekilde yeni sözcüklerin türetilmesi üzerinde çalışmalar yapılmıştır. *Kozatsvo*, *stan* ‘kamp’, *obozny* ‘levazımcı’, *povit* ‘il’, *gromada* ‘topluluk’, *muşket* ‘Misket tüfeği’, *şturm* ‘hucüm’ gibi kelimeler o dönemin yazılı eserlerinde ilk defa kullanılmıştır. XIX. yüzyıl başında halk diline dayanan yeni Ukrayna edebî dili ortaya çıktığında Ukrayna yazarları eserlerinde konuşma dilinin özelliklerini daha yoğun bir şekilde göstermeye başlamışlardır. Örneğin alıntı kelimelerin sayısı artarken [f] harfinin kullanımı genişlemiş, fiil şekillerine ait [-ova-] eki yerine [-uva-] eki geçmiştir.

Eski Ukraynaca el yazılı kaynaklarında bugünkü Ukrayna dili sözlüğüne özgü kelimeler arasında *rillá* ‘sürülmüş toprak’, *lipşiy* ‘en iyi’, *puşça* ‘sık orman’, *striha* ‘çatı’, *divo* ‘mucize’, *bagno* ‘batak’, *gay* ‘koru’, *greblá* ‘baraj’ gibi sözler yer almaktadır. Kilise Slavcasından ise *blagodat* ‘hayır’, *blajenstvo* ‘üstün mutluluk’, *presvátıy* ‘kutsal’, *grad* ‘şehir’, *strah* ‘korku’ gibi dinî ödünç kelimeler alınmıştır. Litvanya Büyük Dükalığı’nın resmî dili olarak Kiyiv Rus’ dönemi halk konuşma dilinin öğelerini içeren Eski Ukraynaca dili kabul edilmiştir. XIV. – XV. yy. resmî belgelerdeki Eski Ukraynaca, halk dilinin birçok kavramını yansıtmıştır: *vaga* ‘ağırlık’, *vajıtu* ‘tartmak’, *vjitok* ‘kullanım’, *gılnar* ‘çabakçı’, *dopomagati* ‘yardım etmek’, *dákuvatı* ‘teşekkür etmek’, *zbroya* ‘silah’, *naşçadok* ‘gelecek kuşak v. s.

XVI. – XVII. yy. İncil çevirilerinde anlaşılmayan Eski Slavca kelimelerin yerini halk diline yakın dilbilgisi yapıları ve deyimleri almaya başlamıştır. Resmî belgeler dilinde de Latince ve Lehçe alıntılar konuşma dilindeki kelimelerle değişmiştir. XVIII. yy. bütün edebî üsluplarda ve türlerde aynı anda Eski Ukraynacanın iki çeşidi olmak üzere Slav Ukraynacası ve sade dil mevcuttur. Sade dil, Slav Ukraynacasının ve halk dilinin birleşimi neticesinde oluşturulmuştur. Eski Ukraynacanın en eski kaynakları olarak XIV. – XV. yy. belgeleri, *Kamyano-Strumilivske Yevangeliye* (İncil) (1411), *Çetyi-Mineyi* (1489) *Peresopnitske Yevangeliye* (İncil) (1556–1561), *Krehivskiy Apostol* ‘Havarilerin Eylemleri ve Nasihatleri’ (1560) eserleri ve Yan Blagoslav’ın *Çek Dil Bilgisi* kitabında

bulunan *Dunayu, Dunayu, Çomu Smuten Teçeş* ‘Tuna Nehri Neden Mahzun Akıyorsun’ adlı ve Stefan Voyvoda konulu Ukrayna millî şarkısı sayılmaktadır.¹¹¹

Valuyev Genelgesi (1863) ve Emsk Kararnamesine (1873) rağmen Ukraynacanın gelişmesine durmadan devam edilmiştir. “*Rus maarif nazırı tarafından bu hususla ilgili bir emre şu ek yazılmıştı: “Ayrı bir Ukrayna dili denilen bir dil hiç bir zaman olmamıştır. Böyle bir dil yoktur ve hiç bir zaman olmayacaktır.”*¹¹² Çarlık Rusya’nın sansürü azalınca Ukrayna’nın doğu topraklarında dil-edebiyat gelişimi aktif bir şekilde ilerlemiştir. 1905 yılındaki Rus Devriminden sonra Ukrayna yayınlarının faaliyeti kısa süreli artmıştır. Ukraynaca makale ve edebî eserlerinin çeşitli konularda yazılması, Ukrayna yazarlarının edebî çeviri alanındaki çalışmaları sürdürülmeleri, Ukraynaca sözlüğünün epeyce zenginleştiğini, yeni edebî türlerin çıktığını, dil sisteminin geliştiğini sağlamıştır. Ukrayna dilinin kelime ve dil bilgisi ilk araştırmaları XIX. yy. 20-40 yıllarına denk gelmiştir: O. Pavlovskiy’nin dil bilgisi (1818), P. Biletskiy-Nosenko sözlüğü (1840). Taras Şevçenko’nun eserlerinde ise yeni Ukrayna edebî dilinin estetik imkânlarının eksiksiz olduğu tam olarak ispat edilmiştir.

Millî okul olmaksızın, çarlık Rusya’nın Ruslaştırma siyaseti koşullarında bütün Ukraynalılar için ortak imla kurallarının ve edebî dilinin tek bir çerçeve içerisinde ilerlemesi çok zor olmuştur. Rusya İmparatorluğu’nda özümleme ve benzeşme süreçleri dolayısıyla Dnipro Nehri’nin sol yakasındaki nüfus günlük hayatında aynı zamanda hem Ukraynaca hem de Rusça kelimeleri kullanmıştır. Sonucunda *Surjik* ‘tahılların karışımı’ adıyla bilinen bu dil olayı Ukrayna’nın birçok bölgelerinde en fazla kullanılan konuşma tarzı olarak kalmıştır. Günümüzdeki Surjik yaygınlığı ise okur-yazarlığın düşük seviyesinden kaynaklanmaktadır.

1924 yılında yayımlanan İ. Ogiyenko’nun *Stilistiçny Slovník* ‘Üslup Sözlüğü’ adlı sözlüğün içeriği Ukrayna dilinin Yukarı Dnipro Nehri orta boyu bölgesinin ağızlarına dayanmaktadır. 20’li, 50’li ve 60’ lı yıllarda bir dizi Rusça-Ukraynaca terimler sözlükleri yayımlanmıştır. XX. yüzyılda Ukrayna dili demokratikleşme sürecine girmiştir. XX. yy. dil tecrübesi, batıya göç eden Ukraynalıların konuşma ve yazılı dili ve çağdaş konuşma tarzının unsurlarını içeren Ukrayna dili oluşturulmuştur. İstep-orman ve step bölgelerinin

¹¹¹ İ.O. Dzeverin, *Ukrayinska Literatura XIV-XVI st.*, Naukova Dumka, Kiyiv 1988, s. 6.

¹¹² Zeyrek, s. 38.

özellikleri Ukraynaca telaffuzun dengeli, şarkısal ve sakin olmasını sağlamıştır. Dünyada yaklaşık otuz yedi milyon insan için Ukraynaca ana dil ve 15 milyon için ikinci dil konumundadır. Bazı hususlarda değişik imla kurallarına dayanan Ukraynacanın üç geleneği birleştiği zaman dilinin tek ve hâkim standart ve normların üretilme sorunları ortaya çıkmıştır.

3.2. GÜNÜMÜZ UKRAYNA DİLİ VE ÖZELLİKLERİ

İlk önce Ukraynaca hakkında temel bilgilerden bahsetmek gerekir. Alfabesinde otuz üç harf, 38/48 fonem (ses birimi) bulunmaktadır. Yirmi ünsüz harf (б, г, ґ, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ), on ünlü harf (а, е, є, и, і, ї, о, у, ю, я), bir yarı ünlü harf (й) bulunmaktadır.¹¹³ Yumuşatma işareti olan “ь” harfinin herhangi bir fonetik değeri yoktur; ama kendinden önceki ünsüz harflerin yumuşatıcısı rolündedir.

Aynı ses biçimini taşıyan iki dil bulunmamaktadır. Ses bilgisi açısından her dil kendine özgü dört özelliğe sahiptir: fonem sayısı, fonemlerin kullanım sıklığı, fonemlerin tertibi, bir fonemin seslenme zamanı. Fonem, dil olgusunun en küçük yapı taşı olan birbirleri yerine anlamda değişme olmadan geçebilen bir dizi ses veya sesliktir. Çağdaş Ukrayna edebî dilinde bir fonemin seslenmesi için yaklaşık 0,095-0,1 saniye gerekmektedir. Ukraynacadaki fonemler aşağıdaki ses birimlerinden oluşmaktadır.

6 ünlü: [a]—а, [ε]—е, [i]—і, [u]—у, [o]—о, [ɪ]—и;

32 temel ünsüz: [m]—м, [n]—н, [nʲ]—нь, [b]—б, [d]—д, [d͡z]—дз, [d͡zʲ]—дзь, [d͡ʒ]—дж, [dʲ]—дь, [g]—ґ, [p]—п, [t]—т, [t͡s]—ц, [t͡sʲ]—ць, [tʃ]—ч, [tʃʲ]—ть, [k]—к, [w]—в, [j]—й, [ɦ]—г, [z]—з, [zʲ]—зь, [ʒ]—ж, [f]—ф, [s]—с, [sʲ]—сь, [ʃ]—ш, [x]—х, [l]—л, [lʲ]—ль, [rʲ]—рь, [r]—р.¹¹⁴

Günümüzde bazı Ukraynalı dilbilimciler Ukraynaca fonem sistemine ikili ünsüz grubunu da dâhil etmektedir. 10 tane ikili yumuşatılan ünsüz: [ɲ:]—нн, [ʒ:]—дд, [c:]—тт, [ʎ:]—лл, [t͡sʲ:]—цц, [zʲ:]—зз, [sʲ:]—сс, [tʃʲ:]—чч, [ʒʲ:]—жж, [ʃʲ:]—шш.

Diller belirli bir metinde ünlü-ünsüz ses oranına göre şeffaf, yarı şeffaf ve şeffaf olmayan üç gruba ayrılmaktadır. Yapılan araştırmalara göre Ukraynacada her 100 ünlü

¹¹³ Rusanivskiy, s. 738.

¹¹⁴ N. M. Kotsübinska, *Ukrayinska Mova*, Krayina Mriy, Harkiv 2002, s. 3.

harfe 130-140 ünsüz düştüğü belirtilmektedir. Ukraynacanın dünyanın ilk on melodik dili arasında yer aldığını farklı dil bilgisi araştırmaları kanıtlamaktadır. Aşağıda bahsi geçen dil olayları dolayısıyla Ukrayna dili evfoninin (Yun. euphony ‘ahenklik’) yüksek standartlarına oldukça yakındır.

1. Ünsüz Düşmesi: söz türetiminde ya da çekiminde birkaç ünsüz harfin bir araya gelmesini önlemek için bir harf düşürülür: *remeslo* ‘zanaat’ > *remisnik* ‘zanaatçı’.
2. Ukrayna dilinde büyük miktarda ünlü ses bulunmaktadır.
3. Yan vurgu kullanılması sebebiyle cümle şiir diline yaklaşmaktadır.
4. Ötümlü ünsüzler bazı istisnalar dışında (ötümsüzleşmezler) benzeşmezler, Rusçaya nispeten Ukrayna dili daha tonludur; çünkü Rusçada ötümlü ünsüzler hecenin sonunda ötümsüzleşmektedir.
5. Ünlüler niceliksel ve niteliksel değişimlere uğramaz, söz gelimi Rusçadaki ünlü azaltımı Ukraynacaya özgü değildir: *Rus. moloko* ‘süt’ kelimesi telaffuz ederken *ise* [*mlako*]
6. Bir kelime kökündeki anlamı etkileyen veya etkilemeyen ses değişimi olarak bilinen ünlü nöbetleşmesi ve ünsüz nöbetleşmesi Ukraynacanın tonlu oluşumunun büyük kısmını sağlamaktadır: *škola* ‘okul’ > *škil* ‘okulların’.

3.3. UKRAYNACANIN SÖZ VARLIĞI

Ukrayna’nın öz söz varlığı Ukrayna sözlüğünün %90’nını oluşturarak Hint-Avrupa, ortak Slav, Eski Slav dönemleri ve Ukrayna milletinin etnogenezi sırasında ortaya çıkan kelimeleri kapsamaktadır. Ortak Hint-Avrupa dili M. Ö. V. – IV. bin yılları arasında Ukrayna’nın güneyinde konuşulmaktaydı. Bu dili kullanan topluluklar Avrupa, Kafkasya, Hint Yarımadası ve Akdeniz topraklarına yerleşmişlerdir. O zamanlarda benimsenen birkaç yüz kelime Ukraynacada hâlâ mevcut ve aşağıdaki gruplara göre tasnif edilmektedir:

Akrabalık: *otets* ‘baba’, *matı* ‘anne’, *sin* ‘oğul’, *dočka* ‘kız çocuğu’, *brat* ‘erkek kardeşi’, *sestra* ‘kız kardeşi’.

Organ adları: *sertse* ‘kalp’, *oko* ‘göz’, *vuho* ‘kulak’, *nis* ‘burun’, *zub* ‘diş’, *brova* ‘kaş’, *likot* ‘dirsek’.

Bitki ve hayvan adları: *bereza* ‘akağaç’, *verba* ‘söğüt’, *dub* ‘meşe’, *zerno* ‘tahıl’, *lón* ‘keten’, *soloma* ‘saman’, *vivtsá* ‘koyun’, *olen* ‘geyik’, *şçuka* ‘turna balığı’, *osa* ‘yaban arısı’, *muha* ‘sinek’, *yagná* ‘kuzu’.

Günlük hayat ile ilgili adlar: *dim* ‘ev’, *dveri* ‘kapı’, *piç* ‘fırın’.

Çevre adları: *zemlá* ‘toprak’, *nebo* ‘gök’, *vogon* ‘ateş’, *sontse* ‘güneş’, *den* ‘gün’, *niç* ‘gece’, *zima* ‘kış’, *vesna* ‘ilkbahar’, *more* ‘deniz’.

Temel fiiller: *jiti* ‘yaşamak’, *buti* ‘olmak’, *iti* ‘gitmek’, *yisti* ‘yemek’, *dati* ‘vermek’, *orati* ‘oraklamak’, *vmerti* ‘ölmek’, *kuvati* ‘demir dövmek’, *spati* ‘uyumak’.

Ölçü ve renk adları: *maly* ‘küçük’, *dovgiy* ‘uzun’, *vuzkiy* ‘dar’, *biliy* ‘beyaz’, *jovtiy* ‘sarı’, *zeleniy* ‘yeşil’, *svitly* ‘açık’.

Sayı: *odin* ‘bir’, *visim* ‘sekiz’, *desát* ‘on’, *sto* ‘yüz’, *tısáça* ‘bin’.

Kişi zamirleri: *ya* ‘ben’, *tı* ‘sen’, *mı* ‘biz’, *vı* ‘siz’.

Slav ortak dil birliği M. Ö. II. bin yılından – M. S. VI. yy’a kadar varlığını sürdürmüştür. Slav dillerinde ortak kelime sayısı iki bine ulaşmaktadır. Ortak Slavca kelimeler de Hint-Avrupa ortak söz varlığının gruplarındaki gibi tasnif edilmektedir. *Onuk* ‘torun’, *did* ‘ded’, *viçım* ‘üvey baba’; *tilo* ‘vücut’, *çolo* ‘alın’, *guba* ‘dudak’, *şıya* ‘boyun’, *palets* ‘parmak’, *pleçe* ‘omuz’, *rebro* ‘eğe’, *yazık* ‘dil’; *vidro* ‘kovan’, *skovoroda* ‘tava’, *dvir* ‘avlu’, *sviça* ‘mum’, *dzerkalo* ‘ayna’, *veslo* ‘kürek’, *vila* ‘yaba’, *kuzná* ‘demirhane’, *kosa* ‘tırpan’, *grabli* ‘tırmık’, *lopata* ‘kürek’, *snip* ‘ekin demeti’; *peçeritsá* ‘kuzugöbeği’, *kropıva* ‘ısırgan otu’, *slıva* ‘erik’, *yagoda* ‘meyve’, *malına* ‘ahududu’, *pşenitsá* ‘buğday’, *jito* ‘çavdar’, *ojina* ‘böğürtlen’, *çasnık* ‘sarımsak’; *vil* ‘oküz’, *kin* ‘at’, *pes* ‘köpek’, *ptah* ‘kuş’, *juk* ‘böcek’, *soroka* ‘saksağan’, *yastrub* ‘atmaca’, *korova* ‘inek’; *burá* ‘fırtına’, *iskra* ‘kıvılcım’, *rillá* ‘toprak’, *plakati* ‘ağlamak’, *variti* ‘haşlamak’ *rostı* ‘büyüme’, *boyatisá* ‘korkmak’, *kriçati* ‘bağırmak’, *rubati* ‘kesmek’, *voyuvati* ‘savaşmak’, *mstıti* ‘öç almak’; *molodiy* ‘genç’, *mudrıy* ‘bilgili’, *bosıy* ‘yalın ayak’; *divo* ‘mucize’, *laska* ‘şefkat’, *kıvda* ‘adaletsizlik’, *radist* ‘neşe’, *çest* ‘şeref’, *blud* ‘zina’, *kara* ‘ceza’, *svoboda* ‘özgürlük’.

Üçüncü katman olmak üzere Doğu Slav ortak söz varlığı M. S. VI. yüzyıldan ayrı Doğu Slav dillerinin oluşumuna kadar süren dönemden gelmektedir. Örneğin *dádko* ‘dayı’, *pleminnik* ‘yeğen’, *ditı* ‘çocuklar’, *şçoka* ‘yanak’, *jayvoronok* ‘tarla kuşu’, *zozulá*

'guguk', *kajan* 'yarasa', *bilka* 'sincap', *kiška* 'kedi', *krıga* 'buz', *snigopad* 'kar yağışı', *grečka* 'karabuday', *ščavel'* 'kuzukulağı', *mel'nik* 'değirmenci', *pyanitsá* 'ayyaş', *brehun* 'yalancı', *vulık* 'kovan', *koromislo* 'omuz sarığı', *deşeviy* 'ucuz', *mily* 'tatlı', *lüby* 'sevgili', *horobry* 'cesur', *sógodni* 'bugün', *teper* 'şuan', *spasibi* 'teşekkürler'.

Ukraynacaya özgü sözcüklerden oluşan dördüncü katmanda da aşağıda sunulan kelimelere rastlanmaktadır: *godına* 'saat', *zliva* 'sağanak', *pampuşki* 'hamur işi', *holodets* 'etli yemek', *uzvar* 'hoşaf', *palánitsá* 'ekmek', *mlıntsi* 'krep', *vareniki* 'yemek çeşidi', *kuliş* 'yemek çeşidi', *deruni* 'patatesli yemek', *galuşki* 'hamur işi'; *kurça* 'civciv', *tsutsık* 'enik'; *spidnitsá* 'etek', *hustka* 'başörtü', *çobit* 'çizme', *çerevik* 'ayakkabı', *kapelüh* 'şapka', *namisto* 'gerdanlık', *strička* 'kurdele'; *kısen'* 'oksijen', *mriya* 'hayal', *drujına* 'eş', *batkivşçına* 'memleket', *grivná* 'para birimi', *dobrivo* 'gübre', *dobrobut* 'gönenç', *primha* 'naz', *perekotıpole* 'kum döngesi', *bagattá* 'ateş'; *kremeznıy* 'iri yapılı', *çarivny* 'sihirli', *yaskravıy* 'renkli', *kohanıy* 'sevgili'; *vtruçatisia* 'karışmak', *zrikatsá* 'inkâr etmek', *hvilüvatusá* 'heyecanlanmak', *sposterigati* 'gözlemek', *barıtısá* 'geciktirmek', *zvolıkatı* 'acele etmemek', *oçolıtı* 'başına geçmek', *napuvati* 'sulamak'; *bayduje* 'umursamazlıkla', *mabut'* 'galiba', *bo* 'çünkü', *adje* 'ne de olsa'.

3.4. UKRAYNACADA ALINTI SÖZCÜKLER VE ÖZELLİKLERİ

3.4.1. Ukraynacadaki Alıntı Sözcüklerin Özellikleri

Roman metinlerindeki ödünç sözcükleri tahkik etmek için öncelikle "alıntı ve ödünçleme nedir?" sorularını anlamak mecburidir. "Alıntı kelime, bir dile başka bir dilden girmiş ve o dilde benimsenmiş olan kelime."¹¹⁵

Kelimelerin ödünçlenmesinin ana sebepleri:

1. Kelimeler, alıcı dilde karşılığı olmayan anlamlarıyla birlikte ödünçlenmektedir: *futbol*, *universitet* 'üniversite', *kurort* 'belde', *bordo*, *indigo* 'çivit rengi'.
2. Kelimeler, alıcı dilde var olan kelimeyi detaylı bir şekilde tanımlamak için ödünçlenmektedir: *djem* 'reçelin çeşidi', *desert* 'yemekten sonra verilen tatlı'.
3. Betimleyici ifadenin bir kelime ile yansıtılması için ödünçlenmektedir: *motel'* 'otomobil turistleri için otel', *turne* 'halka şeklinde yapılan seyahat'.

¹¹⁵ Zeynep, Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK, Ankara 1992, s.7.

4. İtibarlı olmayan meslekleri daha iddialı bir şekilde anlatmak için ödünçlenmektedir: *dayver* ‘dalgıç’, *bekvokalist*, *diler* ‘kabzımal’, *referent* ‘yardımcı’.

Bir dile çeşitli etkiler dolayısıyla yabancı dillerden kelime alınması alıntı demektir. Alıntılar, benimseme yollarına göre, bir dilden başka bir dile doğrudan geçen alıntı sözcükler (Leh. *hvoroba* ‘hastalık’ > Ukrayncaya) ve başka dillerin aracılığıyla geçen dolaylı ödünç kelimeler (Hint. *sakkhara* > Ar. *sukkar* > İt. *zuchero* > Alm. *zucker* > Ukr. *цукор* ‘şeker’) gruplara ayrılmaktadır. Benimseme yöntemi açısından alıntılar, *kvasolá* ‘fasulye’, *ogirok* ‘salatalık’ gibi sözlü alıntılar ve yazılı olan *olimpiada* ‘olimpiyat’, *püpitir* ‘rahle’, *büro* gibi ödünç kelimelerin iki grubu mevcuttur. Yazılı alıntılara nazaran sözlü alıntılar dil kurallarına daha fazla uyum göstermektedir. Fonetik ve dilbilgisel açıdan tamamen intibak eden kelimelerde ünlü nöbetleşmesi ve çekim olayları tıpkı Ukraynaca ki kelimelerde olduğu gibi gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Fransızcadan gelen *pal'to* kelimesinde yabancılık hissedilmemektedir. Ama Ukraynacaya özgü olmayan değişik biçimlere ve ses birleşimlerine sahip olan, henüz fonetik ya da dilbilgisel yandan uymayan *trotuar* ‘kaldırım’, *jüri*, *buhgalter* ‘mühasebeci’ gibi alıntılar da mevcuttur.

Bunun dışında ödünç kelimelerin, barbar kelimeleri ve egzotik¹¹⁶ alıntılar olarak bilinen iki çeşidi daha mevcuttur. Birincisi, *okay*, *mersi*, *tet-a-tet*, *mas media* ‘basın-yayın’, gibi barbar kelimeleri yabancı olduğunun tüm özellikleri taşıyan alıntılardır. Çoğu zaman barbar kelimeleri kaynak dilinin alfabetiyle aktarılmaktadır. İkincisi, dilinde var olmayan, kaynak dilinde mevcut gerçekleri yansıtan kelimelere ise egzotik alıntı sözcükler ya da ksenizm denir: *kimono*, *çalma*, *aul*, *medjlis*. Alıntı sözcüklerin egzotik kısmı sürekli açık durumda ve içine yeni kelimeler girmektedir. Bu kelimeler için çeviri yapılmamaktadır. Girdikleri zamana göre en eski (XIV. yy. önce), eski (XVII. yy. önce), yeni (XVIII. – XIX.), en yeni (XX. yüzyıldan beri) alıntı sözcüklerin dört grubundan da bahsetmek mümkündür.

¹¹⁶ Egzotik alıntılar (Yun. *exōtikos* ‘yabancı’) başka halk ve ülke yaşam tarzı ve koşullarını ifade edilmesi için kullanılan yabancı dillerden alıntı kelimeler. En çok eserlere millî renkler katması amacıyla edebî metinlerinde işlenir.

Ukraynacada alıntı sözcüklerin belirtileri:

1. A, e ve i harfleriyle başlayan neredeyse bütün kelimeler: *avtomobil* 'araba', *administratsiya* 'yönetim', *aerodrom* 'hava alanı', *auksion* 'artırma', *ekonomika* 'iktisat', *eksperiment* 'deney', *ideologiya* 'ideoloji', *infrastruktura* 'alt yapı'.
2. F sesine sahip olan kelimeler: *fabrika* 'fabrika', *fakultet* 'fakülte', *farfor* 'porselen', *feyerverk* 'havai fişek', *funikuler* 'füniküler'.
3. Alıntı kelimelerde birkaç ünlü bir araya gelebilmektedir: *biografiya* 'yaşam hikâyesi', *virtuoz* 'virtüöz', *okean* 'okyanus', *poeziya* 'şiiir', *radio*, *seans*. Ukraynacada birkaç ünlünün yakın kullanımı sadece ön ek ve kök sınırında mevcuttur: *naodintsi* 'tek başına', *naoslip* 'körlemeden', *karookiy* 'kahverengi gözlü'.
4. Telaffuzu zor olan birkaç ünsüzün yan yana gelmesi: *burgomistr* 'belediye başkanı', *komplekt* 'takım', *punkt* 'nokta', *tembr* 'tını', *tsilindr* 'silindir'.
5. Ödünç kelimelerde [o, ye] ile i nöbetleşmez ve düşen [o, ye] sesleri de yoktur: *vanil* > *vanili* (*sil* > *soli*), *kater* > *katera* (*viter* > *vitru*).
6. Ukraynaca kelimelerin kökü bir ve nadiren iki heceden üretilmektedir. Alıntı kelimelerin kökü ise üç ve daha fazla heceden oluşabilmektedir: *vitamin*, *gipoteza* 'varsayım', *temperatura* 'derece', *harakter* 'huy'.
7. Ünlüyle biten alıntı kelimelerinin çoğu çekime girmemektedir: *taksi*, *eskimo*, *ragu* 'yahni', *kenguru* 'kanguru'.¹¹⁷

3.4.2. Ukrayna Dilindeki Alıntı Sözcükler

Ukraynacaya İngilizce alıntılarının gelişi XIX. yüzyılda başlamıştır. XX. yy'da İngilizceden kelime ödünç süreci derinleşmiştir, günümüzde ise İngilizce uluslararası iletişim ve çeşitli bilgilere ana erişim dili olunca İngilizce alıntı kelimelerin kullanımı kaçınılmazdır. Bazı alıntı sözcükler dildeki millî gerçekleri temsil etmektedir, örneğin, Scotland Yard, Disneyland. Aşağıda kullanım alanlarına göre sınıflandırılmış en kullanılan İngilizce alıntı kelimeler sunulmaktadır.

1. **Sanayi terimleri:** *bul'dozer*, *dispetçer* 'dispeçör', *kombayn* 'biçerdöver', *radar*, *seyf* 'demir kasa', *traktor* 'traktör', *tramvay*, *fil'm*;

¹¹⁷ A.O. Herhadze, "İnşomovna Leksika v Sučasniy Ukrayinskiy Movi" 'Günümüz Ukraynacasındaki Yabancı Kelimeler', *Upravlinná Rozvutkom*, 15, 2013, s.19.

2. **Denizcilik ve askerî terimleri:** *brauning* ‘browning’, *bunker* ‘yer altı sığınağı’, *dreyf* ‘akıntı ile sürüklenme’, *kater* ‘bot, motor’, *miçman* ‘gedikli başçavuş’, *snayper* ‘keskin nişancı’, *tank*, *trap* ‘vapur merdiveni’, *şkval* ‘sağanak’, *şhuna* ‘iskuna’, *yahta* ‘yat’;
3. **Siyaset, iktisat, ticaret terimleri:** *blef* ‘blöf’, *blokada* ‘abluka’, *boykot*, *büdjjet* ‘bütçe’, *gansgster*, *lider*, *miting* ‘gösteri’;
4. **Spor terimleri:** *aut* ‘taç’, *gol*, *matç* ‘maç’, *nokaut* ‘nokavt’, *raund* ‘raunt’, *rekord* ‘rekor’, *start*, *trener* ‘antrenör’, *finiş*;
5. **Giysi ve kumaş adları:** *vel'vet* ‘kadife’, *djemper* ‘pulover’, *pidjak* ‘ceket’, *pijama*, *pled* ‘İskoç şalı’, *plüş* ‘pelüş’, *smoking* ‘smokin’;
6. **Yemek adları:** *bifşteks* ‘biftek’, *keks* ‘kek’, *puding*, *punş* ‘punç’, *rostbif* ‘rozbif’, *sandviç*;
7. **Kültür ile ilgili kelimeler:** *gumor* ‘mizah’, *djaz* ‘caz’, *klub* ‘kulüp’, *komfort* ‘konfor’, *pamflet* ‘yergi’, *fokstrot*, *fol'klor*.¹¹⁸

Fransızca kelimelerin Ukraynacaya etki dönemi XVIII. yy’ın ikinci yarısından başlamaktadır. Bazı kelimeler Lehçe üzerinden gelmişse de, Fransızca sözcükleri büyük bir miktarda benimseyen Rus dili bu etkisinin en önemli aracıdır. Fransızca ödünçlemeler çoğu zaman Fransa’da ortaya çıkan ileri siyasi fikirler, sanat, kültürün yayılmasına bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Ukrayna dilindeki Fransızca alıntı sözcükleri aşağıdaki gibi gruplara ayırmak mümkündür:

1. **Toplum-siyasi kavramları:** *premyer* ‘başbakan’, *parlament* ‘parlamento’, *debatu* ‘tartışma’, *bürokrat*, *sabotaj*, *rejim*;
2. **Sanat terimleri:** *janr* ‘tür’, *süjet* ‘konu’, *vodevil* ‘vodvil’, *royal* ‘kuyruklu piyano’, *afişa* ‘afiş’, *aktor* ‘oyuncu’, *sufler* ‘suflör’, *siluet* ‘siluet’, *eskiz* ‘kroki’;
3. **Teknik terimler:** *ekipaj* ‘binek arabası’, *resora* ‘yay’, *şose*, *montaj*;
4. **Askerî terimler:** *garnizon*, *ataka* ‘hucüm’, *kaska* ‘miğfer’, *kavaleriya* ‘süvari’, *partizan* ‘partizan’, *front* ‘cephe’.
5. **Giysi ve mobilya adları:** *kostüm*, *pal'to*, *jaket* ‘ceket’, *vual* ‘vualet’, *bluza* ‘gömlek’, *buduar* ‘hanım odası’, *kabinet* ‘çalışma odası’;

¹¹⁸ A. P. Grişçenko, *Suçasna Ukrayinska Mova*, Vişça Şkola, Kiyiv 2002, s. 183.

6. **Genel kelimeler:** *maskarad* ‘maskeli balo’, *pudra*, *odekolon* ‘kolonya’, *braslet* ‘bilezik’, *lüstra* ‘avize’, *serviz* ‘takım’, *abajur*, *randevu* ‘görüşme’.¹¹⁹

Almancadan Ukraynacaya en çok alıntı sözcük eski ve yeni dönemlerde gelmiştir. Toplam olarak Ukraynacada binden fazla Almanca alıntı bulunmaktadır. XVI.-XVIII. yy’larda Yahudilerin Almanya’dan Ukrayna’ya göç etmeleri Almanca kelime ödünçlemesini sağlamıştır. Ukrayna şehirlerinde Magdeburg hukukun uygulaması sayesinde alıntı kelime sayısı artmıştır. Fransızca ile durumunda gibi Rus dili Almancadan Ukraynacaya kelime ödünç sürecinde aracı rolündedir. Ukraynacada en çok kullanılan Almanca alıntılar askerlikle ilgilidir: *soldat* ‘asker’, *ştab* ‘kurmay’, *komandır* ‘komutan’, *ş Sturm* ‘hücum’; inşaat ile ilgili: *lantsüg* ‘zincir’, *farba* ‘boya’, *kran* ‘vinç’, *tseh* ‘atölye’, *kreyda* ‘tebeşir’ *şahhta* ‘maden ocağı’, *ştolná* ‘maden galerisi’; ve çeşitli alanlardan: *bakenbardı* ‘favori’, *buterbrod* ‘sandviç’, *landşaft* ‘manzara’, *ganteli* ‘gülle’, *bank* ‘banka’, *kram* ‘kumaş’, *fleyta* ‘flüt’ gibi alıntıları kapsamaktadır.¹²⁰

Çoğu zaman müzikle ilgili İtalyanca alıntılar Ukraynacaya XVII. – XVIII. yy’larda girmeye başlamıştır: *akord* ‘akort’, *violonçel* ‘viyolonsel’, *kompozitor* ‘besteci’, *kontsert* ‘konser’, *kantata* ‘kantat’, *kvintet* ‘kuintet’, *pianino* ‘piyano’, *sonata* ‘sonat’, *tenor*, *ariya* ‘arya’. Bunun dışında iktisat ve mimari alanlarını temsil eden birkaç alıntı da mevcuttur: *netto* ‘net’, *valüta* ‘döviz’, *kasa* ‘vezne’, *bankrot* ‘müflis’, *fırma* ‘şirket’, *baroko* ‘barok’, *arka* ‘kemer’, *fontan* ‘fiskıye’, *mozayika* ‘mozaik’, *balkon*.

Ruşçadan Ukraynacaya giren alıntılar arasında idari, askerî, iktisat, siyaset ve bilim alanlarına ait sözcükler bulunmaktadır: *pihota* ‘piyade’, *zavod* ‘fabrika’, *ukaz* ‘kararname’, *kadet*, *bolt* ‘civata’. Aynı anda Ukraynaca aldığı hâlde Rusçaya kelime verdiği zamanları da olmuştur: *sopilka* ‘kaval’, *kosovitsa* ‘hasat’, *doyarka* ‘sağıcı’, *greçka* ‘karabuğday’, *hata* ‘ev’, *hutor* ‘küçük köy’.

Ukrayna’nın kuzey komşusunun dili olan **Beyaz Rusçadan** *dógot* ‘katran’, *badóryy* ‘canlı’, *rozkişnyy* ‘görkemli’, *naşçadok* ‘halef’ gibi kelimeler girmiştir. Batı tarafındaki komşu **Lehçe** dilinden *gerb* ‘arma’, *polkovnik* ‘albay’, *ratuşa* ‘belediye binası’, *skarga* ‘şikâyet’, *skarab* ‘hazine’, *gudzık* ‘düğme’, *kovadlo* ‘örs’, *thumaçıtı* ‘yorumlamak’, *pereşkoda* ‘engel’, *hlopets* ‘oğlan’, *gaslo* ‘şiar’, *raptom* ‘aniden’ kelimeleri gelmiştir.

¹¹⁹ Grişçenko, s.182.

¹²⁰ Grişçenko, s.182.

Slav kökenli **Çekçeden** *brama* ‘kale kapısı’, *vlada* ‘iktidar’, *ogıda* ‘tiksinti’, *parkan* ‘duvar’¹²¹ ve **Bulgarcadan** *glava* ‘reis’, *vladika* ‘hâkim’, *sotvorıti* ‘yaratmak’ sözcükleri alınmıştır.

Slav dilleri olmayan Yunanca, Latince, Türkçe ve Eski Almancadan giren kelimeler Ukraynacadaki en eski alıntılar olarak bilinmektedir. Kiyiv Rus’ Devleti ile Yunan uygarlıklarıyla Hristiyanlık öncesi temasları kanıtlayan alıntılar: *korabel* ‘gemi’, *levada* ‘tarla’, *liman* ‘liman’, *palata* ‘oda’, *kıparıs* ‘servi ağacı’, *myata* ‘nane’, *vıšná* ‘vişne’, *troyanda* ‘gül’, *mak* ‘gelincik’, *kit* ‘balina’, *yehıdna* ‘ekidne’. Hristiyanlığın kabul edilmesiyle beraber Kiyiv Rus’ halkı tarafından dinî kavramları gösteren Yunanca sözcükler kullanılmaya başlanmıştır: *angel* ‘melek’, *apostol* ‘havari’, *Bibliya* ‘Kitabı Mukaddes’, *ikona* ‘ikon’, *kadilo* ‘buhurdan’, *monastır* ‘manastır’ ve *Andriy* ‘cesur’, *Zoya* ‘yaşam’, *Vasıl* ‘kral’, *Panas* ‘ölümsüz’, *Yevgen* ‘kibirli’, *Galına* ‘sessizlik, huzur’, *İrina* ‘barış’, *Petro* ‘kaya, taş’, *Taras* ‘asi’ *Oleksandr* ‘insanları savunan’ gibi özel adlar. Sonraki dönemlerde ise bilim, teknik, kültür, spor terimlerinin aktarılması için gereken sözcükler ödünçlenmiştir: *gramatika* ‘dilbilgisi’, *logika* ‘mantık’, *filologiya* ‘dilbilim’, *filosofiya* ‘felsefe’, *planeta* ‘gezegen’, *biblioteka* ‘kütüphane’, *melodiya* ‘ezgi’, *teatr* ‘tiyatro’.¹²²

Latince bütün Avrupa halklarının kültürünü önemli bir şekilde etkileyen bir dildir. Latineden ödünçleme döneminin X. – XI. yy’larda başlanmasına rağmen Ukraynacaya büyük sayıdaki Latince kelimelerin girişi XV – XVI. yy’larda Latince derslerinin okullarda verilmesiyle birlikte yoğunlaşmıştır. Ukrayna topraklarında XVII. yüzyıla kadar Latincenin resmî dil olduğu ancak Lehistan tarafından alınınca ise Latincenin etkisinden kurtarılmak mümkün olmamıştır. Ukraynacadaki siyasetle ilgili Latince alıntılar: *imperiya* ‘imparatorluk’, *agresor* ‘saldırgan’, *deklaratsiya* ‘beyanname’; bilim ve pedagoji ile ilgili: *dekan*, *rektor*, *dıstıplina* ‘disiplin’, *aydıtoriya* ‘derslik’, *abituriyent* ‘aday öğrenci’, *ekzamen* ‘sınav’, *student* ‘üniversite öğrencisi’, *globus* ‘yerküresi’, *merıdian* ‘meridyen’, *formula* ‘formül’; hukuk ile ilgili: *advokat* ‘avukat’, *kodeks* ‘kanun’, *prokuror* ‘savcı’, *alibi* ‘mazeret’ ve *Valentin* ‘sağlıklı’, *Viktor* ‘fatih’, *Vitaliy* ‘hayati’, *Natalá* ‘öz’, *Sergiy* ‘asil’ gibi özel adlar şeklindedir.¹²³

¹²¹ Grişçenko, s.178.

¹²² Grişçenko, s.179.

¹²³ Grişçenko, s.181.

Çok fazla olmasa da Ukrayna'dan oldukça uzakta bulunan kuzey ve güney birkaç ülkenin sözcükleri Ukraynacanın söz varlığına girebilmiştir. Örneğin, Dançadan *kil* 'salma', *lotsman* 'kılavuz kaptan', *botsman* 'başporsun', *gavan* 'liman', *barkas* 'şalupa', *flot* 'filo', *kayuta* 'kamara', *şkiper* 'kaptan', *trap* 'vapur iskelesi', *tros* 'halat'; Norveç dilinden *saga*; İzlanda dilinden *geyzer* 'gayzer'; Finceden *kambala* 'kalkan balığı', *morj* 'mors', *nerpa* 'fok', *salaka* 'çaça balığı', *sómga* 'som balığı'; İspanyolcadan *armada*, *gitara*, *kokayin*, *karamel*, *sıgara*, *serenada* 'serenat', *moskit* 'tatarcık'.

Ukraynacadaki söz varlığı ile alıntı sözcüklerin durumunu kısa bir şekilde yansıtmak için önceden de bahsettiğimiz Prof. K. M. Tışçenko tarafından hazırlanan ve *Pravda Pro Pohodjenná Ukrayintsiv* 'Ukraynalıların Gerçek Kökenleri' çalışmasında yer alan *Ukraynalıların Y-DNA haplogruplarına göre tasnif edilmiş Ukrayna dilinin sözcük katmanları*¹²⁴ tablosunu çevirdik.

Tablo 1. Ukraynalıların Y-DNA haplogruplarına göre tasnif edilmiş Ukrayna dilinin sözcük katmanları

Hg.	№	Zaman kesimi	Dil tarihî katmanı	Örnekler	
				Yer adları	Genel kelimeler
	32	XIX. yy.	İngilizce, ABD İngilizcesi alıntılar	Mikro yer adları: Vokzal, Mandarin-Plaza	Tramvay, diler 'tedari keçi', broker 'borsacı, simsar', strayk 'grev'
	31	XVIII. yy.	Rusça alıntılar	İzobilne, Perevodçikove	Soyuz 'birlik', baranka 'hamur işi', kotlovan 'temel çukuru'
	30	XVII. yy.	Egzotik alıntılar	Mikro yer adları: Mokasını kahvecisi, Suşi lokantası	Tomat 'domates', banan 'muz', ananas, şokolad 'çikolata', kokayin 'kokain', gamak 'hamak'
	29	XVI.-XVIII. yy.	Almanca alıntılar	Askaniya-Nova, Lemberg	Dah 'çatı', fah 'uzmanlık', druk 'matbaa', skarb 'hazine', drit 'kablo'
	28	XV.-XVIII. yy.	Eflakizmler	Strimba, Podişor, Rıpa	Gerluga 'sopa', floyara 'üfleli müzik aleti'

¹²⁴ Tışçenko, s. 31.

27	XV.-XVIII. yy.	Lehçe alıntılar	Krolevets, Zloçiv, Yanpil	Sidlo 'eyer', kovadlo 'örs', prostıradlo 'çarşaf', şlüb 'evlilik'
26	XIV.-XVI. yy.	Litvanca alıntılar	Radıvıliv, Kudrāvets	Jlukto 'ağaç kabı', pelka 'boğaz', nişporıtı 'yoklamak'
25	XIV.-1475	Geneviz alıntılar	Çepeli, Markuşi, Çembalo	Skrıná 'sandık', barılo 'fıçı', pláška 'şişe', benket 'ziyafet', striçka 'kurdele'
24	XIII.-XVIII. yy.	Tatarca alıntılar	Kırım, Tatarbunarı, Tahtaulove, Bezı, Taşan	Çaban, arkan, torba, garbuz, tütün, orda, bugay, bayrak
23	XIII.-XVII. yy.	Macarca alıntılar	Sabadaş, Gaydoş, Barvinkoş	Çota 'çift', hutir 'küçük yerleşke', kuçma 'bir kucak saç', gayduk 'haydut'
22	988 yılından	Bizans dönemi Yunanca alıntılar	Herson, Kalagarivka, Makedonı	İkona, dák 'din adamı', mıska 'kap', tserkva 'kilise', mak 'haşhaş', ogirok 'salatalık', hrest 'haç'
21	IX.-XIII. yy.	Peçenekçe-Kumanca alıntılar	Varuh, Peçenijın, Kagarlık, Kiçkas, İngul, İzüm	Şatro 'çadır', kurgan 'mezar', kovpak 'kalpak', yaruga 'vadi', bulava 'iktidar sembolü', tovmaç 'dilmaç'
20	840-920	İskandinav dillerinden alıntılar	Dançenkı, Zvenıgorod, Varáj, Sluç, Svitáz	Şçogla 'direk', stág 'bayrak', noçvı 'tekne', sterno 'dümen'
19	VIII.-XIII. yy.	Sami dillerinden alıntılar	Rusava, Voropayiv, Goba, Kafa, Solotvın, Hasanivka	Şláh 'yol', habar 'rüşvet', kublo 'yuva', mogoriç 'ikram'

R1a	18	VIII.-IX. yy.	Hazarca alıntılar	Çuguyiv, Yagotin, Çausı	tarhan 'belge', subota 'cumartesi'
G	17	VII.-XII. yy.	Kafkasya dillerinden alıntılar	Pslo, Lazkı, Odayi	Kuntuş 'üst giysi', svinets 'kurşun', skovoroda 'tava', kuvalda 'balyoz'
Q	16	VI.-XIII. yy.	Moğolca (Hun dili ve sonraki) alıntılar	Gunkı, Onut, Onut, Balamutivka, Horol	Korogva 'bayrak', jupan 'üst giysi', pan 'ağa', çavun 'dökme demir', merm 'iğdiş at'
I1	15	II.-VII. yy.	Got alıntıları	Tanıskava, Gutılo, Skvıra, Desna, Piskava	Polk 'alay', knáz 'knez', hliv 'ahır', doška 'tahta', pist 'perhiz', şçıry 'samimi', garazd 'iyi'
	14	102 yılından	Latince alıntılar	Troyanı, Rımiv, Koládn, Domnitsia	Tsıbulá 'soğan', redka 'turp', otset 'sirke', glek 'ibrik', poganıy 'kötü'
J2	13	V. yy.	Helenistik dönem alıntıları	Yalta, Aluşta, Yaloviçi	Komora 'depo', kolıba 'çoban evi'
	12	V. yy.	Fenike dilinden alıntılar	Mohnaç, Molohiv	Kadka 'fiçi', mapa 'harita'
R1b	11	I. binyıl	Kelt dillerinden alıntılar	Radorobel, Kımır, Nurove	Krivlá 'dam', smereka 'çam ağacı', korova 'inek', kin 'at', yazık 'dil', likı 'ilaç', knıga 'kitap', şçıt 'kalkan', motıka 'çapa'
I2	10	VII./IV yy.	İliriya dönemi alıntıları	Karpatı, Medoborı, Beskıd, İkva, Tıbr, Gorın	Tsap 'teke', çip 'tıkaç', poratisá 'uğraşmak', porpatisá 'kariştirmek'
	9	I. binyıl	Eski Slavca katmanı	Tımanivka, Stır, Sán, İrpin	Kosa 'tırpan', snip 'ekin demeti', pşentısá 'buğday', sad 'bahçe', kojuh 'gocuk',

					rukavitsi 'eldiven', posud 'kapkacak', vidro 'kovan', çoven 'kayık'
R1a	8	I. binyıl	Farsça alıntılar	Dnipro, Dnister, Prut, Gorganı, Artopolot, Samara, Sakı, Dıkanka, Çemerivtsi, Artek	Bog 'Tanrı', ray 'cennet', dbatı 'bakmak', trıvatı 'sürmek', jvavıy 'canlı', zbıjjá 'tahıl', zaradı 'uğruna', kat 'cellat', temráva 'karanlık', hata 'ev'
I2	7	-XI/-VII. yy.	Trakya dillerinden alıntılar	Tovrı, Siret, İrtıtsá, Alta	Tsivka 'cereyan', táma 'bilinç'
G	6	II. binyıl	Pelagizmler	Tuşebın, Banıliv, Veremiya	Zubr 'Avrupa bizonu', osokir 'kara kavak', vıno 'şarap', oliya 'yağ', moroka 'dağdağa', meç 'kılıç'
N	5	II. binyıl	Fince alıntılar	Randava, Lübça, Lıbid, Yaha, Soj	Dub 'meşe ağacı', som 'yayın balığı', şçuka 'turna balığı', şçur 'sıçan', kvoly 'cılız', kulgatı 'topallamak', kandıba 'kurada lâgar beygir'
	4	II. binyıl	Baltık alıntılar	Jelán, İvot	Svat 'kayın baba', perst 'parmak', teslo 'dülger baltası', kıy 'değnek', vapno 'badana'
	3	III. binyıl	İtalyanca alıntılar	Romen, Romnı, Soluçka	Molot 'çekiç', livıy 'sol', mana 'hayalet', Gospod 'Tanrı'
J1	2	III. binyıl	Akadça alıntılar	Dubşarı, Şargorod, Şubranets	Şubravtsi 'dürzüler'

J2	1	III. binyıl	Elamca alıntılar	Potutori, Şeşori, Uman, Hohitva, Huhra, Kızımı, Tetilkıvtsi	Nışkom 'gizlice', hohol 'erkek sa modeli', kugut 'horoz'
-----------	---	-------------	------------------	--	---

3.5. UKRAYNACADA TÜRKÇE ALINTI KELİMELERİ

ek bilim adamı J. Peisker, Slav ve Türk dillerinin eski temaslarını fark eden ilk araştırmacıdır. Ukrayna-Türk dil temasları erken Doğu Slav döneminde doğmaya başlamıştır. Kuzey Karadeniz bölgesi Türkçe konuşan Hun kavimleri (IV. – V. yy.), Avarlar (VI. yy.) Bulgarlar (VI. – VII. yy.) ve Hazarların (VII. – X. yy.) ellerindeydi. Yine de bu Türk kabilelerin yerini ağır basarak diğer Türk halkları olan Peçenekler (IX. – XI. yy), sonra ise Kıpçak Kumanlar (XI. – XIII. yy.) almıştır.¹²⁵ Kıyiv Rus' Devleti'nin güney sınırlarında Kumanların saldırılarına direnmeleri için XI.-XII. yy'larda toplam olarak birkaç bin kişi sayısında Karakalpaklar, Berendililer, Oğuzlar, Kovular gibi Türk boyları yerleştirilmiştir. ¹²⁶ Son olarak bölgede Altın Orda'nın kalıntısı sayılan Kırım Tatarları ve Nogaylar yerleşmişlerdir.

Ukrayna dilindeki Türkçe alıntı sözcükler en eski alıntılar (XIV. yy. önce) grubuna aittir. Avar, Hazar, Peçenek, Kuman, Tatar halklarıyla siyasi ve ticari ilişkiler Ukraynacaya Türk dilinden ödünemelerin girmesini sağlamıştır. Günlük hayat ile ilgili kelimelerin çoğu Moğol-Tatar istilasası döneminde gelmiştir. Ukraynacadaki Türkizmler doğa olaylarını; askerî, iktisadi ve siyasi kavramları; bina ve yerleşim yerleri adlarını; bitki ve hayvan adları, yemek ve giysi adlarını belirtmek için kullanılmaktadır. Zamanla birçok Türkçe alıntı sözcük arkaizm ve tarihî alıntı kategorilerine girerek nadiren kullanılan pasif kelime hazinesine katılmıştır.

Çuvaşça ile birlikte Türk dillerinin Bulgarca grubunu oluşturan değişik Hunca, Avarca, Bulgarca, Hazarcanın Kıyiv Rus' döneminin Ukrayna yerli ağızları üzerindeki etkisi azdı. Kıyiv Rus' son dönemlerinde Peçenekçe ve Kumancanın etkisi daha belirgindir. Günümüzdeki Gagavuz dili Peçenekenin doğrudan mirasçısıdır. Kumanca ise Kırım'daki Kıpçak dil grubuna ait Kırım Tatarcası, Karayim ve Urum Türkçenin temellerini oluşturmuştur. Codex Cumanicus adlı Kumanca eserinde rastlanan izba

¹²⁵ Rusanivskiy, s. 747.

¹²⁶ Paliy, s. 80.

'ahşap ev', ous 'darı', peç 'fırın', samala 'reçine' gibi Doğu Slavca kelimeler dil temasların tek taraflı olmadığını kanıtlamaktadır.

Çumak faaliyetleri sayesinde ve Kozak döneminde Türkçenin Ukraynacaya etkisi oldukça artmıştır. *Kozak* 'Ukrayna millî savaşçı', *çumak* 'tuz satıcısı', *otaman* 'ataman', *osavul* 'yasavul', *kiş* 'Kozak ordugâhı', *kurin* 'Kozak ordu yapısının birimi', *bunçuk* 'iktidar sembolü', *şarovarı* 'şalvar', *tütün*. Çok yönlü ilişkileri sonucunda alet-eşya, bitki, hayvan adları benimsenmiştir: *kıbtka* 'kapalı at arabası', *garba*, *kışmış* 'kuş üzümü', *garbuz* 'bal kabağı', *kumgan* 'ibrik', *kılım* 'kilim'. XVII. – XVIII. yy. belgelerindeki kozak soyadları arasında birçok Türkçe kökenli soyadlara rastlanmaktadır: Balaban, Murza, Koçubey, Kutlubey, Şingeriy. Aynı durum Güney Ukrayna yer adları için geçerlidir: Baştanka, İngul, Kalançak, Komuşuvaha. Türkçe kökenli yer adları arasında oldukça büyük nehirlerin adlarını belirtmek gerekir: Tıligul, Çıçikliya, Bakşala, Gromokliya, Saksagan, Samara, Kalmius, Aydar. Türkiye'nin, Kırım Tatarlarının toplum hayatını yansıtan kelimeler de ödünçlenmiştir: *han*, *sultan*, *vizir*, *divan*, *çalma* 'başlık çeşidi', *kalım* 'kalın', *kalga*, *yasır* 'esir'. O zamanlarda Türkçe alıntılar olarak benimsenen kelimeler arasında hem Arapça hem de Farsça sözcükler mevcuttur.

Türkçe alıntı sözcükler Slav dillerinden olmayan alıntı kelime türü; Türk dillerinden ya da aracılığıyla (çoğu zaman Arapçadan ve Farsçadan) benimsenen sözcüklerdir. Ukraynacada özel adlar hariç dört bin Türk alıntı kelime bulunmaktadır. Onların yarısı genel kullanım sözlerinden oluşmaktadır. Örneğin: *garbuz*, *kabak*, *tütün*. Ukraynancanın lehçelerinde varlığını sürdüren Türkçe alıntı sözcüklerin sayısı fazla değildir: *baylık* 'ödemesiz zorunlu iş', *darak* 'yün taranması için kullanılan tarak', *çuga* 'üst giysi çeşidi'. Başka alıntı kelimeler ise etno-kültür adı altında zikredilmektedir. Etno-kültür söz varlığı tarihî ve egzotik alıntı sözcükler olmak üzere tekrar iki büyük gruba ayrılmaktadır. Etno-kültür alıntılarının en alt grupları içinde maddi ve manevi kültür kavramları, akrabalık isimleri, toplum ilişkileri kavramları ve sanat terimlerini yansıtan sözcükler yer almaktadır. Ukrayna tarihî romanlarında kullanılan alıntı kelimelerin incelenmesi sonucu, sözcük grupları tarafımızdan aşağıdaki şekilde tasnif edilmiştir:

1. **Akarabalık isimleri:** *baybişe*, *kulugli*, *valide*, *şahzade*.

2. **Alet-eşya adları:** *arkan* 'kement', *kazan*, *kızak*, *torba*, *kayik* 'kayık', *kapkan* 'kapan', *kapşuk* 'deri çanta', *kumgan*, *sagan*, *lülka* 'pipo', *minder*, *mangal*, *terezı* 'terazi'.

3. **Askerî ve silah adları:** *orda, akınâzî, batır, bayraktar, delibaş, karakuluçi* ‘kara kullukçu’, *karaul* ‘karavul, nöbetçi’, *kapı-kulu, başıbuzuk* ‘başıbozuk’, *onbaşa* ‘onbaşı’, yüzbaşı, *binbaşa* ‘binbaşı’, *odâzak, sandâzak, sekban, tümen, çambul* ‘çapul’, *ulus, yatağan* ‘yatağan’, *yaniçarka* ‘tüfek çeşidi, *nagayka, karbaç* ‘kırbaç’, *kamça* ‘kamçı’, *bozdugan* ‘bozdoğan’.

4. **Toplumsal gruplar ve meslek adları:** *aksakal, atalık, bekçi, çaban* ‘çoban’, *kapıâzî, kaznadar* ‘hazinedar’ *toymaç* ‘dilmaç’, *meddah, baskak, sağdıç* ‘sağdıç’, *uşak*.

5. **İktisat adları:** *avarız, uşur, garaç, âzîzye, dinar, yarlık, akçe, okka, arşın, yük*.

6. **Yemek adları:** *ayran, baklava, boursaki, basturma* ‘pastırma’, *kava* ‘kahve’, *kazı, balık, kumis* ‘kımız’, *çeburek* ‘çiğ börek’, *çorba, şerbet, rakiya* ‘rakı’, *plov, mantı*.

7. **Giysi adları:** *duvak, çalma, çadra, çapan, çekmen, kaptur, kauk* ‘kavuk’, *kuşak, oçkur* ‘uçkur’, *opança* ‘yapınca’, *papaha* ‘papak’, *çaruhi, karakul* ‘astragan’, *yaşmak*.

8. **Hayvan adları:** *berkut* ‘altın kartal’, *bugay* ‘boğa’, *işak* ‘eşek’, *kaban* ‘yaban domuz’, *leleka* ‘leylek’, *loşa* ‘tay’, *saygak* ‘suhak’, *tuşkançık* ‘Arap faresi’.

9. **Bitki adları:** *komiş* ‘kamuş’, *çınar, kermek*.

10. **Sanat terimleri:** *beyit, gazel, divan, nazire, baraban, saz, kaval, kobza, kalam*.

11. **Osmanlı dönemi ile ilgili tarihî alıntı sözcükler:** *tugra* ‘tuğra’, *selâmlık, vizir* ‘vezir’, *ikbal, sultan, padişah* ‘padişah’, *odalıka, haseki, kapıhalkı, firman, hamam, gulam*.

12. **Yer adları:** Alatau, Alma, Ayudag, Babugan, Bulganak, Bucak, Gözliv, Kazanlık, Karadag, Karakumı, Kinburn, Kul-Oba, Sıvaş, Tomakivka, Yedikule, Yenikale.

13. **Dinî terimler:** *besmele, gáur, derviş, kalender, medrese, meçet, minaret, mulla*.

Türkçe alıntı sözcükler en eski alıntı grubuna girdikleri için bu kelimelerin geçirdikleri belli ses değişimleri ve ses özellikleri mevcuttur. Kıyiv Rus’ Devleti’nin son dönemlerindeki Bulgarca, Hazarca, Peçenekçe, Kumanca, Kıpçakça ve Tatarca ödünçlemelere *a > o* ses değişimi hakimdir: *bahadır > bohatır, hazarlar > hozarı, kazak > kozak, ataman > otaman*. Sonraki dönemlerde Türkçe alıntılarda *a > o* ses değişimine rastlanmaz: *kabak, kavun* ‘karpuz’, *kapkan, kalım, saman, yatağan*. Bunun dışında Slavcada meslek adlarının türemesi için kullanılan *çıy* [-чий] eki Türk dillerinden alınmıştır: *lovçıy* ‘zağarcı’. Özelliklerine bakıldığında ise alıntı sözcüklerin tüm hecelerinde aynı ünlü sesinin tekrarlanması görünmektedir: *baraban, Samara, bunçuk*. Alıntılardaki özel son ses birliklerinin bulunması ise Türkçenin sondan eklemeli dil grubuna ait olduğunun göstergesidir: *aladâza, akçe, alıça; kapkan, tuşkan, kumgan*,

kurgan; *başmaktık*, *Kazanlık*, *Kagarlık*; *kapıd̂zi*, *bostand̂zi*, *nişand̂zi*. Ayrıca dolaylı alıntı sözcüklerde Farça /+dār/ son eki sık sık rastlanmaktadır: *defterdar*, *çugadar*, *mihmandar*, *türbedar*, *kaznadar*, *perdedar*. Nadiren olsa da tam tersi Türkçe alıntı sözcüklere Ukraynaca son ekler eklenmektedir: *nagayka* ‘kamçı’, *yanıçarka* ‘tüfek’, *d̂zelomiyka*, *lülka* ‘pipo’.

“Verilen sözcüklerin alan tarafın dillinde gerçek anlamında kullanılması her zaman mümkün değildir. Alıcı dil kendi algısına, ihtiyaçlarına ve düşünce sistemine göre aldığı sözcüğe anlam/anlamlar yükler. Zaman içinde fonetik ve morfolojik dönüşüm ve üstlendiği özgün anlamlarla alıntılanan sözcük artık yeni dilinin öz malzemesi hâline gelir.”¹²⁷ Aynı zamanda alıntı kelimenin anlam alanı alıcı dilinde daralabilmekte ya da kayabilmektedir. Türkçe *tarkan* kelimesinden gelen *tarhan* alıntı sözcüğünün anlamı Ukraynacada genişleyerek yüksek asalet derecesi yanında Kiyiv Rus’ döneminde vergi ödemeyen toprak sahibinin ve bu durumunu kanıtlayan belgenin adı olarak da kaydedilmiştir.

Zinayida Tulub’un, Taras Şevçenko bugünkü Kazakistan topraklarında geçirdiği sürgün yıllarını anlatan *V Stepu Bezkrayim za Uralom* ‘Ural Ötesi Uçsuz Bucaksız Bozkırında’ romanında bol bol Kazak Türkçesi alıntı sözcükleri kullanılmıştır: *akın* ‘ozan’, *anda* ‘kan kardeşi’, *baksı* ‘kam’, *juz* ‘Kazak topluluğu’, *tokal* ‘kuma’, *bayguş* ‘zavallı’, *jatak*, *soyil* ‘topuz’, *şakpar* ‘çomak’, *saukele* ‘gelin başlığı’, *bayga* ‘at yarışı’, *şolpı* ‘saç bağı’, *kazı* ‘sucuk çeşidi’, *kulaş* ‘kulaç’, *küy* ‘name’, *tomaga* ‘örtü’, *kıstau* ‘kışlak’, *joktau* ‘ağıt’, *jayláu* ‘otlak’, *saba* ‘kap’, *argamak* ‘küheylan’ *tarpan* ‘dayanıklı at’.

¹²⁷ F. Sibel Bayraktar, Aydanur Dağdeviren, “Türkçeden Bulgarcaya Geçen Sözcüklerdeki Anlam Değişimleri Üzerine Bir Deneme”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 2015, s. 2.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UKRAYNA TARİHİ ROMANLARINDA TÜRKÇE ALINTI SÖZCÜKLERİN KULLANIMI

4.1. UKRAYNA TARİHİ ROMANLARI VE YAZARLARI HAKKINDA

BABENKO Grigoriy (? – ?)

Babenko'nun yaratıcılık döneminin XX. yüzyılın ilk çeyreğine denk geldiği düşünülmektedir. Bu tarih sonrasında yazarın ismi hiçbir yerde geçmemektedir. Edebiyat araştırmacılarına göre Babenko XX. yüzyılın ilk yarısında cezalandırılmıştır. Aynı dönemde Sumı'da ya da Katerinoslav'da yaşamış olduğu düşünülmektedir. *Şláhom Burhlıvım* 'Fırtınalı Yoluyla' adlı eserinde İvan Sirko'nun Tatarlara ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı seferleri ve hayatı anlatılmaktadır. *Lüdi z Çervonoyi Skeli* 'Kırmızı Kayadaki İnsanlar' ve *V Tumani Minulogo* 'Geçmişin Sisinde' eserlerinde Ukrayna'nın uzak geçmişi hakkında bize bilgi vermektedir. Babenko'nun *Lüdi z Çervonoyi Skeli* eserinin sayfalarında okucuya; dürüst, sadık, genç bir delikanlının bakış açısıyla mazideki olayları değerlendirmiştir. Yazar aynı zamanda hayatımızda karşılaştığımız zulümü, uluslararası adaveti, cinayetleri, insanların ve halkların köleleştirilmesine izin verilmemesi gerektiğini söylemektedir.

Şláhom Burhlıvım "Fırtınalı Yoluyla" (1931)

Şláhom Burhlıvım adlı eserinin merkezinde genç, dürüst, namuslu, özverili bir kahraman olarak Doroş Nalıvayçenko'yu anlatmaktadır. Eserde gerçekleşen olaylar XVII. yüzyılın sonundaki Slobojanşçına ve Zaporijjá bölgelerinde geçmektedir. Yazar, o dönemin tarihî gerçeklerine uyarak Harkiv halkının ve Rus ordusunun askerleriyle arasında geçen gergin ilişkilerini betimlemiştir. Ukrayna topraklarında Moskova düzenini uygulamaya çalışanların davranışları yargılanmıştır. Moskova'dan kaçan Mikıta adlı hizmetçi Moskova'da uygulanan baskıcı siyasetin sadece sıradan insanlara karşı uygulandığını kanıtlamıştır. Bu romanda gerçekleşen bir dizi baş döndürücü maceraların yaşanmasının ardından delikanlı kahraman Siç'e varır. Dikkat çeken diğer bir nokta ise Sovyet yazarların neredeyse hiç bahsetmediği kozakların inançlı olduğunun bu eserde anlatılmış olmasıdır. Kozak önderlerinin kişilikleri çoğu zaman olumsuz olarak gösterilmektedir. Bogdan Hmelınskıy gibi mümtaz şahsiyet bile tek taraflı tasvir

edilmiştir. Bu eserde Doruş'un dünyaya bakış açısında tüm insanlara özgü ahlak ilkeleri hâkimdir. Örneğin; Nalivayçenko, kozak Pavlo Glek'i ve Rus köylüsünü Rus valinin ellerinden kurtarır ve kurtarılan bu Rus köylü kozaklarla beraber Siç'e gider. Daha sonra da Pavlo Glek Tatarların esiri olur fakat şanslı kozak yine de özgürlüğüne kavuşur.

BASENKO Konstántın Yakoviç (1923 – 1973)

BASENKO Konstántın Yakoviç, Ukrayna şiir ve düzyazı yazarıdır. 1961'de Ukrayna Yazarlar Birliğinin üyesi olmuştur. II. Dünya Savaşı'na katılmıştır. Odesa Üniversitesini bitirmiştir. Pravda Ukrainı ve Robitniça Gazeta gazetelerinin yazı kurulunda çalışmıştır. İlk şiirleri 1945 yılında yazmış olan yazarın en önemli eserleri: *Jinoçi Radoşçi y Peçali* 'Kadın Sevinçleri ve Tasaları' 1966 (1982'de Kiyiv O. Dovjenko Film Stüdyosunda sinemaya uyarlanmıştır.) *Jittá Projiti* 'Hayat Yaşamak' (1963), Sosyalist Gerçekçilik görüşlü tarihî romanları *Na krutozlami* 'Dönüm Noktasında' (1970), *Poçatok* 'Başlangıç' (1972).

Poçatok 'Başlangıç'

Birbirine bağlı üç bölümden oluşan bu tarihî romanda XVII. yüzyıl Ukrayna'sındaki Bogdan Hmelniçkiy önderliğinde gerçekleşen Kurtuluş Savaşı öncesi hadiseler anlatılmaktadır. Ayrıca romanın sayfalarında hetmanlar Marko Jmaylo ve Mihaylo Doruşenko, ihaneti yüzünden idam edilen Grigoriy Çorniy, Peçerska Lavra'nın rahiplerinin faaliyetleri, Lavra matbaasının kurucusu Zahariy Kopistenskiy, Petro Mogıla ve Ukrayna kültürü ve bilim alanlarında önemli yere sahip sözlükçü ve yazar Pamvo Berında hakkında bilgi bulunmaktadır. Arka planda ise Ortodoks kilisesinin Brest Birliğine karşı mücadelesi ve özgürlük ve bağımsızlık uğruna gerçekleşen halk isyanlarının yayılma olayları betimlenmiştir.

BUDZINOVSKIY Váçeslav Tıtoviç (1868 – 1935)

BUDZINOVSKIY Váçeslav Tıtoviç, tarihçi, yazar, siyaset ve toplum içerisinde önemli bir şahsiyettir. Lviv ve Viyana Üniversitelerinde eğitim görmüştür. 1899 yılında ortaya çıkan Ukrayna Millî Demokratik Partinin kurucuları arasındadır. Ukrayna tarihi konusunda hem bilim çalışmaları (*İstoriya Ukrayini* 'Ukrayna Tarihi') hem de edebî eserleri (*Osavul Pidkovi* 'Pidkova'nın Yasavulu', *Pid Odnu Bulavu* 'Bir Bulavanın Altına', *Prigodi Zaporozkih Skitaltsiv* 'Zaporijjá Elginlerinin Maceraları') yayımlanmıştır.

Osavul Pidkovı ‘Pidkova’nın Yasavulu’

İvan Pidkova bir kozak atamanıdır. Efsanelere göre kozaklar tarafından Tatarlardan kurtarılmış ve yetiştirilmiştir. 2.29 cm boyunda olan İvan eliyle nalları kırabildiği için Pidkova ‘Nal’ lakabı almıştır. Hetman Samiylo Kışka ile deniz seferlerine çıkmıştır. Çok geçmeden kendi kozak filosuyla Oçakiv, Kefe ve Gözliv şehirlerindeki Tatarları bozguna uğratmıştır. Yakiv Şah desteğiyle Boğdan Prensiğinin beyi olmuştur. Leh kralı tarafından tutsak edilen Pidkova, Sultan III. Murad’ın ısrarlı talebi üzerine Lviv’de idam edilmiştir.

Pid Odu Bulavu ‘Bir Bulavanın Altına’

Budzınovskiy, güvenilir tarihî kaynaklara dayanarak Rus-Ukrayna çatışmalarını ve iki halkın millî özelliklerini derin bir şekilde açıklamış ve bunun dışında çağın sıra dışı şahsiyetlerinin gerçekçi tasvirlerini ustalıkla yaratabilmiştir. Belli tarihî örneklerin üzerinde halk kitlesinin hem üst düzey insanlara karşı çıkabildiğini hem de yüksek mevkinin ellerindeki kuklası olabildiğini kanıtlamıştır. Devlet kuran, zarar veren ve devlet yıkan güçler arasındaki ihtilafı birçok yönden göstermiştir. Tarihî eserlerinde, tarihî hafıza, devlet yapısı, Ukrayna topraklarının birleştirilmesi gibi önemli tarihî-felsefi sorunlar için çözüm bulmaya çalışmıştır.

Pered Bureyu ‘Fırtına Öncesi’ (1930)

Eserin sayfalarında Bogdan Hmelıtskiy önderliğinde gerçekleşen Millî Kurtuluş Savaşı öncesi ve başlangıç aşamasındaki olaylar anlatılmaktadır. Petro Dubenák ve eski kozak soyundan gelen İvan Burlay isimli sıradan iki kozağın düşmanlarına karşı kanlı mücadelesi betimlenmektedir. İvan’ın babası Safron ölene dek Tatarlar üzerine nehir ve deniz seferlerine katılarak şöhret kazanmıştır. Kızı Marta için yiğit bir damat seçmeye karar veren Safron, muharebe alanlarında amansız savaşarak kendini kanıtlayan Petro Dubenák Burlay’ın kızına layık olduğuna karar verir. *Pered Bureyu*, Ukrayna halkının özgürlüğü için canını vermekten korkmayan kozak ordusunun en şanlı temsilcilerinin eğitici hikâyesidir.

BUJENKO Volodar gerçek adı Vasil ZİNKO (1922 – 2008)

Takma adları: Volodımır SOKALSKIY ve Volodar BUJENKO’dur. 1936 yılında ailesiyle birlikte Arjantin’e yerleşmiştir. Geçimlerini pamuk yetiştirerek

sağlamaktadırlar. 1939 yılında Brezilya’da ruhban mektebinde okumaya başlamıştır. 1947’de eğitimine Roma’da Pontifical Gregorian University’de devam etmiştir. Mezun olduktan sonra papazlık ve öğretmenlik yapmıştır, ayrıca dinî konularda birçok dergi, gazete ve kitapta yazı ve makalesi vardır. 1994 yılında peder Vasıl Zinko gurbette yaşadığı elli sekiz sene sonra Ukrayna’ya dönmüştür. Volodimir Bujenko takma adıyla *Pustelnik na Zelenomu Klını* ‘Zeleniy Klın’deki Münzevi’, *İvan Sulıma, U Stepı Çervonoyi Zemli* ‘Kırmızı Topraklı Bozkırda’ edebî eserleri yayımlanmıştır.

İvan Sulıma

İvan Mihayloviç Sulıma on beş yıllık Osmanlı esiri ve sicilli kozakların meşhur hetmanı ve önderidir. 1632 yılında kozak filosunun başındayken o zamanlarda fethedilmez sayılan Azak Türk Kalesini ele geçirip bütün tahkimatını yok etmiştir. İsyancı kozakları kontrol etmek için Lehistan tarafından inşa edilen Kodak Kalesini yıktığı için tarihimize girmiştir. Sonra ise kalleşçe yakalanıp Varşova’da Lehistan Meclisi tarafından ölüme mahkûm edilmiştir.

ÇAPLENKO Vasıl Kırıloviç (1900 – 1990)

ÇAPLENKO Vasıl Kırıloviç, Ukrayna düzyazı ve oyun yazarı, dil ve edebiyat bilimcisi, eleştirmen ve editördür. Takma adları: V. Girçak, V. Svitaylo, V. Nedolüben, Gedz’dir. Plug ‘Pulluk’ adlı edebiyat topluluğunun üyesidir. 1929 yılında cezaya çarptırılıp sekiz ay hapisanede yatmıştır. 1943’te Almanya’ya, 1949’da ise ABD’ye göç etmiştir. Brooklyn’de yaşamını sürdüren Çaplenko Bound Brook’teki (New Jersey) Ukrayna Ortodoks mezarlığına konulmuştur.

Çornomortsi ‘Karadenizciler’ (1948 – 1957)

Romadaki olay örgüsü XVIII. yüzyılın tarihî olayları üzerinde kurulmuştur. Harko Çepiga ve Antin Golovatıy gibi ünlü kozak şahsiyetlerinin dış görünüşleri bile tarihî belgelere dayandırılmıştır. Fakat eserin temelleri ve tasvirleri tamamen yazarın hayal ürünüdür. Buna rağmen romanda betimlenen olaylar ve kişilerin özellikleri anlatılan döneme uygun bir şekilde gösterilmiştir.

ÇAYKOVSKIY Andriy Yakoviç (1857 – 1935)

ÇAYKOVSKIY Andriy Yakoviç, Lviv bölgesindeki Sambir kentinde doğmuştur. Lviv Üniversitesinde okuyan yazar Felsefe Bölümünden Hukuk Bölümüne geçiş

yapmıştır. Çaykovskiy'nın doğduğu yerin yakınlarında Kulçitsi adında bir köy bulunmaktadır. Bu köyde Osmanlı-Tatar ordusunun akınlarına karşı Ukrayna halk mücadelesinin başına geçen meşhur Ukrayna hetmanı Petro Konaşeviç-Sagaydaçniy doğmuş ve yaşamıştır. Bu tarihî şahsiyet Çaykovskiy'ı oldukça ilgilendirmiştir. Çaykovskiy, Sagaydaçniy adlı romanın yazılmasına yaklaşık yirmi sene harcamıştır. Çağdaş sanatçılar tarafından Kozak Babası lakabı verilmiştir.

Sontse Zahodıt 'Güneş Batıyor'

Efsaneye göre Samara Nehri yakınlarında bulunan ve kutsal bir yer sayılan Samara Manastırı kozaklar tarafından inşa edilmiştir. Birçok yaşlı kozak son günlerini yaşamak için kendi istekleriyle manastıra yerleşmiştir. Bu verimli topraklarda en varlıklı kozak kamplarından biri olan Samara Kampı bulunur. Samara kampının bolluk ve zenginliği Moskova tarafının gözünden kaçmaz ve Zaporijjâ kozaklarının alanını elde etmeye karar verirler. Doymaz komşu sinsi planları kurarak ölüm kalım savaşına başlar.

Oleksiy Korniyenko

Eserin sayfalarında Ukrayna halkının kahramanlıkları, Hetman Bogdan Hmelniçkiy ve Milli Kurtuluş Savaşının ilk aşamaları hakkında bilgi verilmektedir. İki halk önderi olan İvan Bogun ve Maksım Krıvonis'in yanında Hmelniçkiy'nın Kiyiv Petro Mogıla Akademisi mezunu olan genç vaftiz oğlu Oleksiy Korniyenko da ilginç şahsiyetiyle mücadeleye katılmaktadır. Aynı zamanda romanda Korniyenko, Bogdan Hmelniçkiy'nın yaşamının sonuna kadar sadık yardımcı olmuştur.

Za Sestroyu 'Ablayı Aramak'

Za Sestroyu adlı eserde Tatar ordusunun akın zamanı anlatılmaktadır. Genç Pavlus cesur ve mert bir erkektir. Ganna adlı kız kardeşi Tatarların eline esir düştükten sonra onu aramak için Kırım'a seyahat etmeye karar verir. Yolda birçok tehlikeli olayla karşılaşan Pavlus gücünü, zihin çevikliğini ve sebatlılığını gösterir. Bütün maceraların sonunda Ganna ve Pavlus birbirlerine ve istedikleri özgürlüklerine kavuşurlar.

Na Uhodah 'Kendi Köyünde'

Valinin baskısından bıkan köylülerin bir kısmı çalıştıkları uzak topraklarda kendi yerleşim yerlerini kurmaya karar verirler. Valinin zulmü artık yeni yerleşim yerine kadar uzanamaz, fakat bu yerleşim yerinin güney tarafından diğer bir bela başlarına musallat

olur. Tatarların dehşet verici akınlarıyla mücadele etmek zorunda kalan insanlar bu imtihanlarını başarılı bir şekilde verirler. Sürekli tehlike altında yaşasalar da özgür hayatlarından memnundurlar. Köyün küçük olmasına rağmen inanılmaz olan tutkulu aşk ve sadık dostluk maceralarına çokça yer verilmiştir.

ÇEMERIS Valentin Lukıç (1936 – 2016)

ÇEMERIS Valentin Lukıç, O. M. Gorkıy Edebiyat Enstitüsünde eğitim görmüştür. Dnipropetrovsk'teki Promin 'Işık' Yayınevinde ve farklı gazetelerde yazı kurullarında çalışmıştır. 1989 – 1998 yılları arasında Ukrayna Millî Yazarlar Birliğinin Dnipropetrovsk şubesinin başkanı olmuştur. 1993 – 1994 yılları arasında Ukrayna Cumhurbaşkanı yönetiminde baş danışman görevini üstlenmiştir. 1996 – 2001 yılları arasında da Ukrayna Millî Yazarlar Birliğinin sekreteri olmuştur. Uzun zaman Literaturna Ukrayina gazetesinin yazı kurulunda çalışmıştır. Edebiyat alanına mizah yazarı olarak adım atan yazar *Yak Statı Şçaslıvım* 'Nasıl Mutlu Olabiliriz', *Kolı Spokuşaye Diyavol* 'Şeytan Denendiğinde', *Tsarka Ohota* 'Çar Avı' adlı eserlerini yazmıştır.

ÇEMERIS Valentin Lukıç'ın aldığı ödüller: Havari Eşidi Büyük Knez Volodımır Nişanı, Aziz Kırilo ve Mefodiy Nişanı, Kültür Alanında Ukrayna Emektar İşçisi olarak anılmıştır. 2008 yılında *Fortetsá na Borisfeni* 'Borisfen Kalesi' ve *Order na Lübov* 'Aşk İzni' romanları ile Litsarke Pero 'Şövalye Tüy Kalemi' Ukrayna Kozakları Uluslararası Ödülünü, 2009 yılında Hetman Petro Doroşenko konulu *Bez Prava Na Povernenná* 'Dönüş Hakkı Olmaksızın' romanı ile de İvan Mazepa Edebiyat Ödülünü almıştır.

En önemli eserleri: *Olviya, Smert Ateya* 'Atey Ölümü' (Dmitro Yavornitskiy Edebiyat Ödülü), *Generalı İmperiyi* 'İmparatorluğun Generalleri', *Yiyi Zvalı Angelom Smerti* 'Adı Ölüm Meleğiydi', *Kohanná V Ukrayini* 'Ukrayna'daki Aşk', *Den Vorona* 'Kuzgun Günü', *Prıreçeni na Şçastá* 'Mutlu Olmaya Mahkûmlar', *V Suziryi Drakona* 'Ejderha Takımyıldızında', *Trı Sekundi na Vibir* 'Seçmek İçin Üç Saniye', *Marusá Çuray, Vesely Smutok* Miy 'Neşeli Kederim', *Zoloty Sarkofag* 'Altın Lahit', *Fenomen Feniksa* 'Zümrüdüanka Kuşu Fenomeni' dir.

Order na Lübov ‘Aşk İzni’

Bu eserde macera dolu olaylar esnasında gerçekleşen Ukrayna'nın kaderini belirleyen Zaporijjá kozağı Taras ile Oksana'nın aşkı anlatılmaktadır.

Misto Kohantsiv na Karadenizi ‘Karadeniz Âşıklarının Şehri’

Misto Kohantsiv na Karadenizi adlı eserinde adı efsanelere karışmış kumandan ve Hetman Petro Konaşeviç-Sagaydaçnyı'nın imtihanlarla dolu hayatı anlatılmaktadır. Ostrog Akademisi'nde eğitim gören Petro Zaporijjá Siç döneminin en aydın insanlardan biridir ve 1600 yılından beri hetmanlık yapmaktadır. Çocukluğundan beri yay kullanmayı, at binmeyi, açlık ve her türlü zorluklarla mücadele etmeyi bilmektedir. Çoğu zaman suskundur, fakat gerektiği zaman da nutuk çekebilendir. Ruh ve düşünce devidir. Osmanlı topraklarına kadar uzanan deniz seferleri sayesinde ünlenmiştir. Hotın Savaşında ağır bir sekide yaralandıktan sonra sadece birkaç ay yaşayabilmiştir. İçinde bulunan engellenemez enerjisi hem muharebe alanlarında hem de normal hayatta başarılı olmasını sağlamıştır.

ÇERKASENKO Spiridon Feodosiyoviç (1876 – 1940)

Ukrayna düzyazı ve oyun yazarı olan ÇERKASENKO Spiridon Feodosiyoviç aynı zamanda bir eğitimcidir. Takma adları: Amator, Did ‘Dede’, Kıyanın, Pedagog, Podolánın, Provintsial ‘Taşralı’, Skeptik ‘Şüpheli’, Sposterejlıviy ‘Gözlemci’dir. Sovyet zamanlarında yazar ve öğretmen Spiridon Çerkasenko ismi edebî süreçten kaldırılmış ve 1920’li yıllardan itibaren de yasaklanmıştır. Sadece Ukrayna'nın bağımsızlığı ilan edildikten sonra eserlerinin incelenmesine izin verilmiştir. Spiridon Çerkasenko fırtınalı dönemde dünyaya gelmiştir, iki devrim (1905, 1917), iki savaş (I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı) ve birkaç yerli çatışmaya şahitlik etmiştir. Çerkasenko'nun kendisi XX. yüzyılın başında Ukraynalıların millî mücadelesine aktif bir şekilde katılan kültür ve toplum şahsiyetidir. Rusya İmparatorluğu'nda, Ukrayna Halk Cumhuriyeti'nde, Avusturya'da, Çekoslovakya'da, Çek Cumhuriyeti'nde ikamet eden Çerkasenko o zamanlarının hem Ukrayna hem de ünlü yabancı sanatçılarıyla ve siyaset adamlarıyla tanışıp yazışmıştır. Yazarın hayat bilgileri çoğu zaman Sadovskiy, Rusova, Şapoval, Gruşevskiy, Yefremov, Çikalenko ve Biletskiy mektuplarından elde edilmiştir.

Prigodı Molodogo Lıtsará ‘Genç Şövalye Maceraları’

İlk defa Lviv’de 1937 yılında yayımlanan bu tarihî macera romanını mülteci olduğu dönemde yazmaya başlamıştır ve 1934 yılında Prag yakınlarında bitirmiştir. Romanı o zamanların en çok satılan kitapları arasındadır. Kitabın ikinci baskısı Ukrayna Kitap Arkadaşları Kulübünün Kütüphanesi sayesinde 1952 yılında Kanada’daki Vinnipeg şehrinde yayımlanmıştır. Ukrayna huyunu ve Sagaydaçnyı dönemindeki kozak kesimini çok yanlı bir şekilde yansıtmaya çalışan Spiridon Çerkasenko eserinde kahramanlık ve sevgi ile hayal ve gerçek unsurlarını birleştirmiştir. Roman Prag’daki Ukrayna üniversitelerinin profesörü olan Ukrayna yazın bilimcisi Leonid Tımfıyoviç Biletskıy’a ithaf edilmiştir.

Genç Şövalye Maceraları romanı Ukrayna tarihî edebiyatının ilk tarihî macera romanıdır. Çerkasenko, Batı Avrupa ve Ukrayna tarihî roman geleneğine dayanan eserinde ilk görüşte birbirine zıt olan gerçek tarihî olaylar ve başkahramanın olağanüstü masal maceralarını, Kaniv sakinlerinin ve Siç kozaklarının yaşam tarzlarını, insan ruhunun derin analizi ve inanılmaz rengârenk doğa manzaralarını ustaca betimleyebilmiştir. Romanın merkezinde genç, yakışıklı ve güçlü delikanlı Pavlo Pohılenco’dur. Pavlo, Orısá isimli sevgilisini kurtarmış, teke tek ölüm kalım savaşını kazanmış, Sagaydaçnyı önderliğinde deniz seferlerinde kazanma şerefine erişmiştir. Kozaklarla beraber Moloçna Nehri muharebesinde düşmanı yenilgiye uğratmış ve böylece büyük tarihin bir parçası olmuştur.

Hetman Sagaydaçnyı’nın tasviri birçok Ukraynalı yazar tarafından kullanılmıştır. Çerkasenko’nun *Genç Şövalye Maceraları* romanında dâhi Hetman Sagaydaçnyı iyi bir komutan, yetenekli bir örgütçü, cesur bir şövalye ve maneviyat açısından zengin bir insan olarak betimlenmiştir.

DMITRUK Oleksandr Mikıtoviç (1957)

DMITRUK Oleksandr Mikıtoviç’in *Trızna ‘Üç Gün’* (2007), *İvan Bogun – Polkovnik ‘Albay İvan Bogun’* (2008, 2010), *Ataman Yakiv Şepel* (2009) ve *Çest i Plaha ‘Şeref ve Darağacı’* adlı tarihî romanları yayımlanmıştır.

Trızna ‘Üç Gün’

Kitapta Ukrayna Kurtuluş Savaşı olayları, Bogdan Hmelniçkiy'nin ve önde gelen mücadele arkadaşı Danilo Neçay'ın ilişkileri yeni bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Knez Ostrozkıy memleketinin gerçek vatanseveri değil miydi? Yüzbaşı Nalıvayko kralın tarafına neden geçmedi? Lehistan-Litvanya Birliği'nin uzlaşmaz düşmanı Danilo Neçay niçin sürekli Bogdan Hmelniçkiy'a karşı başkaldırıyordu? Bütün bu sorulara Trızna kitabında cevap aranmaktadır.

Çest i Plaha ‘Şeref ve Darağacı’

Ukrayna okuyucusu için Ruyina ‘Çöküntü’ döneminin zor yıllarında kamu düzenini sağlamaya ve iktidar kavgalarını durdurmaya çalışan unutulmuş isimler hatırlanmaktadır. Bu şahsiyetler arasında Bratslav Albayları Vasıl Drozdenko ve Andriy Abazın da bulunmaktadır. Hayal kırıklığına uğrayan toplumun şuurunu uyandırmak, başkalarının yardımını kullanmadan kendi güçleriyle kaybedilen özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını savunmakla kalmamış hatta devlet kurmak için hayatlarını vermişlerdir.

FEDENKO Panas Vasılyoviç (1893 – 1981)

Takma adları: Kordus Kremiçkiy, P. Samovıdets, Panko Taborenko, P. Ternivski, Vasıl Tırısa'dır. Siyaset adamı, tarihçi ve yazardır. Tsentralna Rada (1917 – 1918), Trudovi Kongres (1919) gibi Ukrayna Millî Kurullarının üyesi olmuştur. XVII-XVIII yüzyıl Ukrayna diplomatik ve siyasi tarihi, 1917 – 1920 Ukrayna Millî Devrimi konulu çalışmaların yazarıdır. Köyde yaşayan büyük bir ailenin dokuzuncu çocuğudur. Oleksandriya Gimnazyumundan sonra 1913 – 1917 yıllarında Peterburg'taki Tarih-Filoloji Enstitüsünde tarih ve klasik filoloji dersleri görmüştür. 1915 yılında Ukrayna Sosyal Demokratik Partisinin üyesi olmuştur. *Naşe Jittá* ‘Hayatımız’ dergisinde gazetecilik yapmaya başlamıştır. 1917'de Ukrayna'ya dönüp kendi köyünde gimnazyumu kurmuştur. 1918'de Katerinoslav'a yerleşip çeşitli yayınlarda çalışmıştır. Ayrıca Katerinoslav Öğretmenlik Enstitüsünde Ukrayna dili ve tarihi dersleri vermiştir. Bolşevik orduları Ukrayna topraklarında ilerlemeye başlayınca ilk önce Lviv'e daha sonra Lehistan'a gitmiştir. Fakat orada da çok durmadan Almanya'ya göç etmiştir. Mülteci olduğu için hayatı sürekli yer değiştirme ve uzun yolculuklarla doludur. 1923'ten 1945'e kadar aktif bir şekilde siyaset ve bilim faaliyetleri sürdürmüş ve Prag'da yaşamıştır. 1925'ten Mihaylo Dragomanov Ukrayna Yüksek Pedagoji Enstitüsünde tarih

öğretmenliği yapmış, Tarih bölümünün başkan yardımcısı olmuş daha sonra da bölümün dekanı olmuştur. 1951 yılına kadar Batı Almanya’da yaşamıştır. Hemfikri olan İsaak Mazepa’nın ölümünden sonra siyaset işlerini bırakıp kendini bilimsel araştırmalara vermiştir. 1959 yılında Londra’yı ziyaret etmiştir. Aynı sene Münih’teki SSCB Araştırma Enstitüsünde çalışmaya başlamıştır.

En önemli eserleri: *Golod v Ukrayini* ‘Ukrayna’da açlık’ (1923), *Ukrayinska Natsionalna ta Vizvolna Borotba* ‘Ukrayna Millî Kurtuluş Savaşı’, *Ukraine, Her Struggle For Freedom* (1951), *Nesmertelna Slava* ‘Tehlikesiz Şöhret’ (1954), *Ukrayina v XX. Stolitti* ‘XX. yüzyıldaki Ukrayna’, *Amor Patriae* (1962) dir.

Nesmertelna Slava ‘Tehlikesiz Şöhret’

On beş yaşındaki Petro Konaşeviç babasıyla beraber Ostrog Akademisi’ne doğru seyahat eder. Yolda seyahat ederken Petro Konaşeviç, kilise unvanı ile birlikte İvan ismini alan Sudova Vişnâlı Yosıp ile tanışır. Soylu Serakovskiy’nın insanları, yolculara saldırırlar ama knez Kurtseviç onları bu haydut saldırısından ve esaretinden kurtarır. İvan Vişenskıy ile karşılaşmaları okul da hoca-öğrenci çerçevesinde devam eder. Aynı zamanda Vişenskıy, knez Yelizaveta’ya, Konaşeviç ise Yelizaveta’nın Hristá adlı kız kardeşine âşık olur. Vişenskıy ve knez Yelizaveta’nın birlikteliği mal-mülk ve tabaka eşitsizliği yüzünden, Konaşeviç ve Hristá’nın birlikteliği ise Tatar esareti ve Hristá’nın İtalyan soylu ile evliliği yüzünden son bulur. Eserde ayrıca Vişenskıy ve Konaşeviç şahsiyetlerinin mücadeleleri yansıtılır. Vişenskıy Ukrayna kilisesinde Ortodoks geleneğini Petro ise Ukrayna soyunu ve ana toprağını savunmaktadır. Silahları da farklıdır, İvan’ın kalem Petro’nun ise kılıcı vardır. Vişenskıy, Tanrı tarafından verilen akıl ve güce sahip Sagaydaçny’ya şunu tavsiye eder: “Göğün bu armağanlarını boşuna harcama, halkına ve kutsal kiliseye mümkün olduğu kadar hizmet etmeye çalış.” Eserinde on yaşındaki Bogdan Hmelnitkskiy tasvirinin bulunması dikkat çekici bir konudur. Kahramanlardan birisi, komşu olan Moskova topraklarını şu şekilde tarif etmiştir: “Ukrayna da gözümüz köylerde beyaz evleri, vişne bahçeleri ve kuyuların yanında görmeye alışık ama Moskova’da öyle değildir. Oradaki halk temizliği sevmekten ziyade ne çiçekten ne bahçeden hoşlanırlar.”

Amor Patriae ‘Vatan Sevgisi’

Roman’ın merkezinde Millî Mücadele döneminin en önemli kahramanlarından biri Stanislav-Mihaylo Kriçevskiy, Hetman Bogdan-Zinoviyy Hmelniçkiy ve hayalî bir kahraman olan Klîm Netudihata anlatılmaktadır. Soylu Tıburtsiy Kriçevskiy Stanislav oğluyla birlikte Yaroslav’daki Cizvit okuluna giderler. Babası Ukraynalıdır, ama eşi Terentiy Tatarların ellerine düştüğünde, dinini değiştirip Tuburtsiy olmuştur, üstelik Mihaylo oğlunu da Stanislav adıyla Katolik mezhebine geçirmiştir. Bundan sonra Kriçevskiy’nin evinde eşinin sevdiği Ukrayna gelenekleri neredeyse unutulmuştur. Yıllar sonra Kriçevskiy annesini Osmanlı kadırgasında bulmuştur. Babası oğlunun Tatar oklarından uzakta, Lviv’de, Krakiv’de ya da Varşova’da memurluk yapmasını istemektedir, fakat oğlu, Hetman Petro Sagaydaçniy gibi kozak ordusunun başına geçmeyi tercih etmiştir. Tatarlar yolculara saldırıp onları esir olarak alırlar. Kozak Mihaylo Hmelniçkiy ve oğlu Bogdan, kozak bölüğü ile birlikte esir olanları kurtarırlar. Mihaylo Hmelniçkiy ise oğlunun özverili bir savaşçı olduğuna inanır. Eserinde Bogdan Hmelniçkiy, Hetman Sagaydaçniy’in veliahtı olarak gösterilmektedir. *Amor Patriae*’nin kahramanlarının çoğu için şeref ve şan mutlak bir değerdir. Loyiv Muharebesinde Kiyiv bölüğünün melek Mikâil tasvirli mavi sarı bayrağı delik deşik olmuştur, ama Lehlerin konuşmalarına rağmen Kriçevskiy’nin vatan haini olmayacağını bilir. Aklından şu satırları geçirmiştir: “Kozak bedenine ve ruhuna sahibim, bu şövalye durumumu herhangi başka duruma değiştiremem.” Müteşekkik mücadele arkadaşları Mihaylo Kriçevskiy’nin mezar taşına “Dostlar için canını veren en büyük sevgiye layıktır.” diye yazmışlardır.

HORUNJIY Yuriy Mihayloviç (1937)

HORUNJIY Yuriy Mihayloviç, yazar, gazeteci, tarihçi ve yazın bilimcidir. Teknik eğitim görmüştür. Geolojik ve geofizik çalışma ekibinde görevlendirilmiştir. Ukrayna Millî Yazar Birliğinin üyesidir. Kaleminden yaklaşık kırk beş kitap ve üç yüz yayın çıkmıştır.

Tarihî ve yaşam öyküleri alanında yazdığı eserleri şunlardır: *Davni Melodiyyi* ‘Eski Ezgiler’ (1971), *Gonitva po Mostu* ‘Köprüdeki Takip’ (1983), *Koli Promovlâyut Falkoneti* ‘Savaş Topları Konuşunca’ (1988), *Çuyeş Brate Miy* ‘Kardeşim, Duyuyor Musun’ (1989), *Tayemna Gramota* ‘Gizli Belge’ (1990), *Sertsá Middü ne Okuti* ‘Kalp

Zincire Vurulmaz' (1990), *Lüdam Mıla* 'Tatlı' (1993), *Borviy* (1987), *Lübov Mayeş - Mayeş Zgodu* 'Sevgi Varsa Uyum da Var' (1997), *Viruyu* 'İnanıyorum' (1999).

Lübov Mayeş – Mayeş Zgodu 'Sevgi Varsa Uyum da Var'

Tarihî biyografi türünde olan bu romanında Hetman İvan Mazepa ve Zaporizka Siç kiş atamanı Kost Gordiyenko hakkında bilgi verilmektedir. Eserde Mazepa'nın yaşamının en önemli anlarını, gerçek olaylarını ve sanatsal hayal kurgusunu birleştirerek anlatmaktadır. Ayrıca eserin ana kahramanlarının yaşadıkları dönemi de okuyucuya betimlemektedir.

İVANIÇUK Roman İvanoviç (1929 – 2016)

İVANIÇUK Roman İvanoviç, 1960'lı yılların sonunda tarihî düzyazı tarzına yönelerek meşhur olmuştur. Hayatı boyunca yirmi tane tarihî roman yazmıştır. Romanıçuk'un bazı romanları ve hikâyeleri Rusça, Beyaz Rusça, Litvanca, Gürcüce, Ermenice, Tacikçe, Bulgarca, Lehçe, Çekçe, Slovakça, Macarca, Rumence, Almanca, Fransızca ve İngilizceye çevirilmiştir. Aldığı ödüller: Devlet Nişanı verilmesiyle Ukrayna Kahramanı Unvanı (2009), Ukrayna Kültürü Alanında Emektar İşçisi (1993), Ukrayna Cumhurbaşkanı Ukrayna Bağımsızlığının İlan Edilmesi 20'inci yıl dönümü Madalyası (2011), 25'inci yıl dönümü Madalyası (2016).

Tarihî romanları arasında *Malvı* (1968) (ilk adı Yeniçeri) ve *Orda* (1992) adlı eserler bulunmaktadır. Malvı İvanıçuk'un ilk tarihî romanıdır. Okuyucuların olumlu tepkilerine rağmen bu eser parti tarafından "tarihsiz tarihî roman" olarak yorumlanıp ciddi eleştirilere mağruz kalmıştır. Romanda ulusal bilincin korunması sorunu incelenmektedir. Benzer konular (mankurtizm) Çengiz Aytmatov'un *Gün Olur Asra Bedel* (1980) adlı romanında da işlenmiştir. Bazı Türk efsanelerinde Mankurt olarak bahsi geçen bilinçsiz bir köle anlatılır. İlk önce kişinin kazınan kafasına ıslak deve derisi sarılır sonra da onu bu hâliyle şiddetli güneşin altında bırakılıp birkaç gün bekletirler. Deve derisi yavaş yavaş kurumaya başlar, deve tüyleri başının içine girip inanılmaz acılar vererek aklını yitirmesine sebep olur. Bu kişi ölmezse memleketini ve dilini unutan mükemmel köleye dönüşür. Böylece kimliksizleştirilen zavallı insanlar ortaya çıkar. Bu konu 2005 yılında Orkun Uçar'ın *Metal Fırtına 2 / Kayıp Naaş* adlı romanında yine gündeme getirilmiştir. "Mankurtizm" ise sosyal kimlik değiştirme ve öz köküne yabancılaşma temalarını karşılayan bir terim olarak sosyal psikoloji literatüründe yerini

almıştır. Eski Altaycada manu, Moğolcada munu/mung, Türkçede bunu/bung sözcükleri aklını yitirme anlamına gelir. Bu kelimelerin Türkçedeki “mankafa” ifadesi ile aynı kökten geldiği ve benzer manalar taşıdığı iddia edilir.

Malvı ‘Gülhatmiler’

Malvı romanı Bogdan Hmelıtskıy’ın başında bulunduğu Millî Mücadele olaylarını anlatmaktadır ve bu olaylar XVII. yüzyılın orta dönemini kapsamaktadır. Eserde Ukraynalı köle olan Mariya’nın ve Kırım’dayken Malva olarak adlandırılan kızı Solomiya’nın hikâyesi anlatılır. Bunun dışında Mariya Kırım Hanlığı’nın esir pazarlarında satılması amacıyla Ukrayna’dan bir çingene tarafından küçük yaşta çalınan oğlunu aramaktan vazgeçemez. Oğlunu ararken Mariya kızını da kaybeder. Solomiya, Kırım Hanı İslam Girey’e âşık olup evlenir.

Yazarın başkahramanın ismini Mariya olarak koyması bir rastlantı değildir; çünkü çektiği ıstırapların örneğinde Meryem Ana’nın çocuğunun kaybının trajedisini bize hatırlatmaya çalışmaktadır. Mariya da çocuklarının kaderi ardından ağlayan Ukrayna’yi temsil etmektedir.

KAŞÇENKO Adrian Feofanoviç (1858 – 1921)

KAŞÇENKO Adrian Feofanoviç, Ukraynalı yazar ve yayımcıdır. Ukrayna tarihi ve özellikle kozak tarihi konulu eserlerin yazarı olarak şöhret kazanmıştır. Yaşam öyküsü hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Yazarın hayatına dair bilgilere, zooloji alanında bilim adamı olan abisi Mıkola Kaşçenko’nun anılarında rastanmaktadır. Adrian çok çocuklu bir ailesinin en küçük oğludur. 1867 yılında Keterinoslav Gimnazyumunda okumaya başlamıştır, fakat eğitime özen göstermediği için üçüncü sınıfı bile bitirmeden askerî okula geçmiştir. Subay rütbesini alıp orduya hizmet etmiştir. İstifa ettikten sonra 1917 yılına kadar demir yolu kontrolörü olarak çalışmıştır. Hizmetinin sonunda tuğgeneral unvanına eş değer bir unvanı almıştır. 1917 sonunda beyin inmesini yaşadktan sonra önceki aktif hayat tarzına dönememiştir. Sevastopol mezarlığına defnedilmiştir. Maalesef mezarlık (Kaşçenko’nun mezarı dâhil) yıkılmıştır, mezarlığın yerine Sevastopol Parkı kurulmuştur. Kaşçenko’nun el yazılarının ve arşivlerinin kaderi belli değildir.

Yaratıcılığını üç döneme ayırmak mümkündür. Erken döneminde (1883 – 1887) ara sıra yazmıştır. İkinci döneminde (1903 – 1908) ise yazar daha çok Ukrayna toplumunun çağdaş sorunlarıyla, özellikle 1905 yılı Devrimi ile ilgilenmiştir. Üçüncü döneminde de

(1912 – 1916) yazar en önemli ve en verimli dönemini yaşamıştır. 1917'deki Şubat Devrimi sonunda yayınlama önündeki engeller kalkınca Kaşçenko, Katerinoslav şehrinde A. Kaşçenko Ukrayna Yayınevini kurmuştur. 1932 yılında Kaşçenko, Sovyetler tarafından Ukrayna milliyetçiliğiyle suçlanmıştır. Bütün eserlerine el konulmuş ve ismi yasaklanmıştır. Eserlerine ait bilgiler, kesin ve tam değildir.

En meşhur eserleri şunlardır: *Bortsi za Pravdu* 'Hak için Mücadele Edenler' (1913), *Z Dnipro na Dunay* 'Dnipro'dan Tuna'ya' (1914), *Za Viru i Çest* 'İnanç ve Şeref Uğruna', *Zaporozka Slava* 'Zaporijjá Şöhreti' (1906), *Za Şço?* 'Niçin?', *Zorá Novogo Jittá* 'Yeni Hayat Şafağı', *Zruynovane Gnizdo* 'Harap Yuva' (1914), *Mriyi i Diysnist* 'Hayaller ve Gerçekler', *Opovidi pro Slavne Viysko Nizove Zaporozke* 'Şanlı Zaporijjá Ordusu Hakkında Hikâyeler' (1917), *Pid Korsunem* 'Korsun'un Yakınlarında' (1914), *Pro Hetmana Kozatskogo Samiyla Kişku* 'Kozak Hetmanı Samiylo Kişka Hakkında, *Pro Hetmana Sagaydaçnogo* 'Hetman Sagaydaçniy Hakkında, *Sirkova Mogila* 'Sirko'nun Mezarı (1906), *Slavni Pobratımı* 'Şanlı Ant Kardeşleri' (1913), *Tájkty Grih* 'Ağır Günah' (1917), *U Zapali Borotbi* 'Mücadelenin En Şiddetli Anında' (1914).

Zaporojska Slava 'Zaporijjá Şöhreti'

Bu eserini Kırım'daki Tatar esirlerinin kaderleri (İvan Sirko'nun, Kırım'a geri dönmek isteyen ve Tatar esaretinden kurtulan insanların idam emrini anlatan Samiylo Veliçko'nun vakayiname hikâyesi) üzerine yazmıştır. Samiylo Veliçko'nun vakayinamesindeki gibi Kaşçenko'nun eserinde de vatana sadık kalma düşüncesi hâkimdir. Başlangıç kısmında Çöküntü döneminde ikiye ayrılmış Ukrayna'nın kötü durumu tasvir edilmiştir. Ayrıca meşhur kiş atamanı İvan Sirko şahsiyetinin önemi vurgulanmaktadır. Osmanlı Sultanına Zaporijjá kozaklarının mektup yazması, padişahın Zaporizka Siç'e kışın ortasındaki saldırısı, kozakların sayısının daha az olmasına rağmen Osmanlı ordusunun yenilmesi gibi XVII. yüzyılı ikinci yarısındaki Ukrayna tarihî olayları Kaşçenko tarafından marifetle anlatılmaktadır.

Bortsi za Pravdu 'Hak için Mücadele Edenler'

Bu eserinde; tarihî olaylar çoğu zaman Albay İvan Bogun'un hayatının arka planını oluşturmak için betimlenmiştir. İvan Bogun, 1648 – 1654 Kurtuluş Savaşının ana kahramanı olan Bogdan Hmelniçkiy'dan sonra ikinci cesur kahramandır. 1647 yılında kış mevsiminde Bogun, Hmelniçkiy ve oğlu Tımiş Kırım Hanına yardımı için giderler.

Savaşta Hanın, soylu Lehistan'a karşı Ukrayna ordusunun yanına geçmesini istemektedirler. Bogun, tesadüfen İslam Giray'ın haremde Marina Mihnükivna adlı nişanlısının bulunduğunu öğrenir. Tutkulu Bogun onu kurtarmaya hazırdır, ama bunu yaparsa savaş için gerekli olan Tatar askerî yardımı büyük bir risk altında kalacaktı. Bu yüzden Bogdan Hmelniçkiy Marina'yı kurtarmaktan vazgeçer. Bu olayın sonunda Marina İvan da, Bogun ile mutlu bir aile kurmaktan vazgeçer ve Lehistan ile Ukrayna arasındaki savaşta Ukrayna ordusuna yardım etmesi şartıyla İslam Giray'ın eşi olmayı kabul eder. Fakat Kırım Hanı İslam Giray, Zboriv ve Beresteçko Muharebelerinde Hmelniçkiy'a ihanet eder. Hetman, Rusya ile anlaşmayı imzaladıktan sonra Ukrayna önderleriyle ilişkilerini kesip esir ve yağma amaçlı saldırılar için bölüklerini Ukrayna'ya göndermeye başlar. Bunu öğrenince Marina hana verdiği sözünden kurtulmuş hisseder ve İslam Giray'ı zehirler. Bogun, Marina'yı Hamambet mirza ellerinden kurtarır. Evlilikleri mutlu olsa da kısa sürer.

KOJELİANKO Vasıl Dmtroviç (1957 – 2008)

KOJELİANKO Vasıl Dmtroviç, Ukraynalı şiir ve düzyazı yazarıdır. Doğduğu köyde yaşamış ve çalışmıştır. Çernivtsi Üniversitesi Filoloji Fakültesinden mezun olmuştur. Çernivtsi ve Lviv yayınlarda gazetecilik yapmıştır. Ukrayna edebiyatında alternatif tarih akımının kurucusu sayılmaktadır.

Şiir kitapları şunlardır: *Ternoviy İney* 'Diken Kırağı' (1994), *Bily i Rudy* 'Beyaz ve Turuncu' (1994), *Semıbarvny Kin* 'Yedi Renkli At' (1995).

Hikâye kitapları şunlardır: *Logika Reçey* 'Eşyaların Mantığı', *Çujy* 'Yabancı'.

Romanları: *Defiláda U Moskvi* 'Moskova'daki Gezip Dolaşmalar' (1997), *Konotop* (1998), *Ljenostradamus* (1999), *Kotıgoroşko* (2000), *Sribny Pavuk* 'Gümüş Örümcek' (2006), *Trete Pole* 'Üçüncü Tarla' (2007).

Konotop

Konotop Savaşının 340'ıncı yıl dönümü yaklaşmaktadır. 1659 yılındaki muharebenin detaylarını öğrenmek için Niç 'Gece' gazetesinin sahibi Çortenko bey akıllı ve becerikli olan muhabiri Avtoviziy Samiylenko'yu geçmişe gönderir. Mazideki bu muhabir, gezgin papaz Samiylo Samovidets kılığına girer. Savaş alanında Hetman İvan Vıgovskiy ile görüşür. Roman sayfalarında, tarihi değişik açılardan anlatan farklı

halkların gazetelerinde yer alan yazıları Ukraynalı Avtoviziy Samiylenko, Yahudi Avtoviziy Samueli, Rus Avtoviziy Samoylov, Tatar Avtoviziy Samuyil Oğlu, Leh Avtoviziy Samuelskiy tarafından yayımlanır. Romanın sonunda Avtoviziy Samiylenko XX. yüzyılı sonunda medeniyetinin rahatlığına alışan kot pantolonlu ve deri ceketli sapkın biri olarak bedenine dönmek istemeksizin XVII. yüzyılda kalmayı karar verir.

KORSAK İvan Feodosiyoviç (1946)

KORSAK İvan Feodosiyoviç, 1975 – 1990 yıllarında Radánske Polissá, 1990 – 1995 yıllarında Lutsk'teki Narodna Tribuna gazetelerinin editörü, 1996 – 2014 yıllarında ise Simya i Dim 'Aile ve Ev' gazetesinin baş editörüdür. 2011 – 2014 yıllarında Ukrayna Millî Yazarlar Birliği kurulunun üyesi olan İvan Feodosiyoviç, Literaturna Ukrayina gazetesinin yazı kurulunda çalışmıştır.

Aldığı ödüller şunlardır: *Hetmaniç Orlik* romanı için Viyaçeslav Çornovol Ödülü (2007), *İmena Tvoyi Ukrayino* 'Ukrayna'nın isimleri' eseri için Agatangel Krımskiy Ödülü (2008) Mikola Gogol Uluslararası Edebiyat Ödülü (2008), Grigoriy Skovoroda Uluslararası Ödülü (2009), *Nemiriv Kliç, Zavoyovnik Yevropi* 'Avrupa'nın Fatihi, *Diti Yafeta* 'Yafet Çocukları', *Korona Yuriya Drugogo* 'II. Yuriy Tacı' tarihî kitapları için Panteleymon Kuliş Edebî-Sanat Ödülü (2013), *Vibuh u Pusteli* 'Çöldeki Patlama' için Ukrayna'nın En İyi Kitabı Ödülü (2015).

Ataman Çayka

Diğer adı Mehmet Sadık Paşa olan Mihal Çaykovskiyy Ukrayna asıllı bir Lehtir. 1841 yılında Rus-Osmanlı çatışmaları hakkında bilgi toplama amacıyla İstanbul'a gönderilir. Otuz sene boyunca Osmanlı İmparatorluğu topraklarında aktif bir şekilde etkinliğini sürdürebilmiştir. Ukrayna'nın ardından Lehistan'ın da bağımsızlığını kazanması için İstanbul'da kozak ordusu hazırlayıp Rusya'ya karşı isyan planları kurar. Aynı zamanda bu ülkede cesur ve akıllı Çaykovskiyy oldukça ilginç ve tutkulu aşkları da yaşar. Fakat Çaykovskiyy'nin Avrupa'daki siyasi durumu değişince Kıyiv'e dönmek zorunda kalır. Katoliklikten Müslümanlığa sonra da Ortodoksluğa geçen Çaykovskiyy'ı neredeyse bütün Leh arkadaşları terk eder. Yaşlanınca İstanbul'a geri dönmez. Hayati fonksiyonlarını kaybettiğini hissedince intihar eder.

KOSAÇ Yuriy Mikolayoviç (1909 – 1988)

KOSAÇ Yuriy Mikolayoviç şiiir, düzyazı ve oyun yazarıdır. Savaş sonrası mülteci sanat hayatını aktif bir şekilde düzenleyen kişilerden biridir. Babası, Ukrayna'nın meşhur kadın şairi olan Lesá Ukrayinka'nın erkek kardeşidir. Lviv Gimnazyumunda okumuştur. Varşova Üniversitesi Hukuk Bölümü mezunudur. 1932 yılında Leh hapishanesinde atılmıştır, hapishaneden sonra Fransa'ya gitmiştir. Savaş döneminde Lviv'e dönmüştür, ama orada ölüm kampına düşmüştür. Novi Şláhi 'Yeni Yollar' adlı Lviv dergisinde hem şiirleri hem de düzyazı eserleri yayımlanmıştır.

1930'lu yıllarda çıkarılan şiir ve hikâye kitapları: *Çorna Pani* 'Kara Hanım' (1931), *Mıt z Maystrom* 'Ustayla Bir An' (1936), *Klubok Ariadni* 'Ariadne'nin İpi' (1937), *Çarivna Ukrayina* 'Sihirli Ukrayna' (1937), *Gluhivska Pani* 'Gluhiv Hanımı' (1938).

Savaş sonrası Almanya'dayken genç bir yazar olarak, mülteci sanat hayatının merkezine girmiştir. İ. Bagrańny, V. Domontoviç, Y. Şereh v.b. ile beraber 1945 yılında kurulan MUR (Mıstetskiy Ukrayinskiy Ruh 'Ukrayna Sanat Akımı') edebiyat topluluğunun kurucuları arasındadır. Bu dönem yaratıcılık açısından Kosaç için en verimli dönem olmuştur. ABD'ye göç edip Ukrayna mültecilerinin çoğu gibi ağır fiziksel işleri yapmıştır. Buna rağmen Ukrayinski Visti 'Ukrayna Haberleri' gazetesinde çalışmıştır. Uzun zaman boyunca Za Sınım Okeanom 'Mavi Okyanus Ötesinde' (New York) dergisinin editörü olmuştur. 1964'te Ukrayna'yı ziyaret etmiştir. 1966'da Kiyiv'de *Manhattanski Noçi* 'Manhattan Geceleri' şiir kitabı yayımlanmıştır. En son *Volodarka Pontıdı* (1987) romanı yazmıştır. Bogdan-İgor Antonıç şiirlerinden çok etkilenmiştir. Dmıtro Pavlıçko, yazarın dili hakkında şunu söylemektedir: "Yeni, nadiren kullanılan, çınlayan sözlerle dolu, tasarruflu ve söz dizim açısından alelade değildir. Şiirlerinde Ukrayna özlemi duyulur. Bütün eserlerinde tarihî alıntılar mevcuttur. Öz vatanın romantik manzaralarını ve gurbetin soğuk yüzüyle karşılaştırmıştır. Onun Amerika'sı dışlanan biri için soğuk ve amansız, tezatlar ülkesidir." Kosaç bütün türlerde yazı yazmıştır, ama düzyazısı türündeki eserleri en ciddi çalışmaları olarak görülür. Bu eserlerin başında ise Ukrayna geçmişini anlatan kısa ve uzun hikâyeleri gelmektedir. Yazar, tarihî olayların gerçekçi betimlemesinden ziyade daha çok ana kahramanlarının huylarına önem vermiştir. Eserlerinde Ukrayna halkının millî mizacının özü, tarihî kaderi

ve dünyadaki görevi üzerinde düşüncelerine bol bol yer vermiştir. Onun Ukrayna'ya bakışı hem halktan birisi gibi hem de dışardan bir gözlemci gibidir. Bütün tarihî romanları egzotik damgayı taşımaktadır, kahramanlarında benzersiz bir şeytanîlik hissedilmektedir. Kosaç'ın tarihî romanlarının kahramanlarının neredeyse hepsi yaşadıkları zamanın üstünde yükselmekte ve saplantılı fikir sahipleridirler. II. Dünya Savaşı döneminde *Rubikon Hmelınskogo* 'Hmelınskıy'nın Rubikonu' 1948 yılında ise *Den Gnıvu* 'Öfke Günü' romanları yayımlanmıştır. Romanlarının sayfalarında çoğu zaman Millî Mücadele dönemi konuları işlemiştir. Yazar, Eney ve Başkalarının Hayatları adlı hikâyesinde mülteci yaşamını, kendi geçmişine odaklanan insanların hayâllerini oldukça hicivli bir şekilde anlatmıştır.

Den Gnıvu 'Öfke Günü' (1947 – 1948)

Yuriy Kosaç'ın romanı, Bogdan Hmelınskıy'nın çalkantılı hetmanlık dönemini konu alan en iyi edebî eserlerin arasındadır. Roman Almanya'da yazıldığı için çağdaş Ukraynalı okuyucu için fazla bilinmemektedir, ama ustalıkla yazılan bu kitabın sayfalarında 1648 yılındaki Bogdan-Zınoviy Hmelınskıy önderliğinde gerçekleşen tüm halkın katıldığı sosyal isyan patlamasının geniş manzarası tasvir edilmiştir. Romanın son sözünde Marko Robert Steh tarafından yorumladığı gibi, Kosaç'ın XVII. yy. Ukrayna-kozak devriminin tasviri oldukça çağdaş ve XXI. yy. Ukrayna'daki Onur Devrimiyle (2014) birçok ortak noktası olduğu için günümüze uygundur.

KOTSÜBINSKIY Mihaylo Mihayloviç (1864 — 1913)

KOTSÜBINSKIY Mihaylo Mihayloviç, on iki yaşındayken on altı yaşında olan bir kıza âşık olur. İlgisini çekmek için ünlü birisi olmaya karar verir. Bol bol kitap okumaya başlar, Taras Şevçenko ve Marko Vovçok eserlerinden etkilenip yazar olmayı düşünür. Şargorod ruhban mektebini bitirir. Ücretli öğretmen olarak çalışır. Moldova'da ve Kırım'da devlet görevinde memurluk yapar. Psikolojik çatışmalara dikkat çekme Kotsübınskıy yaratıcılığının ana çizgidir. Ukrayna halkının geçmişine dair eserleri de bulunmaktadır: *Na Kırılah Pisni* 'Şarkının Kanatlarında' (1895), *Dorogoyu Tsınoyu* 'Ağır Bedeliyle' (1901).

Kapri Adası'na seyahat ettiği zaman M. Gorkıy ile görüşür. 1911 – 1912 yılının kış mevsiminde Rus yazarın Kapri Adasındaki evinde yaşarken *Koni ne Vınni* 'Atlar Suçsuz', *Podarunok na İmenını* 'Doğum Günü Hediyesi' eserlerini yazar.

Yazarın en ünlü hikâyeleri: *Tsvit Yabluni* ‘Elma Çiçekleri, *İntermezzo*, *Hvala Juttü* ‘Yaşama Övgü’, *Yalinka* ‘Çam Ağacı’, *Na Viru*, *Son* ‘Uyku’, *Fata Morgana*, *Tini Zabutih Predkiv* ‘Unutulmuş Ataların Gölgeleleri’, *Na Ostrovi* ‘Adada’, *Vidma* ‘Cadı’, *Pid Minaretanı* ‘Minarelerin Altında’, *Na Kameni* ‘Taşta’.

U Putah Şaytana ‘Şeytan Zincirlerinde’ (1899)

Kırım Tatarlarının yaşam tarzını betimleyen bir denemedir. Eserin arka planı üzerinde egzotik çeşitli çatışmalar ve aşk hikâyeleri anlatılmıştır. XIX. yüzyılın sonundaki Kırım Tatar deniz kıyısı köyünün tasviri yapılmıştır. Genç kız Emine’nin hevesleri ve sert, alışlagelmiş ahlak çerçeveleri arasındaki uçurumun derinliğinden söz edilmiştir. Emine’nin evlenme yaşına girmesinden sonra çalışmadığı zaman avlu sınırlarını geçmesi yasaklanmıştır. Artık genç bir kız sadece evde oturmalı, erkek misafirin gelişini belirten giriş kapısındaki özel zil çaldığında ise odasına girmeli, bir adama ikram ettiği zaman ise yüzünü kapatmalıdır. Genç yaşına has çevremizdeki dünya merakı, sohbet ihtiyacı ve hayalperestliği geleneksel sarsılmaz kuralların zorunluğuyla çatışmaktadır. Emine’nin bu psikolojik telaş ve duygu gerginliği, hislerinin karmaşık durumu Ukrayna izlenimcilik ekolünün ustası tarafından kaleme alınmıştır.

LAZORSKIY (gerçek soyadı Korkişko) Mikola Panasoviç (1890 – 1970)

Mikola Panasoviç yaşadığı dehşet anları hakkında şu cümleleri yazmıştır; “Bu çılgın senelerde, Ukrayna Anamızın en iyi oğullarının eziyet dolu yıllarında ne Poltava’da ne de Ukrayna’da değildim. Dikenli yoluyla kuzeye, ayazlı Vaygaç Adası’na kadar gittim. Arktik Okyanusun kıyılarına da vardım, her yerde insanlarımızı gördüm, çok gördüm, sanki tüm Ukrayna buraya yerleşti...” Eski kozak soyundan gelen ailesi ezeli geleneklerini devam ettirmiş ve Ukraynaca konuşmuşlardır. Çocukluğundan beri kitaplarla ilgilenmiştir. Bu merakını fark eden komşusu Mikola’yı şehir kütüphanesine götürmüş ve çocuk için para ödeyip okuyucu olarak kaydettirmiştir. Harkiv Üniversitesinin Tarihî-Filolojik Akşam Bölümünde okurken cezaya çarptırılmıştır. Döndükten sonra altı sene Almanya’da yaşamıştır. 1950 yılında kızı Avustralya’ya davet etmiştir. Sonuç olarak uzak diyarda yüzde yüz özgürlüğüne kavuşan yazar ölümüne kadar elindeki kalemi bırakmamıştır.

Stepova Kvitka ‘Bozkır Çiçeği’

Romanını Münih’te bitirmiştir. Bozkır Çiçeği romanın merkezinde İstanbul’daki sultan haremine satılan Tatar esiri Roksolana vardır. Güzelliği ve zekâsı sayesinde Sultan Süleyman’ın meşrû eşi olmuştur. Kocasını güçlü bir şekilde etkileyen Roksolana Ukrayna’ya Türk saldırılarının azalmasını sağlamıştır. Sultan Süleyman ona Bozkır Çiçeği olarak hitap etmeyi sevmektedir. Bütün roman, yazarın sevdiği Poltava bozkırlarının büyüülü doğa tasvirleriyle doludur.

LITOVÇENKO Timur İvanoviç (1963) ve Olena (1963)

1986 yılında Kiyiv Politeknik Üniversitesini bitirmiştir. 1989’da eserlerini yayımlanmaya başlamıştır. Zolotiy Babay (1999), Oles Gonçar Uluslararası Ukrayna-Almanya Edebiyat Ödülü (2000) ve Koronatsiya Slova diplomasını (2006) almıştır. Ukrayna Millî Yazar Birliğinin ve Ukrayna Millî Gazeteciler Birliğinin üyesidir.

Kındjal Protı Şabli ‘Kılıca Karşı Hançer’

Knez İvan Vişnevetskiy ve genç eşi Oleksandra ilk evladının doğmasına sevinirken insan kıskançlığı yüzünden mutluluğu bitmiştir. Esir düşen ve köleliğe satılan Oleksandra Osmanlı İmparatorluğu’nda yönetimin zirvesine ulaşana kadar hayatta kalmak için mücadele etmiştir. Bayda lakabını alan Knez Dmitro Vişnevetskiy ise Türk akınlarından Ukrayna topraklarını koruyan cesur bir savaşçı olarak büyümüştür. Zalim felek, kan bağları hakkında farkında olmayan anne ve oğlunu yüz yüze getirmiştir.

Fatalna Pomilka ‘Mukadder Hata’

Mukadder Hata romanı Konotop Muharabesinin 355. yıl dönümüne ithaf edilmiştir. Romanın merkezinde bu mücadelede canını veren hayalperest, maceracı, romantik kişi, XVII. yüzyılın Ukrayna aydını, ünlü hayırsever ve Avrupa’nın takipçisi Yuriy Nemiriç bulunmaktadır. Nemiriç daha hayattayken onun hakkında efsaneler yazılmaya başlanmıştır. XVII. yüzyılına göre Ukrayna’nın bağımsız, güçlü ve ilerici gerçek bir Avrupa ülkesi olması 355 sene önce mümkündür. Moskova Çarlığının azgın asya vahşililiğini edinmeden ve meclisi tarafından iradesiz kral seçildiği, ara sıra kralsız dönemleri yaşayan Lehistan-Litvanya Birliği’ne benzemeyen çağdaş yönetim sistemine dayanan Ortodoks devleti olma şansı vardır, fakat bu fırsat kaçırılmıştır.

LOGVIN Yuriy Grigoroviç (1939)

LOGVIN Yuriy Grigoroviç, Sanat okulu ve Kiyiv Devlet Sanat Enstitüsü mezunudur. 1970 yılından beri SSCB Yazarlar Birliğinin üyesidir. 1973 yılında Moskova'daki O.M. Gorkiy Edebiyat Enstitüsünün Yüksek Edebiyat Kurslarını bitirmiştir. 1977 yılından beri SSCB Ressamlar Birliğinin üyesidir. 1990 ve 2000 yıllarında Ukrayna pullarının tasarımı üzerinde çalışmalar yapmıştır (*Eski Ukrayna, Ukrayna Hetmanları, Ukrayna Ordusunun Tarihi, İskitler, Eski Slavlar*). Ukrayna ve dünya tarihi, halk bilimi, etnografya alanlarında geniş bir bilgiye sahip olan Yuriy Logvin çocuk ve gençlik kitlesi için birçok kitap (*Pivniçne Sávyvo, 'Kuzey Işığı' Bila Yagniçka 'Beyaz Kuzucuk', Ali Moreplavets' 'Denizci Ali', Mçalı Koni 'Hızlı Koşan Atlar', Tayemnıtsá Odnogo Diamanta 'Bir Pırlantanın Sırrı', Kozatski Dzvoni 'Kozak Çanları'*) yazmıştır. Ukrayna'nın Altın Yazarı Ödülü (2012), Koronatsiya Slova 'Kelimenin Taçlanması' ve Uluslararası Roman Yarışması Ödülünü (2013) almıştır.

Zoloti Kopıta 'Altın Nallar'

Romanın merkezinde Omelko Balamut dışında ataman İvan Gak, Levko Barılo ve Semen Butalo adlı kozaklar bulunmaktadır. Omelko Balamut birçok Avrupa ve Doğu ülkesini gezmiştir. Moskova'da çar korkunç İvan'ın yordakçıları tarafından binlerce ailenin at ahırında yakıldığını görür. Ayrıca Moskova çarının emri üzerine Ukrayna kozakları eve dönme ihtimali olmaksızın ucuz bir şekilde esir olarak satılmaktadır. Ana topraklarında ise Tatar insan avcılarının, erkekleri, kadınları ve çocukları esir aldıklarına şahit olur. Düşmanlar, savunmasız insanları ne Mısır ne de Moritanya topraklarında görülmeyen bir canilikle öldürmektedir. Kendisi zorda olsa Tatar ellerinden kaçar. Yoldayken korkudan titreyen bir erkek çocuk bulur. Tımko adlı bu çocuğun anne ve babası esir düşmüş, nine ve dedesi de öldürülmüştür. Tımko ise bir kuyuda saklanıp sağ kalmayı başarmıştır. Omelko bu erkek çocuğun kaderine acıyarak onu evlatlık edinir. Eserin başkahramanı yaşamayı sevdiği hâlde ölmekten korkmayan kozak Omelko Balamut'tur. XVI. yüzyıl, Avrupa için yeni topraklarının keşifi, sonsuz din savaşları, isyanlar, komplolar, ihanetler ve cinayetler dönemidir. Fakat o devirde kötülüğü sembolize eden zehirli Mariya Mediçi, Moskova sadist çarı Korkunç İvan ve yordakçısı Malüta Skuratov hariç Zaporıjjá'nın şanlı şövalyeleri, ruhları ve bedenleri savaşlarla çelik gibi kuvvetli olan atılğan kozaklar da dünyaya gelmiştir. Sadece gerçek kahramanlara ait

olan onların inanılmaz yürekliliği, sebatlılığı ve enerjisi sayesinde o fırtınalı yılların dehşet verici darbelerine karşı Ukrayna halkı hayatta kalabilmiştir.

Tantsi Şaytana ‘Şeytan Dansları’

Romanda 1569’da Lublin Birliğinin oluşmasından hemen sonra yer alan olaylar almaktadır. Ortam çok gergindir, toplum ise *Bellum omnium contra omnes* yani ‘Herkesin herkesle savaşı’ içindedir. O zamanlardaki istihbarat ajanı kozak Omelko Balamut muharebe bilgilerini öğrenmek için Kırım’a doğru yolculuğa başlar. Seyahat esnasında çeşitli tehlikelerle karşılaşan Balamut her seferinde tehlikeleri başarılı bir şekilde atlatır. Aynı zamanda Omelko’nun manevi çocuğu Timko, savaşamayan fakat kozakların bütün özelliklerini taşıyan yaşlı bir kozak olan Patsük Dedenin evinde kalır. Timko başka bir köye gittiğinde Lehistan-Litvanya ordusunun askerleri evi soyduktan sonra ateşe vererek dedeyi öldürürler. Suçu küçük çocuğun üzerine atarlar. Timko üzerine atılan bu iftiradan kurtulmak için Moskovalı soytarı Proşka ve onun ayısı Maşka’nın yanına kız kılığında katılır. Sonuçta Omelko, oğlunu bulur ve ünlü kozak Patsük’ün katillerinin izlerini takip etmeye başlarlar. Genelde neşeli mizaca sahip ve çapkın olan Omelko acımasız ve ciddi adama dönüşür. Patsük Dedenin cinayetinde parmağı olan kişilerin kimini fiziksel kimini de manevi olarak imha ederler.

LOTOTSKIY Antin (1881 – 1949)

LOTOTSKIY Antin, Galıç öğretmeni ve yazardır. Lev Lototskiy ailesinin bir üyesidir. Berejani Gimnazyumunda okuduğu sırada yazarlık yeteneği keşfedilmiştir. Lviv Üniversitesi Felsefe Bölümünden mezun olmuştur. İlk yayımladığı eserleri arasında *Tsviti z Polá* ‘Tarlardan Çiçek’ (1907), *Vedmedivska Popivna* (1909) hikâye kitapları ile Bogdan Hmelniçkiy zamanlarını anlatan *Trılısı* (1910) adlı tarihî eseri vardır. 1911 yılında Rogatin’daki gimnazyumda öğretmenlik yapmaya başlamıştır. 1914’te I. Dünya Savaşı’na katılmıştır. Savaş bittikten sonra öğretmenliğe dönmüş ve aktif bir şekilde eserlerini yayımlaya gayret etmiştir. 1923 yıldan beri sadece yazar ve yayınevi işleriyle uğraşmıştır. Şiirleri için Y. Vilşanko takma adını kullanmıştır.

Eserleri: *Prigodi Lisa Mikiti* ‘Mıkita Adlı Tilkinin Maceraları’, *Son Misáçnoyi Noçi* ‘Mehtaplı Gece Rüyası’, *Kujil i Meç*, *Vidkrittá Kanadı* ‘Kanada’nın Keşfi’, *Na Svitanku* ‘Sabahleyin’. *Svit Ditunı* ‘Çocuk Dünyası’ Lviv dergisinde devamlı olarak şiirleri ve öyküleri yayımlanmıştır. Birçok yabancı dil bilen Lototskiy küçük okuyucuları

için dünya edebiyatının en seçkin örneklerinin çevirisini yapmıştır. 1934 yılında dört cilt olan *İstoriya Ukrayini Dlá Ditey* ‘Çocuklar için Ukrayna Tarihi’ adlı kitabı çıkarılmıştır. Bunun dışında 1936’da M. Ugrın-Bezgrışnyı ile *Korotka Gramatıka Ukrayinskoyi Literaturnoyi Movı* ‘Ukrayna Edebî Dili Kısa Dilbilgisi’ kitabını bastırmıştır. II. Dünya Savaşı başladıktan sonra Almanya ablukası döneminde *Knája Slava* ‘Knez Şöhreti’ eseri Ukrayna Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. 1946’da Ukrayna Yazarlar Birliğinin üyesi olmuştur. 1949’da Lviv’deki Lıçakiv Mezarlığında defnedilmiştir.

Lıtsar u Çornomu Oksamıti ‘Siyah Sedefli Şövalye’

Eserinin merkezinde adı efsanelere karışmış olan Bogdan Ostafiyoviç Rujınskiy bulunmaktadır. 1570 yılları ortasında Tatarlar ile mücadelesi için kozaklar tarafından hetman unvanı verilmiştir. Yürekli ve yiğit kumandanlık yeteneğini gösterdiği Kırım kara ve deniz seferleri ile birkaç Anadolu şehrine yaptığı seferler sayesinde büyük bir şöhret kazanmıştır. Maalesef cesur Hetman Bogdanko, Dnipro Nehri’nin aşağısında bulunan İslam Kermen adlı Türk kalesinin muhasarasına katılmış ve hücum esnasında canını vermiştir.

MAKOVEY Osıp Stepanoviç (1867 – 1925)

MAKOVEY Osıp Stepanoviç, Ukraynalı şair, sosyo-politik konuları işleyen yazar, eleştirmen, öğretmen ve toplum-siyaset adamıdır. 1879 – 1887 yıllarında Lviv Gimnazyumunda okumuştur. 1887 – 1893 yy’larda Lviv Üniversitesinde Felsefe Bölümünde eğitim görmüştür. Okuduğu zaman yazmayı denemeye başlamıştır. Mezun olduktan sonra kendini gazeteciliğe adanmıştır. 1899 yılında Viyana Üniversitesinin genç yazarlara verilen bursu almıştır. XIX. yüzyılının sonundan beri daha çok düzyazı alanında (*Vesnáni Buri* ‘Bahar Fırtınaları’ 1895, *Naşi Znakomi* ‘Tanıdıklarımız’ 1901, *Yaroşenko* 1905) eser üretmeye çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nda askerî muhabir olarak görev yapmıştır. Makovey birçok dilden eserlerin (Lehçe, Almanca, Danca, Fransızca, İngilizce) çevirisini yapmıştır.

Yaroşenko (1903)

Romanında 1620 – 1621 yıllarında Hotın Savaşı’nın en önemli olaylarını betimlemiştir. Bu çalışma için yazar farklı belgeleri incelemekle birlikte Prut ve Dnister nehirleri arasında bulunan Besarabya tarihî bölgesini ve Kamyanets-Podilskiy Kalesini de ziyaret etmiştir. XVII. yüzyılın ilk yarısında Hotın Sarayı, Ukrayna, Moldova, Rusya,

Lehistan ve Osmanlı İmparatorluğu için değerli olan Kuzey Besarabya'nın kalesidir. Kullandığı kaynaklar arasında Leh ordusunun askerlik şubesi başkanı olarak Hotın Savaşına katılan Yakov Sobeskiy'nin *Hotın Seferi Olayları* adlı anı kitabı (1646) da yer almaktadır. Romanın sayfalarında Hetman Petro Sagaydaçniy, Albay Mihaylo Doroşenko, Leh ordusunun hetmanı Karl Hodkeviç, Moldova kralının oğlu Petro Mogıla, komutan Yakov Sobeskiy, Osmanlı padişahı II. Osman ve Oçakiv beylerbeyi Hüseyin Paşa gibi birçok tarihî şahsiyet anılmaktadır. Fakat hayâl edilen Mikula Yaroşenko eserin başkahraman olarak karşımıza çıkmaktadır.

MALIK (gerçek soyadı Siçenko) Volodimir Kıriloviç (1921 – 1998)

MALIK Volodimir Kıriloviç, Kiyiv Üniversitesinde filolojik eğitim görmüştür. Mezun olduktan sonra Ukrayna dili ve edebiyatı öğretmenliği yapmıştır. Kendini hem şiir hem düzyazı alanında başarılı bir yazar olarak göstermiştir. *Çarivniy Persten* 'Sihirli Yüzük', *Çervona Troyanda* 'Kırmızı Gül', *Mikita Kojumyaka*, *Voyevoda Dmitro* adlı macera ve tarihî romanların yazarıdır. *Posol Urus Şaytana* 'Urus Şeytan'ın Elçisi', *Şovkoviy Şnurok* 'İpek Bağı' ve *Knez Kiy* romanları için 1983 yılında Lesá Ukrayinka Ödülünü kazanmıştır. Dört roman içeren *Tayemniy Posol* 'Gizli Elçi' adlı seride *Posol Urus Şaytana* 'Urus Şeytan'ın Elçisi' (1968), *Firman Sultana* 'Sultan Fermanı' (1969), *Çorniy Verşnik* 'Kara Atlı' (1976), *Şovkoviy Şnurok* 'İpek Bağı' (1977) Ukraynalı kozak Arsen Zvenıgora'nın kaderini yansıtmıştır. Her tarihî roman uzun araştırmanın bir sonucudur. İncelediği tarihî yazılı kaynakta 1677 – 1681 Rus-Osmanlı Savaşı arifesinde (Osmanlı ordusunun Çığırın Seferi) Zaporizka Siç kiş atamanı İvan Sirko, Türkçeyi ve yerli halkın geleneklerini iyi bilen bir kozağı Osmanlı İmparatorluğu'na göndermiştir. Giden kozak, Sultan IV. Mehmed'in niyetleri ve askerî hazırlıkları hakkında bilgi toplayacaktır. Bir müddet sonra dönen kozak, Osmanlı tarafından Ukrayna topraklarını fethetme ve Rusya'ya karşı mücadele planlarını içeren sultan fermanını getirir. Sirko, karşı tedbirlerin uygulanması için bu dokümanı Moskova'ya gönderir. Bu evrak halen eski Elçilik arşivlerinde bulunmaktadır. Maalesef akıllı ve cesur keşif askerinin ismi kaynaklarda bulunmamaktadır. Arsen, Ataman Sirko'nun verdiği gizli görev üzerine Ukrayna ve Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarında seyahat eder. Başkahraman kişiliği hayâl edilen yanlardan ibaret olsa da Arsen Zvenıgora'nın gerçek bir prototipten yazıldığını belirtmek gerekir. Türkçeyi üst derecede bilen bu gizli elçi, sultan IV. Mehmed'in Ukrayna'ya yapacağı saldırısıyla ilgili fermanı bulup Zaporijjá'ya getirir.

Sonucunda Osmanlı ordusu yenilgiye uğrayarak istilâ planlarından vazgeçer. Malık, İllá Repin'in "Türk Sultanına Mektup Yazan Zaporijjá Kozakları" ünlü tablosu etkisindeyken resme sığmayan kozakların günlük hayatını anlatmaya karar verir. Eserinde (1677 – 1678) Rus-Osmanlı Savaşından 1681 yılında imzalanan Bahçesaray Barış Anlaşması'na kadar süren tarihî olaylar betimlenmiştir.

Posol Urus Şaytana 'Urus Şeytan'ın Elçisi'

Zaporijjá üssünde bulunan kozakların bir kısmının olağanüstü yeteneklere sahip olduğuna inanılmaktadır. Efsanelere göre "harakterniki" adı taşıyan kozaklar mermileri geri çevirebilirler, büyü yapmayı bilirler, hastalara şifa bulurlar hatta hayvanlara bile dönüşebilirler vs. Osmanlı İmparatorluğu'nun askerleri arasında bu kişiler "urus şeytan" olarak anılmaktadır. Tarihimizde bilinen ataman İvan Sirko en ünlü kozak harakterniktir. Türk ve Tatar toplumunda adıyla çocuklar korkutulmuştur. Osmanlı sultanı, 100 muharebeye katılıp hiçbir yenilgiye uğramayan Sirko'nun ölümü için camilerde ibadet edilmesi için özel bir ferman çıkarmıştır.

Bulgaristan'a gönderilen Arsen Zvenıgora ilk önce ataman Sirko'nun kardeşi Nestor'u esaretten kurtarmalı, sonra ise Türklerin Ukrayna saldırısıyla alakalı dedikoduların gerçek olup olmadığını öğrenmelidir. Maalesef görevini yerine getirdiğinde esir düşer.

Firman Sultana 'Sultanın Fermanı'

Arsen Zvenıgora ve arkadaşları Türk kadırgası aracılığıyla esaretten kurtulurlar. Tesadüfen sultanın fermanı eline geçer ve Arsen, sadrazam Kara Mustafa'nın Ukrayna'ya yeni baskın hazırladığını anlar. Artık görevi ataman Sirko ve Hetman Samoylovıç'a vaktinde haber vermektir.

Çornıy Verşnik 'Kara Atlı'

Arsen Zvenıgora nihayet eve döner, fakat savaş dolayısıyla gene sefere gitmek zorunda kalır...

Şovkovıy Şnurok 'İpek Bağı'

Eserinin son cildinin ismi eski Türk geleneğinden kaynaklanmaktadır., Osmanlı İmparatorluğu zamanında sultan, suçlu yetkililere ipek ipi göndermektedir. Böyle bir hediye ölüm anlamını taşımaktadır. Arsen Zvenıgora Ukrayna'nın düşmanlarına karşı

mücadele etmeye devam etmektedir. Savaş girdabında sevgilisi Zlatka kaybolur. Kırım'daki arama çabaları başarısız kalır. Çok geçmeden Zlatka'nın İstanbul'da Sadrazam Kara Mustafa'nın haremindedir bulunduğu ortaya çıkar. Arsen ve arkadaşı, ya kızı kurtarmayı ya da muharebede ölmeyi vaat ederler.

Bu dört roman dışında Malık'ın Türkiye ile ilgili Çumatskiy Şlah '**Çumak Yolu**' (1993) adlı eseri de vardır. Başkahraman İvas Bondar, Lubni kentinde sevgilisi Katrá'yı bırakıp atlı araba katarıyla birlikte Kırım'a tuz almak amacıyla gider. Yolda olağanüstü riskli maceralarla karşılaşır. Potómkın ve Rus çariçe II. Katerına ile görüşür, Tatar esaretinde bulunur ve kaçar, Karadeniz kozaklarının bölüğüne girip onlarla 1786 – 1791 yılları arasında süren Türkiye'ye karşı savaşa katılır. Evde onu bekleyen Katrá muharebe alanındaki savaşı sevgilisine kıyasla daha da büyük bir tehlikeye düşer...

Gorit Sviça 'Mum Yanıyor'

Romanda 1240 yılının tarihî olayları, Batuhan ordusunun saldırısı sonucunda Kıyiv'in çöküşü ve Güney Ruslarının yıkılması hakkında söz edilmektedir. O döneme ait ayrıntılı bilgilere ulaşmak için yazar Kıyiv ve Galitsko-Volniskiy vakayinamelerini incelemiştir. Volodimir Malık, eski payitahtın düşmesini anlatmakla yetinmemiş, ayrıca bu büyük facianın sebeplerini de açıklamıştır. Medeniyet harabelerinde yeniden dirilen, yıkılmayan Ukrayna ulusunun kökünü ustalıkla betimlemiştir. Doksan altı gün Kıyiv halkı istilacılara karşı direnmiştir. Olay örgüsünde hem gerçek tarihî kişilerin hem de hayal edilmiş kahramanların kaderleri anlatılmaktadır. Zaman ve uzay boyutları içinde gösterildiği için Dobriná, Binbaşı Dmitro, Yanka, İllá ve Miriam, knez Mihaylo, Yüzbaşı Jadiger, Baçman Han şahsiyetlerinin yaşadıkları okuyucuya oldukça inandırıcı ve ilginç gelmektedir.

MIKITIN Teodor (1913 – 1995)

MIKITIN Teodor, Ukraynalı yazar ve kaynakçacıdır. Lviv Üniversitesini bitirdikten sonra öğretmenlik yapmış ve alma mater kütüphanesinde bilim çalışmalarını hazırlamıştır. 1939 yılında *Novi Lüdi* 'Yeni İnsanlar' kitabı sayesinde edebiyat dünyasında başarılı bir giriş yapmıştır. Bundan sonra büyük bir hevesle memleketinin tarihini incelemeye başlamıştır. Galıç Volın Knezliği tarihi ile ilgili *Polkı Ydut na Galıç* 'Alaylar Galıç'a gidiyor', *Ne Poşerbılıs Meçi* eserlerini yazmıştır.

Polkovnik Semen Vısočan ‘Albay Semen Vısočan’

Karpat Dağları bölgesinde Semen Vısočan önderliğinde 1648 – 1654 yıllarında meydana gelen Ukrayna Millî Mücadelesi olayları anlatılmaktadır. Galıç topraklarına saldıran Tatarlara karşı savaşan Semen Vısočan ant kardeşleriyle beraber Tatar esaretinden binlerce insanı kurtarır. Ayrıca İvan Bogun ordusunda yüzbaşı görevinde bulunmaktadır. Vinnitsá Savunmasına katılır ve daha sonra da Kaniv albaylığına kadar yükselmiştir. Ataman İvan Sirko kozaklarıyla Sağ Kıyı Ukrayna’sındaki isyan bayrağı çeker. Rusya’ya sürgüne gönderilir ve orada ölür.

MORDOVETS’ Danilo (1830 – 1905)

MORDOVETS’ Danilo, Ukraynalı yazar ve tarihçidir. Ailesi eski Ukrayna kozak soyundan gelmektedir. Rusya’da doğmuş ve yaşamıştır. Peterburg Üniversitesinin Tarihî-Filolojik Bölümünden mezun olmuştur. Üniversite yıllarında yazmaya başlamıştır. Peterburg’ta Taras Şevçenko, Mihaylo Dragomanov, Mikola Kostomarov gibi ünlü Ukraynalı yazarlar ile tanışması, yazarın yaratıcılığında büyük bir etkisiye sahip olduğundan bahsetmek mümkündür. Rusya’da tarihî romanın ustası olarak bilinmektedir. En meşhur eserleri arasında *Tsar i Hetman* ‘Çar ve Hetman’, *Krımka Nevólá* ‘Kırım Esareti’, *Haydamaççına*, *Timiş*, *Bulava* ve *Bunçuk* vardır. En değerli olan romanlarını Rusçadan Ukraynacaya çevirmiştir. Örneğin, 1882 yılında yazılan *Sagaydaçnyy* romanını en uygun sonuca varması nedeniyle üç defa çevirmiştir. Öz vatanını daha iyi tanımak için Kıyiv’de ve Harkiv’de uzun süre boyunca kalarak Ukrayna’ya seyahat etmiştir. Ölümünden sonra da Ukrayna, Danilo Mordovets’e büyük bir saygı göstermektedir. Meşhur yazarımız İvan Franko, Mordovets’ hakkında şunu yazmıştır: “Mordovets’, Ukrayna dilinin baş ustaları arasındadır.”

Krımka Nevólá ‘Kırım Esareti’

Kırım köleliğine uğrayan Zaporijjá kozağı Pılop ve sırma saçlı Ukraynalı kız Katrá’nın kaderi ve memleketlerine mutlu dönüşleri anlatılır.

Sagaydaçnyy

Roman sayfalarında meşhur siyaset adamı Hetman Petro Konaşeviç-Sagaydaçnyy hakkında anlatılmaktadır.

Dvi Doli ‘İki kader’ (1898)

Dvi Doli eserinde XVII. yüzyılın ikinci yarısının Ukrayna'nın meşhur tarihî şahsiyetlerinden olan İvan Sirko ve Yuriy Hmelniçkiy'nin hayat hikâyeleri anlatılmaktadır. Ortak yanların sadece yaşadıkları zaman ve kozak topluluğuna ait olmalarıdır. Sirko, bütün hayatını güney akınlarından ülkesini korumaya adanmış, yetenekli ve ünlü kozak önderidir. İradesiz Yuriy Hmelniçkiy ise babasını hayal kırıklığına uğratan, kampları sürekli değiştiren, manastırda saklanmayı bile düşünen kötü güçlerin ellerindeki kuklasıdır. Mordovets, Bogdan Hmelniçkiy oğlunun önceden kestirilemeyecek ve mantıksız davranışlarını anlatırken hâline acımaktadır, amansızlığını ve kızgınlığını zalim feleğin cilveleriyle açıklamaya çalışır. Kudretli İvan Sirko'nun tam bir zıt karakteridir, üstelik Tatarlarla anlaşması şöhretini sağlamamaktan ziyade zavallıcağzın acı sonuna yol açmıştır. Bahtı açık İvan Sirko şerefine ulaşmış biri olarak, bahtı kara ve daha genç Yuras Hmelniçkiy ise yaptığı kepezelikleri için daima rezalet damgasıyla anılacaktır.

MUŞKETİK Yuriy (Georgiy) Mihayloviç (1929)

MUŞKETİK Yuriy (Georgiy) Mihayloviç, 1948 – 1953 yıllarında Kiyiv Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde okumuştur. 1954 yılında Radanskiy Pismennik'te Semen Paliy adlı uzun öykünü yayımlamıştır. 1957'de Haydamakı tarihî romanını yazmıştır. Eserlerinde millet kaderini bir insanın yazgısı üzerinden göstermeye çabalamıştır. Yuriy Muşketik'in kahramanları tezatlardan oluşturulmuştur. 1956 yılından beri yirmi sene boyunca Dnipro dergisinin yazı kurulunda çalışmıştır. Sonraki romanlarında *Sertse i Kamin* 'Kalp ve Taş' 1962, *Kraplá Krovi* 'Kan Damlası' 1964, *Ostanniy Ostriv* 'Son Ada' 1969 insanın iç dünyasının yansımalarına bol bol yer vermiştir. Otuz senelik yaratıcılık dönemi boyunca devletin tarihî gelişiminde bireyin rolüne ilgi çeken on tane roman, uzun öykü dizisi, hikâye kitapları ve birkaç oyun kaleme almıştır.

Aldığı ödüller: Kraplá Krovi romanı için Mikola Ostrovskiy Ödülü (1956), *Pozitsiya* 'Mevzi' romanı için Taras Şevçenko USCB Devlet Ödülü (1980), SSCB Devlet Ödülü 1987, Devlet Nişanı Ukrayna Kahramanı Unvanı (2009), Ukrayna Altın Yazarı (2012), İvan Mazepa Madalyası (2016).

Yuriy Muşketık'ın düzyazı özellikleri: Kahramanın hem azametliği hem sadeliğinin yansıması; vurdumduymazlıkla mücadelenin gösterimi; içinde çatışma taşıyan insanın incelenmesi; kahramanın kendini yargılama kabiliyeti; insan ve dünyanın bir bütün olduğu tasvir edilmesidir.

Yasa 'Zafer Narası'

Romanın merkezinde neredeyse hiç bir muharebeyi kaybetmeyen, adı efsanelere karışmış Zaporizka Siç atamanı İvan Sirko bulunmaktadır. Sirko, Vinnitsá albayı olarak kozakların Kırım seferlerine katılır. 1663 yılında ise Zaporizka Siç'in atamanı seçilir. Günlük hayatta çok alçak gönüllü, kozaklarla beraber aynı kazandan yemek yiyen, herkes gibi sade giysiler giyinen biridir ve bu davranışlarıyla Kıyiv knezi Svátoslav'ı oldukça andırır. Sirko Zaporijjá kozakları tarafından beğenildiği için sekiz sene sırayla ataman seçilir. Sirko'nun Kırım, Nogay bozkırları ve Karadeniz devamlı seferleri yüzünden rahatsız olan Osmanlı sultanı, camilerde atamanın ölümü için dua edilmesine dair ferman bile çıkarır. Olay örgüsü; Zaporijjá'dan hetman konağına, Tatarlar tarafından işgal edilmiş Ladıjın'dan ücra bozkır köyüne ve Podillá bölgesindeki bir köylünün evinde geçer. Kültür ve devlet kuruluşu açısından Ukrayna'yı geride bırakan Çöküntü adı alan dönem tarihimizin en zor devridir. Düşman olan hetman ve başgedikliler grupları arasındaki çatışmaları, yıpratıcı iç kavgaları, keyiflik ve zorbalık, küstahça yapılan uluslararası soygunculuktan dolayı Sağ Kıyısında özellikle zor hissedilen fesat zamandır. Tatar, Osmanlı ve Lehistan'ın sonu gelmek bilmeyen saldırıları ve akınları yüz binlerce Ukraynalı bayan, çocuk ve erkeğin esir düşmesine ve daha da çok insanın öldürülmesine yol açar.

Yasa romanında kiş atamanı Sirko basiretli komutan ve siyaset adamı olmaktan ziyade sevebilen, acı çeken ve nefret eden insan olarak betimlenmiştir. Hayal ürünü olan kahramanlar Mokiy Sırovatka, Lavrin Pehrest ve Marko Nogayets sayesinde hem kozak önderlerinin hem de sıradan halkın arasında olan çatışmaların boyutunun tehlikeli olduğu anlatılmaktadır. Hetmanlar Samoyloviç ve Doroşenko iktidarın sembolü olan bulavayı paylaştıkları zaman İvan Sirko kaygılı Ukrayna milletini birleştirmeye gayret eder. Kendisi romanındaki edebî kişileri şu şekilde tanımlamaktadır: 'Kuvvetli iradeye sahip olan Hmelnitksıy'den ve güçlü savaş arkadaşlarından sonra tasasız, ılımlı bir siyaset izleyen Samoyloviçler ve Doroşenkolar dönemi geldi. İktidarı ellerinde tutan böyle alçak

ve sinsi hainler başkalarının aklı sayesinde yaşamaya, onlardan daha yüksek makamlarda bulunanlara tamamen itaat etmeye alıştılar.’

Hetmanskıy Skarb ‘Hetman Hazinesi’

Romanın merkezinde sicilli hetman Polubotok’un efsane hazinesinin bulunması meselesi incelenir. Olaylar Hetman İvan Skoropadskıy kızına âşık olan genç kozak İvan Sulıma’nın bakış açısından anlatılmaktadır. Muşketik’in eserinin arka planında XVIII. yüzyılda süren Ukrayna halkının müşkül siyasi mücadelesi, ihanet, komplo, cinayet ve en önemli olan manevi hazine aramaları ile tutkulu sevgi, âşıkların şiddet yoluyla ayrılması, gizli ve tesadüf karşılaşmalar, işkenceler, ağlamalar gösterilmektedir.

Pogoná ‘Takip’

Büyücü kozağın maceralı hikâyesi, Siç’ten evine giderken yolda karşıladığı üzücü ve neşeli seyahat olayları anlatılmaktadır.

Brat na Brata ‘Kardeşler Karşı Karşıya’

Romanın başkahramanı İvan Vıgovskıy’dır. Çöküntü adıyla bilinen onun hetmanlık dönemi Ukrayna tarihinin en mahzun zamanları arasında yer alır. Yönetiminde iki sene boyunca dökülen kanlar ve yaşanan sıkıntılar birkaç yüzyıla bedeldir. Özkardeşler olan Matviy ve Suprun, Bogdan Hmelnitskıy’nın ordusunun kozakları olarak Kurtuluş Savaşına katılırlar. Matviy, Dnipro Nehri’nin demirkapısını geçerken kardeşi tarafından kurtarılır. Hmelnitskıy’nın ölümünden sonra Matviy yeni seçilen Hetman Vıgovskıy’nın kalem odasında çalışır, Suprun ise Moskova yardımıyla Vıgovskıy’ı iktidardan uzaklaştırmayı isteyen Poltava albayı Martın Puşkar’ı destekler. Matviy güzel kız Fedora ile evlenir ve oldukça varlıklı bir kozak olur. Bir sefer esnasında Tatarların esir almak istedikleri Sıdır adlı yetim çocuğu evlatlık edinir. Fakat Sıdır Matviy’e imrenerek sürekli kötülük yapmaya çalışan nankör delikanlı olarak büyür. Juravko kardeşlerin kişilikleri çok farklıdır: Atılgan, coşkun, buyurmayı seven Suprun ve dikkatli, makul, küçük kardeşine itaat göstermeyi hazır Matviy. Juravka kardeşlerinin kaderleri örneğinde aynı kana sahip olan kişilerin düşman olduktan sonra karşı karşıya çıkıp ne şeref, ne özgürlük, ne de hak kazanmadan nasıl hayatlarını kaybettikleri gösterilir.

LEVITSKIY (takma adı Neçuy) İvan Semenoviç (1838 – 1918)

LEVITSKIY (takma adı Neçuy) İvan Semenoviç'in babası köy papazıdır, ileri görüşlü bir kişi, büyük ev kütüphanesine sahiptir, ayrıca kendi parasıyla köy okulu açmıştır. Levitskiy, çocukluğunda babasının kütüphanesinde Ukrayna tarihini öğrenmeye başlamıştır. On dört yaşındayken Kiyiv ruhban mektebine girmiştir. Şevçenko ve Gogol'un eserleriyle ilgilenmiştir. 1861 yılında Kiyiv ruhban akademisinde eğitimine devam etmiştir. Poltava ruhban mektebinde çalışırken ilk eserlerini yazmıştır. Daha sonra kaleminden Ukrayna edebiyatının başyapıtları olan *Mikola Djerá* (1878), *Kaydaşeva Simya* (1879), *Burlaçka* (1880) adlı eserler çıkmıştır. 1885 yılında Levitskiy istifa etmiştir, Kiyiv'e yerleşmekle beraber kendini sadece edebî çalışmalara vermiştir. Ölene kadar neredeyse fakir bir hayat sürdürmüştür. Baykove Mezarlığına defnedilmiştir. Ukrayna edebiyatı tarihinde edebî düzyazının ustası olarak bilinir. İvan Franko, Levitskiy'nin gerçekçi okulunun en belirgin temsilcisi olduğunu söylemektedir. Elli sene boyunca İvan Neçuy-Levitskiy elliden fazla roman, hikâye, oyun, masal, deneme, makale yazmıştır.

Hetman İvan Vıgovskiy

Sovyet döneminde, Ukrayna edebiyatının klasik yazarı Hetman İvan Vıgovskiy'nin romanı hakkında hiç söz edilmemiştir. Eserinde Ukrayna tarihinin en çalkantılı dönemi anlatılmaktadır. Ukrayna özgürlüksever kozak devletinin Moskova Çarlığıyla birleştirmesine Ukrayna halkı tarafından ciddi bir direniş gösterilir. Olay örgüsünün merkezinde Zaporijjâ Ordusunun başkâtibi olan İvan Vıgovskiy'nin kahraman şahsiyeti bulunur. Akıllı kumandan Vıgovski'nin önderliğinde Ukrayna savaşçıları Moskova istilâcılarını çok ağır bir yenilgiye uğratırlar.

OPİLSKIY Yulian (gerçek adı Rudnitskiy Yuriy Lvoviç) (1884 — 1937)

OPİLSKIY Yulian, Lviv'deki gimnazyumda okuduğu zaman coğrafya, öz vatan ve dünya tarihi derslerinde çok başarılı bir öğrencidir. 1898 yılında öksüz kalır. Ablasının ve okul kurulunun yardımı sayesinde eğitimine devam edebilmiştir. Lviv Üniversitesinde felsefe ve klasik filoloji öğrenimi görmüştür. Üniversite yıllarında İtalya, Yunanistan, Mısır gibi ülkelerini gezmiştir. 1918 yılında *İdu na Vas* adlı Knez Svátoslav dönemini (960 – 972) anlatan tarihî hikâye kaleminden çıkmıştır. 1922'de yayımlanan *Sumerk* 'Alaca karanlık' eserini yasaklandığı için yazar Kiyiv Rus', İskit, İran, Arap, Viking,

Gotlar, Cermen tarihine (*Garmione* 1921, *Vovkulaka* 1922, *Potsilunok İştari* ‘İştara’nın Öpücüğü’ 1923, *Tin Veletná* ‘Devin Gölgesi’ 1927, *Duh Stepu* ‘Bozkır Ruhü’, *Hrestı y İdoli* ‘Haçlar ve Putlar) yönünü çevirmiştir. Eserleri Yayın Derneği ya da Taras Şevçenko Bilim Derneğinin Yayınevi tarafından çıkarılmıştır. 1932 yılında Novi Şláhı dergisinde Allah adlı uzun hikâyesi yayımlanmıştır. Lıçakivske Mezarlığına defnedilmiştir.

Opıri ‘Hortlaklar’ (1919)

Bu roman üç bölümden oluşmaktadır: *V Tsarstvi Zolotoyi Svobodı* ‘Altın Özgürlük Diyarında’, *Çornım Şláhóm* ‘Kara Yoluyla’, *İvanko*. Ukrayna topraklarına yapılan Osmanlı-Tatar akınları, esir hayatının zorlukları ve Leh soylularının hortlak oldukları anlatılmaktadır. Emekçi halktan yaşam güçlerini emen azametli soylular ve Tatarlar, bölgenin yıkılmasına yol açmışlardır. Yozlaşmış Bálorskıy, şımarık eşi Beata ve nazlı kızı Lineşka tasvirleri sayesinde yaptıkları zulmün derecesini anlamak mümkündür. Opılskıy, Ukrayna edebiyatı açısından geleneksel romanında mükemmel tarihî bilgi ve maceralı olay örgüsü kurma yeteneğine sahiptir.

PANÇENKO Petro Yosıpoviç (1891 – 1978)

PANÇENKO Petro Yosıpoviç, kısa ve uzun hikâye, roman, çocuk masalları yazarıdır. İlk eserlerini otuz yaşındayken yazmıştır. On beş yaşından beri çalışmaya başlamıştır. Halk Evinde evrakları temize çekmektedir, yazıcılık yapmıştır. On yedi yaşındayken Panç evini bırakıp Harkiv’e gitmiştir. Enstitüsü kalem odasında yazıcı olarak çalışmıştır. Harkiv’de genel eğitim kurslarını ziyaret etmiştir, bol bol kitap okumaktadır. Harkiv’i da bırakıp Poltava Messah Okuluna girmiştir. Messah Okulunu bitirdikten sonra 1915’te orduda seferberlik ilan edilmiştir. Yoğun bir müfredatla Odesa topçu kurslarında eğitim görür görmez I. Dünya Savaşı cephelerinde savaşmaya başlamıştır. 1921 yılında terhis edildiğinde doğduğu köye dönüp messah görevinde çalışmıştır. Bu döneme ilk edebiyat deneyimleri denk gelmiştir. İlk eserleri Maksım Otava takma adıyla yayımlandı.

En önemli eserleri: *Gnızda Stari* ‘Eski Yuvalar’ (1923), *Poza Jittám* ‘Hayatın Ötesinde’ (1924), *Solomyanyı Dim* ‘Saman Dumani’ (1925), *Mışaçı Norı* ‘Fare Delikleri’ (1926), *Golubi Eşelonı* ‘Mavi Katarlar’ (1928) *Ridna Zemlá* ‘Öz Toprağı’, *Gniv Materi* ‘Anne Öfkesi’, *Kortıt Kurtsi Proso* ‘Tavuk Darı İster’. Ayrıca Petro Panç, Plug, VAPLİTE (Vilna Akademiya Proletarskoyi Literaturı ‘Proletariat Edebiyatı Özgür

Akademisi'), VUSP edebiyat topluluklarının üyesidir. II. Dünya Savaşı zamanında Ufa'da ve Moskova'da yaşamıştır. 1949 – 1953 yıllarında Harkiv Yazarlar Birliğinin yönetim kurulunun başkanıdır. 1966 – 1969 yıllarında Ukrayna Yazarlar Birliğinin yönetim kurulunun sekreteridir. 1935'te ilk romanı *Obloga Noçi* 'Gece Ablukası', 1954'te Ukrayna düzyazı edebiyatının en iyi örneklerinden biri olan *Gomonila Ukrayina* 'Ukrayna Uğulduyor' adlı romanı yayımlanmıştır. *Na Kalinovic Mosti* 'Kartopu Köpründe' romanı için Şevçenko Ödülü almıştır. *Vidlitayut Juravli* 'Turnalar Göç Ediyorlar' makale ve anı kitabı hayatındaki son eseridir.

Gomonila Ukrayina 'Ukrayna Uğulduyor'

Romanda 1638 – 1649 yılları arasındaki olaylar anlatılmaktadır. Tarihî vukuların doğru gidişatını derin bir şekilde inceleyen Petro Panç, Ukrayna halkının 1648 – 1654 yıllarındaki Millî Mücadele öncesi durumunu gerçekçi bir şekilde yansıtmaya çalışmıştır. *Gomonila Ukrayna* romanı geniş kahraman kadrosuna sahip ve olay örgüsünde çeşitli yanları ve konuları işleyen çok yönlü bir eserdir. Roman sayfalarında, Bogdan Hmelniçkiy ve Maksım Krivonis gibi tarihî şahsiyetleri yanında Morozenko, Gayçur, Mitla, Piven, Yarına, Nikitin hayâl ürünü olan kahramanlara rastlamak mümkündür. Panç, akıllı siyaset adamı olan hetmanı betimlediğinde sadece iyi yönleri değil, aynı zamanda Hmelniçkiy karakterinin tartışmalı özelliklerini de eklemeyi ihmal etmemiştir. Kendi vatandaşlarından daha iyi bir mücadele arkadaşı olamayacağına emin Maksım Krivonis'in tasvirini şiirsel bir dille ve büyük bir ilhamla anlatılmıştır. Eserde halk edebiyatının incileri olan hikâyelere, şarkılara, atasözlerine ve deyimlere yer verilmiştir. Yazarın, gelenek, eşya, dinin örfleri, askerî aletleri, giysi betimlemelerinin kesinliği okuyucu hayran bırakmaktadır.

POKALÇUK Yuriy Volodimiroviç (1941 – 2008)

POKALÇUK Yuriy Volodimiroviç, Ukraynalı yazar, tercüman, bilim adamı ve Ukrayna Yazarlar Birliğinin Yurt Dışı Bölümünün başkanıdır. Psı Svátogo Yura 'Aziz Yuriy Köpekleri' edebiyat topluluğunun üyesidir. Yazdığı şarkılarını söyleyen Vogni Velikogo Mista 'Büyükşehir Işıkları' müzik grubunun kurucusu ve yöneticisidir. Lutsk Pedagojik Üniversitesini bitirmiştir. Sonra Leningrad Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesinde okumuştur. 1969 yılından beri Kiyiv'de yaşamaktadır. 1976'da Ukrayna Yazarlar Birliğinin üyesi olmuştur. 1997 – 2000 de Ukrayna Yazarlar Derneğinin

başkanıdır. 2000 – 2002 Televizyon ve Radyo Millî Kurulunun üyesidir. SSCB’de Ernest Hemingway, J. D. Salinger, Jorge Luis Borges, Jorge Amado, Rudyard Kipling, Arthur Rembo v.b. eserlerini çevirmiştir. On bir yabancı dil bilmektedir. Lehçe, İngilizce, İspanyolca, Fransızca’yı akıcı bir şekilde konuşabilmektedir. On yedi edebî eser yazmıştır. On altı seneden fazla suçlu çocukları gözetmiştir.

En önemli eserleri: *Hto Tı?* ‘Kimsin?’, *Zaraz i Zavjdi* ‘Şimdi ve Ebedî’, *Ças Prekrasny* ‘Mükemmel Zaman’, *Şablá i Strila* ‘Kılıç ve Ok’ (2003), *Okrujna Doroga* ‘Çevre Yolu’ (2004), *Zaboroneni İgrı* ‘Yasak Oyunlar’ (2005), *Huliganı* ‘Kabadayılar’ (2006) Pokalçuk’un bütün romanları aşk tutkuları, insan onuru ve asilliği, yıkılmaz sevgi ve sağlam dostluk gibi yüksek manevi değerler ve inançlarla doludur.

Şablá i Strila ‘Kılıç ve Ok’

Danılo ve ant kardeşi Kıpçak Aydar’ın Asya topraklarındaki maceralarını anlatılmaktadır. Sonuç olarak Danılo ve Aydar Ukrayna topraklarında bulunan Zaporizka Siç’e yolculuk etmektedir.

RADZIKEVIÇ Yulian (1900 – 1968)

RADZIKEVIÇ Yulian, Ukraynalı doktor ve yazardır. 1920 yılında Lviv Gimnazyumundan mezun olmuştur. Öğrenciyken, 1916 yılında Plast topluluğuna üye olmuştur. 1927’de Prag’daki Karl Üniversitesinin Tıp Fakültesini bitirmiştir. Galiç’taki, Avusturya’daki ve Almanya’daki hastahanelerde çalışmıştır. 1949 yılından beri ABD’de yaşamaktadır. *Polkovnik Danılo Neçay* ‘Albay Danılo Neçay’ (1961), *Polumya* ‘Alev’ (1963), *Zoloto i Krov* ‘Altın ve Kan’ (1967) tarihî eserlerin yazarıdır.

Polkovnik Danılo Neçay ‘Albay Danılo Neçay’ (1961)

Neçay, Millî Kurtuluş Savaşı başlığından beri kozaklarla beraber Kodak Kalesinin fethedilmesine, Jovti Vodı Muharebesine, Korsun Muharebesine ve Brodı Sarayının ele geçirilmesine katılmıştır. Bratslav alayını düzenlemiştir. Maksım Krıvonos’un silah arkadaşıdır. Vinnitsá yöresindeki ve Medjıboj muharebesinde faydalı işler yapmıştır. Bratslav albayı olarak Starokonstántıv, Pılávtsi, Lviv ve Zamostá ablukalarına katılmıştır. Hmelnitskıy’nin talebi üzerine Kıyiv’e döndükten sonra Kıyiv garnizonunun komutanı olmuştur, Lehistan-Litvanya Birliği’yle müzakere etmiştir. Bu kitap B. Lepkıy’nin *Krutij*, Y. Soroka’nın *İvan Bogun*, S. Çerkasenko *Prıgodı Molodogo Lutsará*

‘Genç Şövalyenin Maceraları’ gibi şaheserlerle Ukrayna macera ve tarihî romanlarının arasında yer almaktadır.

Polumya ‘Alev’

1651 yılının güneşli bir Pazar günüdür. Ormanlı dağların eteğinde bulunan Krımitsá adlı köyün bembeyaz evlerinin üzerine altın teller gibi parlamaktadır güneş ışınları. Köy boş ve sessizdir. Sadece küçük kilise insanlarla dolup taşmaktadır. Sunaktaki mumların hepsi yanmaktadır. Buhurdandan gelen ardıç kokusu kilise içine yayılarak insan kokularına karışmaktadır...

RUTKİVSKIY Volodımır Grigoroviç (1937)

RUTKİVSKIY Volodımır Grigoroviç, Odesa Politeknik Üniversitesinde eğitim görmüştür. 1959’da eserleri yayımlanmaya başlamıştır. Sovyet döneminde Ukrayna milliyetçiliğiyle suçlanmıştır, o zamanlarda Ukrayna’daki Veselka adlı tek çocuk edebiyatı yayınevinde eserlerinin basılmasına izin verilmediği hâlde, Moskova yayınevlerinde Rusça olarak basılması kabul edilmiştir.

Bağımsız Ukrayna’da A-BA-BA-GA-LA-MA-GA Yayınevi tarafından çıkarılan *D̂zuri* üçlemesi geniş çapta meşhur olmuştur: *D̂zuri Kozaka Şvaykı* (2007), *D̂zuri-Harakternikı* (2009), *D̂zuri i Pidvodnyy Çoven* (2010). 2014 – 2015’te *D̂zuri i Kudlatık* planlanmayan dördüncü kitabı da çıkmıştır. 2002’de Lesá Ukrayinka Ödülünü kazanmıştır. 2011 yılında Volodımır Rutkivskiy iki ciltli tarihî romanı sayesinde BBC Yılın Kitabı Ödülü almıştır. 2012’de ise *D̂zuri* üçlemesi için Taras Şevçenko Ukrayna Millî Ödülü verilmiştir.

Djuri Kozaka Şvaykı ‘Kozak Şvayka’nın Djuraları’

Severın Nalıvayko, Bogdan Hmelniçkiy ve İvan Mazepa gibi kozak önderlerinin isimlerini hepimiz duyduk. Fakat ilk kozaklar kimlerdi? Nereden ortaya çıktılar? Bu çok maceralı tarihî romanda böyle sorularının cevaplarını mutlaka bulursunuz. Başkahramanları Grıtsık ve küçük büyücü Sanko, genç batır Demko Durna Sıla ve onun dev annesi, kozak Şvayka ve Barvinok adlı sadık kurdu en kötü durumlardan yüzünün akıyla çıkacaklar. Ölüm onları her adımda bekler, özellikle arkanda kimse olmadığında Tatar ordusuna karşı süvari kılıcı kaldırıyorsan...

Đzuri - Harakternikı ‘Büyücü Đzurular’

Genç büyücü Sanko ve sadık arkadaşı Gritsık büyüdükçe erkekleşip olgun kozaklar yanında askerî işlere katılacaklar. Romana bir daha atılğan başkahraman edildi. Küçük büyücü Telesık ve çeteşi ölümü göze alarak düşmanlarıyla karşılaşıp özgürlük adına savaşacaklar.

Đzuri i Pidvodniy Çoven ‘Đzurular ve Denizaltı’

Üçüncü romanında başkahramanlar Kıyiv’in savunmasına katılmış, Dnipro Nehri fethedilmez demirkapılarını geçmiş, Hortitsá adasının yer altındaki sırlarını öğrenmiş, Özü Kaleye hücum etmiş olacaklar. Sanko, Gritsık’ın kozak-harakternik olmasına nasıl yardım edecek? Neden Demko Durna Sıla yine lakabını değiştirecek? Telesık ve Çortoriy denizaltıyı keşfedip Karadeniz’i nasıl geçecekler? Roman sayfalarından bunları öğrenmiş olursunuz. Tehlikeler ise... O yüzden tehlikeler ki onlara karşı mücadele etsinler!

Sokolovskiy Oleksandr Oleksandroviç (1896 – 1938)

Sokolovskiy Oleksandr Oleksandroviç, Kurşuna Dizilmiş Uyanış döneminin Ukrayna roman yazarıdır. 22 Ağustos 1938 tarihinde idam cezasına mahkûm edilmiş ve aynı gün kurşuna dizilmiştir. 1957 yılında itibarını iade edilmiştir.

Bogun (1931)

Bogun anlaşmalarla ve paktlarla sınırlandırılmamış, mutlak kozak özgürlüğüne canını atardı. O özgürlüğüne kavuşmasını engelleyen kim varsa onlardan nefret ederdi... Bogun bölümüne girmek cesaretini ve yiğitliğini kanıtlayan belgesine sahip olmasına eşitti. Sokolovskiy’nın *Bogun* adlı romanı ilk defa 1931 yılında Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nde yayımlanmıştır. Yayınevi talebi üzerine eser yazar tarafından birkaç kere düzenlemiştir. Böylelikle romanın ana fikirleri işgalcinin dünya görüşlerinin çerçevesini aştığını kanıtlanır. Roman, S. Kosior tarafından milliyetçilik ve Rusya karşı eğilimleriyle suçlandıktan sonra Sokolovskiy’nın eseri kütüphanelerden ve kitap mağazalarından kaldırılmıştır.

SOROKA Yuriy (1973)

Hmelniçkiy şehrinde doğmuştur. Eserleri: *Hotin* (2007), *Arahnofobiya* (2010), *İvan Bogun* (2010). 2009 yılında İvan Bogun romanı için Koronatsiya Slova edebiyat yarışmasında üçüncülük ödülüne layık görülmüştür.

İvan Bogun

Bogdan Hmelniıtskiy silah arkadaşları hakkında neler biliyoruz? Şanlı hetmanın savaşımlıyla kendi kaderini bağlayan kişiler kimlerdi? Vatan için hayatlarını feda eden İvan Bogun, Danılo Neçay, Maksım Krıvonis ve diğerkleri hakkında hak ettiklerinden daha az bilinmektedir. Kalnik, Vinnıtsá, Podillá albayı, sonra ise Hetman İvan Bogun, Bogdan Hmelniıtskiy'nın komutanları arasında en önemli kişilerden biridir. Roman sayfalarında XVII. yüzyıldaki Ukrayna'nın çalkantılı yılları ve muharebe olayları ayrıntılı bir biçimde sunulmaktadır.

Hotın

İ.S. 1621 yılı Osmanlı İmparatorluğu güçlerinin zirvesini yaşadı, ama Lehistan-Litvanya Birliğı'ne etkisini yaymak amacıyla hâlâ batı tarafına düşmanca bakmaktadır. Bu defa Sultan II. Osman ordusunun yolunda Ukrayna durmaktadır. Olay örgüsünün merkezinde birleşik Kozak-Leh ordusu içerisinde doğunun istilâsına direnen Mıkıta Nepıypıvo, Maksım Gorbonis ve Andriy Kulbaba üç tane Zaporıjjá kozak ve şahane bayan Yustısá hanım bulunmaktadır. Roman sayfalarında müthiş topyekûn muharebe, çelik irade, sağlam dostluk ve romantik aşk hikâyeleri sizi beklemektedir.

ŞEVÇUK Vasıl Andriyoviç (1932 – 1998)

ŞEVÇUK Vasıl Andriyoviç, Jıtomır Bölgesinde Baraşı köyünde doğmuştur. Ortaokulu bitirdikten sonra 1950 yılında Kıyiv Millî Taras Şevçenko Üniversitesindeki Ukrayna Dili Bölümünde okumaya başlamıştır. 1955 yılından beri Pioneriya dergisinin yazı kurulunda, O. P. Dovjenko film stüdyosunda, Literaturna Ukrayina gazetesinde çalışmıştır. 1951 yılında Almanah Molodıh'ta ilk lirik, Barvinok dergisinde ise birkaç çocuk şiiri yayımlanmıştır. Yazdığı çocuk edebiyatı eserleri: *Gilka Yabluni* 'Elma Dalı' (1955), *Na Zelenomu Rozdoli* 'Yeşil Tarlalarda' (1968), *Sinoçok Sontsá* 'Güneş Oğlu' (1960), *Yak Andriyko Bidı Pozbuvsá* 'Anriyko Beladan Kendini Nasıl Kurtardı' (1965). Hikâye kitapları: *Zeleniy Şum* 'Yeşil Gürültü' (1963), *Vitrıla* 'Yelkenler' (1964). 1969 yılında Grıgoriy Skovoroda konulu *Predteça* adlı romanı yayımlanmıştır. Romanın okuyucu kitlesi arasında büyük bir ilgi gördüğü için yazar bir dizi tarihî ve yaşam öyküsel eserler kaleme almıştır. 1980 yılında Eski Kıyiv Rus' edebiyatının incisi olan Slovo o polku İğorevim eserinin yeni kavram sistemini yansıtan *Velesıç* adlı roman denemesi yazmıştır. Tarihî dizisini devam ederek Taras Şevçenko temalı *Sın Voli* 'Özgürlüğün

Oğlu' (1984), *Ternoviy Svit* 'Çakal Eriği Çiçekleri' (1986) iki ciltli romanı ve kısa üç bölümlü Yunan filozofu Sokrates, Ukraynalı Grigoriy Skovoroda, Hint Mahatma Gandhi hayatlarını anlatan roman *Pid Viçnim Nebom* 'Ebedî Gökler Altında' (1985) yayımlamıştır. 1986 yılında Andriy Golovko Ödülünü almıştır.

Pobratımı, abo Prıgodı Dvoh Zaporojtsiv na Suhodoli, v Mori ta Pid Vodoyu 'Ant Kardeşler veya Karada, Denizde ve Su altında İki Zaporjets Maceraları' (1972)

Bu roman cesur atalarımızın hayatlarını ve kanlı muharebelerde özgürlüğümüz için direndikleri hakkında anlatılmaktadır. Zaporijjá ordusu tarihimizin kısa döneminde olsa da kendi ve halkı için büyük bir şöhret kazandı. Bu kitapta üç yüzyıl öncesinde bütün Avrupa'yı şaşırان kahramanlıklar tezahürat ile anılır ve övülür. İlk bölümü ise bin altı yüz yirmi dokuz yılı ilkbaharda vuku bulan olaylardan başlamaktadır.

TELNÜK Stanislav Volodımıroviç (1935 – 1990)

TELNÜK Stanislav Volodımıroviç, Ukrayna şairi ve yazarı, edebiyat eleştirmeni, on beş dilden tercüme yaptı (ayrıca birkaç Türk dilinden).

Yarom Dolnoyu 'Dere ve Vadileri Geçerken'

Romanında Zaporizka Siç ve Kırım Hanlığı'nın XVII. yüzyıl yirminci yılların sonundaki müteffik ilişkilerinden söz edilmektedir. Eserinin sayfalarında Zaporijjá ordusunun Hetmanı Petro Doroşenko'nun önderliğinde Or Kapı Seferi, Osmanlı İmparatorluğu'nun sinsi planları, Lehistan, İşveç, Vatikan diplomatlarının ikili oyunları, Ukrayna ve Türk keşif birliklerinin mücadelesi hakkında anlatılmaktadır.

Graye Sine More 'Mavi Deniz Coştu' (1971)

Telnük'ün yazmak planladığı Zaporijjá kozakları konulu iki ciltli eserinden birinci kitabıdır. Üç yüz kozak gemisi ve iki yüz don kayığı Karadeniz sularına girdiler. Bir geminin güvertesinde düşüncelerine dalmış ataman durdu. Kaderi oldukça karmakarışık ve çetrefildi. Osmanlı Sultanın oğlu Yahya ve Yunan asıllı annesi padişah avlusundaki katillerden kurtarılmak için Karadağ'a kaçtılar. Orada, Türk fatihleriyle mücadele eden dağ şövalyelerin arasında Osmanlı İmparatorluğu mutlğunun kaynağı yağma ve talan savaşlarında olmadığını anladı. Oleksandr Çornogorskiy 'Karadağlı' yeni bir ismini alıp

Yahya Ukrayna'ya seyahat etti. Sultanı devretmek ve ülkesini başka halklarla barış ve dostluk yoluna yönelmek için Ukrayna kozakları ile birlikte uzak bir sefere çıktı.

TULUB Zinayida Pavlivna (1890 – 1964)

TULUB Zinayida Pavlivna Kiyiv'de doğmuştur. 1913'te Bayan Yüksek Kursları Tarihî-Filolojik Bölümden mezun olmuştur. 1937 yılında iftiraya uğrayarak karşı-devrimci eylemleriyle suçlanıp on yıl hapis cezasına mahkûm edilmiştir. On sene boyunca toplama kapmlarının ızdırap koşullarında yaşamak zorunda kalmıştır. Ceza süresi bitince malullüğünden dolayı Alma-ata bölgesine gönderilip okul kütüphanesinde çalışmıştır. 1950 yılında tekrar yargılanıp Kuzey Kazakistan'a sürgüne gönderilmiştir. 1956'da itibarını iade edildikten sonra Kiyiv'e dönmüştür. 1934 – 37 yılları arasında *Lüdolovi* 'İnsan Avcıları' romanı yazmıştır. 1964'te *V Stepu Bezkrayim za Uralom* 'Ural Ötesi Uçsuz Bucaksız Bozkırlarında' Taras Şevçenko'nun sürgün hayatı konulu romanı yayımlanmıştır.

Lüdolovi 'İnsan Avcıları'

Romanda Petro Sagaydaçny hetmanlığı dönemi kapsayan XVII. yüzyılın ilk çeyreği Ukrayna'daki yaşam olayları anlatılmaktadır. Sayfalarında hem gerçek tarihî hem de hayâl edilmiş kişileri ve olaylarına rastlanır. Kozakların Kırım Seferi ve Nogayların Ukrayna'ya saldırısı betimlendi. Kozak Danilo Korj, eşi Gorpına, Tatar köylü Nureddin, Tatar kızı Mece örneklerinde o zamanlarının karmaşıklığından söz edilmektedir. Çoğu zaman hayatları feci bir şekilde sonuçlandı. Bu eserinde iyi ve kötü yaftaları yok, bütün kahramanlar olumlu ve olumsuz yanlarıyla birlikte gösterildi. Böylelikle yazar Ukrayna-Türk ilişkilerinin sürekli düşman boyutunda olmadığını vurgulamayı istemiştir.

V Stepu Bezkrayim za Uralom 'Ural Ötesi Uçsuz Bucaksız Bozkırlarında'

Tulub bu romanı, 1956'da arşiv ve anı belgelerine ulaştıktan sonra yazmaya başlamıştır. Ukrayna'dan, arkadaşlarından uzak ve desteksiz kalan Şevçenko zorunlu askerlik yapıyordu. Ne yazmasına ne resim yapmasına izin verildi. Fakat şair pes etmeyip ikili bir hayat sürdürebildi. Birinci pis kokulu ve gürültülü asker kışlasındaki, ikincisi ise sadece yakın kişiler tarafından bilinen yaratıcı bir yaşamıydı. Roman, 1962 yılında Prapor 'Bayrak' adlı Harkiv dergesinde *Za Bortom* 'Borda Dışı' adıyla yayımlanmıştır. Sonra ise yazar yeni bilgilerini keşfedip bazı bölümlerini genişletmiş ve Or Kalesinde yazılan Şevçenko'nun şiirinin son mısrası 'Ural ötesi uçsuz bucaksız bozkırlarında' romanın adı

olarak koymuştur. Şevçenko 1848–1849 yıllarında Aral Denizi araştırma ekibinde çalıştığı zaman birçok sulu boya ve karakalem tablo çizdi. Bu resimleri şairin iki yüzüncü doğum yıl dönümüne ithaf edilen romanın yeni baskısında yer almaktadır.

UGLÁRENKO Petro Volodımıroviç (1922 – 1997)

UGLÁRENKO Petro Volodımıroviç çocukluğunda Andriy Golovko, Mayne Reid, James Fenimore Cooper, Honore de Balzac ve Dumas eserleriyle ilgileniyordu. En çok Walter Scott'un tarihî-macera romanlarını severdi. 1940 yılında lise bitirdikten sonra Sovyet Ordusuna seferber edilmiştir. Havacılık okulunun mezunu. Moskova Savunmasına, Stalingrad Harekâtına, Kursk Muharebesine, Prag ve Kıyiv kurtarılmasına katılmıştır. Savaştan sonra açık öğretim fakültelerinde eğitim görmüştür, Zakarpatska Pravda gazetesinde çalışmıştır, Zakarpattá bölgesi Ukrayna Radyosunun muhabiriydi, Karpatı Yayınevi yazı kurulunun başkanıydı. Birkaç sene Zakarpattá Bölgesi Yazar Birliğinin başkanıydı. Kızıl Yıldız Nişanı sahibi. İlk hikâyesini öğrenciyken yazmıştır.

En önemli eserleri şunlardır: *Rásnyy Tsvit* 'Bol Çiçekler' (1954), Sertse Materi 'Anne Kalbi' (1956), *Kolı Zaymayetsá Zorá* 'Şafak Sökerken', *Dobrogo Ranku Zemle* 'Günaydın Dünya' (1961), *Vesnána Zametil'* 'Bahar Fırtınası', *Zustriç z Lübovyu* 'Aşkla Karşılaşma' (1962), *Sumlinná* 'Vicdan' (1963), *Neonovi Vogni* 'Neon Işıkları' (1965), *V Dalekiy Svit* 'Uzak Dünyaya' (1972) hikâye kitapları; *Odkriy Meni Dorogu* 'Bana Yol Ver' (1964), *Tilki Toy, Hto Znav* 'Sadece Bilen' (1966), *Talisman* 'Tılsım' (1969), *Den Gnivu* 'Gazap Günü' (1970), *Pislá Dovgoyi Noçi* 'Uzun Gecedен Sonra' (1975) romanları.

İz Dereva Jalü 'Merhamet Ağacından'

Romanın merkezinde ilk önce Tatarların ellerine sonra İngiliz amiralı John Cabot'un gemisine düşen Ukraynalı kozak Veremiya hakkında söz edilmektedir. Olay örgüsü XVI. yüzyılda, Ukrayna, Rusya, İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu, Moldova, Kırım ve Kazan topraklarında yer almaktadır. Sıradan halk mensupları olan başkahramanların yanında çar Korkunç İvan, knez Dmitro Vişnevetskiy, Tatar hanları ve Leh kralları, İngiliz denizci Richard Chancellor gibi bir dizi gerçek tarihî adam çizildi.

Vzımkı v Rık Mışı ‘Kışın Fare Yılında’

Doğu Slavlarının ve diğer halkların Doğu istilâcılarının saldırılarına karşı mücadele konusuna adanmış bu roman yazar ve tarihçi iş birliğinin emeğidir. Yazarlar engiz Han soyu ve Moğol Devleti’nin kuruluş hikâyesini kaleme aldılar. Ayrıca roman örgüsüne XIII. yüzyılı ilk yarısının Macar olayları da eklendi.

VERETENNIKOV Viktor Aleksandroviç (1940)

VERETENNIKOV Viktor Aleksandroviç 1992 yılından beri Ukraynalı Yazarlar Millî Birliğinin üyesi. *Poteránny Ray* ‘Kaybolmuř Cennet’, *Dikiy Tabun* ‘Yabani Yılkı’, *Skaki* ‘At Yarışı’, *Berkuti* ‘Altın Kartallar’, *Zagrava* ‘Akşam Kızıllığı’, *Hetman* romanlarının yazarıdır. Yazdığı sinema senaryoları için Aleksandr Dovjenko ve Lesá. Ukrayinka Ödülleri almıştır. Valerian Pidmogılınıy Edebiyat Ödülünün sahibi.

Hetman

Bogdan Hmelniťskiy karmaşık kişiliğini ve Ukraynalıların XVII. yüzyılda Millî Mücadele dönemi çerçevesinde hayatının dramlarını anlatan romandır. İlk önce romana Hetman Tutkuları adı verilecekti. Birçok defa, nerede soylu bir kadın için herşeyini feda etmeye hazır âşık, nerede baba, nerede başkaldıran halkının önderi ve komutanı olduğunu unutarak kozaklarla tartışır ve Timiř oğluyla anlaşamıyor. Yazar tarafından betimlendiği olaylar kozak el yazılarına çok yakındır, fakat anlatılmış psikolojik çatışmalar sayesinde okuyucunun ünlü hetmanın şahsiyeti üzerinde derin düşünmesini sağlandı.

VİNGRANOVSKIY Mıkola Stepanoviç (1936 – 2004)

VİNGRANOVSKIY Mıkola Stepanoviç Kıyiv Tiyatro Enstitüsü Oyunculuk Bölümünde okuduğu zaman O. Dovjenko tarafından keşfedilir ve ustayla beraber Moskova’daki Rusya Devlet Sinemacılık Enstitüsüne (VDİK) gitmiştir. 1961 yılında daha üniversite öğrencisi olduğunda Dovjenko’nun Povist Polumyanıh Lit ‘Aevli Yılların Hikâyesi’ filminde İvan Orlük asker rolünü oynamıştır. Mıkola Vingranovskiy, Los Angeles’teki Film Festivalinde En İyi Erkek Oyuncu Ödülünü kazanmıştır. Kıyiv’e döndüğü zaman O. Dovjenko Film Stüdyosunda çalışmaya başlamıştır. ektięi filmler: Doka Strationa ‘Stration Kızı’ (1964), Bereg Nadiyi ‘Ümit Kıyısı’ (1967), Tihi Beregi ‘Sessiz Kıyılar’ (1973), Klímko (1983) belgesel filmleri, ıgırın – Stolitsá Hetmana Bogdana Hmelniťskogo (1993), Baturın – Stolitsá Hetmana İvana Mazepı (1994), Galı

– Stolitsá Knázá Danıla Galitskogo (1995), Hetman Sagaydaçnyy (1999). Vingranovskiy, altmış yıllarının ilk sanatçıları arasında sayılırsa da yazar kendisi öyle düşünmedi. 1957 yılından beri şiir yazmaya başlamıştır. **Şiir kitapları:** *Atomni Prelüdi* ‘Atom Peşrevleri’ (1962), *Sto Poeziy* ‘Yüz Şiiri’ (1967) (sansür tarafından sadece 99 şiir için yayın izni verilmiştir) *Na Sribnim Berezi* ‘Gümüş Kıyısında’ (1978). *Gubanı Teplımı i Okom Zolotum* ‘Ilık Dudaklarla, Altın Gözle, *Tsü Jinku Ya Lüblü* ‘Bu Kadını Seviyorum’. *U Glibını Doşçiv* ‘Yağmurların Derinliğinde’, *Lito na Desni* ‘Desna Nehri’ndeki Yaz’ hikâye kitapları ve *Severın Nalivayko* romanın yazarı. Yaşadığı döneminin birçok Ukrayna sanatçılarının aksine ne siyaset ile uğraştı ne üst düzey bir konumu arayan arasındaydı. Baykove Mezarlığında defnedilmiştir.

Severın Nalivayko

Vingranovskiy bu roman üzerinde 1986’dan 1992’ye kadar çalışıyordu. Nalivayko, Bogdan Hmelınskıy dönemi için uygun bir temeli hazırladı. Severın Nalivayko sıradışı bir insandı, yaşadığı çalkantılı çağının kahramanıydı. Romanın sayfalarında Nalivayko’nun bölüğü Jolkevskiy’nın Leh ve Kırım Hanı Gazi Giray Tatar ordularına karşı mücadele eder. Türk kızlar ağası, Nalivayko’yu bu şekilde tarif etti: “Hetmanızın yüzü Tanrı’dandır. Böyle yüzler var. Açıklayamıyorum. Tam ihtiyaç duyduğunuz gibi bir adamdır.” Romanın ilk bölümünde Nalivayko ile ordusunun Macaristan’dan Ukrayna’ya dönünce can düşmanları olan Jolkevskiy ve Gazi Giray orduların ortasına düştüğünü anlatılır. Aynı bölümde hetmanın geçmişi hakkında söz edilir. Nalivayko, knez Vasıl Ostrozkıy’nın yüzbaşıyken Kriştof Kosınskiy başında olduğu kozak isyanın bastırılmasına katılmalıydı. Bu emri yerine getirmek zorunda kalan Nalivayko hayat boyu yaptıkları için pişmanlık duyacak. Yıllar geçer, Severın, Zaporıjjá kozaklarına bin elli yüz at gönderir ve kiş atamanı Bogdan Mikoşınskiy önünde dizlerine çöker, ama boşuna çünkü hiçbir yerde hain affedilmez.

Romanda, özgürlük ve bağımsızlık yolunda sakatlanan, Lehlerle tartışmadan sonra dilsiz kalan kozakları ve tek kollu aşçıların tasvirleri verildi. Nalivayko’nun yiğitliğini düşmanların sözleriyle kanıtlanır, örneğin Jolkevskiy: “Özgürlüğe kavuşmak isteyen Nalivayko’nun öğrettiği ordusu küçük de olsa, cesur ve kanaatkârdır. Kendi Tanrıya inanan böyle bir ordu en tehlikelidir... Alsana Ostrozkıy’nın yüzbaşısı! Keşke bende de böyle adamlar olsaydı!” Yaralanan Nalivayko, Tatar Hanı Gazi Giray ellerine düştüğünde

han kellesini uçurmak ve onu İstanbul'daki sultana göndermek fırsatını kullanmaksızın hetmana bir atı bağışlar. Ayrılırken Gazi Giray ve Nalivayko kucaklayarak vedalaşırlar: “Tanrı Allah’la sarıldı! Bir gök başka bir göğe kapandı.” On dokuz sene sonra Zaporijja ordusunun hetmanı olan Petro Konaşeviç’in o an “Nalivayko’nun özgürlük uğruna savaştığı için Han onu bıraktı” diye aklında geçer. Yazar tarafından yaratılmış Nalivayko’nun tasviri efsane kahramanın özelliklerini taşır: çok güçlü, cesur, yakışıklı ama bunda bir zerre yalan yoktur aslında, XVI. yüzyıl Leh yazarı ve tarihçisi Yoahım Belskiy ifadesine göre gözüpek ve hünerli Nalivayko’nun dış görünümü göz alıcıydı.

Nalivayko’nun vicdanlığını tespit eden sözleri: “Şunu biliyorum beyler: bir halkın başka halkının imha etmesi mutluluğu hiçbir şekilde sağlamaz. Sırf kan dökülmesine yol açar. Ya şimdi ya sonra. Dinler savaşınca galip yoktur. Kuvvetli ve daha az kuvvetli mağluplar vardır... Biz, inancımızı, dilimizi, milletimizi koruruz.”

Şeytana benzetilen yağız atı Nalivayko’nun sadık yardımcısıdır: “Kılıç muharebesinde Nalivayko ölümsüz gibi! Onun ve atının içinde birkaç yedek saklıdır!” Roman Varşova’daki idam hikâyesi anlatılmaksızın başgedikliler tarafından aldatılan Nalivayko’nun hapsedilme sahnesiyle bitmektedir.

ZAGREBELNIY Pavlo Arhipoviç (1924 – 2009)

ZAGREBELNIY Pavlo Arhipoviç, on yaşını doldurmadan gönüllü olarak savaşa gitmiştir. Kiyiv Savunmasına katılmış, 1941 yılında yaralanmıştır. Hastane ve askerî hazırlıktan sonra yine cepheye gönderilir, 1942 yılında ağır yaralandıktan sonra esir düşmüştür ve 1945’e kadar Nazi ölüm kamplarında bulunmuştur. 1946 yılında Dnipropetrovsk Üniversitesinin Filoloji Fakültesine girmiştir. Mezun olduktan sonra on beş sene boyunca gazetecilik yapıyordu. 1961 – 1963 yılları arasında Edebiyat Gazetesi (daha sonra Ukrayna Edebiyatı) ana redaktörlüğünü yapmıştır. Aynı zamanda ilk üç romanını yazmıştır. 60 – 70’li yılları arasında romanlarının çoğunu yazmıştır.

En meşhur romanları şunlardır: *Şepit* ‘Fısıltı’ (1966), *Dobryy Diyavol* ‘İyi İblis’ (1967), *Dıvo* ‘Mucize’ (1968), *Rozgin* (1980), *Levine Sertse* ‘Aslan Kalbi’ (1985), *Perehodimo do Lübovi* ‘Aşka Geçiyoruz’ (1971), *Yevpraksiya* (1975), *Pervomist* (1972), *Smert u Kiyevi* ‘Kiyiv’de Ölüm’ (1973), *Roksolana* (1980), *Ya Bogdan* (1983). O.P. Dovjenko Kiyiv Film Stüdyosunda senaryolarını uygulanarak *Raketü ne Povinni Zletiti*

'Füzeler Uçmamalı' (1965), Perevireno Min Nemaye 'Kontrol Edildi Mayın Yok' (1966), Lavrı 'Şöhret' (1974), Yaroslav Mudrıy (1982) filmleri çekilmiştir.

Yaklaşık elli sene Ukrayna düzyazı alanında çalışmış, bu süre içinde yirmi tane romanı yayımlamış, SSCB Devlet Ödülü, USCB T. G. Şevçenko Devlet Ödülünü almıştır. Eserleri eleştirmenler tarafından yüksek derecede değerlendirilmektedir. Geniş okuyucu kitlesine sahiptir. Günümüzdeki en ünlü Ukraynalı yazarlar arasındadır. Yüksek satışlı kitapları sürekli başka dillere çevirilmektedir.

Roksolana

İlham kaynağı olarak Agatangel Krımskıy bilim adamının Türkiye Tarihi adlı çalışmasını belirtmiştir. Ayrıca yazar Roksolana'yla ilgili Türkiye'de ve Ukrayna'da olan yerleri bizzat ziyaret etmiştir. Roksolana, I. Süleyman'ın Ukrayna asıllı eşinin hayatını anlatan ve 1980 yılında yayımlanan Ukraynalı yazar Pavlo Zagrebelny'nın tarihî romanıdır. Gerçek adı Anastasiya Lisovska olan Hürrem Sultan şimdiki İvano-Frankivsk bölgesindeki Rogatın kentinde yaşayan papazın kızıydı. İlk defa Kırım'daki Kefe'de, ikinci defa İstanbul'da büyük esir pazarında satıldı. Güçlü iradesi, sıradışı aklı ve gençliği sayesinde Ukraynalı köle, haklardan yoksun cariyeden Kanuni Sultan Süleyman eşine kadar yükseldi. Gerçekten, dünyanın en inanılmaz olaylarından biri. Lisovska otuz seneden fazla Osmanlı İmparatorluğu'nun kültür ve siyasi hayatında önemli bir yere sahipti. O dönemin en aydın ve bilgili kimliğine sahip Hürrem yabancı elçilerini ağırlardı, krallarla, nüfuzlu soylularla ve sanatçılarla mektuplaşırdı. Ayrılık sırasında (I. Süleyman on üç tane askerî seferi gerçekleştirdi) sultan ve haseki birbirine Farsça ve Arapça zarif şiirleri yazarlardı. XVI. yüzyılda Floransalılar resim galerisinde Venedik ressamı tarafından çizilmiş portresini sergilediler. Sarıklı sakallı sultan tabloları arasında kadının tasviri olan tek resimdi. Hürrem sadece İstanbul'da değil Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarında da camileri, düşkünler evleri, hacı ve evsiz insanlar için yemekhaneleri inşaa ettirirdi. Onun adına bile vakıf kuruldu. Roksolana hakkında birçok kitap yazıldı ayrıca anısına tabloları ve müzik eserleri de adandı (Josep Haydn'ın 63 numaralı Roksolana adlı senfonisi).

4.2. ALINTI SÖZCÜKLERİN ETİMOLOJİSİ

Tablo 2. Unvan ve Meslek Adlarının Etimolojisi

№	Ukrayna Dilindeki Şekil	Anlam	Köken
1.	Аджем [adžem]	Yabancı.	TT. <i>acem</i> < Ar. [‘acam] عجم ‘İranlı, yabancı’ (Etimoloji Türkçe [ETMT])
2.	Акин [akin]	Şair, âşık, ozan.	Kaz. <i>акын</i> [aqın] (Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü [KTTTS])
3.	Аксақал [aksakal]	Köyün veya mahallenin ihtiyar heyetinde olan kimse.	TT. <i>aksakal</i> < ET. <i>aķ</i> + ET. <i>saķal</i> (Gülensoy, 2007) Kaz. <i>ақсақал</i> [aqsaqal] (KTTTS)
4.	Анда [anda]	Kan kardeşi.	T. <i>anda</i> < TT. <i>ant</i> < ET. <i>and</i> (Gülensoy, 2007) + /+a/
5.	Атalık [atalık]	Kafkasya geleneklerine göre evlat bir süre boyunca başka bir ailede kalmalı. Bu ailedeki “yeni babası” için kullanılan hitaptır.	T. <i>atalık</i> < T. <i>ata</i> (muhtemelen çocuk dili kökenli bir sözcük olup, daha eski olan <i>kañ</i> sözünün yerini almıştır.) (Nişanyan Sözlük [NS]) + T. /+IIk/
6.	Ауля [aulya]	Evliya.	Kaz. <i>әулие</i> [ävliye] < Ar. <i>awliyā</i> ? [أولياء] (KTTTS)
7.	Ашиқ [aşıq]	Halk ozanı veya âşık.	TT. <i>aşıq</i> < Ar. [‘aşık] عاشق ‘aşka kapılmış olan’ (Online Nişanyan Sözlük [ONS])
8.	Бакси [baksı]	Kam, ozan, şaman.	Kaz. <i>бақсы</i> [baqsı] (KTTTS)
9.	Бай [bay]	Erkeklerin ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü.	TT. <i>bay</i> < ET. <i>bay</i> ‘zengin kimse’ (Tietze, 2002)
10.	Байбіше [baybişe]	Çok eşli erkeğin ilk hanımı.	Kaz. <i>бәйбіше</i> [bäybişe] < <i>bay</i> ‘eş’+ <i>bişe</i> ‘karı’ (KTTTS)

11.	Байгуш [bayguş]	Zavallı, biçare.	Kaz. <i>байғұс</i> [bayğus] (KTTTS)
12.	Баскак [baskak]	Fethedilen halklardan vergi toplayan Tatar yetkilisi.	TT. <i>baskak</i> ‘tahsildar’ < ÇT. <i>baskak</i> (Tietze, 2002)
13.	Бейефенди [beyefendi]	Saygı belirtmek için erkek adlarının sonuna getirilen veya bu adların yerine kullanılan san.	TT. <i>beyefendi</i> < T. <i>bey</i> (Sansk. bhāga ‘hükümdar, tanrı’ < HAvr. *bhag- ‘ihsan etmek’) (ETMT) + TT. <i>efendi</i> < Yun. avténtis (Tietze, 2002)
14.	Бекчи [bekçi]	Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse.	TT. <i>bekçi</i> < T. <i>bek</i> (< ET. berk ‘gözcü’) (Gülensoy, 2007) + /+ Çİ/
15.	Берендеі [Berendeyi] ‘Berendililer’	XI.-XIII. yüzyıllarda, Karadeniz’in kuzeyinde Kıyiv Knezliğinin güneyindeki bozkırlarda yaşamış olan Karakalpaklılar (Kara-kalpaklar Kazaklara yakın Özbekistan’daki Karakalpaklar değil) boy birliğinden yarı-göçebe bir Türk halkıdır. Oğuzlardan olduğu düşünülüyor.	Wilhelm Barthold’a göre Berendi adı Oğuzlardaki Bayındır boy adıyla aynıdır. Omelán Pritsak’a göre Berendi kelimesi Berenli ‘kartallı’ kelimesinden gelir ve köken olarak Kırgızca beren ‘altın kartalın en iyi türlerinden biri’ kelimesi ile -li ekine dayanır. Rasonyi, ismin <i>-be/den</i> ‘vermek’ <i>ber-in-di</i> ‘verilen’ hâline dönüşümü üzerinde durmuş. Kazak Türkçesinde de Beren kelimesi cesur, sağlam, hançer anlamını korumaktadır. (Üren, 2015)
16.	Бузувир [buzuvir]	Kötülük yapan.	TT. <i>muzavvir</i> < Ar. [muzawwir] مزور ‘tezvir eden, yalancı’ (ETMT) Tezvir ‘ara bozma ve özellikle kötülük amacıyla yapılan kovculuk.’

17.	Валиде [valide]	Sultanın annesi.	TT. <i>valide</i> < Ar. [wālida] والدة ‘doğuran kadın, anne’. (ETMT)
18.	Визир [vizır]	İslâm devletlerinde hükümdardan sonra gelen en yetkili yönetici.	TT. <i>vezir</i> < Ar. [wazır] وزير ‘hükümdarın yardımcısı, danışman’ (ONS)
19.	Дефтердар [defterdar]	Osmanlılarda maliye işlerinin en yüksek yetkilisi.	TT. <i>defterdar</i> < Ar. [daftar] دفتر ‘yazı tableti’ ~ EYun. diphthéra ‘1. tabaklanmış deri, 2. yazı tableti’ (ONS) + Far. /+dār/
20.	Дюменджи [dümendʒi]	Gemilerde dümeni kullanan kimse.	TT. <i>dümenci</i> < TT. <i>dümen</i> ‘gemiyi yöneltme cihaz’ < İt. (Venedik dial.) <i>timon</i> (Tietze, 2002) + T. /+CI/
21.	Emir [emir]	Araplarda ve daha başka Müslüman ülkelerde bir kavim veya ülkenin başı.	TT. <i>emir</i> < Ar. [‘ amīr] أمير ‘buyuran, bey, prens’. (ETMT)
22.	Жатак [jatak]	Hayvanı olmadığından yaylaya çıkamayan, kışlakta kalan fakir köylü.	Kaz. <i>жатак</i> [jataq] (KTTTS)
23.	Жуз [juz]	Cüz ayrıca ‘ordu’ ve ‘100’ anlamlarına da gelir. Üç ana Kazak topluluklarının, Kıpçak Obası’nda kontrol ettikleri alanlara denir.	Kaz. <i>жүз</i> [jüz] (KTTTS)
24.	Зиямет [ziyamet]	Bir zeameti elinde bulunduran kişi.	TT. <i>zeametli</i> < Ar. [za’āma] زعامة ‘öncülük etme, önderlik’ (ETMT) + /+li/

25.	Икбал [ikbal]	Odalık.	TT. <i>ikbal</i> < Ar. [ikbāl] إقبال ‘kabul görme’ (ONS)
26.	Каган [kagan]	Moğol ve Türk devletlerinde hükümdarlar tarafından kullanılan unvanlardan birisi.	TT. <i>kağan</i> < <i>hakan</i> sözünün eski biçimi (Gülensoy, 2007)
27.	Каді [kadi]	Osmanlılarda şeriat mahkemelerinin başında bulunan, aynı zamanda görev yeri ve çevresindeki düzenle ilgili yönetim ve denetim yetkileri bulunan yargıç.	TT. <i>kadı</i> < Ar. [kādī] قاضي ‘yargıç’ (ONS)
28.	Кадіаскер [kadiasker]	Osmanlı döneminde mahkemelerin en yetkilisi.	TT. <i>kazasker</i> < Ar. [kādī’l-’askar] قاض العسكر ‘ordu yargıç’ (ETMT)
29.	Казнадар [kaznadar]	Bir hazineyi bekleyen, yöneten kimse.	TT. <i>hazinedar</i> < Ar. [ḫazīna] خزينة ‘kıymetli eşya veya para konulan yer, saklama yeri’ < Ar. [ḫazna] خزنة ‘saklama’ (ONS) + Far. /+dār/
30.	Каймакам [kaymakam]	Bir ilçede devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi.	TT. <i>kaymakam</i> < Ar. [kā’im maḳam] قائم مقام ‘vekil’ (ETMT)
31.	Калга [kalga]	Eskiden Kırım Hanlığı’nın veliahtlerine verilen ünvan.	TT. <i>kalgay</i> < Kırım Tat. [qalğa] قالغا, Osm. T. [qalğay] قالغای (Kırım Tatarcası-Rusça-Ukraynaca Sözlük [KTRUS])
32.	Капиджі [kapidži]	Sadrazam kapısının iç düzenini sağlamakla yükümlü görevli.	TT. <i>kapıcı</i> < ET. <i>kapguçi</i> < ET. <i>kapuğ</i> (< kap-‘kapamak’ + T./-UG /) + T. /+uçi/ (Gülensoy, 2007)

33.	Капихалки [kapihalkı]	Sadrazam, vezir, beylerbeyleri gibi devlet büyükleri yanında hizmet gören kimselere verilen genel ad.	TT. <i>kapihalkı</i> < TT. <i>kapı</i> (< ET. kapuğ < kap-‘kapamak’ + T./-UG /) (Gülensoy, 2007) + TT. <i>halk</i> < Ar. halk (Tietze, 2009) + /+ı/
34.	Капу-ага [kapu-aga]	Av dışında padişahın yanında bulunan iç ağaların en büyüğü olan görevli.	TT. <i>kapı ağası</i> < TT. <i>kapı</i> (< ET. kapuğ < kap-‘kapamak’ + T./-UG /) (Gülensoy, 2007) + TT. <i>ağa</i> (< Moğ. aqa ‘ağabey’) (Tietze, 2002) + /+sı/
35.	Кара євли [Kara yevli]	Karaevli boyu Kaşgarlı Mahmud’a göre Divân-ı Lügati’t-Türk’deki yirmi iki Oğuz bölüğünden onikincisi <i>Karabölük</i> lerdir. <i>Karabölük</i> kelimesi kara çadırlı anlamında kullanılmıştır.	TT. <i>Karaevli</i> < ET. <i>kara</i> + < TT. <i>ev</i> (< ET. eb) (Gülensoy, 2007) + T. /+İ/.
36.	Кара-татари [Kara-tatarı] ‘Kara Tatarlar’	Altay dağları ve Karadeniz’in arasında yaşayan Tatar kökenli etnik bir grup.	TT. <i>Kara Tatar</i> < ET. <i>kara</i> (Gülensoy, 2007) + T. <i>tatar</i> < Çin. Ta-ta = Ta-t’an = T’an-t’an = T’an ‘ormancı’ (Yıldırım, 2012)
37.	Карлуки [Karlukı] ‘Karluklar’	766-1215 yılları arasında, Orta Asya’da varlığını sürdüren Türk boylarıdır.	TT. <i>Karluk</i> < TT. <i>kar</i> (< ka- +/-(r/)) (Eren, 1999) + T. /+IUK/ ‘kar yığıcı’
38.	Кет-худа [ket-huda]	Tatarlarda köy muhtarı.	TT. <i>kethüda</i> < Far. [kadyudā] كدخدا ‘1. evsahibi, 2. ev işlerini idare eden kişi,

			Sasani devletinde köy yöneticisi' < Far. [kad/kade] كاد/كاده 'ev' (ETMT)
39.	Кизилбаш [Kızılbaş]	Şii mezhebinin bir kolundan olan. Rafizilere verilen bir isim.	TT. <i>kızılbaş</i> < T. <i>kızıl</i> (< kızgıl < ET. kızığ < + T. /+ıl/ < kız- 'kırmızı olmak') (NS) + TT. <i>baş</i> (< ET. baş) (Tietze, 2002)
40.	Кизляр-ага [kızlár-ага]	Osmanlı sarayındaki haremağalarının başı ve en yüksek buyurucusu.	TT. <i>kızlar ağası</i> < TT. <i>kız</i> (< ET. kız) (Eren, 1999) + T. /+lAr/ + TT. <i>ağa</i> (< Moğ. aqa 'ağabey') (Tietze, 2002) + /+sı/
41.	Кипчак [Kırçak]	Eski Türk halklarından biridir.	ET. <i>Kırçak</i> 'ağaç kovuğu' (Türk Söylence Sözlüğü [TSS])
42.	Киргиз [Kırgız]	Kırgızlar veya Kırgız Türkleri, çoğunluğu Kırgızistan'da yaşayan Türk halkı.	TT. <i>Kırgız</i> < 1. kırk kız; 2. kırk yoz 'boy' (Diykanbayeva, 2010)
43.	Киларджи-баши [kilarǰı-başı]	İçoğlanlardan biri olup, kilercilerin başı ve padişah sofrasının düzenleyicisi olan kişi.	TT. <i>kilercibaşı</i> < TT. <i>kiler</i> < Lat. <i>cellarium</i> 'yiyecek konan yer' (Eyyuboğlu, 1991) + T. /+Cİ/ + TT. <i>baş</i> (< ET. baş) (Tietze, 2002) + /+ı/
44.	Кулугли [kulugli]	Arap kadınları ve Türk erkeklerinin çocuklarından oluşan toplum tabakası.	TT. <i>kul oğlu</i> < TT. <i>kul</i> (< ET. kul) (Gülensoy, 2007) 'köle' + TT. <i>oğul</i> (< ET. oğul) (Eren, 1999) + /+u/
45.	Лала [lala]	Padişahların vezirlerine seslenirken kullandıkları bir söz.	TT. <i>lala</i> < Far. [lālā] لالا 'çocuk bakıcısı, mürebbi'. (ETMT)
46.	Меддах [meddah]	Taklitler yaparak, hoş hikâye anlatarak halkı eğlendiren sanatçı.	TT. <i>meddah</i> < Ar. [maddāh] مداه 'medhedici' < Ar. [madh] مده 'övme' (ONS)

47.	Міхмандар [mihmandar]	Resmî konukları ağırlamak ve onlara kılavuzluk etmekle görevlendirilen kimse.	TT. <i>mihmandar</i> < Far. [mihmāndār] مهماندار ‘ev sahibi, konuk ağırlayan kimse’ < Far. [mihmān] مهمان ‘misafir’ + Far. /+dār/ (ONS)
48.	Мубашир [mubaşir]	Tanzimattan önce, devletçe gördürülmesi gereken bir iş için görevlendirilen memurun sanı.	TT. <i>mübaşir</i> < Ar. [mubāşir] مباشر ‘müjdeleyen’ < Ar. [buşrā] بشرى ‘müjde’ (ETMT)
49.	Мурза [murza]	Bazı Türk topluluklarında ve İran’da kullanılan bir soyluluk sanı.	TT. <i>mirza</i> < Far. <i>mīrzā</i> ‘bey, soylu kişi’ < Far. <i>mīrzād</i> ‘bey-oğlu, bey soyundan gelen’ (NS)
50.	Мюнеджім [münedžim]	Yıldızların durum ve hareketlerinden anlam çıkararak kimse, yıldız falcısı, astrolog.	TT. <i>müneccim</i> < Ar. [munaccim] منجم ‘yıldız ilmiyle uğraşan kişi’ < Ar. [tancim] تنجيم ‘yıldız ilmiyle uğraşma’ < Ar. [nucüm] نجوم [çoğ.] ‘yıldızlar, yıldız ilmi, < Ar. [nacm] نجم ‘yıldız’ (ETMT)
51.	Нене [nene]	Anne.	TT. <i>nene</i> < ne-ne ‘yansıma’ (Gülensoy, 2007)
52.	Нішанджі [nişandži]	Padişah divanı üyesi olan, antlaşma ve fermanların başına tuğra çeken görevli.	TT. <i>nişancı</i> < Far./OFar. <i>nişan</i> ‘nişan iz, işaret, alamet, simge’ (NS) + T. /+CI/ < Osm. T. نشانچی
53.	Нуреддин [nureddin]	Kırım Hanlığı’nda ikinci veliahta verilen unvan.	Kırım Tat. <i>nureddin</i> < Ar. الدين نور ‘dinin nuru, ışığı’.

54.	Огуз [Oguz]	Kaşgarlı Mahmud'un Dîvânü Lugati't-Türk adlı eserine göre 22 boydan oluşan Orta Asya kökenli en kalabalık Türk boyu.	<i>Oğuz</i> daha doğrusu <i>Oguz</i> . Etimoloji açıklamalarından birisi şu şekildedir: ok+u+z 'oklar; boylar' ¹²⁸
55.	Ода-баши [oda-başı]	Yeniçeri kuruluşunda görevi alaylarda selâm törenlerini düzenlemek ve yönetmek olan subay.	TT. <i>odabaşı</i> < T. <i>oda</i> (< ET. otağ 'çadır' < ota- 'ateş yakmak' + T. /-IG/ < ot 'ateş') (Türk, 2009) + TT. <i>baş</i> (< ET. baş) (Tietze, 2002) + /+1/
56.	Одалиска, одалика [odaliska, odalıka]	Padişah, şehzade ve paşaların saraya alınan karavaşlar arasından seçtikleri kadın, ikbal.	TT. <i>odalık</i> < T. <i>oda</i> (< ET. otağ 'çadır' < ota- 'ateş yakmak' < ot 'ateş' + T. /-IG/) (Türk, 2009) + T. /+IIK/
57.	Падішах [padişah]	Bazı İslam hükümdarları tarafından kullanılan ve yücelik belirten unvan.	TT. <i>padişah</i> < Far. [pādišāh] پادشاه 'hükümdar' < OFar. pātaṣšāh, 'Sasani hükümdarlarının sıfatı' < EFar. pāti 'bey, iktidar sahibi' (< HAvr. *poti- 'güçlü') + EFar. ṣšāyath 'kral' (ETMT)
58.	Пердедар [perdedar]	Perdeci, kapıcı, odacı.	TT. <i>perdedar</i> < Far. [parde] پرده 'her çeşit örtü' < OFar. pardak + Far. /+dār/ (ETMT)
59.	Райя [raya]	Tanzimat'tan önce Osmanlı İmparatorluğu'nun Müslüman olmayan uyrukları.	TT. <i>reaya</i> < Ar. [ra'ayā'] رعايا çoğ. 'davar, sürü'. (ONS)

¹²⁸ Bilge Ö., Nalbant, "Oğuz" Sözcüğünün Kökeni Üzerine Yeni Düşünceler", *Türkbilg*, (20), 2010, 47-59.

60.	Реіс-ефенді [reıys-efendi]	Reisülküttap. XVII. yüzyıla kadar Osmanlılarda padişah divanı kâtiplerinin başı, reis efendi.	TT. <i>reis efendi</i> < Ar. [ra'ıs] رئیس 'baş kişi, önder, yönetici' < Ar. [ra's] رأس 'baş' (ETMT) + TT. <i>efendi</i> < Yun. avténtis (Tietze, 2002)
61.	Сағдич [sagdıç]	Düğünde gelin veya güveyiye kılavuzluk eden kimse.	TT. <i>sağdıç</i> < T. sağ + /+dıç/ 'sağda eş' (Gülensoy, 2007)
62.	Садразам [sadrazam]	Osmanlı İmparatorluğu'nda başbakan, veziriazam.	TT. <i>sadrazam</i> < Ar. [şadr] صدر '1. göğüs; 2. kaynak, başlangıç, bir şeyin ön tarafı' + Ar. [a'zām] أعظم 'en büyük' (ONS)
63.	Санджак-бей [sandzak-bey]	Sancağın yönetiminden sorumlu olan görevli.	TT. <i>sancak beyi</i> < ET. <i>sanç-</i> 'saplamak, sivri bir şey sokmak' + T. /-gak/ (Gülensoy, 2007) + TT. <i>bey</i> (< ET. beğ) (Tietze, 2002) + /+i/
64.	Софта [softa]	Medrese öğrencisi.	TT. <i>softa</i> < Far. [sōḫte] سوخته '1. yanmış; 2. medrese öğrencisi' (ETMT)
65.	Султан [sultan]	Müslüman, özellikle Sünni hükümdarların kullandıkları unvan.	TT. <i>sultan</i> < Ar. [sulṭān] سلطان '1. iktidar, dünyevi kudret; 2. hükümdar' (ONS)
66.	Табиб [tabib]	Doktor, hekim.	TT. <i>tabip</i> < Ar. [ṭabīb] طبيب 'hekim' < Ar. [ṭibb] طب 'tıp' (ETMT)
67.	Тархан [tarhan]	Kıyiv Rus' döneminde vergi ödemeyen toprak sahibinin ve bu durumunu kanıtlayan belgenin adıdır.	TT. <i>tarkan</i> < Uyg. <i>tar</i> 'bir unvan' + TT. <i>han</i> (Gülensoy, 2007) (< Far. <i>han</i> 'hükümdar; bey' < ET. <i>hagan</i> 'en yüksek hükümdar unvanı'). Kelimenin kökeni münakaşa konusudur. (Tietze, 2009). Bu sözcük Hun dilinde aynı anlama gelen <i>tarқан</i> veya <i>tarхан</i> sözcüğünden alıntıdır.

68.	Тати [Татı] 'Tatlar'	Kırım Tatarlarının alt grubu.	TT. <i>Tat</i>
69.	Теллял [tellál]	Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse, çığırtkan.	TT. <i>tellal</i> < Ar. [dallāl] دلال < Ar. [dalāla] دلالة 'gösterme, işaret etme' (ETMT)
70.	Терджуман [terdžuman]	Çevirmen.	TT. <i>tercüman</i> < Ar. [tarcumān] ترجمان (ONS)
71.	Тімаріот [timariot]	Tımar ve zeamet sahipleri ile bunların savaş zamanında orduya katmak zorunda oldukları atlı askerlerden oluşan örgüt.	TT. <i>tımarlı sipahi</i> < Far./OFar. [tīmār] تیمار 'bakım, gözetim' (ETMT)
72.	Товмач [tovmaç]	Çevirmen.	TT. <i>dılmaç</i> < Kum. tölmaç (Tietze, 2002)
73.	Тоқал [tokal]	Bir kimsenin birinci hanımından sonra almış olduğu eş.	Kaz. <i>тоқал</i> [toqal] (KTTTS)
74.	Тюленгути [Tülenguti]	Türk dünyasının doğusunda bulunan kavimlerden biridir.	Kaz. <i>Төлеңгіттер</i> [Töleñgitter] 1. Төле- [töle-] 'ödemek', 2. Түйеле 'deve ile'. (KTTTS)
75.	Тюрбедар [türbedar]	Türbe muhafız ve hizmetkarı.	TT. <i>türbedar</i> < Ar. [turba] تربة 'toprak, kabir' (ONS) + Far. /+dār/
76.	Уста-баши [usta-başı]	Bir iş yerinde çalışan ustaların başı.	TT. <i>ustabaşı</i> < Far. [ustā] اوستا 'ustad' (ONS) + TT. <i>baş</i> (< ET. baş) (Tietze, 2002) + /+ı/

77.	Ушак [uʃak]	Erkek hizmetçi.	TT. <i>uʃak</i> < ET. <i>uʃak</i> (< uʃa- < uw-ʃa- ‘ufalamak’) +/-k/ (Gülensoy, 2007)
78.	Феллах [felah]	Mısır köylüsü.	TT. <i>fellah</i> < Ar. [fallāḥ] فلاح ‘çiftçi’ < Ar. [falḥ] فاح ‘yarma, toprağı sürme’ (ETMT)
79.	Хадім [hadim]	Kısırlaştırılmış, enenmiş erkek.	TT. <i>hadım</i> < Ar. [ḫādīm] خادم ‘hizmetçi’ (ONS)
80.	Хан [han]	Doğu ülkelerinde yerli beyler ve Kırım girayları için kullanılan unvan.	TT. <i>han</i> < kan < ka’an < kağan (Gülensoy, 2007)
81.	Харциз, харцизџа [hartsız, hartsızáka]	Eşkiya.	TT. <i>hırsız</i> < T. hayırsız (ETMT)
82.	Хасеки [haseki]	Osmanlı sarayında karavaşlar arasından seçilen padişah gözdesi.	TT. <i>haseki</i> < Far. [ḫāṣagī] خاصگی ‘seçilmiş olan, hükümdarın yakını’ (ETMT)
83.	Хатун [hatun]	Kadın, bayan.	TT. <i>hatun</i> < ET. <i>ḫatun/ḫatun</i> ‘kraliçe’; Saka <i>ḫattuna</i> ‘kraliçe’ (ETMT)
84.	Чабан [çaban]	Koyun, keçi, sığır, manda sürülerini otlatan kimse.	TT. <i>çoban</i> < Far. [çobān/şubān] چوبان/شبان ‘davar güden’ < OFar. şupān (ETMT)
85.	Чауш [cauʃ]	Osmanlı Devleti teşkilâtında çeşitli hizmetler yapan görevli.	TT. <i>çavuş</i> < ET. çabiş/çaviş < ET. *çav- ‘seslenmek, bağırmak’ + T. /+Iş/ (Gülensoy, 2007)
86.	Чугадар [çugadar]	Resmî dairelerde ayak hizmeti gören çuha giysili kimseler.	TT. <i>çuhadar</i> < Far. [çūḫe] چوخه ‘bir tür yünlü kumaş’. (ETMT) + Far. /+dār/

87.	Чумак [çumak]	XVI-XIX. yüzyıllarda Ukrayna topraklarındaki tuz satıcısının meslek adı.	T. <i>çumak</i> < <i>çomak</i> ‘dalğıç’ < <i>çom-</i> ‘dalmak’ + /-ak/ (Halımonenko, 2010). ET. <i>çommak</i> ‘çom diye suya girmek’.
88.	Шахзаде [şahzade]	Sultanoğlu.	TT. <i>şehzade</i> < Far. [şahzāde/şāhzāde] شاهزاده/شهزاده ‘prens’ (ONS)
89.	Юрюк [yürük]	Göçebe olan.	TT. <i>yörük</i> < ET. <i>yörüg</i> , <i>yüğrük</i> , <i>yügrük</i> ‘hızlı, koşucu’ < ET. <i>yügür-</i> ‘koşmak’ + /-ÜK/. (Gülensoy, 2007)

Tablo 3. Askerî Terimlerin Etimolojisi

90.	Аджем-оглани [adžem-oglanı]	Yeniçeri öğrencisi.	TT. <i>acem oğlanı</i> < Ar. <i>acem</i> [‘acam] ‘Arapça bilmeyen, barbar, yabancı, özellikle İranlı’ (ETMT) + TT. <i>oğlan</i> < ET., OT. <i>oğlan</i> < <i>oğul</i> + /+An/ (Gülensoy, 2007) + /+1/
91.	Акинджіі [akindžiıyı] ‘akıncılar’	Keşif, yağma ve tahrib kasdıyla ecnebi memleketlere akın yapan kişi.	TT. <i>akıncı</i> < TT. <i>akın</i> (< ET. ak- + T. /-In/) (Gülensoy, 2007) + T. /+CI/
92.	Асесбаши [asesbaşı]	Yeniçeri Ocağındaki askerî görevinin yanı sıra, başkent düzenini korumakla da yükümlü olan yirmi sekizinci ortanın çorbacıbaşısı.	TT. <i>asesbaşı</i> < Ar. [‘asas] عسس ‘gece bekçisi, devriye’ (ETMT) + TT. <i>baş</i> (< ET. baş) (Tietze, 2002) + /+1/
93.	Аскер [asker]	Erden generale kadar orduda görevli bulunan herkes.	TT. <i>asker</i> < Ar. [‘askar] عسكر ‘ordu’ (ONS)
94.	Байрактар [bayraktar]	Bayrağı taşımakla görevli kimse.	TT. <i>bayraktar</i> < ET. <i>batrak</i> (Tietze, 2002) + Far. /+dār/

95.	Батир [batır]	Kahraman, yiğit, cesur, bahadır.	TT. <i>batır/batur</i> < Moğ. <i>bağatur</i> (Tietze, 2002). Vurmak, yıkmak, devirmek gibi anlamları içeren Türkçe <i>bat-</i> kökünden türemiştir. Batur kelimesi Türkçeden Farsçaya geçmiş ve Bahadır biçimine dönüşmüştür. Daha sonra Türkçeye Bahadır şeklinde tekrar geçmiştir. ÇT. <i>batur</i> , Kaz., Tat., Özb. Батыр (Batır); Moğ. Baatar; Leh. Bohater; Far., Sans. Bahadur; Mac. Bátor; Ukr. Богатир (Bogatır).
96.	Башибузук [başıbuzuk]	Başıbozuklar, Osmanlı Devleti'nde savaş sırasında asıl orduya katılan gönüllü askerler için kullanılan bir tabir.	TT. <i>başıbozuk</i> < TT. <i>baş</i> (< ET. baş) (Tietze, 2002) + /+ı/ + TT. <i>bozuk</i> (< ET. bozuk 'harap, yıkık' < ET. boz- + T. /+Uk/) (Tietze, 2002)
97.	Баштарда [baştarda]	Çektiri tipinde kadirgaların büyüğü bir tür olan harp gemisine verilen addır.	TT. <i>baştarda</i> < İt. <i>bastarda</i> 'büyük kadirga' (Tietze, 2007)
98.	Бейлер-бей [beyler-bey]	Sancak beylerinin başı. Osmanlı İmparatorluğu döneminde eyaletlere atanan, askerî ve sivil yetkileri olan yüksek dereceli görevli.	TT. <i>beylerbeyi</i> < T. <i>bey</i> (< ET. beğ) + T. /+ler/ + T. <i>bey</i> + /+ı/ (Tietze, 2002)
99.	Бінбаша [binbaşa]	Orduda rütbesi yüzbaşı ile yarbay arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan subay.	TT. <i>binbaşı</i> < T. <i>bin</i> < ET. <i>biñ</i> + TT. <i>baş</i> (< ET. baş) (Tietze, 2002) + /+ı/

100.	Боздуган [bozdugan]	Yeniçeriler tarafından kullanılan ve atların eyerlerinde asılı duran altı toplu gürz.	TT. <i>bozdoğan</i> < ÇT. <i>buzdurgan</i> < ET. <i>buz-</i> ‘bozmak, imha etmek’ (Tietze, 2002)
101.	Бостанджі [bostandʒi]	Osmanlı tarihinde sarayın korunmasına ve şehrin güvenliğine bakmakla görevli olan erlerden her biri. Bostancı başı ise bostancı ocağının başıdır.	TT. <i>bostancı başı</i> < Far. [būstān/būyistān] بوستان/بوستان ‘bahçe’ < OFar. <i>bōdestān/bōyestān</i> < OFar. <i>bōy</i> ‘güzel koku’ (ONS) + /+CI/ + TT. <i>baş</i> (< ET. <i>baş</i>) (Tietze, 2002) + /+ı/
102.	Бюлюк [bülük]	Takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve öbür birliklerin temeli sayılan birlik.	TT. <i>bölük</i> < ET. <i>böl-</i> + T. /-Ük/ (Tietze, 2002)
103.	Ганджар [gandʒar]	Ucu eğri ve sivri, kamaya benzer, silâh olarak kullanılan bir tür bıçak.	TT. <i>hançer</i> < Ar. [hancar] حنجر ‘kısa savunma bıçağı’ (ETMT)
104.	Гулам [gulam]	Gulam, İslam devletlerinde kölelerden oluşan, hükümdarı korumakla görevli olan askerî birliklerdir.	TT. <i>gulam</i> < Ar. [gūlām] غلام ‘erkek çocuk, oğlan, uşak, hizmetkâr’ (ONS)
105.	Девширме [devşirme]	Asker yetiştirilmek üzere Yeniçeri Ocağı’na alınacak çocukları seçip toplama işi.	TT. <i>devşirme</i> < TT. <i>devşir-</i> < ET. <i>devşür-</i> < <i>değşür-</i> < <i>derşür-</i> ‘değiştirmek, tebdil etmek, mubadele etmek’ + /-mE/ (Tietze, 2002)

106.	Делибаш [delibaş]	Başıbozuk.	TT. <i>delibaş</i> < ET. <i>telve</i> (Tietze, 2002) + ET. <i>baş</i> (Tietze, 2002)
107.	Джебеджейт [dʒebedʒeyit]	Yeniçeri ordusunda silâh yapan, onaran ve bakımı ile görevli bulunan, savaşta ordunun cephanesini ulaştıran yaya kapıkulu ocaklarından bir sınıf asker.	TT. <i>cebeci</i> < Moğ. <i>cebe</i> ‘silâh, özellikle ok veya mızrak’ + T. /+ Cİ/ (Gülensoy, 2007)
108.	Джебеліх [dʒebelih]	Osmanlı İmparatorluğu döneminde, savaş sırasında tımar, zeamet sahiplerinin dirlikleri oranına göre yanlarında götürmekle yükümlü buldukları atlı asker.	TT. <i>cebeli</i> < Moğ. <i>cebe</i> ‘silâh, özellikle ok veya mızrak’ (Gülensoy, 2007) + /+lİ/
109.	Джура [dʒura]	XVI.-XVIII. yüzyıllarda Zaporijjá Ordusu’nda silahtar görevinde olan kimsedir.	Tat. <i>çura</i> ‘1. hanın askerî temsilcisi; 2. kul gibi sadık kimse (TTS)
110.	Зіндан [zindan]	Hapishane.	TT. <i>zindan</i> < Far. [zindān] زندان ‘hapishane’ (ONS)
111.	Кавас [kavas]	Oklu asker.	TT. <i>kavas</i> < Ar. [kawwās] قَوَّاس ‘1. yay çeken; 2. ok taşıyan muhafız’ (ETMT)
112.	Казан калдирмак [kazan kaldıрмак]	Yönetime karşı topluca karşı gelmek, baş kaldırmak.	TT. <i>kazan kaldırmak</i> < T. <i>kaz-</i> (< ET. *kar-) + T. /-gAn/ + ET. <i>kal(ğ)ır-</i> (< *kal(ğ)ı-) + /-mAk/ (Gülensoy, 2007)

113.	Камча [kamça]	Bir ucuna ip, deri vb. bağlı vurma aracı.	TT. <i>kamçı</i> < ET. <i>kamçı</i> < ET. kam- 'öldüresiye dövmek' (NS) + T. /-ÇI/
114.	Капи-кулу [kapı-kulu]	Osmanlı Devleti'nin sürekli ordusunu oluşturan ve doğrudan padişaha bağlı olan yaya ve atlı sınıftan asker ocaklarına verilen addır.	TT. <i>kapıkulu</i> < TT. <i>kapı</i> (< kap- 'kapamak' + /-UG/) (Gülensoy, 2007) + TT. <i>kul</i> (< ET. kul) (Gülensoy, 2007) + T. /+u/
115.	Капудан-паша [kapudan-paşa]	Osmanlı Devleti'nde deniz kuvvetlerinin en büyük askerî ve yönetsel buyurucusu.	Osm. T. [kaptan-ı derya] کاپیتان دریا. TT. <i>kaptan paşa</i> < T. <i>kaptan</i> (< İt. capitán 'kumandan, özellikle gemi kumandanı' < OLat. capitanus 'şef, önder' < Lat. caput, capit 'baş') + TT <i>paşa</i> < baş + ağa (Gülensoy, 2007). Sözcüğün ET. erkek evlat anlamına gelen <i>beşe</i> kelimesinden geldiği düşünülmektedir. Bunun yanında <i>baş</i> isim gövdesine /+A/ isimden isim yapan yapım eki getirilerek en üstte, başta olan anlamında türetilen bir kelime olduğu da düşünülebilir.
116.	Каракулучі [karakuluçi]	Yeniçeri Ocağı bölük ve ortalarında odaları ve odaya gelen konukların ayakkabılarını temizlemek, yemek kaplarını yıkamak ve benzeri işler görmekte yükümlü er.	1. TT. <i>kara kullukçu</i> < <i>kara</i> + <i>kul</i> + <i>luk</i> + /+ÇU/ (Gülensoy, 2007) 2. < TT. <i>kara</i> + <i>kolluk</i> 'devriye' + /+ÇI/ < <i>kolla-</i> 'kol dolaşmak, devriye gezmek' + /-UK/ (NS); 3. < TT. <i>karakol</i> < <i>karağul</i> < <i>kara-</i> 'bakmak' + /ğul/ (Gülensoy, 2007) + /IUK/ + /+ÇU/.

117.	Караул [karaul]	Nöbetçi, dolaşıcı, bekçi, asker kolu.	TT. <i>karavul</i> < <i>karağul</i> (< kara- 'bakmak' + /ğul/) (Gülensoy, 2007) ÇT. <i>karaul</i>
118.	Карбач [karbaç]	Tek parça deri veya uzun esnek bir değneğin ucuna sıırım bağlanarak yapılmış vurma aracı.	1. TT. <i>kırbaç</i> < ET. kırp- 'makasla kesmek, dövmek' + /-Aç/ (ONS) 2. kur 'kemer, kuşak' + /+baç/ (Gülensoy, 2007) 3. kır- + /maç/ (Eren, 1999)
119.	Каторга [katorga]	Hem yelken hem kürekle yol alan, özellikle Akdeniz'de kullanılmış bir savaş gemisi.	TT. <i>kadırga</i> < OYun. <i>kátergon</i> 'Bizans donanmasında kullanılan kürekli gemi' (NS)
120.	Кишлак [kışlak]	Kışın orduların, göçebe oymakların hayvanlarıyla birlikte yayladan inip konakladıkları yer.	TT. <i>kışlak</i> < ET., OT. <i>kış</i> + /+IA/ + /-G/ (Gülensoy, 2007)
121.	Кіш [kiş]	Zaporijjá Ordusu başının bulunduğu Kozak askerî yerleşimi ve idari merkezi.	Kırım Tat. <i>qoş</i> 'koyun ağılı' (KTRUS)
122.	Козак [kozak]	XV. yüzyıl dolaylarında Don ve Dnipro nehirleri civarında ortaya çıkan özgür savaşçı topluluğudur.	Kum. <i>cosac</i> 'nöbetçi, bekçi'; ET. <i>kaz-</i> 'bellemek, kazanç gelir edinme'; ÇT. <i>kazakçı</i> 'hırsız, harami', <i>kazaklık</i> 'cenk, seferde asker ve leşker hâli' (Halimonenko, 1993).
123.	Курінь [kurin]	1. Kozakların yaşadığı evlerinin adı; 2. Kozak ordu yapısının birimi.	Tat. <i>kuren</i> 'ahır' (Tatarca Ağzları Büyük Sözlüğü [TABS])

124.	Курултай [kurultay]	Eski Türklerde devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı meclis.	TT. <i>kurultay</i> < ET. kur- + /-ul/ + Moğ. tay (Eyuboğlu, 1991)
125.	Нагай, нагайка [nagay, nagayka]	Kamçı. Alet ismi Nogaylar adından gelmektedir.	T. <i>Nogay</i> ‘Kırım ve Kavkasya’da yaşayan Türk kavimleri’(< Moğ. <i>nohay</i> ‘köpek’) + Ukr. /+ka/ ¹²⁹
126.	Оджак [odzak]	Yeniçeri kolordusu.	TT. <i>ocak</i> < ET. öt ‘ateş’ + /+CAK/ (Gülensoy, 2007)
127.	Онбаша [onbaşa]	On ere kumanda eden asker, erin üstündeki ilk rütbe.	TT. <i>onbaşı</i> < ET., Uyg. oon; OT. <i>on</i> (Gülensoy, 2007) + TT. <i>baş</i> (< ET. baş) (Tietze, 2002) + /+ı/
128.	Орда [orda]	Orda (Moğolca ve eski Türk dillerinde ordo) göçebe toplumlarda klan karşılığı kullanılan ve ordugâh ile de ilişkili bir terimdir.	TT. <i>ordu</i> < ET. <i>ordu</i> (Gülensoy, 2007)
129.	Осавул [osavul]	Zaporijjá Ordusu’nda kullanılan askerî unvan.	TT. <i>yasaul</i> ‘bekçi’ < Mog. casa-gul (Gülensoy, 2007) 1. Koruyucu, muhafız; 2. İlhanlılar devrinde ordu müfettişliği görevini yapan kimse.
130.	Отаман [otaman]	Zaporijjá Ordusu’nda seçimle belirlenen üst askerî komutanların resmî adıdır.	TT. <i>ataman</i> < <i>atlıların atası</i> ya da <i>ata ben</i> ifadelerinden geldiğini iddia edilmektedir.
131.	Паланка [palanka]	Kozak ordu yapısının birimi.	TT. <i>palanka</i> < İt. <i>palanca</i> ‘hisar’ < Lat. <i>phalanga</i> ‘’ < Yun. <i>phalang</i> ‘kütük’

¹²⁹ Dilek Ergönerç, Akbaba, “Nogay Adı ve Nogayların Kökeni Üzerine”, *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 2013, s. 238.

132.	Палаш [palaş]	Kavisli, kısa, uç bölümü geniş, kabzasına doğru daralan bir kılıç.	TT. <i>pala</i> < İt. <i>pala</i> ‘1. kürek, 2. kürek şeklinde enli kılıç’ < Lat. <i>pala</i> ‘bahçe veya kayık küreği’ (ETMT)
133.	Сагайдак [sagaydak]	Ok koymaya yarayan meşin torba.	TT. <i>sadak</i> < Moğ. <i>sagadag/saadag</i> (NS)
134.	Сандал [sandal]	Kürekle hareket ettirilen kısa boylu genişçe küçük tekne.	TT. <i>sandal</i> ‘İnsan taşıyacak biçimde yapılmış, kürekle yürütülen deniz teknesi’ < Rum. <i>sandal</i> (Güncel Türkçe Sözlük [GTS]). Kayık anlamları sadece Türkçede kaydedilmiştir. (NS)
135.	Санджак [sandzak]	Çoğunlukla askerî birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve gönderli bayrak.	TT. <i>sancak</i> < ET. <i>sañç-</i> ‘saplamak, sivri bir şey sokmak’ (NS) + T. <i>-gak/</i>
136.	Сардар [sardar]	Osmanlı İmparatorluğu’nda başkomutan.	TT. <i>serdar</i> < Far./OFar. [sardār] سردار ‘önder, başkomutan’ (ETMT)
137.	Сеймен [seymen]	Genellikle atlı olarak savaşa katılan yarı askerî güvenlik gücü.	TT. <i>seğmen</i> < Far. [sagbān] (Eren, 1999)
138.	Секбан [sekban]	Eyalet paşaları ve sancak beylerine bağlı olarak görev yapan bir asker sınıfı.	TT. <i>sekban</i> < Far. [sagbān] سگبان ‘köpek bakıcısı’ Far. [sag] سگ ‘köpek’ + Far. [bān] بان ‘bakan, güden’ (ONS)
139.	Сераскер [serasker]	Sadrızamlık göreviyle yükümlü olmayan ve Osmanlı ordusunun komutanlığını yapan vezirin unvanı.	TT. <i>serasker</i> < Far. [sar’askar] سرعسكر ‘baş komutan’ < Far. [sar] سر ‘baş’ + Ar. [‘askar] عسكر ‘ordu’ (ETMT)

140.	Сипахи [sɪpahi]	Osmanlılarda tımar sahibi bir sınıf atlı asker.	TT. <i>sipahi</i> < Far. [sipāhī] سپاهی ‘ordu mensubu’ < Far. [sipāh/sipah] سپاه/سپاه ‘ordu’ + /+i/ < OFar. spāh < EFar. spāda ‘atlı, süvari’ < EFar. aspa ‘at’ (ETMT)
141.	Сіляhtar [siláhtar]	Osmanlı döneminde görevi padişahı korumak, kılıcını taşımak olan kimse.	TT. <i>siláhtar</i> < Ar. [silāḥ] سلاح ‘silāh’ (ONS) + Far. /+dār/
142.	Сіпехсалар [sipehsalar]	Askerlerin en büyüğü. Serasker.	TT. <i>sipahsâlâr</i> < Far. سپهسالار [sipāh/sipah] سپاه/سپاه ‘ordu’ + Far. sâlâr ‘kumandan’ (ETMT)
143.	Соїл [soyil]	Topuz, çomak.	Kaz. сойыл [soyıl] (KTTTS)
144.	Туг [tug]	Türk ve Altay halklarının devlet geleneğinde hükümrânlık sembolüdür.	TT. <i>tuğ</i> < ET. tu-‘tikamak, kapamak’ + /-Ĝ/ (Gülensoy, 2007). Osm. T. طوغ [tuğ/tuk/doğ/dok]. <i>Toğ/Tok</i> , Eski Türkçede <i>tavuk</i> demektir ve kağanların direğin üzerine diktirdiği Altın Tavuk ile ilgili görünmektedir.
145.	Тюмен [tümen]	On bin erden oluşan asker kuvveti.	TT. <i>tümen</i> < tüm+e- ‘*toplamak’ + /-n/ (Gülensoy, 2007)
146.	Улус [ulus]	Askerî birlik.	TT. <i>ulus</i> < Moğ. <i>ulus</i> ‘kağan ailesinin her bir üyesine tahsis edilen ülke, devlet, pay’ = ET. <i>ülüş</i> < ET. *ülü- ‘pay etmek’ + /-ış/. Nihai kokeni Türkçe olmakla birlikte -s bicimi Moğolcadan alınmıştır (NS)
147.	Фетх-наме [feth-name]	Bir yerin alındığını müjdelemek için hükümdarların yabancı	TT. <i>fetihname</i> < Ar. [fath] فتح ‘1. açma; 2. bir ülkeyi İslam egemenliğine açma’ + Far. [nāme]

		devlet adamları, valiler vb.ne yazdıkları resmî mektup.	نامه ‘birine hitaben yazılan yazı, mektup’ (ETMT)
148.	Фреката [frekata]	Üç direkli ve yalnız yelkenle yol alan bir savaş gemisi.	TT. <i>firkatin/firkateyn</i> < İt. fregatone. İkinci varyant /eyn/ tesniye ekinin tesirini gösterir. (Tietze, 2009). Ar. fırka kelimesi parça, kısım, bölüm ve eyn eki ise çiftlik bildirir. Bu durumda ‘iki parçalı’ gibi bir anlama gelir. Aradaki "t" harfi kaynaştırma harfidir.
149.	Чамбул [çambul]	Akıncıların düşman topraklarına yaptıkları baskın.	TT. <i>çapul</i> < ET. <i>çap-</i> ‘koşmak, dörtmala gitmek, akın etmek, talan etmek’ + /+AğUl/. Çapawul ‘yağma, saldırı’. /-Ağul/-awul/ eki Çağatay Türkçesinde ve Moğolcada görülür. (NS)
150.	Чекан [çekan]	Teber, balta, ay balta.	ÇT. <i>çakan</i>
151.	Чорбаджи [çorbadži]	Yeniçerilerde bir birlik komutanı.	TT. <i>çorbacı</i> < Far. [şōrbā] شوربا (< Far. [şōr] شور ‘1. tuz, tuzlu, 2. bulanık, karışık’) + Far. [bā] با ‘yemek, aş anlamında bir ek’) (ETMT) +T. /+CI/
152.	Шакпар [şakpar]	Çomak, sopa, topuz.	Kaz. <i>шоқпар</i> [şoqpar] (KTTTS)
153.	Юзбаши [yüzbaşı]	Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay.	TT. <i>yüzbaşı</i> < ET. yüz (Gülensoy, 2007) + TT. baş (< ET. baş) (Tietze, 2002) + /+ı/
154.	Ямаки [Yamakı] ‘Yamaklar’	Yeniçeri Ocağında topçu ve humbaracı gibi askerî kuruluşlarda	TT. <i>yamak</i> < ÇT. <i>yamağ</i> < *ya-mag (Gülensoy, 2007).

		aday olarak bulunan kimse.	
155.	Яничари [yanıçarı] 'Yeniçeriler'	Orhan Gazi tarafından Yeniçeri Ocağı adıyla kurulan Osmanlı İmparatorluğu'nun piyade asker sınıfı (1362-1826 yy.).	1. TT. <i>yeniçeri</i> < TT. <i>yeni</i> < Uyg. <i>yañı</i> 'her ayın ilk on gününe verilen ad'. Yañı 'yeni olan her şey' (DLT) (ETMT) 2. TT. <i>yeni</i> < ET. <i>yangı</i> 'yeni, taze' < yang(/ŋ) + /+ı/ (Gülensoy, 2007) + T. <i>çeri</i> < ET. <i>çérig</i> 'ordu'. (Gülensoy, 2007)
156.	Яничарка [yanıçarka]	Ateşli silâhların eski türüdür.	< Ukr. <i>yanıçar</i> (< T. Yeniçeri) + Ukr. /+ka/.
157.	Ярлик [yarlık]	Ferman.	1. TT. <i>yarlık</i> < ET. <i>yar-</i> '1. kesmek, bölmek; 2. karar vermek' + T. /+IİK/ (ONS) 2. TT. <i>yarlık</i> < * <i>ya</i> 'yansımaya' + /r/ 'bağırma, duyurma, ilan etme' + /IİK/ (Gülensoy, 2007)
158.	Ясир [yasır]	Tutsak, köle.	TT. <i>esir</i> < Ar. ['asîr] أسير 'tutsak' (ONS)
159.	Ятаган [yatagan]	Yatağan, XVI. yüzyılda yaygınlaşan bir Türk kılıcı.	TT. <i>yatağan</i> < T. <i>yat-</i> + T. /+AğAn/ (Gülensoy, 2007).

Tablo 4. Dinî Terimlerin Etimolojisi

160.	Азан [azan]	Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı.	TT. <i>ezan</i> < Ar. ['adān] أذان 'ilan etme, duyuru, namaza çağrı' (ONS)
161.	Аллах екбер [Allah ekber]	Allah'ın her şeyden üstün, yüce ve ulu olduğunu ifade eder.	TT. <i>Allahu ekber</i> < Ar. [allāh] الله < Ar. [al-(i)lāh] الله 'tanrı' Ar. + [akbar] أكبر 'en büyük' (ETMT)

162.	Аман [aman]	Bir suçun başlanmasının istendiğini anlatan bir söz.	TT. <i>aman</i> - < Ar. [‘ amān] أمان ‘güvenlik, güvence’ (ONS)
163.	Ансар [ansar]	Yardımcılar, koruyucular. Hz. Muhammed’e hicret zamanında yardım eden Medineliler.	TT. <i>Ensar</i> < Ar. [anšār] أنصار ‘yardımcılar, izleyiciler’ < Ar. [nāšir] ناصر ‘yardımcı’ (ONS)
164.	Бесмеле [besmele]	Esirgeyen ve başlayan Allah’ın adıyla anlamına gelen “Bismillâhirrahmânirrahîm” âyetinin adıdır.	TT. <i>besmele</i> < Ar. <i>basmala</i> (Tietze, 2002) < [b-ismi-llâhi] بِسْمِ اللَّهِ ‘Allah’ın adıyla’ (ETMT).
165.	Бусурман [busurman]	Hristiyan olmayan kimse.	TT. <i>müslüman</i> < Far. [muslimān] مسلمان [çoğ.] < Ar. [muslim] مسلم
166.	Бүрәк [Bürak]	Hz. Muhammed’in Miraç Gecesi’nde üzerine bindiğine inanılan mitolojik hayvanın adı.	TT. <i>Burak</i> < Ar. [berk] براق ‘yıldırım, şimşek, parıldamak, ışıldamak’.
167.	Гүрия [guriya]	Türkçe terim olarak Huri cennette bulunan çok güzel kadın manasında kullanılsa da Kur’an’da ‘eşler’ olarak belirtilmiş ve cinsiyetten bahsedilmemiştir.	TT. <i>Huri</i> < Ar. حور (ETMT) Arapça kullanım şekliyle Hür.
168.	Гяур [gaur]	Müslüman olmayan kimse.	TT. <i>gâvur</i> < Far. [gabr] گبر ‘Zerdüştdinine mensup olan, ateşperest’ (ONS)

169.	Дервиш [derviş]	Bir tarikata ve şeyhe bağlı olan mürid, sûfiyâne bir hayat yaşayan kişi.	TT. <i>derviř</i> < Far. [darvīř/darvēř] درويش '1. yoksul; 2. tarikat uğruna dünya mülkünden vazgeçen kimse, zahit' < OFar. drigūř/dargūř 'fakir' (ETMT)
170.	Джамія [d̄žamiya]	Müslümanların namaz kılmak için toplandıkları yer.	TT. <i>cami</i> < Ar. [mascīdu'l- cāmi'] جامع ال مسجد 'cuma mescidi' < Ar. [cāmi'] جامع 'toplayan, bir araya getiren' (ETMT)
171.	Джаханнам [d̄žahannam]	Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekları yer, tamu.	TT. <i>cehennem</i> < Ar. [cahannam] جهنم ~ İbr. gē hinnōm 'Gözyaşı Vadisi' < İbr. hinnōm 'gözyaşı, ağıt' (ETMT)
172.	Джихад [d̄žihad]	Din uğruna yapılan savaş.	TT. <i>cihat</i> < Ar. [cihād] جهاد '1. çaba, gayret, mücadele, 2. din uğruna savaşma' (ONS)
173.	Друзи [Druzı]	Orta Doğu kaynaklı Sâbilik ve Ezidilik gibi dinlerin etkisiyle, XI. yüzyılda İslâmiyet'in Şîilik mezhebinin İsmâîliyye kolundan köken alarak ortaya çıkmış olan tektanrılı bir dinî inanç topluluğudur.	TT. <i>Dürziler</i> < Ar. درزي < Far. [darzı] درزی 'terzi' (ETMT)
174.	Зекят [zekát]	Müslümanlıkta sahip olunan mal ve paranın kırkta birinin, helal olmasını sağlamak için her yıl sadaka olarak dağıtılması.	TT. <i>zekât</i> < Ar. [zakā'] زكاة (ONS)

175.	Зям-зям [Zám-zám]	Mekke'de Harem-i Şerif'te bulunan kuyu ve bu kuyunun Hacer ve İsmail dolayısıyla Müslümanlarca kutsal sayılan suyu.	TT. <i>Dur Dur, Zemzem</i> < Ar. زمزم [zamzam] 'bol akan kaynak' < Ar. [zamzama] زمزم 'gürültüyle kaynadı' (ETMT)
176.	Ібіліс [iblis]	Şeytan.	TT. <i>İblis</i> < Ar. [iblis] إبليس 'şeytan' ~ EYun. diábolos 'iftiracı, şeytan' (ETMT)
177.	Імам [imam]	Cemaate namaz kıldırان kimse.	TT. <i>imam</i> < Ar. [imām] إمام 'namazda öncülük eden' (ONS)
178.	Кааба [Kaaba]	Mekke'de bulunan yaklaşık olarak küp şeklinde bir ibadethanedir.	TT. Kâbe-i Şerif, Kâbe-i Muazzama veya Beyt-i Atik. <i>Kâbe</i> < Ar. الكعبة المشرفة
179.	Календер [kalender]	Dünyayı terkederek elini çekip Allah yolunda giden kimse.	TT. <i>kalender</i> < Kalenderîye XI. yüzyılda Doğu İnan'da ortaya çıkan tarikat.
180.	Кибла [Kıbla]	Namazda yönelinen yön.	TT. <i>kible</i> < Ar. [kibla] قبلة < Ar. [kabila] قبل 'kabul etti, boyun eğdi' (ONS)
181.	Коран [Koran]	İslam dininin ana kitabıdır. Kur'an-ı Kerim.	TT. <i>Kur'an</i> < Ar. القرآن [el-Kur'an] Kur'ân sözcüğü Arapça okudu anlamındaki [qarâ'â] قرأ sözcüğünün üç harfli mastarıdır, 'okunan şey' veya 'okumak'
182.	Ла хавла [La havla]	Bir bela ve tehlike esnasında veya sabrın tükendiğini açıklamak için söylenir.	TT. <i>Lâhavle</i> < Ar. [lā ḥawla wa lā kuwwata illā-llāhi] لا حول ولا قوة إلا بالله 'Allah'tan başka güç ve kuvvet yoktur' < Ar. [lā] لا 'değil, yok' + Ar. [ḥawl] حول 'güç' (ETMT)

183.	Лла илла иль Аллах, Мохаммед регуль Аллах [Lla illa il Allah, Mohammed regul Allah]	Kelime-i şehâdet (Ar. شهادتان, TT. Tanıklık sözü) İslam inancında Allah'tan başka ilah olmadığı, Muhammed'in de onun kulu ve peygamberi esasının beyanı olan ibaredir.	Ar. لا إله إلا الله محمد رسول الله [lā 'ilāha 'illā-llāh, muḥammadur-rasūlu-llāh]
184.	Маши Аллах! [Maş Allah]	Umulmadık durumlar karşısında şaşkınlık ve sitem belirtmek için söylenen bir söz.	TT. <i>Maşallah</i> < Ar. [mā şā' allah] ما شاء الله 'Allah ne isterse' Ar. [mā] ما 'ne' + Ar. [şā'] شاء 'ister, istedi' + Ar. [Allāh] الله (ETMT)
185.	Медреце [medrese]	İslam dinî kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer.	TT. <i>medrese</i> < Ar. [madrasa] مدرسة 'ders yeri, okul' < Ar. [dars] درس 'bir metni cümle cümle yorumlayarak öğretme' (ONS)
186.	Мечеть [meçet]	Cami.	TT. <i>mescit</i> < Ar. [mascid] مسجد 'secde yeri, cami' (ONS)
187.	Минарет [minaret]	Camilerde ezan okunan, yüksek, ince yapılı kule.	TT. <i>minare</i> < Ar. [manāra] منارة 'ezan kulesi' (ONS)
188.	Михраб [mihrab]	Camide, Kâbe yönünü gösteren, duvarda bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk.	TT. <i>mihrap</i> < Ar. [mihrāb] محراب (ONS)
189.	Муедзин [muedzin]	Namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan din görevlisi.	TT. <i>müezzin</i> < Ar. [mu' addin] مؤذن 'ezan okuyan' (ETMT)
190.	Мулла [mulla]	İslamî ilâhiyat ve dinî yasa üzerine eğitim almış din bilginidir.	TT. <i>molla</i> < Ar. [mawlā] مولا 'mevla, veli, hoca' (ONS)

191.	Мункар i Некiр [Munkar i Nekir]	İslam'da kabirde insanı ilk sorguya çekecek olan meleklere verilen isim.	TT. <i>Münker ve Nekir</i> < Ar. منكر ونكي
192.	Муфти [mufti]	İl ve ilçelerde Müslümanların din işlerine bakan görevli.	TT. <i>müftü</i> < Ar. [muftī] مفتي 'fetva veren' (ONS)
193.	Мюрид [mürıd]	Bir tarikat şeyhine bağlanarak ondan tasavvufun yollarını öğrenen kimse.	TT. <i>mürıt</i> < Ar. [murīd] مرید 'murat eden' < Ar. [irāda] إرادة 'dileme, isteme' (ONS)
194.	Намаз [namaz]	İslam'da ibadet.	TT. <i>namaz</i> < Far. [namāz] نماز 'temenna, namaz' (ETMT)
195.	Намазлик [namazlık]	Seccade.	TT. <i>namazlık</i> < Far. <i>namaz</i> (ETMT) + T. /+IIK/
196.	Нух [Nuh]	Âdem, Şit ve İdris'ten sonra gelen dördüncü peygamber.	TT. <i>Nuh</i> < Ar. نوح , İbr. Noah
197.	Рамазан [Ramazan]	İslamiyetten önce Araplarda Temmuz/Ağustos aylarına tekabül eden ay. Ay takviminin dokuzuncu ayı, oruç tutulan ay.	TT. <i>Ramazan</i> < Ar. [ramaḏān] رمضان < Ar. [ramad] رمضان 'kuru sıcak' (ETMT)
198.	Сеїд [seyid]	İslam peygamberi Muhammed'in kızı Fatıma ve torunları Hasan, Hüseyin, Zeynep, Rukiyye ve Ümmü Gülsüm'ün soyundan olduğu	TT. <i>Seyyid</i> < Ar. سيد

		inanılanlar genel olarak bu adla anılır.	
199.	Сунна [Sunna]	Temelini Peygamber Hz. Muhammet'in sözleri ve davranışlarının oluşturduğu İslamî din kurallarının büyük kısmı.	TT. <i>Sünnet</i> < Ar. سنة 'tarz, yol'
200.	Сура [sura]	Kur'an'da ayetlerden meydana gelen 114 bölümden her biri.	TT. <i>sure</i> < Ar. سورة (ONS)
201.	Суфий [sufiy]	Mutasavvıf.	TT. <i>Sûfî</i> < Ar. صُوفِي < Ar. sūf 'yün'
202.	Сүннет [sünnet]	Erkek çocukta, erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi.	TT. <i>sünnet</i> < Ar. [sunna] سُنَّة 'gelenek, adet, özellikle Peygamberin gelenek ve deyişleri' < Ar. [sanna] سَنَّ 1. 'dişledi, bıçak biletti, 2. yasa veya kural koydu' = Ar. [sinn] سَنَّ 'diş' (ETMT)
203.	Такіе [takiye]	Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer.	TT. <i>tekke</i> < Ar. [takiyya] تَكِيَّة 'dayanma, sırtını minder veya iskemleye dayama' (ONS)
204.	Улем [ulem]	Sarıklı din bilginleri.	TT. <i>ulemâ</i> < Ar. [ulamâ] علماء 'bilginler' < Ar. [âlim] عالم (ONS)
205.	Фатиха [Fatıha]	Kur'an'ın ilk suresi.	TT. <i>Fatiha</i> < Ar. [fâtiḥa] فَاتِحَةٌ 'açan şey, başlangıç' (ONS)
206.	Фетва [fetva]	İslam hukuku ile ilgili bir sorunun dinî hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan belge.	TT. <i>fetva</i> < Ar. [fatwâ] فَتْوَاء 'hukuki görüş' (ONS)

207.	Хаджі [hacđzji]	Mekke'ye hacca giden Müslüman.	TT. <i>hacı</i> < Ar. ḥaccin (Tietze, 2009) < Ar. [ḥacc] حَجّ 'dinî amaçlı ziyaret (ONS)
208.	Хадіс [hadis]	Hiz. Muhammed'in söz ve davranışları.	TT. <i>hadis</i> < Ar. [ḥadīṣ] حديث 'vaka' (ONS)
209.	Хатиб [hatib]	Camide hutbe okuyan kimse.	TT. <i>hatip</i> < Ar. [ḫāṭib] خاطب 'hitap eden' (ONS)
210.	Хафиз [hafiz]	Kur'an'ı bütünüyle ezbere bilen kimse.	TT. <i>hafiz</i> < Ar. [ḥāfiẓ] حافظ < Ar. [ḥafaẓa] حفظ 'korudu, sakladı' (ONS)
211.	Хікмет [hikmet]	Bilgelik, felsefe.	TT. <i>hikmet</i> < Ar. [ḥikma] حكمة 'bilgi, bilgelik' (ONS)
212.	Шайтан [şaytan]	Hiz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kıskırtan, melek.	TT. <i>şeytan</i> < Ar. [şayṭān] شيطان ~ İbr. [şāṭān] שָׂטָן 'düşman, şeytan' (ETMT)
213.	Шариат [şariat]	Kur'an'daki ayetlere, Hiz. Muhammed'in sözlerine dayanan İslam kanunu.	TT. <i>şeriat</i> < Ar. [şarī'a] شريعة 'din, yasa, özellikle İslam hukuku' (ETMT)
214.	Шейх [şeyh]	Tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse, tarikat büyüğü.	TT. <i>şeyh</i> < Ar. [şayḫ] شيخ '1. yaşlı kişi 2. aşiret veya tarikat reisi' (ONS)
215.	Шейх-уль-İслам [şeyh-ul-İslam]	Osmanlı İmparatorluğu'nda, din işlerinden sorumlu olan üye.	TT. <i>Şeyhülislam</i> ya da Şeyh-ül İslam, Osm. شَيْخُ الْإِسْلَام < Ar. şeyh + Ar. islām إسلام '1. (özellikle Tanrıya) teslim olma, boyun eğme, 2. bir din' < Ar. aslama 'teslim oldu' (ETMT)

216.	Шиїт [Şiyit]	Şiilik mezhebinden olan kimse.	TT. <i>Şii</i> < Ar. الشيعة ‘takipçiler’ (ETMT)
------	-----------------	--------------------------------	---

Tablo 5. Yemek Adlarının Etimolojisi

217.	Айран [ayran]	Yoğurdun sulandırılıp çalkalanmasıyla yapılan içecek.	TT. <i>ayran</i> < ET. adır- ‘ayırmaq’ +/-An/ (Gülensoy, 2007)
218.	Арак [arak]	Pirinç ve şeker kamışından elde edilen bir tür rakı.	TT. <i>arak</i> < Ar. [‘arak] عرق ‘damıtılmış alkol’ (ETMT)
219.	Баклава [baklava]	Türk, Orta Doğu, Balkan ve Güney Asya’da önemli bir hamur tatlısıdır.	TT. <i>baklava</i> < ET. baklağı/baklağı (NS)
220.	Балик [balık]	Füme veya tuzlanmış balık sırt parçaları.	TT. <i>balık</i> < ET. <i>balık</i>
221.	Бастурма [basturma]	Çiğ etin çeşitli baharatlar ve tuzla kurutulması ile yapılan bir yiyecektir.	TT. <i>pasturma</i> < basturma < T. bas- +/-Tir/ +/-mA/ (Gülensoy, 2007)
222.	Баурсаки [baurşakı]	Pişi veya bavursak, mayalı hamurun kızgın yağda pişirilmesi ile yapılan yiyecek.	Kaz. <i>бауырсақ</i> [bavırsaқ] (KTTTS)
223.	Бишбармак [bişbarmak]	Beşbarmak, Orta Asya Türklerinin geleneksel yemeklerindendir.	Tat. <i>бишбармак</i> [bişbarmak] (Tatarca-Türkçe Sözlük [TTS])
224.	Кав’яр [kavyar]	Çoğunlukla mersin, alabalık, turna ve sazan balıklarının salamura edilmiş yumurtası.	TT. <i>havyar</i> < Far. <i>ḫāye-vār</i> ‘yumurtalı’ < OFar. <i>ḫāyek-bār</i> (ETMT)
225.	Кава [kava]	Ağacının ilk bulunduğu yer olan Habeşistan’ın Kaffa yöresinin Arapça karşılığı <i>qahwah</i> dır. Araplar bugün bilinen kahveyi henüz	TT. <i>kahve</i>

		tanımıyorken kelime keyif veren içki, şarap anlamında kullanılmaktaydı. Bugünkü anlamını XIV. yüzyılda kazanmaya başlamıştır. Bu Türkçede <i>kahveye</i> dönüşmüş, buradan da Avrupa’da <i>café</i> , <i>caffè</i> , <i>coffee</i> şekline gelmiştir.	
226.	Кавардак [kavardak]	Kuurdak Orta Asya’nın en yaygın et yemeklerinden biridir.	Kaz. <i>қуырдақ</i> [quvırdaq], Türkm. <i>gowurdak</i> .
227.	Кази [kazı]	Atın kaburga kısmı ve yağlı etinden yapılan sucuk.	Kaz. <i>қазы</i> [qazı], Özb. <i>qazi</i> .
228.	Каймак [kaymak]	Sütün veya yoğurdun yüzünde zar durumunda toplanan, açık sarı renkli, koyu yağlı katman.	TT. <i>kaymak</i> < ET. kañak/kayak ‘kaynayan sütün üstünde oluşan tabaka’ < ET. kaña- ‘kaynamak’ + /-Uk/ (ONS).
229.	Кебаб [kebab]	Mangalda meşe kömüründe veya odun fırınında pişirilerek yenen et yemeklerine verilen isimdir.	TT. <i>kebab</i> < Ar. <i>كباب</i> [kebab] ‘pişmiş, kızarmış’ (ONS)
230.	Ковбаса [kovbasa]	Sucuk.	Ukr. <i>kovbasa</i> < TT. <i>külbastı</i> (Fasmer, 1986)
231.	Кумис [kumıs]	Kısrak sütünün fermante edilmesiyle elde edilen geleneksel içecek.	TT. <i>kımız</i> < Aram. [çaməş] <i>ܟܡܝܫ</i> ‘ekşi, mayalanmış içki veya yiyecek’ (ETMT)
232.	МантИ [mantı]	Kıymanın, küçük hamur parçalarının içine konulması ve bu hamur parçalarının suda haşlanması ile yapılan yemek.	TT. <i>mantı</i> < Moğ. <i>mantu</i> ‘bohça biçiminde hamur parçalarıyla yapılan yemek’ (Eren, 1999)

233.	Плов [plov]	Pirinç, bulgur gibi taneli bitkilerin suda pişirilmesiyle yapılan bir yemektir.	TT. <i>pilav</i> < Far. [pilāw/pulāw] پلاو ‘pirinç yemeği’ (ETMT)
234.	Ракія [rakiya]	Damıtma yoluyla elde edilen ve genellikle anason tohumu ile aromalandırılan alkollü bir içkidir.	TT. <i>raki</i> < Ar. [‘arax] عرق ‘damıtılmış alkol’ (EMTM)
235.	Салеп [salep]	Orkide türlerine Anadolu’da verilen genel ad.	TT. <i>salep</i> < Ar. [xuṣyatu-s-ṣa’lab] خصية الثعلب ‘tilki taşağı, orkide’ < Ar. [ṣa’lab] ثعلب ‘tilki’ (ETMT)
236.	Танагъоз [tanagöz]	Üzüm çeşidi.	TT. <i>Danagözü</i> < TT. <i>dana</i> (< ET. tana) + TT. <i>göz</i> (< ET. köz < ET. kör-/*kōri- ‘görmek’ + T. /+Iz/) + /+ü/ (Gülensoy, 2007)
237.	Халва [halva]	Türkiye’de ve pek çok Orta Doğu ülkesinde yaygın bir tatlıdır.	TT. <i>helva</i> < Ar. [ḥalwā’] حلواء ‘tatlı yiyecek, şekerleme’ (ETMT)
238.	Харчи [harçi]	Yiyecek, azık, erzak, besin maddeleri.	TT. <i>harç</i> < Ar. [harc] خرج ‘masraf, malzeme’ (ETMT)
239.	Чебурек [çeburek]	Kıyma, soğan ve baharat karışımının açılmış yufkaya konulup yağda kızartılmasıyla yapılan geleneksel bir Kırım Tatar yemeğidir.	<i>Çiğbörek</i> , Kırım Tatarları arasında adı birleşik olarak: Şırbörek, Şuberek, Çiberek, Çuberek, Çiborek şeklinde adlandırılır.
240.	Чорба [çorba]	Sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek.	TT. <i>çorba</i> < Far. [šōrbā] شوربا < Far. [šōr] شور ‘1. tuz, tuzlu, 2. karışık’ + Far. [bā] با ‘yemek, aş anlamında bir ek’ (ETMT)

241.	Шербет [şerbet]	Meyve suyu ile şekerli su karıştırılarak yapılan içecek	TT. <i>şerbet</i> < Ar. [şarba] شربة '1. içim, 2. içecek şey, içki' (ONS)
------	--------------------	---	---

Tablo 6. Giysi Adlarının Etimolojisi

242.	Аба [aba]	Ekseriyetle yünden yapılmış, bol giyimli bir libas, elbise.	TT. <i>aba</i> < Ar. [abā' /kabā'] قباء/أباء 'yünden yapılmış üst giysi, cübbe' (ETMT)
243.	Байбарак, байберек [baybarak, bayberек]	Kalın ipek kumaştan yapılmış üst giysi.	T. <i>bay</i> (< ET. bay 'zengin kimse') (Tietze, 2002) + ÇT. <i>berek</i> 'tüylü, kıllı çuha, kebe'
244.	Беşмет [beşmet]	Kaliteli çuhadan yapılmış yazlık üst giyim.	Tat. <i>bişmet</i> [bişmet] (TTS)
245.	Джеббе [džebbe]	Uzun, yanları geniş, düğmesiz giysi.	TT. <i>cübbe</i> < Ar. [cubba] جبة 'külahlı entari' (ONS)
246.	Дувак [duvak]	Gelinlerin başlarını, bazen de yüzlerini kapayan tülден oluşан süslü örtü.	TT. <i>duvak</i> < ET. <i>tuğ</i> 'örtü, sancak, alem' + /+Ak/ (Gülensoy, 2007)
247.	İhram [ihram]	İhram, Hac ya da umre ziyaretini yapan Müslüman erkeklerin giymesi gereken ve iki parçадan oluşан, dikişsiz, beyaz örtü.	TT. <i>ihram</i> < Ar. [ihram] إحرام '1. hacca ilişkin yasaklara uyma, 2. hacda giyilen giysi' < Ar. [hirm/hirmān] حرم/حرمان 'dokunulmaz olma' (ETMT)
248.	Каптан [kaptan]	Kaftan.	TT. <i>kaftan</i> < kap + ton 'elbise', ÇT. kaptan (Gülensoy, 2007)
249.	Каптур [kaptur]	Başlık çeşidi.	ÇT. <i>kapturğay</i> 'çanta, büyük kese, dağarcık'

250.	Каракуль [karakul]	Astragan.	TT. <i>karagül</i> < Özb. Qorako‘l (Türkçe-Özbekçe, Özbekçe-Türkçe Sözlük [TÖÖTS])
251.	Каук [kauk]	Pamuktan yapılmış, üzerine sarık sarılan erkek başlığı.	TT. <i>kavuk</i> < AT. *kaβ- ‘şişmek’ +/-Uk/.
252.	Кушак [kuşak]	Bele sarılan uzun ve enli kumaş.	TT. <i>kuşak</i> < ET. <i>kurşak</i> < ET. kur ‘kuşak’ + şa- ‘kuşanmak’ + /-k/ (Gülensoy, 2007)
253.	Мейзар [meyzar]	Peştamal.	TT. <i>mezyer</i> (meyazir) < Ar. میزر
254.	Опанча [orança]	Keçeden yapılmış bir çeşit pelerin.	TT. <i>yapınca</i> < yap- +/-ın/ + /CA/
255.	Очкур [oçkur]	Şalvarı ya da iç donunu bele bağlamak için bunlara geçirilen bağ.	TT. <i>uçkur</i> < OT. içkur ‘iç kuşağı’ < iç + kur (Gülensoy, 2007)
256.	Папаха [papaha]	Papak, kuzu postundan yapılan uzun tüylü kalpak türüdür. Genellikle Kafkasya, Doğu Anadolu ve Orta Asya’da kullanılır. Karapapakların adlarında görülür.	TT. <i>papak</i> < ET. <i>kap</i> ‘kap, torba, paket’ +/pak/ (Gülensoy, 2007). Eski kaynaklarda geçmeyen Türkçe papak kelimesi Az. papaq, Türkm. papak biçimindedir. Kafkas Türk diyalektleri yoluyla Rusçaya папаха [papaha] olarak geçmiştir.
257.	Папучі [papuçi]	Ayakkabı.	TT. <i>pabuç</i> < Far. [pāpōş] پاپوش ‘ayakkabı’ Far. [pā] پا ‘ayak’ + Far. [pōş] پوش ‘örtü’ (ETMT)
258.	Пештимал [peştimal]	Hamamda belden aşağısını örtmek için kuşanılan veya çalışırken elbiselerin kirlenmemesi	TT. <i>peştamal</i> < Far. [puştāmāl] پشت مال ‘arka havlusu’ < Far. [puşt] پشت ‘arka’ + Far. [māl] مال ‘silen’ (ETMT)

		için sarılan dokuma bezdir.	
259.	Сап'ян [sapyan]	Maroken.	TT. <i>sahtıyan</i> < Far. [sāḫṭiyān] ساختیان 'özel bir yöntemle işlenmiş deri' (ETMT)
260.	Саукеле [saukele]	Değerli taşlarla süslenmiş gelin başlığı.	Kaz. <i>сәукеле</i> [sävkele] (KTTTS)
261.	Серпанок [serpanok]	İnce kumaş türü ve ondan yapılan kadın başlık çeşidi.	TT. <i>serpenek</i> < serp- + /-enek/ Türkm. <i>serpincek</i> 'örtü' (Türkmence-Türkçe Sözlük [TMTS])
262.	Тумак [tumak]	Tilki, kurt v.b. hayvanların derisinden yapılmış kışlık kalpak.	Kaz. <i>тұмақ</i> [tumaq] (KTTTS)
263.	Тюбетейка [tübeteyka]	Karakalpak, Özbek vb. halklarının geleneksel başlığı.	Tat. <i>түбәтәй</i> [tübetey] (TTS) Kaz. <i>топы</i> [topı], Uyg. <i>dopa</i> .
264.	Фередже [feredže]	Kadınların sokakta giydikleri, arkası bol, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi.	TT. <i>ferace</i> < Ar. [farūc/furūca(t)] فروج 'kaftan, cübbe' (ONS)
265.	Чадра [çadra]	Kadınlar tarafından giyilen bir çarşaftır.	Far. چادر [çador, çadar ya da çadur] (ONS)
266.	Чалма [çalma]	Başa sarılan sarık.	Tat. <i>чалма</i> [çalma] (TTS)
267.	Чапан [çapan]	Yırtmaçlı üst giysi.	TT. <i>çapan</i> < ET. cap- 'ikiye ayırtmak' + /-(a)n/. ÇT. <i>çapan</i> 'don, libas, cüppe, çekmen', OT. <i>çapan</i> 'üst giyeceği', Tat. <i>çapan</i> , Özb. <i>câpân</i> , Uyg. <i>çapan</i> 'cübbe, kaftan', Türk. <i>çapan</i> , Kırg. <i>çapan</i> , Kaz. <i>sapan</i> , KKlp. <i>sapan</i> .

268.	Чарухи [çaruhı] 'Çarıklar'	İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkabı.	TT. <i>çarık</i> < ET. çaruk (Tietze, 2002)
269.	Чарчаф [çarçaf]	Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, eteklikli sokak giysisi.	TT. <i>çarşaf</i> < Far. [çādarşab] چادرشب 'gece örtüsü' < Far. [çādar] چادر 'örtü' + Far. [şab] شب 'gece' (ETMT). CC. çarçav
270.	Чекмень [çekmen]	Türkiye Türkçesi çekmen, çepken, kolları yarık olup çoklukla sarkıtılan üzeri işlemeli bir çeşit kısa üstlük, yağmurluk, bol şalvar anlamlarına gelebilmektedir.	TT. <i>çekmen</i> < T. çek + /-men/ (Gülensoy, 2007). ÇT. çekmen 'üst giysi, basma', Uyg. çakman, Kırg. çekmen, çepken, KKİp. sekmen, sekpen, Az. çâpkân 'kadife ve diğer parlak kumaşlardan dikilmiş üst giysi', Krç-Blk. çepken 'çuha, pardösü'.
271.	Шаровари [şarovarı]	Pantolon.	TT. <i>şalvar</i> < Far. /OFar. [şalvār] شلوار 'pantolon, uzun don' < Far. /OFar. [şal] شل 'but, bacak' + OFar. var 'örtü, korunak' (ETMT)
272.	Яшмак [yaşmak]	Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü.	TT. <i>yaşmak</i> < ET. yaş- 'örtmek, gizlemek, saklamak' +/-mAk/ (Eren, 1999)

Tablo 7. Yer Adların Etimolojisi

273.	Alma [Alma]	Kırım'daki nehir.	TT. <i>elma</i> < OT. almıla (Eren, 1999)
274.	Акерман [Akerman]	Bilgorod-Dnistrovskiy kenti (Odessa)	TT. <i>Akkerman</i> < ET. <i>aķ</i> (Tietze, 2002) + TT. <i>kermen</i> (< Far. کرمان [kirman] 'hisar') (ONS)

275.	Ак-мечеть [Ak-meçet]	Günümüzde Simferopol şehri (Kırım).	ET. <i>ak</i> (Tietze, 2002) + TT. <i>mescit</i> < Ar. [mascid] مسجد 'secde yeri, cami' (ONS)
276.	Ак-Шейх [Ak-Şeyh]	Rozdolne kasabası (Kırım).	Kırım Tat. <i>Aqşeyh</i> < ET. <i>ak</i> (Tietze, 2002) + TT. <i>şeyh</i> < Ar. [şayḫ] شيخ '1. yaşlı kişi 2. aşiret veya tarikat reisi' (ONS)
277.	Алатау [Alatau]	Kazakistan'da,	Kaz. <i>Алатау</i> [Alatav] (KTTTS). 'Rengarenk Dağ'
278.	Алем-даг [Alem-dag]	İstanbul'un Anadolu yakasında, Çekmeköy sınırları içinde bulununan tepedir.	TT. <i>Alemdağı</i> < Ar. ['alam] علم 'simge, işaret, sancak, bayrak' (ETMT) + ET. <i>tağ</i> (Gülensoy, 2007) /+1/.
279.	Анадолу [Anadolu]	Türkiye'nin Asya kıtasında bulunan topraklarına verilen ad.	TT. <i>Anadolu</i> < OYun. <i>Anatolia</i> 'Doğu ülkesi, Ege'nin doğu kıyısı ile Fırat Nehri arasındaki ülke' < EYun. <i>anatolē</i> '1. kalkış, güneşin doğuşu, 2. doğu, 3. Ege'nin doğusu' < EYun. <i>anatellō</i> 'çıkarmak' < EYun. <i>ana+</i> <i>téllō</i> , <i>tol-</i> 'kaldırmak' (ETMT)
280.	Аральське море [Aralske more]	Kazakistan - Karakalpakistan (Özbekistan) sınırları içinde olan göldür.	TT. <i>Aral Gölü</i> , Kaz. Арал Теңізі [Aral Teñizi]; Özb. Orol Dengizi; ÇT. Aral dagizi. < ET. <i>aral</i> 'ada, birbirine yakın adalar topluluğu' (Gülensoy, 2007)
281.	Аюдаг [Ayudag]	Kırım'ın güney sahilinde bulunan dağın ismidir.	TT. <i>Ayı Dağı</i> , Kırım Tat. <i>Ayuv Dağ</i> < ET. <i>adığ</i> (Tietze, 2002), OT. <i>ayıg</i> + ET. <i>tağ</i> (Gülensoy, 2007)

282.	Бабуган [Babugan]	Kırım dağlarının en yüksek yaylası.	Kırım Tat. <i>Babuğan</i> < Kırım Tat. <i>бабуған</i> [babuğan] ‘güzelavrat otu’ (KTRUS)
283.	Базавлук [Bazavluk]	Dnipro Nehri’nin kolu.	< *boz- + /uk/ + /IİK/. < <i>buzavluk</i> < TT. buzağı + /+IİK/ (Gritsenko, 2014)
284.	Балаклава [Balaklava]	1957 yılına kadar şehir. Günümüzde Sevastopol şehrinin semti.	TT. <i>Balıklava</i> , Kırım Tat. <i>Balıqlava</i> < T. <i>balıklağa</i> ‘deniz, göl ve ırmaklarda deniz yatağı olan yer’ < balık kulağı (Eren, 1999)
285.	Бахчисарай [Bağçisaray]	Kırım Hanlığı’nın başşehri.	TT. <i>Bahçesaray</i> , Kırım Tat. Bağçasaray < Far. [bāğçe] باغچه < Far. [bāğ] باغ ‘her çeşit bahçe’ + Far. [sarāy] سراى ‘kapalı büyük mekân, konak, özellikle hükümdar konağı’ (ETMT)
286.	Бедестан [Bedestan]	Değerli kumaşlar, silâhlar ve mücevherler vs. alış-verişine mahsus üstü örtülü ve mahfuz çarşı.	TT. <i>bedesten</i> < Far. [bazistān/bazzāzistān] بزستان/بزازستان ‘her tür çarşı’ < Ar. [bazz] بَز ‘kumaş’ + Far. [istān] ستان ‘yer bildiren takı’ (ETMT)
287.	Буджак [Budžak]	Tuna, Dnipro nehirleri ve Karadeniz boğazlarının arasında bulunan Ukrayna tarihî bölgesi.	TT. <i>Bucak</i> < ET. bıç- ‘kesmek’ + /-gAk/ (Tietze, 2002).
288.	Булганак [Bulganak]	Kırım’daki nehir adı.	Kırım Tat. <i>Bulğanaq</i> < ET. bulgamak ‘bulandırmak, karıştırmak’
289.	Буюкдере [Büyükdere]	İstanbul’un Sarıyer ilçesine bağlı,	TT. <i>Büyükdere</i> < TT. <i>büyük</i> < OT. bedük < ET. bedü- + /-k/ (Tietze, 2002)

		Boğaziçi'nde bir semttir.	+ Far. [dare] دره 'vadi, iki dağ arasındaki geçit'
290.	Галата [Galata]	İstanbul'un Beyoğlu ilçesinin tarihi açıdan zengin bir semtidir.	TT. <i>Galata</i> < Yun. Galates 'sütçü' (Tietze, 2009)
291.	Геліболу [Gelibolu]	Çanakkale'nin ilçesidir.	Önceleri Critote olan kentin adı, Yunan koloni hareketi sırasında 'Güzelşehir' anlamındaki Kallipolis olarak değiştirilmiştir. Osmanlı döneminde de bu isim Türk diline uydurularak Gelibolu olarak değiştirilmiştir.
292.	Гъозлів [Gözliv]	Günümüzde Yevpatoriya şehri (Kırım).	Kırım Tat. <i>Kezlev</i> , Osm. T. Gözleve. VII. yüzyıldan X. yüzyıla kadar Hazar Kağanlığı'nın egemenliğinde kalan şehir, Güsliev 'Güzel ev' olarak anılmaktaydı. Krç-Blk. <i>közlev</i> 'su kaynağı'.
293.	Джанкой [Džankoy]	Azak Denizi'ne kıyısı olan bir şehir.	TT. <i>Canköy</i> < Far. [cān] جان 'yaşam' + Far. [kūy/kōy] كوی 'köy' < Erm. kiug/kég 'köy' (ETMT)
294.	Еклізі-бурун [Eklizi-burun]	Çatır Dağ'ın zirvesi (Kırım).	TT. <i>Eklizi Burun</i> < Yun. eklizi 'kilise' + TT. burun < OT. bur- 'kokmak'+ /-Un/ (Eren, 1999)
295.	Ермене-маале [Ermene- maale]	Bahçesaray'da bulunan Ermeni sokağı.	TT. <i>Ermeni mahalle</i> < Ermeni + Ar. [maḥalla] محلة 'konak, durak' (ONS)
296.	Ескі-Кірім [Eski-Kırım]	Kırım Hanlığı'nın ilk payitahtı.	TT. <i>Eski Kırım</i> < ET. <i>eski</i> (Tietze, 2002) + Kırım Tat. <i>Kırım</i> 'tepem' < qır 'tepe'+ /+ım/ (KTRUS)

297.	Єдикуле [Yedikule]	İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı mahallelerden biridir.	TT. <i>Yedikule</i> < TT. <i>yedi</i> (< ET., OT. yeti, yetti; Trkm. <i>yedi</i> , Az. <i>yeddi</i> ; Özb., Alt., Tel. <i>yetti</i>) (Eren, 1999) + TT. <i>kule</i> (< Ar. [kulla] قَلَّة 'zirve, doruk') (ONS)
298.	Єнікале [Yenikale]	Kerç Boğazı kıyılarında bulunan Osmanlı kalesi.	TT. <i>Yeni Kale</i> , Kırım Tat. <i>Yeñi Qale</i> < TT. <i>yeni</i> (< Uyg. <i>yañı</i> 'her ayın ilk on gününe verilen ad') + TT. <i>kale</i> < Ar. [kal'a] قلعة 'hisar, müstahkem yer' (ONS)
299.	Інгулець [İngulets]	Dnipro Nehri'nin sağ kolu.	1. engel 2. yañı göl 'yeni göl' 3. in 'mağara' + göl
300.	Іслам-Кермен [İslam-Kermen]	Günümüzde Kahovka kenti (Herson ili). Aslan-Gorod (Aslan şehri) olarak da anılmıştır.	كرمان اسلام [İslâm Kermen] Kırım Tat. كرمآن اسلام [İslâm Kirmân] Osm. T. < Ar. [islâm] إسلام '1. (özellikle Tanrıya) boyun eğme; 2. bir din' < Ar. <i>aslama</i> 'teslim oldu'. + TT. <i>kermen</i> (< Far. كرمآن [kirman] 'hisar') (ONS)
301.	Казанлик [Kazanlık]	Bulgaristan'daki şehrin adı, yüksek dağlarla çevrili ovanın Osmanlılar tarafından bir kazana benzetilmesinden kaynaklanmaktadır.	TT. <i>Kazanlık</i> < T. <i>kaz-</i> (< T. <i>kar-</i>) + /-gAn/ (Gülensoy, 2007) + /IİK/ (Vilâyet-i Akçakazanlık)
302.	Карадаг [Karadag]	Kırım dağlarında bulunan eski sönmüş yanardağ olan dağ kütlesi.	Kırım Tat. <i>Qaradağ</i> < ET. <i>kara</i> + ET. <i>tağ</i> (Tietze, 2002)
303.	Каракуми [Karakumı]	Karakum Çölü.	TT. <i>karakum</i> < ET. <i>kara</i> + ET. <i>kum</i> (Gülensoy, 2007)

304.	Карасубазар [Karasubazar]	Günümüzde Bilogirsk kenti (Kırım).	TT. <i>Karasubazar</i> < ET. <i>kara</i> + TT. <i>su</i> (< suğ < suv < suw < *suβ) (Gülensoy, 2007) + TT. <i>pazar</i> (< Far. [bāzār] بازار ‘çarşı’ < OFar. vāzār) (ETMT)
305.	Кизикермен [Kızıkermen]	Günümüzde Berıslav kenti (Herson ili).	Kırım Tat. [Ġazı Kermen] کرمان غازی, Osm. T. [Gazi Kirmân] کرمان غازی < Ar. [ġāzī] غازی ‘dinî veya dünyevi amaçla akın eden’ (ETMT) + TT. <i>kermen</i> (< Far. کرمان [kirman] ‘hisar’) (ONS)
306.	Кінбурн [Kinburn]	Karadeniz’in kuzeybatısında Dnipro Nehri’nin ağzının doğu kenarında kurulmuş bir Orta Çağ kalesiydi. Büyük ihtimalle adı benzetme yöntemiyle oluşturulmuştur: kıl kadar ince burun.	TT. <i>kılburun</i> < ET. <i>kıl</i> (Eren, 1999) ‘bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı’ + OT. bur-+ /-Un/ (Eren, 1999) ‘1. bazı şeylerin ön ve sivri bölümü, 2. karanın, özellikle yüksek ve dağlık kıyılarda, türlü biçimlerde denize uzanmış bölümü’.
307.	Куль-Оба [Kul-Oba]	XIX. yüzyıla kadar Kerç civarında bulunan Kırım Tatar köyü.	TT. <i>Kül Oba</i> < ET., OT. <i>kül</i> ‘ateş artığı’ + TT. <i>oba</i> < OT. <i>oba</i> ‘1. yüksek düzlük; 2. göçebelerin konak yeri’ (Gülensoy, 2007)
308.	Мекка [Mekka]	Mekke bugünkü Suudi Arabistan’nın tarihî Hicaz’ında Mekke Bölgesi’nin yönetim merkezi olan şehir.	TT. <i>Mekke</i> < Ar. مكة Mekke ve Bekke, Babil dilinde ‘ev’ anlamında olup, Amelikalıları tarafından bu yerin ismi olarak kullanılmıştır.

309.	Озю Кале [Özü Kale]	Günümüzde Oçakiv kenti (Mikolayiv ili).	TT. <i>Özi Kale</i> < Kırım. T. <i>Özü</i> ‘Dnipro Nehri’ + TT. <i>kale</i> < Ar. [qal‘a] قلعة ‘hisar, kale, müstahkem yer’ (ONS)
310.	Ор капу [Or kapu]	Ukrayna’yı ve Kırım yarımadasını bağlayan yer. 1920 yılına kadar şehir.	Kırım Tat. <i>Or Qapı</i> < T. <i>or</i> ‘hendek’ (Kırım Tatarcası- Rusça Sözlüğü [KTRS]) + TT. <i>kapı</i> (< kap-‘kapamak’ + /-UG/) (Gülensoy, 2007)
311.	Румелі [Rumeli]	Rumeli Osmanlı İmparatorluğu döneminde XV. yüzyıldan itibaren Balkanlar’ın güneyine verilen addır.	TT. <i>Rumeli</i> < Osm. T. <i>Rum</i> < Lat. Roma + ET. el ‘ülke’ (Tietze, 2002) + / + i/. Osm. T. الروم [Rumili/Rumeli]
312.	Саксагань [Saksagan]	İngulets Nehri’nin sol kolu.	ET. <i>sakızgan</i> < ET.* <i>sakız</i> ‘öten’ (< ET.* <i>sakı-</i> [onom.] ‘kuş sesi’ + /-ız/) + /+gAn/ (NS). Kum. <i>saxagan</i> ‘yılan’. Uyg. <i>sakızgan</i> ‘bir kuş türü’.
313.	Сиваш [Sıvaş]	Azak Denizi’nin batısında sığ koylar kompleksi.	TT. <i>Sıvaş</i> ya da Çürük Deniz < TT. <i>sıvış-</i> ‘bulaşmak, üstüne sürülmek’ < suwal ‘çamur’ < ET. <i>suw</i> ‘su’.
314.	Ташлик [Taşlık]	Ukrayna’daki birkaç nehir birleşik adlarında bulunan öge.	TT. <i>Taşlık</i> < ET. <i>taş</i> (Eren, 1999) + /+IIK/
315.	Текфурдаг [Tekfurdag]	Kenti ele geçiren Türkler, şehre önceleri Rodosçuk, XVIII. yüzyıldan itibaren de Tekfur Dağı demeye başlamışlardır.	TT. <i>Tekirdağ</i> < <i>Tekfur Dağı</i> < <i>Tekfur</i> Ermeniceden alıntı bir sözcük olup Osmanlı Türkçesinde Hristiyan hükümdarlara verilen bir sandır. Aslı <i>tagovar</i> , anlamı ise ‘taç taşıyan’dır.

		Cumhuriyetin ilanından sonra tekfur sözcüğü atılarak yerine sesçe benzeşen tekir getirilmiştir.	
316.	Томаківка [Tomakivka]	Dnipro Nehri'nin sağ kolu.	T. <i>tamak</i> (< ET. tamgak 'boğaz' < tam- 'damlamak, sızmak' + /-gak/) (Tietze, 2002) + Ukr. /+ivka/
317.	Турла [Turla]	Dnister Nehri.	TT. <i>Turla</i> < <i>turlu</i> 'otlak'
318.	Хаджибей [Hadžibey]	Günümüzde Odesa şehri.	TT. <i>Hacıbey</i> < TT. <i>hacı</i> < Ar. haccin (Tietze, 2009) + TT. <i>bey</i> (< ET. beğ) (Tietze, 2002)
319.	Хаджи-Дере [Hadžı-Dere]	Günümüzde Ovidiopol (Odesa ili).	TT. <i>Hacı Dere</i> < TT. <i>hacı</i> < Ar. haccin (Tietze, 2009) + < Far. [dare] دره 'iki dağ arasındaki geçit'
320.	Чабан-Таш [Çaban-Taş]	Kırım'da bulunan kayalar.	TT. <i>Çoban Taş</i> < Far. [çobān/şubān] چوبان/شبان 'davar güden' (ETMT) + ET. <i>taş</i> (Eren, 1999)
321.	Чатир-Дар [Çatır-Dag]	Kırım Yarımadası'nın en ünlü dağıdır. Adı <i>çadır dağ</i> anlamındadır.	Kırım Tat. <i>Çatır Dağ</i> < TT. <i>çadır</i> (< Far./OFar. [çādar/çādūr] چادر/چادر 'örtü, gölgelik' = Sans. çhattra 'şemsiye' < Sans. çhadati 'örtmek') (ETMT) + ET. <i>tağ</i> (Tietze, 2002)
322.	Чигирин [Çıgırın]	Bugünkü Çerkası ilinde bulunan bir kent.	1. Çağır/çığır 'dar yol, patika, karda yürüyerek açılan yol'; (mecaz) 'yeni bir yöntem veya yol' (DLT). 2. Özel isim + /+ın/ ilgi eki: Çıgır'ın 'Çıgır Batır'ın'.
323.	Чуфут-Кале [Çufut-Kale]	Kırım'da, Bahçesaray civarında VIII. ile	Kırım Tat. <i>Çufut Qale</i> . TT. Çufutkale, Çıfit Kale. < Far. [cuhūd/cihūd] جهود/جهود 'yahudi' (ONS)

		XIX. yüzyıllar arasında yerleşime açık kalmış Orta Çağ kalesi ve mağara kenti.	+ TT. kale < Ar. [kal'a] قلعة 'hisar, kale, müstahkem yer' (ONS)
--	--	--	--

Tablo 8. Diğer Egzotik Alıntı Sözcüklerin Etimolojisi

324.	Авариз [avarız]	Osmanlı Devleti zamanında olağanüstü hallerde halka yüklenen malî, aynî ve bedenî vergilerdi.	TT. <i>avâriz</i> < Ar. 'awâriḏ 'arızalar, sakatlıklar' (ONS)
325.	Аврет пазари [Avret pazarı]	Cariyelerin satıldığı pazar.	TT. <i>Avrat Pazarı</i> < Ar. ['awrāt] عورات çoğ. 'kadının edep yerleri, zaaf ve kusurlar'+ TT. pazar (< Far. [bāzār] بازار 'çarşı' < OFar. vāzār) + /+ı/ (ETMT)
326.	Агарлик [agarlık]	Çeyizini düzmek için güveyinin geline verdiği para, kalın.	TT. <i>ağırılık</i> < ET. ağır + /IIK/ (Gülensoy, 2007)
327.	Акче [akçe]	Küçük gümüş para.	TT. <i>akçe</i> < OT. <i>akça</i> 'gümüş, gümüş para' < ET. ak 'beyaz' + T. /+ÇA/ (Tietze, 2002)
328.	Аладжа [alad̡za]	Birkaç renkli iplikten yapılmış dokuma.	TT. <i>alaca</i> < ET. <i>ala</i> + /+CA/ (Tietze, 2002)
329.	Аменгерство [amengerstvo]	Dul kalan bir kadını ölen kocasının kardeşi veya yakınlarından birisi ile evlendirme geleneği .	Kaz. <i>әмеңгерлік</i> [ämeñgerlik] (KTTTS)
330.	Арик [arık]	Nehir.	TT. <i>arık</i> < ET. *ar-/yar- 'yarmak, kesmek' + /+Ik/ (NS).

331.	Аркан [arkan]	Yabani atları yakalamaya mahsus ucu ilmekli ip, kement.	TT. <i>arkan</i> ‘ip’ < ET. *arḳa (Tietze, 2002)
332.	Аруах [aruah]	Ruh, ervah.	Kaz. <i>аруақ</i> [aruvaq] < Ar. arwāḥ [أرواح] (KTTTS)
333.	Аршин [arşın]	Uzunluk ölçüsü.	TT. <i>arşın</i> < TT. <i>arış</i> kelimesinin genişletilmiş şekli’ < TT. <i>arış</i> ‘kolun dirsek ile bilek arasındaki kısmı’ < Far. <i>arāş</i> ‘kolun o kısmına dayanan uzunluk ölçüsü’.
334.	Ат-мейдан [at-meydan]	At veya at arabası koşularının yapıldığı yer.	TT. <i>at meydanı</i> < ET., OT. <i>at</i> (Tietze, 2002) + TT. <i>meydan</i> < Ar. [maydān] ميدان ‘geniş açık alan’ (ONS) + /+1/
335.	Аул [aul]	Köy.	Kaz. <i>ауыл</i> [avıl] (KTTTS)
336.	Баб-и-гамаюн [Bab-i-gamayun]	Saltanat Kapısı.	TT. <i>Bab-ı Hümayun</i> < Ar. <i>bâb</i> ‘kapı’ + Far. [humāyūn] همایون ‘kutsal, padişaha ait’ < Far. /OFar. humāy همای ‘devlet kuşu’ (= Avs. humayā ‘kutlu Zerdüş mitolojisinde Viştasp’ın kızının adı’ < Avs. Hu ‘iyi, bahtlı’ (ETMT)
337.	Баб-ус-сааде [Bab-us-saade]	Saadet Kapısı, Topkapı Sarayı’nın bir kapısıdır.	TT. <i>Bâbüssaâde</i> Kapısı < Ar. <i>bâb</i> ‘kapı’ + Ar. [sa’āda] سعادة ‘uğur, mutluluk’ (ETMT)
338.	Байга [bayga]	At yarışı.	Kaz. <i>бәйге</i> [bäyge] (KTTTS)
339.	Барабан [baraban]	Davul.	Çuv. <i>parappan</i> (Çuvaş Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlük [ÇTTTS])
340.	Баримта [barımta]	Düşmanlık sebebiyle iki kabilenin	Kaz. <i>барымта</i> [barımta] (KTTTS)

		birbirinin malını alıkoymas1.	
341.	Башмаклик [başmaklık]	Padişahın anne, kız ve hasekilerine bağlanan ödenek, has, arpalık.	TT. <i>başmaklık</i> < T.*baş-(m)ak (Gülensoy, 2007) (< Kum., ET., ÇT. başmak ‘ayakkabı, çepek, keş, kösele’) + T. /+IK/
342.	Бейт [beyt]	Anlam bakımından birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş şiir parçası.	TT. <i>beyit</i> < Ar. [bayt] بیت ‘1. ev 2. şiirde kıta’ (ONS)
343.	Біюк-сарай [Biyük-saray]	Fatih yarımadasının güneydoğu ucunda kurulmuş, geniş Bizans İmparatorluğu’nun imparatorluk saray kompleksi.	TT. <i>Büyük Saray</i> < TT. <i>büyük</i> < OT. <i>bedük</i> < ET. bedü- + /-k/ (Tietze, 2002) + Far. [sarāy] سرای ‘kapalı büyük mekân, konak, özellikle hükümdar konağı’ (ONS)
344.	Бунчук [bunçuk]	Doğu Avrupa halklarında komutan iktidarı sembolü.	TT. <i>boncuk</i> < ET. <i>boyun</i> + /+çUk/ (Gülensoy, 2007)
345.	Вакуф [vakuf]	Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para.	TT. <i>vakıf</i> < Ar. [waqf] وقف ‘bir mülkü veya nesneyi tanrıya veya hayır işine adama’ (ETMT)
346.	Вілаєт [vilayet]	Birinci dereceden bir yönetim birimidir.	TT. <i>vilayet</i> < Ar. [wilāya] ولاية ‘hükümdarlık, yönetim’ (ONS)
347.	Газель [gazel]	Divan edebiyatının en yaygın nazım şeklidir.	TT. <i>gazel</i> < Ar. [ġazal] غزل ‘flört etme, aşk sözleri, aşk şiiri’ (ONS)

348.	Гараç [garaç]	Osmanlı Devleti'nde Müslüman olmayanların devlete ödemekle yükümlü oldukları vergi.	TT. <i>haraç</i> < Ar. [ḫarāc] خراج 'vergi, İslam hukukunda gayrimüslimlerin ödediği toprak vergisi' (ETMT)
349.	Гарбуз [garbuz]	Bal kabağı.	TT. <i>karpuz</i> , Tkm. garpız, KKlp. garbız, Kmk. xarbut < Far. <i>xarbut</i> , xarbuta (Eren, 1999)
350.	Гарем [garem]	Saraylarda hane kadınlarının yabancı erkeklerle karşılaşmadan günlük hayatlarını sürdürdükleri kısımdır.	TT. <i>harem</i> < Ar. [ḥaram] حرم '1. yasak, kutsal, dokunulmaz, 2. Mekke civarındaki kutsal alan' < Ar. [ḥirm/ḥirmān] حرم/حرمان 'yasaklama, dışlama, dokunulmaz kılma' (ETMT)
351.	Гйойбек-таш [gyoybek-taş]	Hamamlarda, terlemek için üzerine uzanılan ve alttan ısıtılan geniş mermer seki.	TT. <i>göbek</i> < ET. <i>köbek</i> (NS) + ET. <i>taş</i> (Eren, 1999)
352.	Гуляміе [gulamiye]	Cizye ve diğer vergileri tahsil edenlerin topladıkları paraların hazine veznesine teslim edilişi esnasında cizye veya vergi harç pusulalarının her biri için kendilerine verilen tahsil âdatı.	TT. <i>gulamiye</i>

353.	Дейнека [deyneka]	Kozak döneminde kötü bir şekilde (sadece değnek ile) silahlandırılmış piyade askeri.	Ukr. <i>deyneka</i> < ‘kozak ordusu tarafında savaşan sopalı köylü’ < TT. <i>değnek</i> < T. teg- + /-enek/ (Gülensoy, 2007)
354.	Дем демі - хайдер, сахібі - календер, мюккіре - некір [Dem demi hayder, sahibi kalender, mükkire nekir]	Nargileyi bekleyen bazı kalenderler de sabr u takatı kalmadığından intizarın şiddetli ateşi içinde feryad ederek okurlar.	<i>Dem dem-i Haydar, sahib-i kalender, münkîretir.</i> TT. <i>dem</i> ‘zaman, an, lahza; çağ, mevsim’ < Far. dam (Tietze, 2002). TT. <i>hayder</i> ‘arslan; hazret-i Ali’ <Ar. haydar (Tietze, 2009). TT. <i>sahip</i> < Ar. [şāhib] صاحب ‘1. arkadaşı, 2. hakim, vasi, malik’. TT. <i>münkir</i> < Ar. [münkir] منكر ‘inkâr eden, özellikle Allahı inkâr eden’ (ETMT).
355.	Джеломійка [d̄zelomiyka]	Seyyar ev.	Kaz. <i>жолым үй</i> [jolım üy] (KTTTS)
356.	Джемаат [d̄zemaat]	Bir dinden veya bir soydan olanların topluluğu.	TT. <i>cemaat</i> < Ar. [camā’a] جماعة ‘topluluk, toplantı’ (ONS)
357.	Джіз’є [d̄zizye]	İslam ülkelerinde Müslüman olmayanlardan alınan bir vergi türüdür.	TT. <i>cizye</i> < Ar. [cizya] جزية ‘haraç’ (ONS)
358.	Джумажиль- ахир [d̄zumajıl-ahır]	Arabi ayların altıncısıdır. Haziran.	Osm. T. جمادى آخره لا <i>Cemaziyel-ahir</i> (veya <i>Cumâdel-âhire</i>)
359.	Диван [dıvan]	1. Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis. 2. Edebiyatı	TT. <i>dıvan</i> < Ar./Far. [dīwān] ديوان (ONS)

		şairlerinin şiirlerini topladıkları eser.	
360.	Динар [dınar]	Yaklaşık olarak altın liranın dörtte biri değerinde olan eski bir para.	TT. <i>dinar</i> < Ar. [dīnār] دينار ‘altın para birimi’ ~ Lat. denarius ‘on as değerinde gümüş Roma parası’ < Lat. deni ‘onar, onlu’ (ETMT)
361.	Дірлік [dirlik]	Osmanlı İmparatorluğu’nda bir hizmete karşılık olmak üzere bir kimseye devletçe verilen aylık veya bir yere bağlı gelir.	TT. <i>dirlik</i> < TT. <i>diri</i> (< ET. *ti-r- ‘yaşamak’ + /-İĞ /+IİK/ (Gülensoy, 2007)
362.	Ескі-сарай [Eski-saray]	İstanbul’un Fatih ilçesine bağlı Beyazıt mahallesinde Süleymaniye Camii ile Bayezid Camii arasında bulunan 1458 yılında tamamlanan saray.	TT. <i>Eski Saray</i> < ET. <i>eski</i> (Tietze, 2002) + Far. [sarāy] سرای ‘kapalı büyük mekân, konak, özellikle hükümdar konağı’ (ONS)
363.	Жайляу [jajláu]	Yaylak, otlak.	Kaz. <i>жайлау</i> [jajlav] (KTTTS)
364.	Жамба [jamba]	Gümüş külçe.	Kaz. <i>жамбы</i> [jambı] (KTTTS)
365.	Жар-жар [jar-jar]	Düğün törenlerinde söylenen şiir.	Kaz. <i>жар-жар</i> [jar-jar] (KTTTS)
366.	Жоктау [joktau]	Ağıt.	Kaz. <i>жоқтау</i> [joqtav] (KTTTS)
367.	Кавал [kaval]	Genellikle kamıştan yapılan, daha çok çobanların çaldığı, üflemeli bir çalgı.	TT. <i>kaval</i> < Ar. [kawwāl] قوال ‘1. çok konuşan, geveze, 2. gezgin şarkıcı’ (ETMT)
368.	Каде [kade]	Gelenek, görenek.	Kaz. <i>кәде</i> [kæde] (KTTTS)

369.	Казан [kazan]	Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük kap.	TT. <i>kazan</i> < T. kaz- (< T. kar-) + T. /-gAn/ (Gülensoy, 2007).
370.	Кайк [kayık]	Kürek veya yelkenle yürütülen ufak tekne.	TT. <i>kayık</i> < ET. kay- + /-guk/ (Eren, 1999)
371.	Калим [kalım]	Elin olacak kıza erkek tarafından verilen para veya armağan, ağırlık.	Tat. <i>qalım</i> (TTS). Sondaki -ı sesinin diyalektlerde -m'ye çevrilmesi doğaldır (Eren, 1999). Kalın kelimesi bütün Türk dillerinde ortak ve çok eski bir kelimedir.
372.	Калям [kalám]	Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç.	TT. <i>kalem</i> < Ar. [qalam] قلم 'kamyştan yapılmış yazı aracı' ~ EYun. kálamos 'kamış, kamış kalem' (ETMT)
373.	Капкан [kapkan]	Bazı hayvanları yakalamak için kullanılan, hayvanın ayağının değmesiyle işleyen tuzak.	TT. <i>kapkan</i> < ET. kap- 'tutmak, yakalamak' + /-An/ (Gülensoy, 2007)
374.	Капшук [kapşuk]	Çuval.	ÇT. <i>kapşuk</i> (Fasmer, 1986)
375.	Караван-сарай [karavan-saray]	Ana yollarda kervanların konaklaması için yapılan büyük han.	TT. <i>kervansaray</i> < Far. [kārbān/kārvān] كاروان/كربان 'kafîle, katar' < OFar. kārvān. + Far. [sarāy] سرای 'kapalı büyük mekân, hükümdar konağı' (ONS)
376.	Кара-гъоз [Kara-göz]	Geleneksel gölge oyunu Karagöz ve Hacivat'ın baş karakterinin adı. Aynı	TT. <i>Karagöz</i> < ET. <i>kara</i> + ET. <i>köz</i> < ET. kör- 'görmek' + T. /+Iz/ (Gülensoy, 2007).

		zamanda bu gölge oyununun kısa adı.	
377.	Карий [kariy]	Kahverengi renginde olan.	Ukr. <i>kariy</i> < ET. <i>kara</i> (Gülensoy, 2007) + Ukr. /+iy/
378.	Кармак [karmak]	Nehir ağzlarına kurulan çok iğneli bir olta takımı.	ÇT. <i>karmuk</i> ‘balık iğnesi’. Kaz. қармақ [qarmaq] (KTTTS)
379.	Кереге [kerege]	Katlanıp açılabilir kafes şeklindeki destek otağ.	Kaz. <i>kerege</i> [kerege] (KTTTS)
380.	Кермек [kermek]	Acı bozkır bitkisi.	Kaz. <i>kermek</i> ‘ekşi, kekre’ (KTTTS)
381.	Кетмень [ketmen]	Kazma, çapa, bel.	Kaz. <i>кетпен</i> [ketpen] (KTTTS)
382.	Кибитка [kibitka]	Göçebe halklarında üstü örtülü at arabası.	TT. <i>kibet</i> ‘tahta kanepere’; Tat. <i>kibet</i> ‘dükkan’(TTS); Kıpç. <i>kebit</i> ‘dükkan, oda’ (KTS) + Ukr. /+ka/
383.	Кызак [kızak]	Kar veya buz üzerinde kayarak yol alan tekerleksiz taşıt.	TT. <i>kızak</i> < EK. <i>kızak</i> (Gülensoy, 2007)
384.	Кийт [kiyt]	Dünürlerin birbirine giyim kuşam türü verdikleri hediye.	Kaz. <i>kuim</i> (KTTTS) [kiit]
385.	Килим [kılım]	Genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya yün dokuma.	TT. <i>kilim</i> < Far. [gilim] گلیم ‘her çeşit yaygı, battaniye, yatak örtüsü’ ~ EYun. <i>kálymma</i> ‘örtü’ (ETMT)
386.	Кисмет [kismet]	Tanrı’nın her kişiye uygun gördüğü yaşama durumu.	TT. <i>kismet</i> < Ar. [kisma] قسمة ‘pay, bölüştürülen bir şeyden birinin payına düşen’ (ETMT)
387.	Кистау [kístau]	Kışlak.	Kaz. <i>қыстау</i> [qıstav] (KTTTS)
388.	Кишмиш [kişmiş]	Küçük taneli bir tür çekirdeksiz üzüm.	TT. <i>kişmiş</i> < Far. [kişmiş/kaşmaş] کشمش ‘kuş üzümü’ (ONS)

389.	Кобза [kobza]	Müzik aleti.	TT. <i>kopuz</i> < kop- ‘patlamak, yankı vermek’ +/-z/. ATü *kopur. OT. kubuz (Gülensoy, 2007)
390.	Комиш [komış]	Göl ya da nehir kenarında yetişen uzunca ve içi boş bitki türüdür.	TT. <i>kamış</i> < ET. <i>kamış</i> (Gülensoy, 2007)
391.	Конак [konak]	Büyük ve gösterişli ev.	TT. <i>konak</i> < ET. <i>gonağ</i> ‘1. konuk; 2. menzil’ < ET. *ko- + /-n/ ‘durmak, yolda geceleme’ + T. /-Ak/ (Gülensoy, 2007)
392.	Кочувати [koçuvatı]	Göç etmek.	TT. <i>göç</i> < ET. <i>köç</i> (Tietze, 2009)
393.	Кулаш [kulaş]	Kulaç.	Kaz. <i>құлаш</i> [qulaş] (KTTTS)
394.	Кумган, кунган, [kumgan, kungan]	Ibrik, kumkuma.	ÇT. <i>kumğan</i>
395.	Курган [kurgan]	Mezar höyüğü.	TT. <i>kurgan</i> < ET. korı- ‘korumak’ + /-gAn/ (Gülensoy, 2007)
396.	Куруш [kuruş]	Kuruş önceden guruş, birçok ülkede farklı zaman dilimlerinde kullanılmış para birimi.	TT. <i>kuruş</i> < ğuruş 120 akçelik gümüş sikke’ ~ Alm. grosch ‘bir altın solidus’a eşdeğer olan kalın gümüş sikke’ ~ OLat. denarius grossus ‘kalın denarius’ (ETMT)
397.	Кюй [küy]	Kazak Türklerinin halk ezgisi, name.	Kaz. <i>күй</i> [küy] (KTTTS)
398.	Кяфир [káfir]	Genellikle Müslüman olmayan kimse.	TT. <i>kâfir</i> < Ar. [kâfir] كافر ‘tanrı tanımayan’ (ONS)
399.	Кяшкуль [kaşkul]	Gezici bazı dervişlerin ve dilencilerin ellerinde tuttıkları, Hindistan	TT. <i>keşkül</i> < Far. [kaşkül] کَشْكُول ‘dilencilerin ve kalenderi dervişlerin taşıdığı kâse’ = Far.

		cevizi kabuğundan, metalden yapılmış dilenci çanağı.	[kaçkūl/kaşkūl] كشكول/كچكول 'dilenci' (ETMT)
400.	Лал [lal]	Yakut.	TT. <i>lal</i> < Ar. [la'l] لعل 'kırmızı renkli bir süs taşı, yakut' ~ Far. [lāl] لال 'kırmızı' (ONS)
401.	Люлька [lülka]	Tütün çubuğu, pipo.	TT. <i>lüle</i> < Far. [lūle] لوله 'burulmuş veya dürülmüş şey, saç burgusu, her türlü boru veya musluk ağzı'
402.	Майдан [maydan]	Bulunulan yer ve çevresi.	TT. <i>meydan</i> < Ar. [maydān] ميدان 'geniş açık alan' (ONS)
403.	Мангал [mangal]	Pişirmeye yarayan, sac, bakırdan, türlü biçimlerde üstü açık ayaklı ocak.	TT. <i>mangal</i> < Ar. [manḡal] منقل 'taşımaya, taşınır' (ONS)
404.	Миндер [minder]	İçi yumuşak bir malzeme ile doldurularak dikilen, oturmaya yarar şilte.	TT. <i>minder</i> < ET. min- 'binmek' + /-de/ + /-r/ (Gülensoy, 2007)
405.	Мобейн [mobeyn]	Mabeyin veya Mabeyn-i Hümayun-ı Cenab-ı Mülukane Osmanlı sarayında padişahın özel kalem müdürlüğü işlevini gören kurumdu.	TT. <i>mabeyn</i> < Ar. [mā bayn] ما بين '1. arada olan, ara, orta, 2. ara oda, vestibül' (ONS)
406.	Назіпе [nazire]	Bir şairin şiirine başka bir şair tarafından aynı şekil, vezin, kafiye ve redifle yazılan şiir.	TT. <i>nazire</i> < Ar. [nazīra] نظيرة '1. bir başkası yerine olan şey, bir başkasına bakarak yapılan şey, 2. bir başka şiire cevaben yazılan şiir' < Ar. [nazīr] نظير 'bakarak, görece, benzer' (ETMT)

407.	Наргіле [nargile]	Tömbeki denilen bir cins tütünün dumanının sudan geçirilerek içilmesini sağlayan araç.	TT. <i>nargile</i> < Far. [nārgīla/nārgīl] نارگیل/نارگیله '1. hindistan cevizi, 2. tütün içmekte kullanılan içi su dolu kap' (ETMT)
408.	Нафак [nafak]	Birinin geçindirmekle yükümlü bulunduğu kimselere, mahkeme kararıyla bağlanan aylık.	TT. <i>nafaka</i> < Ar. [nafaḳa] نفقة (ONS)
409.	Окка [okka]	1283 gr'lık veya 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü birimi, kıyye.	TT. <i>okka</i> < Ar. [uḳiyya(t)] اوقية 'Suriye bölgesine özgü bir tartı birimi, y. 320 gram'
410.	Отара [otara]	Sürü, davar.	Kaz. <i>otar</i> 'sürü' (KTTTS)
411.	Саба [saba]	Kıymız hazırlamak için kullanılan ve at derisinden yapılan kap.	Kaz. <i>caḅa</i> [saba] (KTTTS)
412.	Саған [sagan]	Derinliği az olan kap.	TT. <i>sahan</i> < Ar. [ṣaḥn] صحن 'düz ve geniş çanak' (ONS)
413.	Саз [saz]	Türk halk müziğinde kullanılan, gövdesi ağaçtan oyularak yapılmış, telli, uzun saplı çalgı.	TT. <i>saz</i> < Far. [sāz] ساز '1. düzenek; 2. çalgı < Far. sāḫtan, sāz-saxtan, saxtān, 'bir şeyi bir şeye uydurmak, imal etmek' < OFar. saxtan, saḫ- 'uydurmak' (ETMT)
414.	Седжіль [sedʒil']	Resmî belgelerin kaydedildiği kütük. Görevlilerin her türlü durumlarının işlendiği dosya.	TT. <i>sicil</i> < Ar. [sicill] سجل 'mahkeme kararlarının işlendiği defter' ~ Lat. sigillatum 'mühürlü' ~ Lat. sigilla 'küçük işaret, mühür' (ETMT)

415.	Селямлик [selámlik]	Saray, köşk veya konaklarda erkeklerin bulunduğu ve erkek konukların alındığı bölüm, harem karşıtı.	TT. <i>selamlık</i> < Ar. [salām] سلام ‘1. sağ ve sağlam olma, güvende olma, barışık olma’ (ETMT) + T. /+IIK/
416.	Сурма [surma]	Zurna.	TT. <i>zurna</i> < Far. [sūrnāy/surnā] سورنای/سرنا < Far. [sūr] سور ‘düğün’ + Far. [nāy] نای ‘boru’ (ETMT)
417.	Табут [tabut]	Ölünün içine konulduğu sandık biçiminde araç, sal.	TT. <i>tabut</i> < Ar. [tābūt] تابوت ‘sanduka, lahit’ (ONS)
418.	Таган [tagan]	Dayaklar ile yapılan sıpa.	Tat. <i>tagan</i> (TTS) < Yun. <i>tigani</i> < EYun. <i>tiganon</i> ‘tava’.
419.	Тамга [tamga]	Bir şeyin üzerine bir nişan, bir işaret basmaya yarayan araç. Bu araçla basılan nişan, işaret.	TT. <i>damga</i> < ET. <i>tamğa</i> ‘1. Çinlilere özgü baskı bloku, mühür; 2. kızgın demirle hayvana vurulan nişan’ (Tietze, 2007)
420.	Тафта [tafta]	Bir tür sert, ipekli kumaş.	TT. <i>tafta</i> < Far. [tāfte] تافته ‘1. bükülmüş, örgü, 2. bir tür ipekli kumaş’ (ETMT)
421.	Тахаллус [tahallus]	Şairin, aynı anda, mahlası hem isim mahiyetinde hem de anlamı için kullandığı duruma hüsn-i tahallûs denir.	Ar. حسن تخلص [hüsn-i tahallûs]
422.	Терези [terezi]	Terazi.	TT. <i>terazi</i> < Far. [tarāzū] ترازو ‘tartı cihazı’ (ETMT)
423.	Тімар-хане [timar-hane]	Akıl hastanesi.	TT. <i>timarhane</i> < TT. <i>timar</i> (< Far. [tīmār] تیمار ‘bakım, gözetim’ + Far. [xāne] خانه ‘ev, konak, yer’ (ETMT)

424.	Той [toy]	Şölen, ziyafet, düğün.	Kaz. <i>toy</i> [tou] (KTTTS)
425.	Томага [tomaga]	Kartalın gözlerini kapalı tutmak için başına geçirilen deri örtü.	Kaz. <i>томага</i> [tomağa] (KTTTS)
426.	Топ капи [Топ капи]	Osmanlı İmparatorluğu'nun 600 yıllık tarihinin 400 yılı boyunca, devletin idare merkezi olarak kullanılan saraydır.	TT. <i>Топкапи</i> < Osm. Т. سرایی طوقیو < TT. <i>top</i> (< ET. to- 'şişmek, kabarmak' + /-p/) + TT. <i>капи</i> (< kap- 'karamak' + /-UG/) (Gülensoy, 2007)
427.	Торба [torba]	Genellikle pamuk ve kıldan dokunmuş, türlü boy ve biçimde, ağzı büzülüp bağlanabilen araç.	TT. <i>torba</i> < Far. [töbre] توبره < OFar. <i>töbrak</i> (ETMT) < *tor 'ağ' + ba(ğ) 'bag, duğüm' (Gülensoy, 2007)
428.	Тугйр [tugyır]	Avcı kuşların konaklama yeri.	Kaz. <i>тұғыр</i> [tuğır] (KTTTS)
429.	Тугра [tugra]	Osmanlı padişahlarının imza yerine kullandıkları, özel bir biçimi olan sembolleşmiş işaret.	TT. <i>tuğra</i> < ET. tu- 'kapatmak' + /-ğ/ 'bayrak' + /ra(ğ)/ (Gülensoy, 2007). Tuğrağ (DLT) 'hükümdar mührü'.
430.	Тундук [tunduk]	Çadırın tepesini örten dört köşeli keçe.	Kaz. <i>түндік</i> [tündik] (KTTTS)
431.	Тютюн [tütün]	İçerisinde nikotin gibi alkaloitlerle birçok zehirli maddeyi bulunduran bitki türü.	TT. <i>tütün</i> < ET. *tü 'yansıma' + t- 'duman çıkarmak' + /-Ün/ (Gülensoy, 2007)
432.	Ушур [uşur]	Osmanlı döneminde köylülerden,	TT. <i>aşar, öşür</i> < Ar. [‘uşr] عشر (ONS)

		ürettikleri tarım ürünleri için %10 oranında alınan vergi.	
433.	Ферсах [fersah]	Eskiden kullanılan, yaklaşık olarak beş km. tutan bir uzunluk ölçüğü.	TT. <i>fersah</i> < Ar. [farsax] فرسخ '4 mile eşit bir mesafe ölçüsü' (ETMT)
434.	Фирман [firman]	Buyruk.	TT. <i>ferman</i> < Far. [farmān] فرمان (ETMT)
435.	Хамам [hamam]	Yıkanılacak yer, yunak, ısıdam.	TT. <i>hamam</i> < Ar. [ḥammām] حَمَام 'çok ısıtan, ılıca, kaplıca' (ONS)
436.	Хурджин, хурджун [hurǰzɪn, hurǰzun]	Genellikle yelken bezinden veya meşinden yapılmış büyük heybe.	T. <i>hurcun</i> 'arka çantası', Az. hurcun. (Tietze 2009). Far. خورجين [hurjin].
437.	Чайхана [çayhana]	Çayevi.	TT. <i>çayhane</i> < TT. <i>çay</i> (< Çin. ça 'su, çay') (Tietze, 2002) + Farsça ḥāne
438.	Чаїр [çayır]	Üzerinde gür ot biten düz ve nemli yer.	TT. <i>çayır</i> < OT. <i>çayır</i> 'ekilmemiş arazi, dikenli ot' (NS) çay 'yağmurluk yapılan ince keçe' + / +ir/ (Gülensoy, 2007)
439.	Чардак, чердак [çardak, çerdak]	Balkon, tavanarası.	TT. <i>çardak</i> < Far. [çārtāk] چارطاق 'dört kemer veya dört ayak üstünde duran çatı, divanhane' < Far. [çār] چار 'dört'+ Far. [tāk] طاق 'kemer' (ETMT)
440.	Чепрак, чапрак [çerprak, çapрак]	Eyer örtüsü, şapрак.	TT. <i>çapрак</i> < OT. çap- 'eyer vurmak' + /-ra/-/k/ (Gülensoy, 2007)
441.	Чинар [çınar]	Süs bitkisi olarak her tarafta yetiştirilen, büyük ağaçlar.	TT. <i>çınar</i> < Far. [çanār/çanāl] چنار/چنال 'çınar ağacı' < OFar. çinār (ONS)

442.	Чубук [çubuk]	Tütün içmek için kullanılan uzun ağızlık.	TT. <i>çubuk</i> < Far. [çübak] چوبك 'çubuk' < Far. [çüb] چوب 'değnek, dal' (ETMT) < çip 'ince, yumuşak dal' + /+IK/ (Gülensoy, 2007)
443.	Шангарак [şangarak]	Çadırın en üst noktası, kubbesini oluşturan yuvarlak.	Kaz. <i>шаңырақ</i> [şaŋıraq] (KTTTS)
444.	Шатро [şatro]	Çadır.	TT. <i>çadır</i> (< Far./OFar. [çādar/çādur] چادر/چادر 'örtü, gölgelik' = Sans. <i>çhattra</i> 'şemsiye' < Sans. <i>çhadati</i> 'örtmek') (ETMT)
445.	Шинграу [şingrau]	Uçurum.	Kaz. <i>шыңырау</i> [şıŋırav] (KTTTS)
446.	Шолпи [şolpı]	Altın ya da gümüş süslemeli bir tür saç bağı.	Kaz. <i>шолпы</i> [şolpı] (KTTTS)
447.	Юк [yük]	Yüz bin kuruşluk mal.	TT. <i>yük</i> < ET. *yü- + T. /+Ik/ (Gülensoy, 2007)
448.	Юрта [yurta]	Çadır, oba, konaklama yeri.	< ET. <i>yurt</i> .
449.	Яйла [yayla]	Genellikle yüksek koyaklarla derince yarılp parçalanmış düz yüzeyler.	T. <i>yayla</i> < ET. <i>yaylak/yaylag</i> 'yazlık konaklama yeri' < ET. <i>yayla-</i> 'yaz geçirmek' < ET. <i>yay/yaz</i> + /+IA/ + /+Ig/ (Gülensoy, 2007)
450.	Якши [yakşi]	İyi, çok güzel.	TT. <i>yahşi</i> < *yak- 'hoşa gitmek'+ -ı(ş)-ı < yakşığ < ET. <i>yakış-</i> + /-Iğ/ (Gülensoy, 2007).
451.	Яр [yar]	Deniz, göl, ırmak gibi su kıyılarında veya	TT. <i>yar</i> < *ya- 'yarmak'+ -r (Gülensoy, 2007)

		karada dik yer, uçurum.	
452.	Ясак [yasak]	Tatar ve Moğol hanlıklarında alınan vergi.	TT. <i>yasak</i> < Moğ. <i>casa(k)</i> (Gülensoy, 2007). Tat. <i>yasak</i> ‘vergi’ (TTS). ÇT. <i>yasak</i> ‘1. usul, kaide, tembih; 2. Devlet-i Tatar nizamet esasiyesi, siyaset kanun namesi’.

Tablo 9. Hayvan Adlarının Etimolojisi

453.	Аргамак [argamak]	Küheylan, asil at.	Kaz. <i>арғымақ</i> [arğımaq] (KTTTS)
454.	Бахмат [Bahmat]	At cinsi.	Far. <i>بَاحِن</i> <i>bachn</i> (<i>pechn</i>) <i>at</i>
455.	Беркут [berkut]	Altın kartal, ukab.	ÇT. <i>börküt</i> , Kaz. <i>бүркіт</i> [bürkit], Tat. <i>бөркет</i> [bөрket], Başk. <i>бөркөт</i> [bөрköt], Kırg. <i>бүркүт</i> [bürküt], Özb. <i>burgut</i> .
456.	Бугай [bugay]	Bir büyükbaş hayvan olan erkek sığırdır.	TT. <i>boğa</i> < ET. <i>bogra/bugra</i> ‘her hayvanın erkeği, özellikle erkek deve’ (NS).
457.	Ишак [işak]	Atgillerden, uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı, merkep, karakaçan.	TT. <i>eşek</i> < ET <i>eşgek</i> (Tietze, 2002)
458.	Кабан [kaban]	Yaban domuzu.	TT. <i>kaban</i> (Gülensoy, 2007)
459.	Карабаш [karabaş]	Kangal köpeği.	TT. <i>karabaş</i> < ET. <i>kara</i> (Gülensoy, 2007) + TT. <i>baş</i> (< ET. <i>baş</i>) (Tietze, 2002)
460.	Карлигач [karlıgaç]	Kırlangıç.	ET. <i>karlıgaç/kargılaç</i> < <i>kar</i> (1)l+ /+gAç/ (Gülensoy, 2007) TT. <i>kırlangıç</i> . Tat. <i>qarlıgaç</i> (TTS)
461.	Каскыр [kaskır]	Kurt.	Kaz. <i>қасқыр</i> [qasqır] (KTTTS)

462.	Лелека [leleka]	Leylek.	TT. <i>leylek</i> < Ar. [laklak/laklak] لقلق/لكلك lak lak' etti (ETMT)
463.	Лоша [loşa]	At yavrusu.	Çuv. <i>laşa</i> 'at' (ÇTS, 2007), Tat. alaşa 'iğdiş edilmiş at' (TTS, 1997)
464.	Сайгак [saygak]	Boynuzlugiller familyasından Orta Asya'da yaygın görülen bir memeli türü.	TT. <i>sayga</i> Çağatayca <i>sayğak</i> kelimesinden gelmektedir.
465.	Тарпан [tarpan]	Atgillerden, soyu tükenmiş olan, küçük, çevik bir yaban atı.	Kaz. <i>тарпан</i> [tarpan], Kırg. <i>тарпан</i> [tarpaŋ] 'tembel yavaş yürüyüslü at' < tarp 'ağır nesnelerin yere düşme yansıması'.
466.	Тулпар [tulpar]	Uzak yolculuğa dayanıklı, büyük savaşlarda kahramanların bindiği, soylu ve çok hızlı koşan at.	Kaz. <i>тұлпар</i> [tülpar] (KTTTS)
467.	Тушкан, тушканчик [tuşkan, tuşkançık]	Arap faresi.	ET. * <i>tabış-</i> <i>tavış-</i> 'koşmak, atlamak, sıçramak, seğirtmek' + /+gAn/ (Gülensoy, 2007).
468.	Шакал [şakal]	Köpekgillerden yırtıcı bir hayvan, çakal.	TT. <i>çakal</i> < Far./OFar. [şağāl] (ETMT). Kıpç. şağal/çağal/şakal

4.3. ÖRNEK CÜMLELER

Tablo 10. Örnek Cümleler: Unvan ve Meslek Adları

№	Alıntı Sözcük	Örnek cümleler
---	---------------	----------------

1.	Аджем [ad̄zem] MLV	Devşirme sisteminin Valide Kösem Sultan tarafından kaldırıldıktan sonra Yeniçeri Ocağı daha çok Türk asıllı delikanlılarla dolar. Bu delikanlılar büyüdükçe gerçek Yeniçerileri hor görerek onlara ad̄zem ‘acem’ derlerdi. MLV 181/30
2.	Акин [akın] VSBU ŞŞ	«Şakir, başka ne istiyorsun? Abdurahman adlı akını ‘halk ozanını’ misafir ettim.» VSBU 16/34 » Sarsınbay Kız-Jibek ile Şege akının yardımıyla Koren’den kaçtılar. ŞŞ 21/7
3.	Аксакал [aksakal] VSBU	« Aksakallar ‘bilge ihtiyarlar’! Oğlumu evlatlık edinin. Kara günde akıllı insanların tavsiyelerine ihtiyacı duyar. Güzel bir öğüt semiz koçtan daha iyidir.» VSBU 15/13
4.	Анда [anda] HS	« Andamız ‘ant kardeşimiz’, müttelikimiz ol ve bizimle beraber akşam ülkeleri seferine gel!» HS 202
5.	Аталик [atalık] ÇV MLV	«Çocuktan al haberi.» dedi atalık ‘bir süre içinde baba görevini yapan kimse’. MLV 120/16 Sonra alçak sesle söyledi: «Çaga’ya, Yamgurçi atalığa götürdüm onu...» ÇV 267/27
6.	Ауля [aulya] VSBU	«Mana aulya ‘kutsal’ ağaç.» kendi dilinde cevap verdi. Yanında atı süren Başkurt çevirmeni cevabını tercüme etti: «Orada kutsal bir ağaç var.» VSBU 240/37
7.	Ашик [aşık] RKLN	«Zavallı aşıka ‘âşığa’ baksana: derisinin yüzüldüğü hâlde hiç ağlamıyor bile!» RKLN 492/15
8.	Бакси [baksı] ŞŞ	Büyü ile iyi eden baksı ‘şaman’ onun hastalığını ve acısını kovarak güçlerini geri verdiği gibi Aydar da sanki sözleriyle Danilo’nun hayatını ve güçlerini destekleyip kötü ruhlardan korumaya çalışarak durmadan içinden bir şeyler fısıldıyordu. ŞŞ 50/9
9.	Бай [bay] PUŞ VSBU	«Kurban olayım! Eğer bay ‘ağa, erkek için kullanılan saygı sözü’ seni kötü bir işe gönderecekse gitmesene!» VSBU 91/27 « Bay Momçıl, tehlikede değil misiniz?» diye sordu Dragan. «Korkuyorum sizin için». PUŞ 125/37

10.	Байбише [baybişe] VSBU	«Gündüz uyumadım, yatarken baybişe ‘birinci karı’ ile Kumiş’ın, bütün belirtilerine göre erkek çocuğunun doğması gerektiğini Şaukene’ye söylediklerini duydum.» VSBU 306/22
11.	Байгуш [bayguş] VSBU	Öfkelenen Cantemir bağırdı: «Kızım bayguş ‘fakir’ için değil! Zenginle evlenecek! Fakiri istemiyoruz.» VSBU 353/27
12.	Баскак [baskak] LDL DH OPR HS	«Yaz ortasında Uruslar Táğın’ın civarında esir alan baskaka ‘tahsildara’ saldırdılar.» diye haber verdi. DH 354/31 Baskak omuzlarını silkeyip «Umurumda değil! Para vermezsen kayıgını ve ağını satarız.» dedi. LDL 320/24 Baskaklar , sanki arkalarında atlılar kovalıyormuş gibi koşuşturma içinde acele ediyorlardı. OPR 420/33. « Baskaklar , Slavlar’ın isyan çıkardıklarını, insanlarıma karşı başkaldırdıklarını, bazen bizimkileri öldürdüklerini söylüyorlar. Bu ne anlama geliyor öyle?» HS 382/26.
13.	Бейфенді [beyfendi] ŞŞ PUŞ RKLN	« Beyfendi ‘erkek için kullanılan saygı sözü’ iki katını ödemek mi istiyorlar?» RKLN 22/22 «Buyurun beyfendi ... Kız kendini kaleden atmak istedikten sonra emriniz üzerine onu aşağıdaki yuvarlak odaya yerleştirdim. Gece gündüz yaşlı Fatma kıza bakıyor.» ŞŞ 7/12. « Beyfendi , evdeler.» PUŞ 61/38
14.	Бекчи [bekçi] RKLN	Belki sultan divanını, imam, hatip, müezzin ve bekçi ‘koruyucu’ aldatan eşini yakalamak için sürekli bir araya geldikleri Karagöz ve Hacivat tiyatrosuyla karıştırdı? RKLN 427/17
15.	Берендеї [Berendeyi] PNML	Kumanlar, Karaylar, Oğuzlar, Berendeyi ‘Berendililer, yarı-göçebe Türk halkı’, Polonyalılar, Yahudiler, Yunanlar ve Ermeniler çeşitli mallarını sattıkları birkaç ticari meydanı geçtiler. PNML 108/9
16.	Бузувир [buzuvir] VRM HS	Buzuvirler ‘kötülük yapanlar’ onun iniltisini duymazlar, öyle bir zevk vermez onlara. 279/20 VRM O buzuviri görmek için zamanım yetmedi. LMMZ 134/14

	SN LMMZ	Batu'nun ordusuyla savaşmayın! En önemlisi buzuvir leri korkutmak, korkuttuktan sonra geri dönün. HS 410/19 Konaşevič, özellikle beylerde ve mirzalarda böyle yüz ifadelerini henüz görmemiştir. Onların yüzlerinde «Büyük Han, buzuvir hetmanı böyle şatafatlı bir biçimde nasıl serbest bıraksın?...» SN 286/37
17.	Валіде [valide] LDL KPŞ MLV OPR	Fakat anne kederi uzun sürmedi, Valide 'sultanın annesi' Sultan yukarıya bakarak ellerini kaldırdı. MLV 24/18 « Valide Sultan gibi çok güçlü biriyle bu durumu konuşmalıyız.» KPŞ 83/15 Valide Sultan çocuğunu, yeni padişah, gelecek hükmün ve iktidarın kaynağı olarak görüyordu. LDL 2 298/2 Sağ tarafında Valide Sultan yaşadığı Eski Saray ve büyük bir pazar bulunurdu. OPR 337/27
18.	Візир [vizir] KPŞ, FS, LDL, HTN, OPR, TŞ, ŞŞ, YS	Eve dönmek istese de vizir 'vezir' onu bırakmıyor. LDL 367/27 «Söylediklerinizi Büyük Vizir 'e kıvançla iletirim.» HTN 295/20 Büyük Vizir 'ın ordusu için erzak ve barut getirecek. FS 153/30 Türkler ve Tatarlar hep beraber ordularını Podillá'ya sürdü. Sultan ve vizir ile birlikte, bütün mirzaları ve beyleriyle Kırım Hanı da çıktı. YS 179/1
19.	Дефтердар [defterdar] MLV OPR LDL	« Defterdara 'maliye görevlisine' söyle ki mirasını çabuk mühürlesin.» LDL 2 296/41 «Yaşa Zambul!» dedi. «Şu an sadık olduğun için defterdardan hediye alırsın.» MLV 77/8. Böylelikle sultan hazinesinden filo için verilen büyük bir miktarda paraların yarısı Defterdar ve Büyük Vezir'in, dörtte üçü Kaptan Paşa'nın, son parçası ise Reis ve Kavas'ın ellerinde kalırdı. OPR 301/13.
20.	Дюменджи [dümendzi] OPR	Öğleden sonra dümendzi 'dümenci' Yurko'yu ve Stepan'ı çağırıp geniş kırmızı şalvar, papuç ve uzun mavi kaftan giyinmelerini istedi. OPR 320/15

21.	Емір [emir] RKLN	Selçuklu sultanlarının azametine küstahça yaklaşan ilk Osmanlı emir lerinin ‘ülke yöneticilerinin’ veliahtları, kendilerini kuşatan refah düzeyini akıllarının ucundan bile geçiremezdi. RKLN 236/35
22.	Жатак [jatak] VDBU	«Bunlar jataklar ‘fakir köylüler’, yani size göre bey hizmetçileri ve farklı fakir insanlar, uzak akrabaları, Tölengitler.» diye söyleyip içini çekti. «Hepimiz fakiriz. Çok fakiriz. Paçavra ve tabak artıkları için gece gündüz beye hizmet ederiz.» VSBU 167/6
23.	Жуз [juz] ŞS	Şolpan harikulade güzel, hem de Küçük Juz ‘Kazak topluluğu’ sultanının oğullarından birisinin kızıydı. ŞS 51/6
24.	Зіямет [ziyamet] LDL	Atlar ve Bulgar haydutları, Kırım Hanı Yeniçerileri, Sekbanları ve Kapıkulu, Türkiye’nin derebeyleri olan ziyametler ‘ziyametliler’ ve tımarlı sipahiler ölüyorlardı. LDL 2 459/1
25.	Ікбал [ikbal] KPŞ	«Bu nasıl bir küstahlık?.. İkbala ‘sultanın gözdesine’ böyle hitap edilmez ki.» diye endişeli bir fısıltı odada yayılıverdi. KPŞ 101/5
26.	Каган [kagan] VRM PMD	Voyvoda Mitrofan, eline geçtiği her Hristiyanı at kösteğiyle boğarak öldüren Peçenek kaganını ‘hükümdarını’ anlatmıştır. VRM 11/11 Esir düşen kızını sonra kaganın yaşlı eşi hizmetçi olarak almıştır. PMD 79/27
27.	Каді [kadi] LDL OPR ÇV RKLN	Sultan, sıradan askerlere padişah adaletinin ölçüsünü göstermek için ordunun önünde kadinin ‘yargıcın’ idam emrini verdi. RKLN 146/18 «O zaman Allah’ın emriyle başlayalım... Kadi , oku!» ÇV 240/30. «Yarın kadi gelecek.» OPR 273/38. «Mollaya, kadiye , ulemlere gideriz.» LDL 2 42/38.
28.	Кадіаскер [kadiasker] MLV	Divan salonundaki altın işlemeli yastıklarda imparatorluğun dört sütunu olan Büyük Vezir, Defterdar, Anadolu Kadiaskeri ‘ordu yargıcısı’ ve Şeyh-ül İslam topladılar. MLV 40/1
29.	Казнадар [kaznadar] LDL	Onlar, kaznadarlar ‘hazinedarlar’ tarafından şehir kapıları yanında durduruldu. LDL 368/26

	ŞŞ	Arkalarından devlet kaznadar ları ve baş Kızlar ağası yürüdüler. ŞŞ 23/6.
30.	Каймакам [каймакам] OPR LDL	Halıda uzanan kaymakamın ‘ilçe yönetim görevlisinin’ cesedinden dönerek nazikçe Joravinskıy ile konuşmaya başladı. LDL 2 466/7 Vezir ve kaymakamın tepkisi nasıldır? Sarayları inşa ettiriyorlar. OPR 352/17
31.	Калга [kalga] İB MLV LDL ÇV YD	Ulak, Kalga ‘kalgay’ Sultan İslam Giray’ın olaylardan habersiz bir şekilde divan toplantısına gittiğini anladı. MLV 99/11. Kalga , kılıcını kınına koyup konuşmadan yerine oturdu. ÇV 232/5. «Danilo, neden Kalga ’nın Poltava bölgesine saldırdığını söylemiyorsun?» LDL 389/28. Kalga Şahin Giray terlenmiş boynundaki tüyleri diken diken olmuştu. YD 188/23
32.	Капиджі [капиджі] MLV	Patırtı çıktı, nöbet tutan kapıdžiler ‘kapıcılar’ İbrahim’e tehlike haberini vermek için avluya koştular. MLV 114/13
33.	Капихалки [капихалкі] SN	Atalıklar, nureddinler, mirzalar, beyler, kalgaylar, kapıhalkı ‘hizmetçiler’, divan efendi, kilercibaşı, balcıbaşı, alibaşı, kapıcıbaşı, hadım ağalar, salerdar ağa, yazıcı, nukerler ve sipahiler herkes Allah’a dua etmeye başlamıştı. SN 286/9
34.	Капу-ага [капу-ага] LDL	«Hayır hanımefendi! Sandığım gibi salak değilim. Bu hizmet karşılığında en az kapu-ага ‘kapı ağası’ olmalıyım.» LDL 2 293/5
35.	Кара євли [Kara yevli] RKLN	Bayazıt’ın birçok boy arasında en fakir gördüğü, Karaevli ‘Türk boyu’ boyunun ihtiyarları ak sakallarını okşayarak bir yörüğün İstanbul beyefendilerini nasıl geçtiğini ona anlattılar. RKLN 478/17
36.	Кара-татари [Kara-tatarı] LDL	Kara Tatarlar ‘Tatar asıllı bir boy’ isyan çıkardılar, mirzalara saldırıp evleri ve konakları soydular, sürüleri, yilkıları, tarlaları ve bahçelerini aralarında böldüler. Çünkü dedikleri gibi şeriata göre

		toprak Tanrı'nın, elleriyle çalışan ve ter dökerek zemini eken biridir. LDL 2 19/25
37.	Карлук [Karluk] HS	Üstelik ordusunun temeli yabancı, fethedilen halklardan oluşturulmuştur: Kıpçaklar, Oğuzlar, Karluklar 'Türk boyu', Sakalar, Burtaşlar, Alanlar ve Altın Orda'nın diğer sakinleri. Moğollar ise zerre kadardır, sadece her on askerden bir asker Moğol'dur. HS 279/17
38.	Кет-худа [ket-huda] ÇV LDL	Caminin sessiz ve güneşli avlusunda ağa ve ket-huda 'kethüda' pazarlık ediyorlardı. LDL 347/32 Arsen kulaklarını açtı: önemli bir haber duyacaktı şimdi. Fakat ket-huda sustu. ÇV 270/1
39.	Кизилбаш [kızılbaş] RKLN	« Kızılbaşların 'Şii mezhebinin bir kolundan olanların' Şahı, beş yüz atlı refakati ile bize elçisini gönderdi.» RKLN 171/2
40.	Кизляр-ага [kızlár-ага] İB, PUŞ ŞŞ HTN LDL KPŞ OPR RKLN	Duygularını herkesten saklıyordu. Sadece yaşlı Fatma ve kızlár-ага 'kızlar ağası' bunu sezdiler. Tabi ki Zlatka da öğrendi... ŞŞ 13/7 Eve ulaşınca yazıcı Hasan'ı çağırıp haremın müdürü olan kızlár-ага için Nastá'yı öven ve gerçek inci bulduğunu temin eden mektubu yazdırdı. LDL 196/17 «İraz adlı kızlár-ага nerede?» PUŞ 94/22 Hürrem odasından çıkmadı. Ne valideye ne de kızlár-агaya koştu, hiç kimseden yardım istemedi, hiç kimseye yalvarmadı, ne korktuğunu ne yese düştüğünü göstermedi. RKLN 201/24.
41.	Кипчак [Kıpçak] ŞŞ HS	«Kimsin? Kıpçak 'Kıpçak Türklerinin mensubu' mısın? Dilimizi nerede öğrendin?» HS 398/10 Danılo'nun yaşadıklarını nasıl anlar ki bu Kıpçak henüz genç bir delikanlı. ŞS 75/6
42.	Киргиз [Kırgız] ŞŞ	Uzaktan bozkır askerine tıpatıp benzerdi. Hem Kıpçak veya Oyrat, hem de Özbek veya Kırgız 'Kırgız Türklerinin mensubu' olabilirdi. ŞS 34/1

43. Кіларджи- баши [kilarđzi- başı] SN	Atalıklar, nureddinler, mirzalar, beyler, kalgaylar, kapıhalkı, divan efendi, kilarđzi-başı ‘kilercibaşı’, balcıbaşı, alibaşı, kapıcıbaşı, hadım ağalar, salerdar ağa, yazıcı, nukerler ve sipahiler herkes Allah’a dua etmeye başlamıştı. SN 286/10
44. Кулугли [kulugli] PDZ	Nepran’ın kanı kaynadı: tıraşlı biriyle konuş, saraya girmek için yalvar. Tek sözü yeter ve kozak gücü surlarına ve kalelerine saldırarak şaşkın kulugli ‘kul oğlu’ kalabalığını yarıp içine giriverir. PDZ 104/6
45. Лала [lala] LDL	«Ömer Lalam ‘vezirim’,» hocaya hitap ederek «sen ise otur ve yaz.» dedi. LDL 2 296/33
46. Меддах [meddah] RKLN LDL MLV	Meddah ‘halkı eğlendiren sanatçı’ Ömer arkalarından içi giderek baktı. «Hey, Osmanlı halkı... Ne zaman kendi mal-mülkünüz yetecek size?...» MLV 5/27 Caminin kornişindeki güvercinler tatlı tatlı kuğuruyorlardı, doğulu masalcı meddah nargile içenler arasına bağdaş kurarak oturdu ve hafifçe sallanarak bütün doğulu âşıklar gibi hikâyelerine şarkıdan başladı. LDL 195/10 Soytarılar halkı eğlendirirdi. Meddahlar neşeli hikâyeler anlatırlardı. RKLN 313/23
47. Міхмандар [mihmandar] RKLN	Mihmandarin ‘konukçunun’ insanları, sultanın hanımı için dört haneden iki sefil odalık olanı seçtiler. RKLN 212/34
48. Мубашир [mubaşır] MLV LDL PUŞ	Mubaşır ‘mübaşır’, padişah için Tatarların haracını getiriyor: hareme bozkır güzelleri, kadırgalara en güçlü erkekleri, ama en kıymetlisi de Yeniçeri Ocağı için seçilen oğlanları. MLV 51/2 Yeşil kaftanlı molla, üç mubaşır ve birkaç mirza ateşten ateşe, yığından yığına geçiyordu. LDL 142/11. Han bekçileri ve Or Kapı Kalesinde sürekli bulunan mubaşır lar köle başından yasak adlı hazine vergisi alırlardı. PUŞ 30/30
49. Мурза [murza]	«Havanda su dövmeyselim... Murza ‘mirza’ murzayı, molla mollayı savunuyor. Atasözde zaten aynısını derler.» LDL 281/11

KPŞ ÇV BGN PDN PML OPR, PDZ LDL, LMMZ	Tatar murzası çok şaşırdı, çünkü İsveç ve Moskova hükümdarlarının barışa vardıkları, Karl ile Petro'nun kızkardeşinin düğün hazırlandıkları haberi İstanbul'dan Bahçesaray'a geldi. LMMZ 314/24 «Aman, Aman!» haykırmaya başladı zavallıcağız. «Lısánka'dan sarışın bir kız vardı. Bucak murzası getirdi. Gül gibi!» PDZ 61/18 Murzanın başı kendi kampının yönüne düştü. Çılgılık ve öfkeyle dolu bir feryat Tatarlar arasında yayılıverdi. BGN 395/27
50. Мюнеджим [münedžim] RKLN	Münedžimler 'müneccimler', yıldız duruşunun büyük bayramın başarılı bir şekilde geçeceği müjdesini verdiler. RKLN 311/1
51. Нене [nene] LDL	«Nazlı Nene 'yi 'anneyi' görmek istemiyorum artık. Beni ve doğacak çocuğumuzu ölümden kurtarmalısın.» LDL 2 296/23
52. Нішанджі [nişandžji] LDL	İkinci, az daha küçük mumu, Nastá'ya nişandžji 'nişancı' Cafar Bey'in eşi gönderdi. LDL 2 237/14
53. Нуреддин [nureddin] YB	Orada han, ilk veliahtı kalga, ikinci veliahtı nureddin 'Kırım Hanlığı'ndaki unvan', han oğulları olan sultanlar, sakal bırakmak hakkına sahip beyler, gökteki yıldızlar ya da bozkırda otlar kadar birçok han memuru vardı. YB 141/26
54. Огуз [Oguz] HS	Bu kadını genç bir kız olarak da gördü. Onun çocukluğunda Oguz 'Oğuz'-Merkit Hanın eşiydi. HS 376/37
55. Ода-баши [oda-başi] MLV	Hüsam, oda-başi 'subay unvanı', Yeniçeri Ocağına evlatlığını almaya geldiğinde onu vermek istemedi. MLV 25/25
56. Одаліска, одалика [odaliska, odalıka] KPŞ LDL ŞŞ	Sultan eşi odaliska 'yatak hizmetinde kullanılan cariye' değil, sultanın gerçek karısıdır. Kur'an'a göre sultanın ona kötülük etmesi suçtur. SK 184/26 Denizdeki taş kadar kadın vardı: sultan, odaliskalar , cariyeler... LDL 2 196/37 Odalıklar ve hizmetçiler, bakıcılar ve dansçılar, hadimler, zenciler, cüceler ve münnecimler, herkes Gül Hürem'in yolu

	SK	<p>üzerine Kazanlık'tan getirilen hoş kokulu gülleri serperek karşılamaya çıktılar. LDL 2 239/30</p> <p>Çocuk! Kader tarafından devasa imparatorluğun başına atanan büyük bir çocuktur. Yaklaşık bin odaliskalarla dolu haremdede eğlenseydi keşke. ŞŞ 1/17</p> <p>Hükümdar haremi için odaliska seçimi uzun sürmedi: yeni gönderilenlerin çoğunu zenci cariyeler oluşturdu, Slavlardan ise sadece üç kız vardı. KPŞ 91/7</p>
57.	Падишах [padışah] LDL LMMZ OSP İS ÇV PDN OPR.	<p>«Gir evime ve padışaha 'padışaha' layık bayanı görebileceksin.» LDL 198/5</p> <p>«Eğer padışah yardımını istemeyecekse neler olacak?» PDN 25/25</p> <p>Her an yelkenleri açıp Türk kadırgalarına karşı çıkabilirler. Sadece vezir değil, İstanbul'daki padışah bile bundan korkuyor. LMMZ 304/2</p> <p>Padışah sarayındaki sürekli değişiklikler sultandan daha büyük iktidara sahip bir hain kadına veya sadakatsiz Harem ağasından kaynaklanırdı. OPR 268/30</p>
58.	Пердедар [perdedar] RKLN	<p>Süleyman, fethedilen İstanbul'a girdiği zaman Fatih Sultan Mehmet tarafından okunan çar şiirini kendi kendine tekrar etmeyi severdi: «Kayzer'in sarayında örümcek perdedarlık 'perdecı' yapıyor, İmparator Efrasiyab'ın kulelerinde hâkimiyet alameti olan davulu çalma işi de baykuşlara düşmüş... » RKLN 80/15</p>
59.	Райя [raуа] LDL	<p>«Hayır, dünyanın en büyük hayırseveri eken, biçen ve emeğinin meyveleri ile bizi yediren rayadır 'reaya'.» RKLN 422/1</p>
60.	Реіс-ефенді [reyis-efendi] LDL	<p>Defterdar ve Nişancıdan Kadıaskere ve Reyis-efendiye 'Reis Efendiye' kadar, vezirler ve Şeyh-ül İslam, İstanbul'un başka bütün beyefendileriyle birlikte bir araya geldiler. LDL 2 382/17</p>
61.	Сағдиç [sağdıç] LDL	<p>Sağdıç 'sağdıç' onu doğu tarafına çevirip sesli bir şekilde dua okumaya başladı. LDL 2 42/35</p>

62.	Садразам [sadrazam] RKLN	Haseki Sultanın ölümünden sonra sadrazamlık ‘veziriazam’ görevinden alınacağından korktu. RKLN 575/19
63.	Санджак-бей [sandzak-bey] PUŞ	Birkaç gün içinde Yeniçeri’nin büyük müfrezesi ile gelmeyi vaat eden sandzak-beyin ‘Sancak beyinin’ takviyesini bekliyorlar. PUŞ 105/41
64.	Софта [softa] VPŞ LDL MLV	Mermer kemerli bahçeleri, türüz otu ve güllerle sarılan çardakları, dansçıların odalarını ve ortalarında bulunan fiskiyeli salonları geçtikten sonra ihtiyar imama oyun oynamayı düşünen afacan softa ‘medrese öğrencisi’ tavrı ile iç bahçenin sıra sütunlarına doğru saptı. LDL 2 203/22 Kapıları açık kahvehaneden kahkaha sesleri duyuldu. Bir softa fıkra anlatıyordu. MLV 113/22 Softa ise devam ediyordu. VPŞ 15/24
65.	Султан [sultan] OSP OÇ OPR TŞ ÇV FP ŞŞ TRZ SK	« Sultanın ‘hükümdarın’ dul eşiyim, Büyük Sultan Süleyman’ın annesiyim, tek sözümle bu pencereden denize atılırsın.» SK 171/21 «Silvestr, Bâb-ı Âli kanunlarını benden daha iyi bilirsin. Bugün bir sultan bizimle, yarın ise başka bir sultan bize karşı olabilir.» TRZ 336/19 Sultanın diyarında böyle değişiklikler nadir değildi. Şu an işçisin, yarın bey, ertesi gün paşa ya da vezir, sonra ise ipek bağı veya deri çuval ya da zehir: her şey hizmet için, padişah müsteşarlarının bilgeliğinin adına. OPR 328/39 Annem bize simit ve ballı kurabiye pişirdikten sonra gideceğiz ve döndüğümde ona büyük bir balık ile deniz ötesinde yaşayan Büyük Türk Sultanından hediye getireceğim. SAG 308/12
66.	Табиб [tabib] KPŞ	Tabib ‘tabip’ geldi, ölmek üzere olan kadının karnını iğrenerek çıplattı, sırtına baktı, ağzını açtıktan sonra parmakları bayanın dişlerinin üzerinde gezdirdi. KPŞ 72/9
67.	Тархан [tarhan] HS	Mengu-Han «Sayın-Han’ın emridir!» dedi ve açıkladı: «O zaman manastıra tarhan ‘belge’ adında bir belge verir.» HS 180/21

68.	Тати [Tatı] MLV	«Nogaylar ve Tatlar ‘Kırım Tatar boyu’ beni dinleyin! Baydar Boğazi’ndan Kefe’ye kadar Kırım’ı saran, Türk zincirini kıran, sizi dünya halklarının içerisinde en yüksek seviyeye çıkartacak olan benim. Ben Timur’un torunuyum!» MLV 30/6
69.	Теллял [tellál] RKLN	Her gün tellállar ‘çığırtkan’ sünnet töreninin yaklaşan zamanı hakkında pazarlarda bağırırlardı. RKLN 311/39
70.	Терджуман [terd̞ʒuman] HS	Batuhan, Podol’un zapt edildikten sonra Kiyiv sakinlerine açlık çektirmeyi Ebedi Gök ile yemin ettiyse ve aynı zamanda gür sesli terd̞ʒumanları ‘tercümanları’ bu tehditini şehrin her kapının önünde bağırdıysa da, Kiyiv teslim olmadı. HS 263/32
71.	Тимариот [timariot] LDL MLV	«Anadolu’dan... Timariottum ‘tumar sahibiydim’. Vergilerden dolayı tefeciliğe bulaştım, tefeciler tumarımı aldılar.» MLV 112/20 Atlar ve Bulgar haydutları, Kırım Hanı Yeniçerileri, Sekbanları ve Kapıkulu, Türkiye’nin dereleyileri olan ziametli ve timariotlar ‘tumarlı sipahiler’ ölüyorlardı. LDL 2 459/1
72.	Товмач [tovmaç] PUŞ FP SN GSM	Tovmaç ‘dilmaç’ hemen harfi harfine Bulgarcaya çevirdi. PUŞ 153/5 Herşey galiba yabancı dilde yazılmış, değil mi? İşte bunun için tovmaç gerekli olurdu. FP 79/18 Yabancı gelenekleri ve dinleri hakkında bilgim de var. Latince, Lehçe ve Yunanca konuşabilirim. Türkçe sadece kaldı onu da telafi ederim. Kozak ordusunda tovmaç seçerseler eğer yazıcı da olurum. SN 300/7 Ama tovmaç Asan Kasapçı burada yoktu... GSM 141/7
73.	Токал [tokal] ŞS	Aydar’a talihi yâr olmadı, annesi sıradan Tölenğit kölesi, sevilen fakat köle olan Bagenbay Batır’ın en son tokal dır ‘kuması’. ŞS 20/3
74.	Тюленгут [Tülengut] VSBU	Ama ot ve kamışın bol olduğu yerlerde zengin de çoktur. Onların ise sayısız miktarda hizmetçileri, Tülengutları ‘Tölenğitleri’ ve daha büyük hayvan sürüleri vardır. VSBU 12/14

75.	Тюрбедар [türbedar] MLV	Yaşlı türbedar ‘türbe muhafızı’, IV. Amurat istirahat-ı ruhi için sesli bir şekilde Fatıha Sûresini okudu. MLV 44/22
76.	Уста-баши [usta-başı] LDL	Görpına hiçbir şey anlamadı. Usta-başı ‘ustaların başı’, revan ... Balıkla ne alakası var? LDL 284/26
77.	Ушак [uşak] YD	Uşaklar ‘erkek hizmetçileri’ hemen Kırım’lı etrafında koşuşturmaya başladılar, onu kaldırıp yanlarına çektiler daha sonra şarapla dolu kadeh gibi hafifçe yastıklara koydular. YD 228/41
78.	Феллах [felah] LDL	Gözü dönerek, sesinden belli olan azap ile Sicilyalıları, Fransızlara, kibirli İspanyollara ve geniş yüzlü Gize Sfenksi gibi tembel çapkın tebessümlü Felahlara ‘Fellahlara’ halısını gösteriyor. LDL 371/16
79.	Хадім [hadim] KPŞ	«Büyük hanımefendi, Hadim ‘hadım’ ağası onu dinlemenizi istiyor.» KPŞ 85/11
80.	Хан [han] HS İB ÇP ŞB	Kanlı han ‘yönetici unvanı’ bu defa savaş atını hangi tarafa yöneltecek? Kiyiv üzerine mi acaba? HS 9/11 Kral ve han bize karşıyken savaşa mı başlayalım?... İB 332/24 Varvara adlı kız kardeşim de orada. Bir Bucak hanının eşidir. Yapacak birşey yok, hayat öyledir işte. ÇP 479/22 O esnada han Zaporijjâ ordugâhına saldırmıştır. ŞB 221/24
81.	Харциз, харцизяка [hartsız, hartsızáka] PML LMMZ ŞB ÇP	Karayol burası işte... Tatarlar buraya sık sık uğrarlar... Hartsızstva ‘hırsızlıklar’ yaparlar... Özellikle bizimkiler deniz ya da kara seferine çıkınca...ya da Moldova’da Türklerle mücadele ettikleri zaman... PML 90/17 Söyle lütfen, hartsızáka ‘hırsız’ Bulavın hakkında bilgin var mı? LMMZ 227/10 Baban senin hartsızáka , annen senin fahişe, sen ise uyuz bir domuzsun... Guguk sesini duymasın kulağın... ŞB 211/5 Senelerdir tekmi edildğim hartsızákalar işte bunlar demek. ÇP 297/18

82.	Xaceki [haseki] KPŞ RKLN LDL	Nastá ise haremde tek çarışesi ve haseki ‘padişah gözdesi’ denilen şehzadenin annesi olarak burada kalıyordu. LDL 2 297/19 Osmanlı tarihçileri Haseki hakkında: «Haseki büyük bir kudrete sahiptir, Sultan ise onun elinde sadece bir kukla.» RKLN 484/34 Haseki divandan belirsiz bir yüz ifadesiyle çıkıp kendi duygularını belli etmeden odasına geçti. KPŞ 252/21
83.	Хатун [hatun] HS	«Selam hatun ‘kadın’! Hadi yesene, yemelisin, çünkü ya bir erkek ya da kız doğuracaksın.» HS 398/27
84.	Чабан [çaban] YB DG İB	O, şarkıda geçtiği gibi beyaz atla uçan ve büyülerini yüzünden kıza âşık olan çabana ‘çobana’ benzetilmiştir. 341/22 YB Burnundan soluyan atların uzaktan kişneme sesleri geldiğinde, bütün kamp sessizliğe büründü buna rağmen çabanlar uyuyamadı. DG 315/32 Bu topraklarda ne kadar katrancı, orman arıcısı, çaban ve balıkçı vardı! İB 25/9
85.	Чайш [çauş] MLV PUŞ DH ÇV ŞŞ MKKD RKLN	Bu şehrin garip bir havaya sahip olmasına neden olan cami, minare ve çeşmelerin tekdüzeliği, su şırıltıları, müezzinlerin sesleri, Ku'ran Sûrelerinin okunması, dahası ifrat, kaos, karmakarışıklık; boğuk sokak gürültüsü, rengarenk kalabalığın uğultusu, değerli kumaşların hışırtısı, muhbirlerin fısıltısı, çauşların ‘çavuşların’ vurma sesleri, fahişelerin kahkahaları, pazarlarda esirlerin inlemeleri, sevişme sesleri, köpek havlaması ve ağız şapırtıları, bütün bunlar yeknesaklığın ortadan kalkmasını sağlamıştı. RKLN 80/32 Vezir, paşalar, büyük müftü, bilgili molla ve çauşların sesleri yankılandı. Hünkârın emri Allah’ın emridir. PUŞ 209/12 Arsen sıradan bir çauştı ama onun işleri de çoktu. ŞŞ 28/19 Acemi köleler tecrübeli çauşlara karşı savaşılabilecekler mi? DH 306/9
86.	Чугадар [çugadar]	Orman yolunda at süren avcılar sultan çugadarı ‘çuhadarı’ ile beraber çabuk döndüler. MLV 176/8

	MLV	
87.	Чумак [çumak] NBB, PGN ÇŞ OPR SAG	«Yolumuz, gökteki Çumak Yolu ‘Saman Yolu’ gibi uçsuz bucaksız olacak!» ÇŞ 298/20 Dışarısı gündüz gibi aydınlıktı, neşeli dolunay ağaçlar üzerinden ışık saçıyordu, parlak Saman Yolu’ndan gökteki çumaklar ‘tuz satıcıları’ tarafından dökülen tuzlar akıyordu. NBB 224/5 Sınırdaki Karadeniz’in yukarısında her şey mümkün bazen çumağı öldürürler, bazen çobanı avlarlar, bazen köyü ateşe verirler fakat onlara bu tarz kötülüklerin on mislini ödeteceğiz. OPR 149/20. Oçakiv’den çumaklar kağnılarıyla baharatlar, yabancı şaraplar ve votkalar, ipekli kumaşlar ve zengin eyerler getirirlerdi. SAG 540/24
88.	Шахзаде [şahzade] MLV KPŞ RKLN ŞŞ	Yeniçeriler yatağanlarını indirip şahzadenin ‘sultanoğlunun’ ayaklarına kapandılar. MLV 181/21 Küçük şahzade birşeyler mırıldanarak koşuşturuyordu, zıplıyordu ve nihayet sonunda yorulup uyudu bu durum sultanı duygulandırdı. KPŞ 108/17 «İstanbul’u satmak istersen alırım. O zaman sen Mustafa olursun ben ise şahzadeliğe kadar yükselirim.» RKLN 548/2 Şahzadeler büyüdükçe can düşmanına dönüşürler, iktidarı kendi eline almayı başaran ya amansızca kardeşlerini kendilerine rakip görüp öldürür ya da Yedikule’nin nemli zindanlarına atarlar. ŞŞ 150/39
89.	Юрюк [yürük] RKLN	«Eşi hakkında düşündüğünü kocasına anlatmaktan çekinmeyen bir kadın var mı? Ne karı ne koca kim oldukları önemli değil Anadolu’nun en fakir yürükü ‘yörüğü’ ya da Büyük Sultan olsa da fark etmez.» RKLN 128/16

Tablo 11. Örnek Cümleler: Askerî Terimler

90.	Аджем-оглан [aḏjem-oglanı] HTN,	Yeniçerilerin karşısında aḏjem-oglanlar ‘Acem oğlanlar’ dizildi. MLV 54/12
-----	--	--

	LDL MLV	Adzem-oglan larının beyinleri o kadar yıkanmış ki öz annelerinin canlarını bile bağışlamazlar. HTN 151/1 Adzem-oglan lar yedi sene boyunca sultan sarayında kalırlar, iyiye beslenirler, sert bir askerî eğitimi görürler, sonra da herkesin itaat ettiği Yeniçeri ordusuna katılırlar. LDL 372/20
91.	Акинджии [akındziyi] HTN ŞŞ YS PUŞ	Zayıf, hızlı atları süren akındzi ‘akıncı’ müfrezelerinin sadece kılıçları ve yayları vardı. PUŞ 200/36 «Türk ordusu yolunuzu kesti. Gördüğümüz sadece akındziler. » HTN 56/19 Çavuş iki fersah uzaklığında bulunan adadaki büyük kışlağı akındzileri yle beraber nasıl bulduğunu hana kısaca anlattı. YS 2 48/24 Sonra ordu geçti. Yaya yeniçeriler, atlı sipahiler. Arkalarında seferlerde sürekli ordunun önünde bulunan ve ordunun yolunda ne varsa soyup her şeyi harap eden, yakan ve hızlı atlarını zorla zapteden akındziler gittiler. ŞŞ 30/31
92.	Асесбаши [asesbaşi] YS	Şehirlerde asesbaşi ‘asesbaşi’ adlı, yangınlara karşı mücadele eden özel askerî birlikler kuruldu. Gece boyunca şehir güvenliğini sağlayan mahalle bekçileri asesbaşilerinin emrindeydiler. YS 2 350/16
93.	Аскер [asker] LDL VSBU ŞŞ FS HTN	«Aşağıda Hamid Ağa’nın askerleri ‘ordu görevlileri’ hariç beş tane askerimin bulunduğunu söylemeliyim. Kurşun sesleri duyarsalar...» FS 60/33 Ne Taşkent nöbetçilerini gerçekten kandırıp kandıramadıkları ne de Yunus Han askerleri onları takip ettikleri belli değildi. Herkesin sadece bir tane bıçağı vardı. ŞŞ 4/34 Çadırlarından yarı çıplak askerler fırladılar, hiçbir şey anlamadan ordugâhta koşuyorlardı. HTN 77/4 «Şarkı söyleyeceğim ama ilk önce akın açıkla bana, neden asker oldun? Öldürmek sana kolay mı?» VSBU 149/32

94.	Байрактар [bayraktar] HTN	Bunun üzerinde büyük ve küçük birliklerin bayraktarları ‘bayrağı taşıyanları’ tarafından taşınan bayraklar dalgalanıyordu. HTN 112/34
95.	Батир [batır] VSBU DH ŞS ÇV FS	«Ben de batır ‘yiğit’ olduktan sonra seni tehlikelerden koruyup dururum.» VSBU 108/25 Orduda hoşnutsuzluk hissedilmiş, çoğu Sultan Kasım’ın yaptıklarını kınadı, birçok batır ve yiğit sultanın davranışlarından açıkça memnun değillerdi. ŞS 55/33 «Sıradan bir batır değil... Kalmuk knezi...» ÇV 128/4 «Nasıl şerefli bir batır gâvur-itoğullarının ellerinde hayatını kaybetti, Allah başlarına belalar salsın!» FS 212/30
96.	Баши бузук [başı buzuk] SK ÇV	«Dur! Nereye? Başı buzuklar ‘başıbozuklar’ öldürecekler!» diye bağırdı Onupriy dede. ÇV 20/13 Para gerektiği zaman başı buzuk yanına şapka koyarak ve elinde keskin yatağanını tutup Ak meydanda otururdu. 144/11 SK
97.	Баштарда [baştarıda] RKLN	Baştardasına ‘harp gemisine’ on beş sene önce kemanlı Yunan gâvurunun getirildiğini unuttu. RKLN 11/2
98.	Бейлер-бей [beyler-bey] YK LDL ÇV İB HTN PUŞ	«Allah bize yardım ederse buraya beyler-beyin ‘beylerbeyinin’ yeni kuvvetleriyle döneriz.» PUŞ 47/34 «Vezir söyle, sevdiğim meşhur beyler-bey Mustafa Paşa nerede!» HTN 230/39 Vezir, Ukrayna’daki ve Ulahya’daki bütün paşalara, beyler-beylere , askerî ordugâhlara bölüklerini üç aylık sefer için hazırlanmayı emrediyor. Ana amacı Kıyiv’in ve Dnipro Nehri’nin Sol Kıyısının fethedilmesi, kozak ordularının bozguna uğratılması. ÇV 95/24. Deniz dalgalarının tatlı fişirtisi, martıların hüznü çığlıkları, beyler-bey sarayının misafirlerini eğlendiren aksakallı meddahların tellerinin tıngırdaması arasında geçirilen Sinop akşamları aklına geldi. İB 290/15
99.	Бінбаша	«Reis binbaşanın ‘binbaşının’ yeğeniyim. DPC 82/30

	[binbaşa] PDZ, DPÇ	İyice silahlanmış, yarı atlı bölük, binbaşan ın mahzende tuttuğu kölelerin bulunduğu Galata'ya gitti. PDZ 114/20
100.	Боздуган [bozdugan] MKKD ÇV PUŞ İB HTN	Duvarlar silahla doluydu: kılıçlar, yatağanlar, yaylar ve sadaklar, yanıçarka tüfekleri, bir de saplarda sağlam deri kayışları olan iki tane bozdugan 'bozdoğan' asılıydı. PUŞ 142/2 Silah, askerî mahzenlerde, duvarlarda ve kalelerdeydi. Misket tüfekleri, tabancalar, süvari kılıçları, palalar, çekanlar, bozduganlar . İB 61/24 «Yoksa nöbetçi kafanı bozduganla ya da kılıçla vurur! Sabah cesedini çıkarıp buzda açılmış deliğe atarlar... Yengeçler yesinler.» ÇV 93/17. Bir an daha ve ölüm atlıkarıncası dönmeye başlar. Toprak üzerinde atlar uçacak, çınlayarak ve çatırdayarak süvari kılıçlar, bozduganlar , çekanlar, mızraklar ve yatağanlar karşılaşacak. HTN 281/30
101.	Бостанджі [bostandжі] LDL OPR MLV RKLN	Alaya yol vermek için bostandжі başı 'Bostancı ocağının başı' elli subaşı ile meydandaki insanları dağıttı. MLV 40/32 Ahmet, bostandжі başı ile yüz asker gönderdi, onlar vezirin sağlığını gözetmeye başladılar. OPR 266/33 Bostandжі Hüseyin Paşa iktidar yüzüğü ve devlet mührü aldı. LDL 2 435/11 Beş yüz bostandжі gece gündüz sultan çadırını beklediler. RKLN 305/38
102.	Бюлюк [bülük] İB RKLN HTN LDL PUŞ ŞŞ	«Dün bana beş Bulgar askeri kaçtı, bülüğün 'bölüğün' kalan kısmının da fırsatını yakalayınca yanımıza geçtiğini söylediler.» diye tasdik etti Bogdan Kuroşa. HTN 172/4 Bülük sessizce yerden kalktı. PUŞ 81/28 İkinci savunma hattının siperlerinde oturan Yeniçeri bülükleri en tehlikelileriydi. ŞŞ 123/13 Ali-başa, bülükleri ve sipahileri yardıma çağırıp son önlemleri aldı. LDL 2 384/33

103.	Ганджар [gandʒar] SAG	«Neden put gibi duruyorsunuz, yerlerinize neden gitmediniz?» Cevap yerine İskra boynuna gandʒarını ‘hançerini’ sapladı. SAG 458/8
104.	Гулам [gulam] YD	«Sultan gulamı ‘köle askeri’, sana ne bundan?» YD 231/17
105.	Девширме [devʃirme] RKLN	O, fethedilen topraklarda Hristiyanlardan toplanan devʃirme ‘asker yetiştirmek için erkek çocuklarının toplanması’ denilen kan vergisini düzenledi. RKLN 198/20
106.	Делибаш [delibaʃ] DD	Yardıma ikinci ordu yetişti: Allah, urus şeytanlara delibaşlarını ‘başıbozuklarını’ saldırttı. DD 77/27
107.	Джебеджейт [dʒebedʒeyit] RKLN	Bulgaristan’dan İstanbul’daki dʒebedʒeyitlere ‘cebeceyitlere’ odun kömürü götürüyorlardı. RKLN 214/26
108.	Джебеліх [dʒebelih] YS	Yeniçeriler gurbetteyken ordu, sipahi, dʒebelih ‘cebeli’ ve Rum atlıları tarafından kuşatılmıştı, artık Yeniçeriler sultan için tehlikeli değillerdi. YS 232/21
109.	Джура [dʒura] PLM SN İDJ LMMZ	Çadıra yaklaştıktan sonra attan indi, atı ise dʒuraya ‘kozağın silahtarı, öğrencisi’ verdi sonra baba çadırının yanında duran Marta’ya yanaştı. PLM 255/30 Hetman Nalivayko’nun dʒurası oluyorum. Onun güvenliği ve malı mülkü için sorumluyum. SN 217/12 Sadık dʒurası olan Fedko, nerededir acaba? O da kozaklarla birlikte... İDJ 217/25 Akşama doğru dʒura , sakallı, yeşil sahtiyan ayakkabılı adamı hetman odasına getirmişti. LMMZ 97/27
110.	Зіндан [zindan] ÇŞ ŞS RKLN	Sarhoş olduğu zaman zindana ‘hapisaneyeye’ atılmış, sabahleyin ise Yavuz Sultan Selim’in huzuruna getirilmiş. RKLN 548/7 Bayram günüydü, fakat zindanı beklemek zorunda olduğu için keyfi yerinde değildi. ŞS 20/8 İkisini yakalayın! Zindana atın! 117/34 ÇŞ

111.	Кавас [kavas] TŞ	« Kavas ‘oklu asker’, (mızrak, hançer ve sapanı ustalıklı kullanmamı tespit ettiğim hâlde kavvas ‘nişancı’ lakabı takıldı bana) haydi söyle bize Yahudileri sever misin?» TŞ 128/34
112.	Казан калдирмак [kazan kaldıрмак] RKLN	« Kazan kaldırmak! ‘başkaldırmak’» diye bağırdılar. Sekiz bin kişi var olan gücüyle bakır kâselere vuruyorlardı. Karanlık Yeniçeri kışlaları, At Meydanı çevresi, Topkapı Sultan Sarayı, bütün İstanbul bu dehşet sesle doldu. RKLN 201/1
113.	Камча [kamça] VSBU	Artık köydeki atlılar onlara doğru koşuyorlar. Arkalarından feryatlar, küfür ve kamça ‘kamçı’ sesleri geliyor. «Boş verin! Haydi ileri! Ne pahasına olursa olsun ileri!» VSBU 333/13
114.	Капи-кулу [kapı-kulu] MLV MKKD LDL	Hem Yeniçeriler hem de Kapı-kulu ‘asker sınıfı’ İran Savaşına gittiler. LDL 414/25 Sinop’taki zengin ünlü Kapı-kulu aldı beni. MKKD 356/23 Kapı-kulu soyundan gelip beyleri sevmediği için onun cevabımı sevdi. MLV 101/20
115.	Капудан-паша [kapudan-paşa] MLV PUŞ LDL DH, PDZ OPR İB FS	Altmış yetmiş kozak sığabildiği gemi Kapudan-paşa ‘kaptan paşa’ için ciddi bir baş ağrısıdır. İB 65/2 «Kızım, Danilo yok. İlkbaharda Kapudan-paşa sattı onu.» LDL 403/23 Kapudan-paşa gizlenmeyen bir merakla köleye baktı. FS 7/21 «Büyük Vezir kim oldu?» diye sordu ağa. Muhammed Paşa İran seferindeyken, onun yerine Ermeni olan Halil, Türk filusunun Kapudan-paşası oldu. OPR 267/23
116.	Каракулучи [karakuluçi] HTN	Yenilgiye uğradıklarını kabul etmekte zorluk çeken paşalar, karakuluçi ‘karakullukçullar’ ve sipahiler bölüklerini bir yerde tuttular. HTN 163/1

117.	Караул [karaul] HTN HS	«Yaşlı Moğol kadınları bakıcılarımız, han karaulu ‘nöbetçiler’ ise bekçilerimizdir.» HS 358/35 Karauldan ‘nöbet’ ve başka askerî işlerden müsait olanlar gidiyordu. HTN 141/42
118.	Карбаç [karbaç] YŞK SK	«Bey önünde eğilmezsen sırtında karbaç ‘kırbaç’ izi kalır.» SK 212/2 «Hayır, çok dövüştük.» « Karbaç ile mi yoksa yumruk yumruğa mı?» diye sordu Muha. YŞK 130/6
119.	Каторга [katorga] İB PUŞ PML LMMZ OPR	«Kardeşler şüpheleriniz gitsin! Zincirlerden ve katorgadan ‘kadırgadan’ kurtulursunuz!» PUŞ 203/3 «Hımm... Yazık... Yaşlı, Türk katorgalarından sonra az dinlensin bari. Peki sen ne yapacaksın?» PML 264/17 Her an yelkenlerini açıp Türk katorgalarına karşı çıkabilirler. LMMZ 304/1 «Anna, ağlama ve kederlenme!» diye söyledi alçak sesle. «Ama umut da besleme. Görüyorsun yaşlı döndüm! Türk katorgası gençliğimi aldı benden, sana yaşlı biri lazım mı?...» OPR 456/40
120.	Кишлак [kışlak]	Her Yeniçeri kendi kışlak için yemek ve para bulmaya çalışıyordu. SK 144/10
121.	Кіш [kiş] PUŞ PDN PDZ SK ÇV LMMZ İB	Siç’i kimse yenemez: ne kozakları abluka ile ele alamadığını gören ve koşumuzdan ‘ordugâhımızdan’ korkan Türk, ne korkan Lehistan kralı ki bu zamana kadar Kwart Ordusunu birkaç kere tepeledik. SK 252/33 Kalem odasında sadece koşun üyeleri kaldı: askerî yargıç, askerî kâtip, levazımcı ve yasavullar. ÇV 212/7 Kost Gordiyenko, koşunu İsveç ordusuna karşı göndermez, aptal değil ki, it oğlu... LMMZ 123/7 Tatar koşundaki binlerce köle iniltilerini duyunca dişlerini gıcırdatıyorlardı. İB 11/25
122.	Козак [kozak]	Böyle kozaklarla ‘savaşçılarla’ ve Tanrı’nın yardımıyla direniş göstermek zorundayız. İB 8/4

	İB NBB PSV ÇV	Biliyor ki kozak için hiçbir yerde iyilik yok: hem burada yanar hem de orada. NBB 34/12 Uzağa gitti, ta Siç'in yanındaki bozkırlara kadar. Orada beyler yok, Tatarlar da kozak lardan korktukları için seyrek geliyorlar. PSV 41/33 Kırım'a, ta Karadeniz sahilindeki bulunan Kefe'ye götürdüler bizi. Ben ve bazı kozak lar kadırgaya bindirildik, hanımlar ve kızlar ise Tatarların ve Türklerin haremlerine alındı. ŞB 53/6
123.	Куринь [kurin'] ŞB İDJ LMMZ KPF	Kurine 'kozak evi' kadar ulaştıklarında Doruş, banka yıkılıp derin bir uykuya daldı. ŞB 168/15 Etrafında çok ağaç vardı, şöyle böyle bir kurin' yapabiliirdi aslında ama bir dal kesmek için baltası bile yoktu. İDJ 222/32 Otuz yedi kurinin 'kozak ordu yapısının birimi' mensupları onların asılmasına dair karar verdi... LMMZ Oğlum bu adam Zmiyiv kurininin atamanı olan İvan Sirko'dur. Büyücü kozak, gümüş kurşun hariç başka kurşunlar değmez ona. KPF 159/4
124.	Курультай [kurultay] VRM HS	Çengiz Han, kurultaya 'meclise' yetişmeye çalışırken yolda ansızın ölen en sevdiği oğlu Cuciye en büyük ümitlerini besliyordu. VRM 87/33 Çengiz Han torunlarından oluşan Büyük Kurultay , Batuhan'ı dinlemeden bile dünyanın yarısını kaplayan Moğol Ulusunun büyük han unvanını ona vermeyi reddetti. HS 376/24
125.	Нагайка [nagayka] HS PUŞ PDN, OPR ŞS, ÇV	Şimdi bekliyordu, eğer han nişancısı iterse ya da nagayka 'kamçı' ile vurursa onu öldürecek. MLV 166/36 Bu el sadece erkekleri değil, kadınları ve kızları nagayka ile vurmuş mu acaba? PUŞ 135/19 Hetman bekçilerinin ellerindeki nagaykalar , tok atları ve giysileri asaplarını bozuyordu. NBB 259/22

	TRZ, PSV NBB, MLV	Gözlerini kırpmadan aniden nagaykanın ıslığı duyuldu. TRZ 63/26
126.	Оджак [odzak] MLV	Yeniçeri Odzağı 'nda 'Ocağı'nda' ana dilinde şarkı söylemeye izin verilirdi. MLV 57/27
127.	Онбаша [onbaşa] HTN PUŞ	«Safar Bey'e çabuk koş!» diye emir verdi Onbaşa 'onbaşı'. PUŞ 179/1 Üç kozoğın bağlanmış oduğunu görünce Onbaşa ileriye gitmek emri verdi. HTN 208/22
128.	Орда [orda] PML BGN YS LMMZ HİV SAG	Buzlar çözülür çözülmez, sular toprağa girer girmez ılık rüzgâr bozkırı kurutmaya başlar başlamaz ve atlara yeterli ot çıkar çıkmaz aç orda 'ordu' elde kâr etmek için Ukrayna'ya saldırırdı. SAG 140/12 «Onlarda sadece kıyım ve gürültülü işret âlemi hâkimdir. İşlerimize onlardan hiç yarar yok ki. Orda değil, Batuhan'ın vahşi Tatar ordası budur.» HİV 81/41 İşte, vaat edilen yirmi binlik orda geldi. LMMZ 35/3 Etrafınıza bir bakın: orda , evlerimizi ve kiliselerimizi harap etti, obalarımı kadınlarımız ve çocuklarımızla doldurdu. YS 274/29.
129.	Осавул [osavul] TRZ NBB PML ÇP	Dört yaz boyunca kozaklar, osavul 'yasavul' Neçay'ın başlığında denizcileri epeyce korkutup Tatar kıyılarına saldırıyorlardı. İki defa Antalya'ya kadar gittiler. ☒ TRZ 279/23 Osavullar kozaklar arasında yürüyüp emir veriyorlardı. NBB 171/31 Şimdi sıradan kozak osavulu değil devlet adamıdır. PML 239/19 «Elmas gibi osavulum var. Kendi yerinde adam işte böyle olur. Olabildiği kadar sert ama adaletlidir.» ÇP 557/10
130.	Отаман [otaman]	Albaylar, yüzbaşılar, yasavullar, kurin' otamanları 'atamanları' herkes kendi bölüğünün başında öğüt ve emir

	İB İDJ PML LMMZ	veriyorlardı, yapıp yapmadıklarını takip ederek işlerin gidişatı hakkında Hmelniçkiy'a tekmil ediyorlardı. İB 281/13 Hayır, şu Tomas sert bir tavrına sahipse de hırsız otamanı olamaz. İDJ 13/26 Yaşlı otaman konuşmadan şapkayı çıkarmış ve üç kere geniş bir şekilde doğu tarafına haç çıkarmıştır. PML 84/16 Merhum şanlı Sirko otamanı üzerinde tüm gece boyunca Mezamir kitabı okumuştur... LMMZ 87/18
131.	Паланка [palanka] LMMZ ÇP SK SAG	Arkasında beş bin kozak, kışlıklarda ve kozak palankalarda 'ordu birimi' da aynı miktar savaşçı bulunur. LMMZ 77/25 Zaporijja kozaklarıyla ne yapalım? Savaşa sokun, bir kısmını hizmet için alın, diğerlerini ise uzak bölgelerde bekçi olarak palankalara yerleştirin. ÇP 611/18 Bütün palankalar ve bozkır köyleri kozaklarla dopdolu ama Tatar ordusunu ellerinden kaçırdılar. SK 108/20 Kiş atamanı, kozaklar Siç'e sefer için gelsinler diye, kozak palankalarına ve kışlıklarına ulakları gönderdi. SAG 189/29
132.	Палаш [palaş] ZK	Ne kadar da çok silah varmış! Bütün bölüğü silahlandırabilir. Kılıçlar ve hançerler, epeler ve palaşlar 'palalar', sayısız miktarda süvari kılıçları var. ZK 79/1
133.	Сагайдак [sagaydak] TRZ SAG ÇŞ PUŞ	Yanında yay, oklu sagaydak 'sadak', iki tabanca, tüfek, mızrak, dizlerinde ise kılıç var. TRZ 374/4 Omuzlarında tüfek dışında oklu sagaydak ve knezin hediyesi olan gümüşle dövmeli yay vardı. SAG 166/10 Arkasında yay ve oklu sagaydak , yanında ise bıçak vardı. ÇŞ 109/15 Sadece sedef ve değerli taşlarla, Türk ve Arap yazılarıyla süslenmiş silahlar, kılıçlar, tabancalar, yaylar, sagaydaklar pahalıydı. PUŞ 161/25

134.	Сандал [sandal] PUŞ SN PML LDL	Aynı gün onları süratli yelkenli gemi olan sandala ‘gemi çeşidi’ bindirip daracık pis kokulu sintineye kapattılar. PUŞ 35/31 Aygır, tıpkı Türk sandalı gibi tekrar kıyıya doğru yüzmeye başladı. SN 150/25 Kendin görürsün: birkaç gün sonra Oçakiv’a varırız, bir sürü Türk kadırgası ve sandalı bekliyor bizi. PML 137/4 Türkler saldırıyor bize! Yaya! Atlı! Kadırgalı ve sandallı! Öz Siç’imiz ve köylerimiz tehlike altındadır. Onları yakmakla tehdit ediyorlar. LDL 2 402/9
135.	Санджак [sandzak] İB	Türkler için hızlı ve korkunç Zaporijjá filo akınından sonra imparatorluğun sandzakları ‘sancakları’ ve vilayetleri endişeye kapıldı. İB 86/23
136.	Сардар [sardar] ÇV MLV LDL	Şehirlerde beylerbeyleri, valiler ve sardarlar ‘serdarlar’, insan ömrünün zevalindeki günler kadar hızlı değişirlerdi. LDL 2 383/10 Kralın, Padişahımızdan Doğu Macaristan’ı almak istemesi üzerine Sardar Avusturya ile savaşmak için büyük bir ordu hazırlıyor. ÇV 270/17 Müjde ulaştı ona: Yusuf maaşını alan kıza iki bölük kozak ile kozak sardarı Hmel Ağa’nın Fransa’da Espanyol ordusunu yenilgiye uğrattıklarını âşıklardan duyduğunu söyledi. MLV 127/34
137.	Сеймен [seymen] LDL ÇŞ ÇV HTN FS, MLV	Mirzalar, seymenleri ‘seğmenleri’ çembere alıp süvari kılıçlarıyla öldürüyorlardı. MLV 132/22 Seymenlerin direnişi azalıyordu. LDL 402/11 Mirza hırıldayıp külçe gibi seymenlerinin ellerine yıkıldı. FS 212/22 Yaklaşık iki bin seymen ve Mustafa Paşa’nın bölüğünden iki yüz Yeniçeri hayatlarını kaybetti. HTN 92/24
138.	Секбан [sekban]	Yeniçeri- Sekbanlar ‘asker sınıfı’, kösteklenen karacaları, geyikleri orman alanına kovduktan sonra İbrahim, tüfeği ile

	MLV	nişan alıp hayvanları birer birer vurup yere seriyordu. MLV 176/2
139.	Сераскер [serasker] LDL ÇM HTN ŞŞ RKLN	Çeyrek saat sonra serasker ler ‘komutanlar’ orduyu yeni bir hücumla kaldırmaya başladılar. HTN 113/3 Serasker herkesin oturmasını istedi sonra kendisi de oturdu. ŞŞ 114/12 Nazlı Yeniçeriler seferlerde kendini kötü hissettikleri ve serasker ler şeref ve zaferden daha çok para sevdikleri için seferdeki ateş sıraları kâğıttakiden daha seyrekti. LDL 2 435/33 Sultan seraskerlik yapan Mustafa Paşa’nın yerine övünge Ahmet Paşa’yı koydu. 149/33 RKLN
140.	Силяхтар [siláhtar] RKLN	On altı yaşındaki şehzade kendine az bulunur hünherli ve bilgili on yedi yaşında bir köle aldı. İbrahim’siz yaşayamazdı. Ona siláhtar ‘silahtar’ unvanı verdi. RKLN 11/21
141.	Сипахи [sipahi] FS HTN OPR	«Durun!» diye bağırdı Sipahi ‘sipahi’. «İstedığınız kadar arayın bulamazsınız gene!» FS 57/37 Üç binden fazla Türk askeri ve Tatar nukeri, neredeyse bin Yeniçeri, iki yüz Sipahi muharebede hayatlarını kaybetti. HTN 128/26 Yeniçeri ve Sipahi hariç ordusu yok. OPR 105/34 «Müslümanım, babam Sipahi ydi, ben de sipahiyim... Padişahımıza hizmet ediyorum.» ÇV 270/31
142.	Сіпехсалар [sipehsalar] RKLN	Yüksek boylu olmayan, Kıpçak gibi esmer Morgay ata binmeye alışan ayaklarını hantal bir biçimde açıp sakar durdu ve yörük gibi keskin gözleriyle uçuk benizli sultan sipehsalar ı ‘seraskeri’ baştan aşağı süzdü. RKLN 92/20
143.	Соїл [soyil] VSBU	Jaysak sert soyil in ‘topuz’ vuruşlarıyla iki tane kurdu öldürdü. VSBU 10/38

144.	Туг [tug] RKLN HS	Rareş, sadık olduğu için Süleyman'dan sadece beylerbeyine verilen ve atkuyruğundan yapılan tug ları 'tuğlar' iki defa armağan aldı. RKLN 371/13 Önde, tug altında kurultaya gelen Sayın Han'ın en yakın arkadaşları olan cihangirler ve en meşhur batır noyanlar saygılarını göstererek durdular. HS 192/16
145.	Тюмен [tümen] DPÇ	Tatar tümeni 'asker birliği' Pereyaslav yakınlarına geldi. DPÇ 49/22
146.	Улус [ulus] DPÇ FS ÖP, OPR PDN, OL TRZ, YS	« Ulusum 'bölük' Dnister ötesinde, diğerleri ise bütün bozkırda göç ediyordu.» DPÇ 154/16 Şirin Bey ulusundaki Ali mirzayı tanıdı. FS 210/2 Orda bozkırlarının içlerine dalan kozaklar en zengin ulusları gözlemeye başladı. TRZ 72/19 Belki Tatar bir ulusunda değil de Eflağ'ın yörelerindesin sanki. ÇP 17/18
147.	Фетх-наме [feth-name] RKLN	Süleyman, kimi zaman korkması, kimi zaman sevinmesi gereken kişilere Belgrad'ın onun elinde olduğuna dair feth-nameyi 'fetihnameyi' gönderdi. RKLN 94/18
148.	Фреката [frekata] MLV	Hicrî 1018 yılının ilkbahar mevsiminde birçok gemi, kadirga ve başarda refakatinde küçük Türk frekatası 'savaş gemisi' Kefe'nin iskelesini tuttu. MLV 5/3
149.	Чамбул [çambul] ZK PDN BGN ÇV NBB PGN DPÇ PUŞ BGN	Askerlerim çambulun 'çapulun' Mengli Girey'in ana kuvvetlerine katıldığını haber verdiler. DPÇ 13/27 Bir mil geçer geçmez Uman bölgesinden çobanlar koşa koşa geldiler: yakın bozkırlarda birkaç binlik Tatar çambulunu gördüler. BGN 430/7 Yarisından daha fazla azalmış çambul gölün kıyılarını çabuk terkedip kuru bozkırda Güneydoğu istikametinde Kefe'ye ilerledi. PUŞ 32/27 Çambulu her zaman hızlı ve kolay kazanma arzusuna sahip bireylerle dopdoluydu. ÇV 15/29

150.	Чекан [çekan] MKKD LDL	Tantsüra, Borodavka ve on ak bıyıklı kozak, hazinenin bakır kapılarını açmaya çalıştılar. Fakat ne kılıç, ne mızrak, ne de çekan ‘teber’ bir işe yaramadı. LDL 2 102/18 Jolkevskiy kralına şunu haber verdi: sultan o kadar öfkelenmişti ki veziri asmayı emredecekti, eşinin, kızının ve başka akbaş (kadın) ricada bulunmaları üzerine vezir kurtuldu. Padişahın vezirin kafasına bozduğan ile (çekan) vurduğunu bütün payitaht öğrendi. MKKD 361/26
151.	Чорбаджи [çorbadži] HTN ÇV ŞŞ MLV	Onun yanında siyah bıyıklı, iri yapılı, Slav asıllı Çorbadži ‘ çorbacı ’ Âlim, arkasında ise maiyet mensupları duruyordu. MLV 22/34 İleride genç Yeniçeri Çorbadži si duruyordu. ÇV 278/18 Arsen külubede kadın giyselerini çıkarıp çabuk bir şekilde, alıştığı Yeniçeri Çorbadži takımını giydi. ŞŞ 160/16 Çorbadži ateş emri verdikten sonra kurşun yağdırmaya başlandı. HTN 147/4
152.	Шакпар [şakpar] VSBU	Jaysak şakparı ‘çomak’ bırakıp kurdunun boynuna, göğsüne ve rasgele yerlerine bıcaqla vurmaya başladı. VSBU 10/5
153.	Юзбаши [yuzbaşi] YD	Yüzbaşi ‘yüzbaşı’ durmalarını emretti. YD 281/36
154.	Ямак [Yamak] MLV	«Ben, senin tarafından Kefe tekkesine Tatarlar ve Kırım Yamakları arasında Osmanlı görüşlerinin yayılması için gönderilen Bektaşî Tarikatı dervişi Murah Babayım.» MLV 148/20
155.	Яничар [yanıçar] DH OPR, İS TŞ, ŞŞ PDZ, PUŞ TRZ, SAG	Biraz sonra Yanıçarlar ‘Yeniçeriler’ Kamánets’e girdiler. PUŞ 62/17 Eşini ve kızını Yanıçarlar bekleyecekler. TRZ 496/19 Yanıçarlar kendine gelemeyip kozak kılıçlarının uçlarında hayatlarını kaybettiler. SAG 342/23 Yanıçarlar arasında telaşsız davranan bir düzine güvenilir ve akıllı insan var. DH 75/4

156.	<p>Яничарка [yaniçarka] İB PUŞ HTN TŞ MLV LMMZ ÇP</p>	<p>İyi ok atardı, yaniçarka tüfeğini ‘ateşli silahın türü’ ve tabancayı ustaca kullanırdı, At Meydanı’ndaki çalgın yarışlarda yaştaşlarını geçirdi. MLV 54/2</p> <p>Yaniçarka tüfeklerini indirdiler. Türkler taşkın öfke ve kin dolu bakışlarını kozaklara fırlatıp hemen sustular. HTN 204/14</p> <p>Kendileri için sakladıkları eşyaları hesaba katmadılar: gümüş yemek takımları, inciler, mücevherler, kınları altın kaplamalı kılıçlar, tabancalar, yaniçarka tüfekleri, değerli taşlarla süslenmiş eyerler. LMMZ 82/14</p> <p>Kılıç, yaniçarka tüfeği, iki tane tabanca, çubuk ve bayram giysisi yerdeydi. ÇP 500/23</p>
157.	<p>Ярлик [yarlık] MLV OPR LDL ÇV</p>	<p>Serbest balık avı için Tatar yarlığımız ‘fermanımız’ bile var. LDL 181 2</p> <p>Muhammed Giray... Diyorlar paralara çok düşkün, rüşvet verirken seve seve yarlık verir. MLV 125/4</p> <p>Ricamı ve yarlıklarımı ona iletsinler. ÇV 252/7</p> <p>Birinciye rüşvet verirsin, ikincinin saldırısını püskürtürsün, üçüncü gelir sultan fermanın veya han yarlığın bile varsa yerinde yeller eser. OPR 207/6</p>
158.	<p>Ясир [yasır] YK LDL ZK İS OSP, ÇV PML, BGN FP, PUŞ PSV, BGN</p>	<p>Çoğu zaman Nogaylar, nehirler buz tutunca, sonbaharın sonunda ve kış mevsiminde saldırıp yasır ‘tutsak’ alırlardı. PUŞ 28/11</p> <p>Oksana hanım uzun zaman önce Tatar kölesiydi! Başka tutsaklarla birlikte Kırım yolunda Yabani Bozkır’ı yürüyerek geçip yasır pazarında satılmak için gönderildi. FP 7/27</p> <p>Savunmaya çalışan insanları öldürdüler, diğerlerini ise yasır aldılar. PSV 27/39</p> <p>Beresteçko’dan dönen bölük, Vinnitsá, Bila Tserkva ve Uman bölgelerinde yasır alan biriydi. BGN 432/11</p>

159.	Ятаган [yatagan] OPR LMMZ YS TRZ PML	Buna rağmen kozaklar tarafından hetmanın evine birkaç yüz pahalı tüfek, tabanca, süvari kılıcı, yatagan ‘yatağan’, hançer ve çekan getirildi. OPR 428/41 Omuzlarında misket tüfekleri, çekanları, mızrakları taşıyorlardı, yanlarında kılıçlar, yataganlar , hançerler, kuburluklarında tabancalar vardı. LMMZ 126/19 Sadece kozaklar üzerine keskenilen yatagandan Avrupa’yı kurtarabilirler. YS 26/28 Daha kurnaz olan düşmanı yataganı çıkarmayı başardı. Çarpışmaya başladılar. Birisi mutlaka ölecekti. TRZ 377/19
------	--	--

Tablo 12. Örnek Cümleler: Dinî Terimler

160	Азан [azan] RKLN	Bedesten kapatıldı, camiler de boş, yüksek minarelerden azan ‘ezan’ okuyan müezzinlerin çınlayan sesleri hiç gelmiyor, her yerde sadece ölüm, yangın ve soygun izleri, bir de cesetlerle dolu dehşetli arabalar vardı. RKLN 107/16
161	Аллах екбер [Allah ekber] FS ÇV ŞŞ, PDZ LDL, PUŞ	« Allah ekber ‘ <i>Allahû ekber</i> ’, onları koru!» PUŞ 64/4 « Allah ekber! » Gözlerine inanamadı Kara Mustafa. Onun için gümüş bir tepside ipek bağı getirildi! Allah ekber , neden gâvurlara yardım ediyorsun? FS 218/27 Hayatın çağrısına ilk giden ve prangaları tıngırdayan hırsız Allah ekber diye fısıldadı. LDL 2 90/3
162	Аман [aman] OPR ŞŞ MLV	« Aman Aman! Yaşamak istiyorum.» MLV 180/33 Yeniçeri kellesi otlara, ayaklarının altına uçuruldu, düşman « Aman! Aman! » dileyip dizlerinin üzerine çöktü. ŞŞ 124/34 Beyler ve paşalar « Aman! Aman! » diye bağırarak, çaylağın önündeki serçeler gibi kaçıverdiler bazıları da sürü gibi esir düştüler. OPR 343/11
163	Ансар [ansar] RKLN	Peygamber, Ansarların ‘yardımcıların’ öğretisini yeren şairleri öldürmelerini fakat onu övenlere ve yazdıkları incitici sözlerinden vazgeçenlere kibarca davranmalarını istedi. RKLN 137/7

164	Бесмеле [besmele] MLV	«Bi's-mi-l-lâhi'r-rahmani'r rahîm,» diye değişmez besmeleden 'ayet adı' başladı Murah Baba. MLV 59/7
165	Бусурман [busurman] ÇP ŞB KPF TRZ	Busurmanlar 'Müslümanlar' fena bir şekilde yenilmiştir. Artık bu alçaklar bizi unutmazlar. ÇP 560/10 İyi insanlar dinleyin, dinledikten sonra ise busurmanların 'Müslümanların' tutsağı olarak on sene kalan adamcağıza yardım etmekten vazgeçmeyin... ŞB 51/30 Busurmanlar 'Müslümanlar' benden tek bir kelime duymazlar... KPF 38/12 İleri! Dinimizde olmayanları, busurmanları 'Müslümanları' bozguna uğratalım! TRZ 72/1
166	Бүрәк [Bürak] RKLN	«Muhterem, peygamberin Bürak 'Burak' atıyla yedinci göğe kadar yükseldiğini, orada ışık ve karanlık yüz bin perdeyi aştığını, altı özellik, maddenin dört öğesi, ne gök ne toprak, ne yukarı ne aşığı, ne başlangıç ne son, ne dil ne işitme, ne kavram ne akıl, zerre kadar bilinç bile olmadığı yere ulaştığını nasıl yorumlayabiliriz?...» RKLN 181/16
167	Гүрия [guriya] RKLN VSBU	Osmanlı vakanivüs iğrenç vakaları zevkle betimliyordu: «Pazarlarda yasemin gibi alınlı, yüksek gür kaşlı ve cennet guriyalar 'huriler' gibi endamlı güzeller satılırdı.» RKLN 307/40 «Cennet bahçelerindeki guriyaya benziyor.» hayranlıkla içini çekti Jaysak. VSBU 158/34
168	Гяур [gaur] OPR VPŞ OL PDZ MKKD YS	Onun iktidarlık dönemi Türk imparatorluğunun tarihî vakayinamelerinde «dini bütün bir Müslüman ve gaur lara 'gâvurlara' dehşet saçan hükümdardı» şatafatlı sözleriyle anılır. SK 140/20 Galiba Allah, gaura , iman edenlerin kılıç ve okuyla ölümünden başka bir kısmet verdi. PSV 6/39 «Şeytan kozaklar, fodul gaur » diye hırladı Paşa. PDZ 82/14

	SK PSV PUŞ	«Ağa, kendine gel! Önündeki gaur bir cariyeye değil, Trabzon'da bilinen tüccarın kızıdır. Yaşmağını koparmaya nasıl cesaret edebildin?» PUŞ 136/30
169	Дервиш [derviş] RKLN SAG OPR LDL	Bütün dünyada kırılmış kalbim için ilaç yoktur. Ruhum derviş 'mürit' dudaklarındaki kaval gibi inliyor. RKLN 270/37 «Öldüm ben,» diye içini çekti Paşa, «simdi yoksul bir derviş ten daha fakir oldum.» SAG 868/19 Dans eden derviş leri gördüğünde bir kere konuştu benimle: «Baksana inanç denilen delilik insanlara neler yapıyor!» OPR 371/19 « Derviş , yani Tatar rahibi» sessizce söyledi Olena. LDL 325/14
170	Джамія [džamiya] RKLN	İstanbul'un en güzel džamiyası 'camisi' olacak. Aşk camisi. RKLN 277/27
171	Джаханнам [džahannam] MLV	Dosdoğru gidenler ise džahannama 'cehenneme' düşerler... MLV 135/14
172	Джихад [džihad] MLV	Bir çocuk bile džihadın 'cihatın' Türk halkına ve sultan hazinesine altın getirdiğini bilir. MLV 78/20
173	Друзи [Druzı] LDL	Önceden yaptıkları gibi hızlı ve sessizce başka nöbetçileri de ortadan kaldırdılar. Türk ordugâhındaki derin uykuda olan Osmanlı ve Druz 'tektanrılı bir dinî inanç topluluğudur', Fellahlar ve Yunanlar, Araplar ve Boşnaklar arasına dağılıvermişler. LDL 2 443/32
174	Ель гамду іл- л-іллях [El gamdu il-l- illáh] OPR	Kalenin duvarlarını ve toprak setlerini gören yolcular « El gamdu il-l-illáh 'Elhamdülillah'!» diye söylediler, kürekçiler ise kürekleri kaldırdılar. OPR 382/42
175	Зекят [zekát] LDL	«Ambarları açıp aramızda tahılları paylaştırsınlar. Fakirler için ondalık vergisi olan zekát 'zekât' veriyoruz. Şimdi ise ekmeksiz kalınca biz de fakiriz.» LDL 399/30

176	Зям-зям [Zám-zám] LDL	«Hac'dan dönen peygamberin ehli beyti olan ve Zám-zám 'Zem Zem' kuyusundan kutsal suyu getiren alçakgönüllü Seyyid'e yatacak bir yer verin.» LDL 2 51/29
177	Ібіліс [İblis] OPR, MLV	« İblis 'in 'şeytanın' tahriğiyle kendi hükümdarına karşı komplo kurmaya cesaret ettin.» MLV 204/34 Ben kurtaramazsam İblis bile kurtaramaz onu. OPR 287/11
178	Імам [imam] LDL RKLN VSBU SK MLV	İmam ları 'din adamları', mollaları ve pohpohçu vezirleri bu işlerini hoş görüyorlar. SK 134/18 «Bizde yasalara her zaman bağlı kalmıyorlar ki. Moldabay İmam dır. Evet dese herkes susar.» 298/15 VSBU İmam dua okuduktan sonra vaaz etti: «Siz Sultanın hassa askerlerisiniz...» MLV 54/13 «Hünkârım, asılmış adama imam bile yardım edemez.» RKLN 400/2
179	Кааба [Kaaba] VPŞ	İhtiyar Asiz yüz yaşına varınca kutsal topraklarda bulunan peygamber mezarını ve Kaaba 'nın 'Kâbe'nin' kara taşını görmek için hacca gitti. LDL 2 58/21
180	Каландар [kalandar] TŞ	«Burada Kırım'da, köle ticareti sayesinde yaşayan Kefe'de ben olmasam da yeterince derviş, sufi ve kalandar 'tarikat mensubu' vardır. » TŞ 141/16
181	Кибла [Kıbla] VSBU, ŞŞ LDL	Oldukça uzun ve gergin aradan sonra şeyh kıblanın 'kıblenin' yönüne dönüp «Allah» diye bağırarak dehşet verici ulamayla çıplak karnına bıçağı sapladı. LDL 2 56/6
182	Коран [Koran] TŞ	Yıpranmış Koran 'ı 'Ku'ran'ı' çıkardıktan sonra borcunun ödenmesi koşuluyla onun kölesi olacağına yemin ettirir. LDL 2 127/3
183	Ла хавла [La havla] PUŞ	« La havla! 'Lahavle'» diye söyleyerek Bekir ellerini yukarıya kaldırdı. PUŞ 72/19
184	Лла ілла іль Аллах, Мохаммед регуль Аллах	Hürrem derin bir saygıyla tıpkı dindar Müslüman gibi duasını ardından tekrarladı: Lla illa il Allah, Mohammed regul Allah 'lā 'ilāha 'illāllāh, muḥammadur-rasūlu-llāh'. LDL 2 451/39

	[Lla illa il Allah, Mohammed regul Allah] OPR, OL, LDL	
185	Маш Аллах! [Maş Allah] MLV	« Maş Allah ‘Maşallah’!» diye haykırdı Altan. «Bunu bilmiyordum.» MLV 185/ 34
186	Медресе [medrese] LDL VSBU ŞS MLV RKLN	Evet, camileri ve medreseleri ‘din okullarını’, çeşmeleri ve su kemerlerini, sarayları ve antik surları, her şeyi gördü. RKLN 368/24 «Hocayım, Skutara’da medresede çalıştım. Veysi ve Nefi’nin şiirlerini softalara okumamın yasak olduğunu nereden bilebilirdim? Atıldım...» MLV 112/24 Gündüz Hamid medreseye , akşamleyin ise mollaya gittiği için zindana gelemiyor. ŞS 15/7 Seyyid, medrese duvarlarını, Fransız bankacılar ve tüccarların saraylarını geçtikten sonra derviş tapınağı olan tekkeye ulaştı. LDL 2 52/35
187	Мечеть [meçet] ŞB TRZ ÇP SK	Kafe beylerbeyinin aklına meçet ‘cami’ yanında yeni minare inşa edilme fikri gelince, biz köle olduğumuz için taş taşımaya kovulduk. ŞB 53/13 «Halk ne diyor ki?» «Hiç! Sakin zamanlarda, kimse soymuyorsa kilisede mi yoksa meçette mi dua etmek fark etmez onlar için...» TRZ 23/30 «Mahmut, köyde niye kilise yok?» diye aniden sordu Drozdenko. «Bizimkiler neyi inşa etmenin daha iyi olacağını kilisenin mi, meçetin mi yoksa havranın mı diye hâlâ düşünüyorlar...» ÇP 19/20

		Öğleden sonra güneşin batıya doğru gittiğinin doğru olması gibi Osmanlıların, Aziz Sofiya Katedrali'nin meçete dönüştürdükleri de doğrudur. SK 299/18
188	Минарет [minaret] FS PUŞ ÇŞ LDL PML ÇM VSBU KPŞ MLV	Servi ağaçlarının güneş ışıklarında yelpirdemesiyle beraber göklere kadar Aya Sofya'nın minaretleri 'minareler' yükselmiş, koyun öbür kıyısındaki şamatalı Galata susmuş, Büyük Sultan Sarayı ise sanki Boğaz ve Haliç'in arasındaki tepeli arazinin üzerine atlayacakmış gibiydi. MLV 37/3 Kefe'de birçok Ermeni, Yunan, Türk, Yahudi, İtalyan ve Karayim vardı. Her millet kendi tapınaklarına sahipti, eski Ceneviz kiliselerinden evirilmiş Müslüman camileri en şatafatlıydı. Dev kubbeli iki minaretli Büyük Cami ise onlardan en görkemliydi. LDL 167/6 Dnipro'nun karşı tarafında, Tatar kıyısında faal Aslankermen kalesi bulunuyor, sekiz köşeli yıldız ve hilal parıltısı, çalışan minaret bunun kanıtıydı. 159/1 Burada her şey yabancı ve menfur: yüksek minaretli dev camiler, göklerde uçuyormuş gibi hafif, uzun kuleli yeşil bahçeli ve fevkalade fiskiyeli görkemli saraylar. KPŞ 77/12
189	Михраб [mihrab] RKLN	Mihraptaki 'mihraptaki' cam resimleri yeşil, sarı, mavi, pembe ve firuze renkleriyle parıldadı. RKLN 496/34
190	Муедзин [muedzin] PML OÇ RKLN MLV YD LDL	Yeniçeriler, muedzin 'müezzin' dördüncü ezanı okumadan önce Kefe'ye gittiler. LDL 348/27 Güneş batar batmaz, ateş kesildi. Muedzin lar akşam ezanını okudular. Kozaklar akşam yemeğine başladılar. YD 183/20 Mariya, Malva'nın elini tutup fokur fokur kaynayan esir pazarının olduğu ve muedzin in kendini Tanrı'ya doğru yöneltmeye çağırdığı yere doğru peşinden sürükledi. 16/30 MLV Topkapı bahçeleri, tepeler, sular, İstanbul, dünya üzerine gece konu: yıldızlar akıyor, yüksek minarelerden duyulan

		muedzin ların muammalı hüznü ezanları gibi ılık, karanlık göklerde yarasalar uçuyor. RKLN 526/34
191	Мулла [mulla] ŞS TRZ MLV YS RKLN	Mulla ‘molla’, tüylerimiz diken diken olana kadar korkuttu bizi. LDL 2 60/32 Üzerine mulla Ku‘ran’ı okuduğunda hâlâ hayattaydı, çocukluk mezmuru aklına geldi, ama hiçbir şey söyleyemediği için sessizce hatırlamaya başladı. RKLN 582/1 Camilerde mullalar adını övüyorlar. Şairler adına kasideler yazıyorlar. YS 231/24 «İnsanlara düşünmeyi kimse yasaklamaz ne sen, ne mulla , ne senin Muhammed.» MLV 60/37
192	Мункар i Некір [Munkar ve Nekir] RKLN	Munkar ’a ‘Münker’e’ benzedikleri ve Nekir ‘melek isimleri’ gibi davrandıkları için korkutuyorlardı. RKLN 237/18
193	Муфті [mufti] SK İS MKKD OPR ÇV HTN	Hocazade Esad Efendi muftinin ‘müftü’ eşi de, önde gelen saray memurlarından geride kalmayarak Sultan gelini için otuz kadem boyunda ve elli <i>pud</i> ¹³⁰ ağırlığında bir düğün mumu gönderdi. LDL 2 237/28 Mufti Esad Efendi hem gâvurları hem de sonradan Müslüman olanları sevmiyor. OPR 227/9 Sonra esmer, derin kırışık yüzlü, kuru bir büyük mufti ayağı kalktı. ÇV 161/15 Sobeskiy, Osman’ın mufti Esad’a saygı duyduğunu iyi bilirdi. HTN 301/32
194	Мюрід [mürıd] MLV	«Hanımefendi, dervişim ben. Bütün şeyhlerden en akıllı olan Hacı Bektâş-ı Tarikatı’nın mürıdıyım ‘mürıdiyim’.» MLV 14/25
195	Намаз [namaz] PUŞ	Akşam ezanından sonra namazını ‘Müslüman ibadeti’ kılan Amurat başının beş bin kişilik ordusu Kefe’ye doğru ilerlemeye başladı. YD 262/36

¹³⁰ Pud, Kiyiv Rus’ döneminden 1918 yılına kadar kullanılan ve 16,3805 kg’ye eşit ağırlık ölçüsüdür.

	ÇV ŞŞ MLV YD HTN	Akşam namazını bitirdikten sonra tıknıp uyurlar. Uzun süre böyledir. Eskiden beri böyle alışmışlar. HTN 191/32 İman edenlerin zamanında abdest almadıkları ve namaz kılmadıkları umrunda değil. PUŞ 70/22 Sefer Gazi Ağa, Han'ın niyetlerini duyduktan sonra başını sallayarak: «İslam'ın, iki cami arasında kalmış beynamaza 'namaz kılmayan' döndüğünden korkuyorum.» dedi ona. MLV 190/28
196	Намазлик [namazlık] VSBU LDL	Aksakallı ihtiyarlar yassı damlarına çıkıp, namazlıklarını 'seccadelerini' serip, dizleri üzerine çöktükten sonra yüzlerini doğu yönüne çevirip dua etmek için kalakaldılar. LDL 294/19 Bozkıra çıkacaktlar, aniden minareden ezan sesi duyuldu, kalabalık sustu: Müslümanlar namazlıklarını çıkardıktan sonra güney tarafına dönerek duaya başladılar. VSBU 48/27
197	Нух [Nuh] RKLN	Sahi, payitahta gıda ürünleri sağlıyorlar ve Nuh 'peygamber' onların koruyucusu. RKLN 517/22
198	Рамазан [Ramazan] MLV, LDL	Ordu, Ramazan 'oruç tutulan ay' ayının üçüncü gününde Tuna'ya ulaşınca sol kıyısına geçmeye başladı. LDL 435/13
199	Сеїд [seyid] LDL	Ana caddesinde Seyid 'seyyid' adımlarını yavaşlattı. Şehri iyi bildiği belliydi. LDL 2 52/31
200	Сунна [Sunna] RKLN	Ku'ran'a ve Sunna 'ya 'Sünnet'e göre Kızılbaşların öldürülmesine, mallarının yağmalanmasına, tarlalarının, evlerinin ve bahçelerinin ateşe verilmesine izin verilir. RKLN 222/39
201	Сура [sura] RKLN	O zaman Allah dördüncü surada 'sûrede': «Ey iman edenler! Sarhoşken ne dediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın.» demezdi. LDL 2 60/5
202	Суфий [sufiy] RKLN	Mehmet Paşa sufiydir 'sufidir'. Sufiler ise dünyanın bütün nimetlerini reddediyorlar. RKLN 47/21

203	Сүннөт [sünnet] RKLN	Bu şanlı sünnet ‘gelenek adı’ törenine sadece sultanın eşi, validesi ve kız kardeşlerinin katılmalarına izin verildi. RKLN 310/21
204	Такіе [takiye] MLV LDL	Yârânın kendi camisi ve takiye ‘tekke’ denilen manastırı var. LDL 323/11 Gittiğimiz yol takiyemize gidiyor. Bu yolu seçtiğin zaman Tanrı’ya yaklaşmak için bir adım atmış oluyorsun. MLV 16/37
205	Улем [ulem] MLV LDL OPR ŞŞ RKLN	Gritti, Viyana’nın ve Padova’nın üniversitelerinde, İbrahim ise adı sanı meçhul ulemler den ‘din bilginlerden’ eğitim aldı. RKLN 12/37 Ulem yasa koyucu, mollanın oğlu, o ise erkeklerle konuşamayan bir kadındır. Kutsal adetleri çiğneyen cesurlar başlarına iş açarlar, ama çocuğu... LDL 350/2 Harem, kızlar ağaları, divan, beylerbeyleri, ulemler yüzünden saltanat gücü parçalandı, büyük aslan, vatandaşlarının kanını emen, köyleri ve şehirleri harap eden, bölgelerini soyan, tüm devleti ve yanındaki diyarları bile hırpalayan hortlağa dönüşmüş. OPR 346/16 «Unutma sadece asker değilim aynı zamanda ulem unvanına sahip kutsal kişiyim.» ŞŞ 20/16
206	Фатиха [Fatıha] MLV	Fatıha ‘Fatıha’ Sûresi yerine «Burdan kurtulacağım.» diye fısıldamış Mariya’nın dudakları. MLV 59/1
207	Фетва [fetva] RKLN LDL	«Al canımı fakat böyle fetva ‘dinî belge adı’ çıkaramam. Böyle bir şeyin vebalini boynuma almak için çok yaşıyorum.» LDL 2 300/16 Sultan, büyük müftünün fetvasını kaldırmasını istedi. RKLN 544/20
208	Хаджі [hacđî] LDL	Devler ve haramiler, kurnaz kadınlar ve akıllı şeyhler, kutsal hacđî iler ‘hacılar’, anasının gözü dolandırıcılar ve yolkesiciler hakkında yavaş ama akıcı bir şekilde masallar anlatılırdı. LDL 195/17

209	Хадис [hadis] RKLN	Rustem: «Allah, Ku'ran'a nispetle daha çok insanı sultanın hâkimiyetiyle İslamda tutar» satırları içeren hadiseye 'mesele, olay' atıf yaptı. Fakat bundan dolayı Lütü Paşa daha da çok öfkeleni. RKLN 426/ 36
210	Хатиб [hatıb] MLV	Hergün hatıblar 'hatipler' tarafından lanetlenen, emekten, güvenden ve herhangi bir hakktan mahrum ettiren «gâvur» kelimesi müthiştir. MLV 14/4
211	Хафиз [hafiz] MLV RKLN	«Ku'ran'ı gerçek hafiz 'Kur'an'ı ezberleyen' gibi biliyorsunuz» diyerek övdü onu İbrahim. RKLN 18/16 Hiç bir hükümdarın elini henüz kaldırmadığı bu gezgin, meddah, hafiz İstanbul'da, Bahçesaray'da ve Kefe'de bilinir. MLV 9/2
212	Хикмет [hikmet] MLV	«Altı ay önce Hmelnitskiy hariç başka müttefiği tanımıyordum» atalık önünde kendini mazur göstermeye çalışıyormuş gibi dedi İslam Giray. Fakat Sefer, Han'ın eski hocanın hikmetlerinin 'öğütlerinin' umrunda olmadığını biliyordu. MLV 190/36
213	Шайтан [şaytan] SK VPŞ ÇV PSV LDL MLV PUŞ	«İnsanların kalpleri ve düşünceleri Allah'ın ellerindedir» diye içini çekti... «Fakat bazen şaytanın 'şeytanın' ellerine de düşebilirler.» LDL 2 296/19 Kırım mirzaları Vısoçan'a Galıç şaytanı derlerdi ve menfur gâvuru en kısa zamanda kendine alması için Allah'a yalvarırlardı. PSV 6/35 Eşeklerin seslerini duyunca Allah'tan yardım isteyin, çünkü eşekler şaytanı görünce anırırlar. MLV 80/1 Şismanlanmasına, kilo almasına ve değişmesine rağmen cehennemde şaytanın kılığına girse bile onu tanıyabilirdim. PUŞ 58/17
214	Шариат [şariat] LDL VSBU	«Hanımefendi, bilgi ve iyi bir zekâ, yasaya aykırı olan her davranışa karşı çıkararak şariata 'şeriata' göre hakkımızı savunmamızı öğütlüyor.» LDL 351/2

	ŞŞ MLV	Straton, Tatar toprak şariat yasalarını bilirdi, çorak toprakları canlandıran ona sahip olur. 81/20 MLV «Köle, Müslüman bir kızla evlenip İslam dinini kabul ederse hür bırakılır.» diye söyledi Hamid. «Mollaya sordum, şariat kuralıdır.» ŞŞ 11/13 Kör, sağır, kolsuz ve topal bir kadınla evlenmek lazım. Bunlar, bayanın hiç sapmadan doğru yolda gittiği, şariata uygun olmayan şeylerini duymadığı ve görmediği, yasa dışı şeylerine el uzatmadığı anlamına gelmektedir. RKLN 184/13
215	Шейх [şeyh] LDL TŞ MLV RKLN	Bugün özgürlüğüme kavuştum!» diye sert bir cevap verdi Mariya. «Ne senin, ne şeyhinin ‘tarikat büyüğünün’, ne senin Tanrı’nın köleliğine dönmek istemiyorum.» MLV 14/30 Ardından Türk ezgilerini çalan hizmetçileriyle birlikte şeyhleri yürüdü. Davul, zurna, flüt, saz, yayık yayık marş sesleri geliyordu. RKLN 521/38 Nurali, tıpkı şeyhlerin öğrencilere okumadığı şeyleri sorduktan sonra endişelenen medrese hocası gibi ne yapacağı bilmeden durdu. LDL 374/8 Zenci cariyeye ve kör şeyh olmasaydı mahvolurdum! TŞ 129/44
216	Шейх-уль- Ислам [şeyh-ul- İslam] RKLN ŞŞ LDL	Camide Şeyh-ul-İslam ‘din işlerinden sorumlu olan kimse’, emirler ve müftü sultanı beklediler. LDL 241/29 Roksolana, Zembilli Şeyh-ul-İslam ’ın ölümünün ne anlamına geldiğini çok iyi bilirdi. RKLN 284/10 İç içe odalar dizisini geçtikleri zaman Şeyh-ul-İslam , vezir, danışmanlar, paşalar, çavuşlar onlara katıldılar. ŞŞ 5/11
217	Шийт [Şiyit] MLV	« Şiyitsin ‘Şiisin’, uyuz bir köpeksin!» MLV 8/31

Tablo 13. Örnek Cümleler:Yemek Adları

218.	Айран [ayran] PUŞ	Andriy’e ibriği vererek: «Buyurun şimdilik ayran ‘yoğurttan yapılan içecek’ için» dedi. HTN 211/22
------	-------------------------	---

	HTN VSBU OL HS	Bozkırlarda ataları gibi ekmeği tanımayan sadece et, ayran ve kımız bilen Moğolların mirasçısı olan büyük Nogay göç ediyor. MLV 29/10 İlkbaharda durumu biraz kolaylaştı. Daha sık Moğol tabak artıkları düşüyordu: kaşar peynirin parçaları, tamamen sıyrılmamış kemikler, içilmemiş kımız ve ayran . HS 351/17 «Bizi en güzel şarkılarıyla eğlendirirsen iyi bir lokma kızarmış biberli koyun eti ve bir küp soğuk ayran bekleyebilirsin.» diye söyledi Hamid. PUŞ 58/29
219.	Арак [arak] RKLN	Samatya'da pis körebe dansçılarının iman edenleri meyhanelere sokmaya çalıştığı Şarap Sokağı var, orada sarhoş edici gamiz ve arak 'rakı' satılır ve sarhoşlar arasında geç saatlere kadar ahlaksız kadınlar dolaşır! RKLN 426/22
220.	Баклава [baklava] LDL	Masada az önce pişirilmiş baklava 'tatlı', limon şerbeti, kuru erik, ballı ceviz ve farklı tatlılar vardı. LDL 331/1
221.	Балик [balık] VSBU	Dolgov tarafından verilen şarap şişesi ile füme mersin balığının 'et çeşidinin' iyi bir parçasını ve Ostrovna'dan kalan yemekleri yiyip yola devam ettik. VSBU 79/13
222.	Бастурма [basturma] RKLN	Burada, yükselen eflatun ve siyah renkli incir ve hurma yığınları, asılı koyun gövdeleri, çörek otlu beyaz peynir tekerleri, kemik kadar sert füme basturma 'pastırma', mum cilasası, jelatin, basma, kına, aromalı kaş sürmeleri, esrar, afyon, yün boyaları, doğu mücevherleri var; gümüş, bakır, altın eşyaları satan dükkânların önünde kımıldamadan yüksek sarıklı şişman tüccarlar otururlar. RKLN 15/27
223.	Баурсаки [boursaki] VSBU	Sofraya boursaki 'pişi', kavardak ve biberle iyice çeşnilenen börekler getirildi. VSBU 285/33
224.	Бишбармак [bişparmak] VSBU	İhtiyarlar et yemeyi istemişler. Keçiciği kestikten sonra bişbarmak 'beşparmak' pişirip yemişler. VSBU 57/36

225.	Кав'яр [kavyar] HİV	«Votka üzerine birşeyler yedik, sanki kavyarmış ‘havyar’, sonra balık çorbası, sonra ise... Öğle yemeği yaz günü gibi uzun olduğu için yemeklerin sayısını kaybettim.» HİV 7/14
226.	Кава [kava] RKLN LDL HTN ŞŞ SK	Gelenekleri bilen Ahmet, dünürlerini mindere oturttu sonra kava ‘kahve’ ve nargile ikram edip konuşmalarını bekledi. LDL 314/20 «Tsetsora’dan sonra Türk esirindeyken kava içmeyi öğrendim. Kahve gibi uyku açan bir şey yoktur.» HTN 178/10 «Türkler salak değiller. Her köşelerinde kavyarná ‘kahveci’ var, kahve ise Tanrı’ya layık bir içecektir.» ŞŞ 131/18 «Şimdi hamama götüreceğiz: orada sizi güzel kokularla ovarlar, yıkarlar, gül yağıyla tekrar ovarlar, şerbet ve kava ikram ederler.» SK 149/29
227.	Кавардак [kavardak] VSBU	«Önce çay içelim. Biraz sonra koyun eti hazır olur, kavardak ‘etli yemek’ yeriz.» diye misafirlerine ikram ediyordu keyiflenen Cantemir. VSBU 160/14
228.	Кази [kazı] ŞŞ	Yeniden aile çadırı ve ev yemekleri Aydar’ın aklına geldi: ilik gibi bir yıllık tay eti, annesinin pişirdiği lezzetli boursaklar, babasının sevdiği at etli kazı ‘sucuk’, taze kokulu kımız, ev ocağının rahatlığı, huzuru ve özgürlüğü. ŞŞ 30/33
229.	Каймак [kaymak] MLV	«Azık için bize bir kımız ve biraz kaymak ‘krema’ sat.» MLV 64/37
230.	Кебаб [kebab] RKLN	«Bugün hava soğuk.» diye silkmış omuzları Süleyman. «Anadolu kebabı ‘kebabı’ iyi gelir.» RKLN 47/8
231.	Ковбаса [kovbasa] POÇ LMMZ LDL NBB	Şimdi yaşlı Ganna iri yapılı kızıyla beraber taze et ile uğraşmaya başladılar: kovbasa ‘sucuk’ yaptılar, eti fırına koydular, yağlı yumuşak eti kızarttılar. POÇ 459/4 Paskalya ekmeği, boyalı yumurtalar ve sıcak kovbasasız olmaz ki! LMMZ 217/37 Sofraya kovbasa , galuşkalarla dolu kaplar, beyaz peynir, darı lapası, salamaha yemeği, kızarmış balık, turşu salatalık gibi kozakları sevdiği yemekler getirildi. LDL 406/16

		Balçıkıyien balığı, kovbasa , karabuğdayla doldurulmuş bağırsakları getirin bize... NBB 45/40
232.	Кумис [kumıs] SK VSBU ŞS RKLN MLV	«Buyurun hoşgeldiniz. Akın bizde. Kumıs ‘kımız’ içti, şarkı söyleyecekti. Dinler misin?» VSBU 158/11 Çadıra davet ettiler, kumıs , peynir ve koyun eti ikram ettiler. ŞS 100/2 Mücevher ve kalçadaki şeffaf muslin dışında çıplaktı. Olivera ölümden korkmadı, ama sözünü dinlemediği için kızlarını öldüreceklerini duyunca itaat edip kanlı Timur için kumıs la dolu altın bir tas getirmek zorunda kaldı. RKLN 114/18 Bozkırlarda ataları gibi ekmeği tanımayan sadece et, ayran ve kumıs bilen Moğolların mirasçısı olan büyük Nogay göç ediyor. MLV 29/10 Kumış, misafir için bir kap kumıs getirip yine onu ikram etmeye başladı, ama Şevçenko Orsk’a acele ediyordu. VSBU 158/21 ?
233.	Манті [mantı] VSBU	Yine onlara koyun eti pişirilmiş, mantı ‘yemek çeşidi’ hazırlanmış, tavşanlar kızartılmış, semaverler demlendirilmiş. VSBU 216/4
234.	Плов [plov] RKLN	Sarayda haremle ilgelenmiyordu, müsait olduğu zaman doğan ve altın kartal arasındaydı, Yeniçerilerle birlikte plov ile ‘pilavla’ dolu kazanın önüne başını eğip yemeyi severdi. Yeniçerilerin en büyük tanrısı kazan sayılırdı. RKLN 439/13
235.	Ракія [rakiya] OPR VPŞ PUŞ LDL RKLN	Bir kadehi dikti. Dağdan toplanmış bitki köklerinden yapılmış rakiya ‘rakı’ hoş kokuyordu. PUŞ 127/13 Lehistan rakiyası İslam diyarlarında nadirdir. OPR 263/24 Utançtan Türk rakiyası şerbet kadehlerinin oymalı kapakları altında saklanırdı. LDL 2 242/20 İlk defa Osmanlı ziyafetlerinde Yunan şarapları ve Sırp rakiyası bulundu. RKLN 114/3

236.	Салеп [salep] ZK	Zor bir seferden önce salep ‘orkide çeşidi’ dedikleri bitki toplarlar. Onun beş tane yumrusu sayesinde sağlam bir asker asla hâlsiz düşmez. ZK 54/33
237.	Танагъоз [tanagöz] LDL	« Danagözü » ‘üzüm çeşidi’ diye hafif sisli iki üç okkalı kehlibar sarımsı büyük üzüm salkımlarını gururla kaldırdı. LDL 254/29
238.	Халва [halva] LDL	Olena misafirlerine halva ‘helva’ ikram etti, fakat ikinci denilen üçüncü namaz yaklaştığında Gorpına acele etmeye başladı. LDL 298/32
239.	Харчи [harçi] ŞB SN İDJ VRM	Her gün Doroş, Zaporijjá kozağı görmeye gidip harçi ‘yiyecek’ getirirdi. ŞB 72/34 Ilık havalar ve iyi harçi ‘yem’ sayesinde atlar iyileşti. Aylar sonra nihayet adamakıllı yaşamaya başladılar. SN 351/3 Torbadaki yolluk için hazırlanan harçiye ‘yiyeceklere’ baktı: orada kuru çavdar ekmeği, darı, tuz çıkını, bir lokma domuz yağı vardı. İDJ 131/30 Paçavralarına ihtiyacım yok artık! Kral Andraş hem kıyafet hem harçi ‘yiyecek’ verir bana! VRM 25/13
240.	Чебурек [çeburek] LDL	İki gündür şarkı söyleyerek hamuru yoğurup çeburek ‘çiğ börek’ pişiriyorlardı. LDL 2 39/32
241.	Чорба [çorba] PUŞ YD ÇV RKLN	Öğle yemeği lezzetliydi. Hoş kokulu balık çorbası ‘sulu yemeği’ herkesin hoşuna gitti. PUŞ 123/32 Her sabah çorba daha suluydu ve tatsızdı, Türklere yiyecek temin eden Moldova kağnıları yolda kayboldu (her yerde olan kozakların ellerine geçti). YD 121/19 Ateşin yanında mantar gibi kımıldamadan oturan çok yaşlı Tatar çobanı kurumlu uzun kaşıkla kazandaki çorbayı karıştırıyordu. ÇV 271/23 Düşman ve rakipten ziyade daha çok fiskos, iftira, bühtan, hışırta, gölge ve hayalet koşuşmaları, binlerce sultan açgözlülüğü var. Sanki çorba ve pilav haricinde onları dedikodu, yalan ve şüphe besliyordu. RKLN 299/29

242.	Шербет [şerbet] SK LDL ÇV MLV	Misafirler lezzetli şerbet leri ‘şekerli meyve sudan yapılan içecek’ içerek, fıstık ve kurabiye yiyerek Kefe yangını anlatıyorlardı. LDL 2 198/13 95 Hiç kimse şerbete dokunmadı. Bab-ı Âli’nin ciddi meseleleri hakkında bahsedildi. ÇV 160/9 Âlim her şeye hazırды: ister yeni sultana şerbet kadehi vermek ister eski sultana ipek bağı getirmek. MLV 182/8 Burada da hoş kokulu yağlarla ovunurdu ve şerbet ikram edilirdi. SK 95/13
------	--	---

Tablo 14. Örnek Cümleler: Giysi Adları

243.	Аба [aba] FS	Geminin pupasındaki ve burnundaki nöbetçiler kafalarına başlıklarını takarak uzun abalara ‘elbise çeşidi’ daha sıkı sarıldıktan sonra kuytu yerlerde oturup rahatça uyudular. FS 18/22
244.	Байбарак [baybarak] SAG	Başında cezayir menekşesinden yapılmış bir çelenk, boynunda altın haçlı gerdanlık vardı. Altın kurdeleli işlemeli yeşil kadifeli baybarak ‘üst giysi’ giydi. SAG 431/17
245.	Беşмет [beşmet] LDL ŞŞ	Arsen, onun adamları kendisini Yeniçeri ile karıştırmamasın diye Yeniçeri şapkasını ve beşmetini ‘üst giysisini’ çıkardı. ŞŞ 124/29 Yırtık beşmeti ayaklarına dolandı, bastıkça daha çok parçalanıyordu. LDL 349/11
246.	Джеббе [džebbe] HTN PUŞ	Džebbenin ‘cübbenin’ altında tabancam, gizli cepte ise küçük eğri hançerim vardı. PUŞ 58/34 İleride, çok yakında, beyaz Yeniçeri kavuğunu giyen, ılık, kırmızı džebbeli ve deri çarıklı bir nöbetçi vardı. HTN 200/26
247.	Дувак [duvak] LDL	Erguvani duvağın ‘süslü örtünün’ altından iç çekme sesi geldi. LDL 2 43/14
248.	Ихрам [ihram] OL	Peygamber Muhammed tarafından bütün Müslümanlara zengin fakir farkı olmaksızın Allah’ın önünde herkesin eşit olduğunu

		gösteren aynı giysiyi (ihram ‘beyaz örtü’) giyerek Mekke’ye gelmeleri emredildi. OL 112/32
249.	Каптан [kaptan] PMD PLM ŞB LMMZ	Odada, dede oğlanın giysilerini çıkarmıştır, kaptan ‘kaftan’ giydirmiş ve köpeklerin arasına koymuştu. PMD 97/1 Zengin kılıçlı ve kırmızı kaptanlı Grıts Kulçitskiy papaza yardım ederken elinden geleni yapmaya çalışmıştı. PLM 7/9 Glek kafasını kaldırdı. Üzerinde uzun kaptanlı yüksek boylu tombul bir adam duruyordu. ŞB 62/33 Kardeşim baksana, bütün varlığım bu kadar işte. Yıldızlar altındaki bozkırda üşümemem için kaptanım , lapa için ve sacayağım var. LMMZ 22/24
250.	Каптур [kaptur] OK SN	Oleksiy başına kapturu ‘başlık çeşidini’ taktı, neredeyse tüm yüzü görünmez oldu. OK 238/16 Genç kadınlar, kızlar ve rahibeler kapturlarından , gömleklerinden ve eteklerinden otları silkeleyerek topraktaki tüfeklerini kaldırıp haç çıkardılar. SN 310/1
251.	Каракуль [karakul]	Yünlü pamuktan yapılmış karakul ‘astragan’ yakalı palto oldukça iyiydi. VSBU 383/32
252.	Каук [kauk] PUŞ HTN İB	Çok geçmeden İvan, beyaz kauklar ‘kavuklar’ takmış ve lambanın ışığında zırhları parıldayan birkaç Yeniçeri gölgesini gördü. İB 79/35 Başlarında yüksek beyaz kalpağı andıran apak kaukları vardı. HTN 59/33
253.	Кушак [kuşak] MLV	Giydiği kırmızı kaftan ve beline bağladığı mavi kuşak ‘bele sarılan kumaş’ sayesinde epeyce kozağa benzedi. MLV 34/4
254.	Мейзар [meyzar] RKLN	«Seksen akçe mi?» diye bağırdı. «Kalçalarımındaki meyzar ‘peştamal’ bile seksen akçe eder!» RKLN 467/1
255.	Опанча [orança] ПОÇ	Kutsal bir yere silahlı hâlde girilmez diye ağır orançayı ‘üst giysini’, süvari kılıcını ve tabancasını bıraktı. ПОÇ 472/27
256.	Очкур [oçkur] PUŞ	Kahretsin! Pantolonsuz kozak mı olur? Oçkuru ‘uçkuru’ daha sıkı bağlasana! PUŞ 6/16

257.	Папаха [papaha] BGN	Nogaylardan sonra Kırımlılar, Kırımlılardan ardından endamlı, uzun perçemli, yüksek beyaz papahalı ‘papaklı’, çok güzel açık gri renkte kaftanları giyen Çerkezler, onların ardından da parlak, rengârenk gömlekli, kırmızı ve beyaz çalmalı, şaşmaz gözlü Rumlar yürüyorlardı. BGN 267/19
258.	Папучі [papuçi] LDL	Tatar kadınları, Gorpina’nın papuçini ‘ayakkabısını’ çıkarıp yalın ayak yerden çıkmış ağaç kökleri arasında koştuğunu görünce: «Hiç üşümedin mi?» diye korku ile şaşırarak sordular.» LDL 295/39
259.	Пештимал [peştimal] LDL PUŞ İB RKLN	İvan koynundan ince peştimalın ‘peştamalin’ yarı şeffaf fantezi desenli altın işlemeli ipek kumaşını çıkardı. Parfümünün kokusunu hâlâ alabiliyordu. İB 243/25 Ali bölüğünü durdurdu, boynundaki peştimalı çıkarıp yere serdi ve dizleri üzerine çöküp dua ederken başarılı gâvur seferi için uzun uzun Allah’a teşekkür etti. PUŞ 32/39 Rengârenk ipekli gömlekler ve peştimallar güneşte gökküşağın bütün renkleriyle parlayarak menevişleniyordu. LDL 326/40 Etrafta, peştimallarını çoktan çıkaran ve serbest çıplaklıktan hoşlanan odalıklar ılık mermerde ısınıyordu, terleyip yatıyorlardı. RKLN 99/27
260.	Сап`янці [sapyantsi] OK RKLN POÇ	Ayaklarında yüksek topuklu, gümüş ökçeli sarı sapyan ‘sahtiyân’ ayakkabı vardı. OK 304/11 Ayakkabının sapyanı o kadar inceydi ki derisi üzerinden parmak hareketlerini görmek mümkündü. RKLN 471/25 Kiş atamanımız güzel sapyan ayakkabısının sahibi oldu. POÇ 296/4
261.	Саукеле [saukele] VSBU	Alnında parıldayan saukele ‘gelin başlığı’ denilen yüksek altın işlemeli, kadifeden yapılmış düğün şapkasının altın penesleri çingirdiyordu. VSBU 60/14
262.	Серпанок [serpanok] RKLN	Zarif, kalçalı, yüzleri süslenmiş, ipek kıyafetli, beyaz, siyah, sarı incileri, yeşil, mavi, kırmızı mücevherleri ve altınları takan, serpanok ‘başörtü çeşidi’ giyen, ince şallı, hiç bir şey

		saklanmaksızın hep şeffaf elbiseli görkemli odalıklar onun etrafındaydı. RKLN 73/9
263.	Тумак [tumak] HS	Üstünde kurt kürklü kabanı vardı. Başına karsak kürklü tumağı ‘kışlık kalpak’ taktı. HS 193/19
264.	Тюбетейка [tübeteyka] ŞS	Üzerine tübeteyka şapkası ‘başlık çeşidi’, geniş deri kuşakla bağlanan çapanı giyen, süvari kılıcıyla ve hançerle silahlanan Danilo, bozkır sakinlerine benzerdi. ŞS 99/27
265.	Фередже [feredže] MLV İB LDL	Feredže ‘ferace’ giymiş kadın kahkaha ile güldü. LDL 284/4 Yarı şeffaf, ipekli feredžeyle kapatılan yüze uzun uzun bakıyordu. İB 91/31 Ramazan bittikten sonra Müslümanlar kurban kestiğinde bayram sofrasına beyaz feredželi , gözleri öfke dolu Türk kadını getirdi. MLV 10/33
266.	Чадра [çadra] SK KPŞ ŞŞ MLV PML	Roksolana, hükümdarın her yeni ziyaretinde bir şekilde değişirdi. Bazen endamlı bir delikanlıyı, bazen şeffaf, penes işlemeli elbise giyen cazibeli dansçıyı, bazen ipeklere, kadiflere ve aralığında sadece renkli, baştan çıkartan gözlerini gösteren çadrayı ‘peçeyi’ giyen haşmetli hanımefendiyi andırırdı. KPŞ 137/13 Çıkarmadığı çadra içinden kıza basiretli gözlerini dikti. ŞŞ 158/2 Akşamları köyde duyulan şarkılar kesildi, çünkü Müslümanlar güneş battıktan sonra dışarı çıkmazlardı, sokakta Ukraynaca konuşmaları azaldı, Tatarlar yanında Ukraynaca sohbet ederken kendilerini mahcup hissederlerdi, Tatar kadınlar, açık yüzlü kızlara ve kadınlara düşmanca baktığı için Ukraynalı kızlar Bahçesaray’daki pazara gidince iman edenleri rahatsız etmemek için çadra takarlardı. MLV 82/21 Ordu önderinin önünde birkaç adım kaldığında durdu, yüzündeki çadrayı koparıp yaklaştı. PML 231/15

267.	Чалма [çalma] RKLN VPŞ ÇV PDZ ŞŞ BGN OL MLV OPR LMMZ PUŞ	Peşi peşine başları önlerine eğilerek sıraya giren dervişler halka oldular. En sonunda yeşil çalmalı ‘sarıklı’ bir şeyh girdi. MLV 17/12 Tütünün hoş kokuları salonda yayıldı, altın balıklı büyük akvaryum ve yüksek dar pencerelerdeki gümüş hafif perdeler Selim Giray’ın renkli ipek gömleğine ve krem rengi çalmasına yakıştı. 30/3 LMMZ Mavi çalma , neredeyse gümüşü andıran ak saçlarına yakıştı, eğri sedef kakmalı kılıcı ise savaşçı görünümü kazandırdı. PUŞ 106/10 Geniş mavi şalvarlar, zengin kuşaklar ve kaşık için cepli yüksek çalmalar o erkeklere epeyce savaşçı görünümü kazandırdı. OPR 306/1
268.	Чапан [çapan] VSBU	Gece yarısında gelin kalktı, kürklü çapanı ‘üst giysini’ giydikten sonra eve gitmeye hazırlandı. VSBU 366/10
269.	Чарухи [çaruhı] İB PUŞ HTN	İleride, çok yakında, beyaz Yeniçeri kavuğunu giyen, ılık, kırmızı cübbeli ve deri çaruhılı ‘çarıklı’ bir nöbetçi vardı. HTN 200/26 Yüksek kavuklu, yıpranmış cüppeli, dana derili eskitilmiş çaruhılı omzumda saz ile birkaç arpa unundan pişirilmiş ekmeğe içeren torba taşıyarak, gür siyah sakallı adam kılığında voyvoda sarayından karanlık bir gecede yola çıkıp Zagor’a doğru yürüdüm. PUŞ 57/23
270.	Чарчаф [çarçaf] RKLN	Bütün olarak siyaha bürünmüş, siyah başörtülü, yüzü kalın çarçaf la ‘çarşaf’la kapatılmış bu kız, küf kokan kapkara maddenin parçası, garip, katılaşmış, fantezi, ılıksız, hareketsiz, en ufak hayat belirtisi taşımayan, koyu renkli bir eşya gibi görünüyordu. RKLN 20/32
271.	Чекмень [çekmen’] HS	Dobriná, koyu sarı ve karanlık yüzünü tanıdı, pahalı çekmen ‘üst giysi’ ve zengin pusadı ise en yüksek soylulara ait olmasının kanıtıydı. HS 178/15

272.	Шаровари [şarovarı] FS VPŞ PSV MLV İB OPR	Her yer Zaporijjá kozakları ile dopdolu. Saç tutamlı ve bıyıklı. Rengârenk çok geniş şarovarılı ‘şalvarlı’, kaftanlı, ucu sivri maroken ayakkabılı. İB 52/10 Bedeni, Alim’in ayaklarına düştü, kanı şarovarının üzerine sıçradı. MLV 56/18 Büyük yastıkta kaftansız, sarıklı, Türk geniş şarovarılı iri yapılı adam oturuyordu kaftanı ise yanındaydı. OPR 262/3 Tek bir kişiymiş gibi cuha kaftanlı, geniş şarovarılı , astragan kürklü şapkalı ve çizmeli adamlardı. PSV 144/10
273.	Яшмак [yaşmak] PUŞ ŞŞ MLV RKLN	Bahçelerden beyaz duvarları göründü, kuyu şadufı gıcırdadı, kapalı olmayan bayan yüzleri güldü ve Mariya yaşmağını ‘yüz örtüsünü’ kopardı. MLV 69/7 « Yaşmağını koparmaya nasıl cesaret ettin?» PUŞ 136/31 Soluk soluğa kalmış, korkmuş Zlatka kapı yanında durup yaşmağının dar yarığından her tarafa bakıyordu. ŞŞ 159/34 Sadece şimdi yaşmağını çıkarmayı ve Hasan’a yüzünü göstermeyi unuttuğunu anladı. RKLN 234/35

Tablo 15. Örnek Cümleler: Yer Adları

274.	Акерман [Akerman] OPR DPÇ MKKD ÇV FS	«Bâb-ı Âli’den çok insan var mı?» « Akerman ’da ‘Akkerman’da’ bilmem ama Hacıbey’de yaklaşık iki yüz kişi bulunuyor.» DPÇ 154/28 «Gittiğimiz yere kervan yolu var mı?» «Genellikle İstanbul’a ve Akerman ’a var.» OPR 206/27 Akerman ordusu kıpırdandı... 163/31 ÇV Her ihtimale karşı unutma kozaklar Siç’te kalsınlar, kuvvetlerimizin bir bölümü ara sıra düşmanın cephesine hücumla kalsınlar, Akerman ’ı, Kırım yollarını geçsinler ve Murav Yolunu beklesinler. FS 123/35
275.	Ак-мечеть [Ak-meçet’] ÇŞ	Atlı, Bahçesaray’dan Ak-meçet ’e ‘Akmescit’e’ kadar dörtnala gitti. MLV 99/1

	MLV	Savaş hâlindeyiz, kölenin kozak orduları bulunduğu Gözlev'e ya da Ak-meçet 'e ulaşmasını istemem. ÇŞ 122/15
276.	Ак-Шейх [Ak-Şeyh] DH	« Ak-Şeyh 'ten 'Akşeyh'ten' ne haber?» diye sordu. Gritsık «İşler kötü.» diye zorla söyleyebildi. DH 26/27
277.	Алатау [Alatau] VSBU	Bir sene sonra Altay'dan Alatau 'ya, Çin'den Ural'a kadar bütün bozkırımızda onlara denk bir at bulunmaz. VSBU 130/8
278.	Алем-даг [Alem-dag] OÇ	Alem-dag 'Alemdağ' tepelerinde uzun uzun dolaşıp uygun yeri buldu, oradan hem memleketine yakın olan Karadeniz hem de yanında o kadar sene yaşadığı Marmara Denizi görülüyordu. OÇ 148/19
279.	Альма [Alma] ÇV	Paliy, Alma , Kaça ve Balbek yakınlarındaki ulusları yıkıp Sirko'nun kampına vaktinde varmak için geri döndü. ÇV 146/1
280.	Анадолу [Anadolu] MLV	Gemi, huniye benzeyen Rumeli ve Anadolu burunları arasındaki boğaza girdi. MLV 51/7
281.	Аральське море [Aralske more] VSBU	«Coğrafya Kurumu için bir bildiri ve bakanlık için Aral Denizi'nin tanıtımını hazırlıyorum.» VSBU 395/19
282.	Аюдаг [Ayudag] VPŞ	Sağ yanından Ayudag 'Ayı Dağı' gölgesiyle denize uzanmış ve sıcak havada susamış hayvan gibi başını suya eğmişti. VPŞ 4/8
283.	Бабуган [Babugan] MLV	Karanlık bozkırlara inse ve sürekli bulutlu Babugan 'Babuğan' dağları çocukların üzerini örten yorgan gibi sis ile sarılsa bile dağların zirvesinden güneş görünürdü. MLV 94/9
284.	Базавлук [Bazavluk] DH	Sabahleyin Vırvızub, Bazavluğ 'un ardında Tatarların birkaç adada karaya ayak bastıklarını öğrendi. DH 360/15
285.	Балаклава [Balaklava] ÇM	Striletska iskelesini, Gözlev'i, Balaklava 'yı, Yalta'yı ve Sudağ'ı geçtiler. ÇM 276/6
286.	Бахчисарай [Bahçisaray] PDN	«Başka şeyleri gördük. İdam sehparlarını! Darağacını! Varşova'da, Krakov'da, İstanbul'da, Bahçisaray 'da

	TRZ ÇP SAG İB	‘Bahçesaray’da’ damarlarımızı çıkaran cellatları gördük.» İB 172/14 Bahçesaray elçisi bizdeydi. Tugan Bey hetmanla beraber Lehistan’a karşı yazın savaşıacak. TRZ 463/33 Tatarlar, Bahçesaray seferine çıkacağımızı düşünsünler. SAG 448/22 Tüccarlardan İstanbul’un ve Bahçesaray ’ın temizliğini çok duyduğum için Roma’nın daha da temiz olduğunu düşündüm, ama boşuna. ÇP 337/1
287.	Бедестан [Bedestan] KPŞ MLV	Bedestan ’in ‘Bedesten’ in’ ana kapısına kadar daha çok vardı, fakat pazar ta buradan başlardı. MLV 112/ 34 Fırsattan yararlanarak Bedestan pazarında kendisi için satmayı istediği birkaç cariye aldı. KPŞ 73/18
288.	Буджак [Budzak] ÇC PUŞ İB ÇV MLV	Bugün yarın, Budzak ’ın ‘Bucağ’ın’ ya Dobrudca’nın meyilli kıyıları görünecekler. PUŞ 114/28 Bazen günde yetmiş seksen <i>verst</i> ¹³¹ geçmek zorunda kalıyorlardı. Hatıralarında taze olan, Nogay’ın susuz bozkırları ve Budzak üzerinden kozak seferlerine gidildiği gibi çok yorucuydu. İB 250/17 Kozak önderi Urus Şeytan Sirko’nun, birçok defa yaptığı gibi savaş durumunda olduğumuzda ordusuz kalan Kırım, Budzak ve Karadeniz bölgesinin iman eden halkına saldıracağından korkuyorum. ÇV 161/20 Bender ve Budzak Seraskeri İsmail Paşa Devlet Giray Han’ın yanında 1 Ağustos 1709 tarihinde Sultan III. Ahmet fermanını okudu: Kozaklar Prut Nehri ve deniz arasındaki toprakları, koşum takımları ve giysiler, gâvurlara karşı savaş ettiklerinde de bahşiş alacaklardı. MLV 226/13
289.	Булганак [Bulganak] ÇV	Yolu, Bulganak ‘Bulğanaq’ üzerinden Çatırlığ’a, oradan ise Canköy’e ve Sıvaş’a kadar uzanacaktı. ÇV 146/4
290.	Буюкдере	Bogdan kalkıp karanlıktaki birine seslendi: « Büyükdere! »

¹³¹ Verst (Ukr. versta) bir uzunluk ölçü birimidir. 1,0668 kilometre karşılık gelmektedir.

	[Büyükdere] PDZ	«Büyükdere...» gittikçe daha uzaklara da gitti, bütün şaykalar yankılandı. PDZ 98/33
291.	Галата [Galata] PDZ, LDL	Beş gün boyunca Eyüp, Galata ve Üsküdar semtleriyle beraber bütün payitaht ışıllı parlıyordu. Pazarlar ve dükkânlar gece gündüz açıktı. RKLN 327/38
292.	Гелиболу [Gelibolu] RKLN	Süleyman Paşa Gelibolu 'ya sürgüne gönderildi. RKLN 445/28
293.	Гьозлів [Gözliv] DPÇ	«Şimdi buraya bütün Gözliv 'Gözleve' haydutları gelirler! Sanko «Voltamızı almalıyız!» diye acele ettirmeye başladı. DPÇ 257/13
294.	Джанкой [Džankoy] ÇV	Paliy, tutsak düşen Tatar çobanından han ve ordusunun buradan bir iki saat önce geçtiğini Džankoy 'un 'Canköy'ün' önünde öğrendi. ÇV 146/6
295.	Еклизі-бурун [Eklizi-burun] MLV	Ukrayna'yı görmeli, Eklizi-Burun 'dan 'Eklizi Burun'dan' herhâlde bütün dünya görülür. Zirvesi o kadar yüksek ki! MLV 96/33
296.	Ермене-маале [Ermene-maale] MLV	Öğleden önce Hetman Hmelniçkiy elçi refakat birliğiyle birlikte Ermene-maalesinden 'Ermeni Mahallesi'nden' ayrıldı. MLV 159/7
297.	Ески-Кирим [Eski-Kırım] MLV	Hanlar, Eski-Kırım 'dan 'Eski Kırım'dan' Bahçesaray'a yerleşmek için geldikleri sırada Hacı Giray Han'ın güzel eşi Zuya yolda ölmüş. MLV 67/20
298.	Єдикуле [Yedikule] LDL PUŞ İB ŞŞ	Bu muharebeden sonra Yedikule 'nin 'Yedikule'nin' parmaklıkları arkasından İstanbul'un civarlarını gözleyebildiğim için Tsetsora'yı hatırladım. İB 197/32 Samiylo Koretskiy, Strus ve iki Jolkevski güneş ışığını ve açık rüzgârı unutup Yedikule 'nin yer altındaki zindanlarında çürüyorlardı. LDL 2 333/12 Bu adamı çabuk yakalayıp İstanbul'a götürün ve Yedikule 'ye atın. ŞŞ 20/12

		Sabah büyük sayıdaki muhafızlar refakatinde Yedikule 'ye götürüldü. PUŞ 201/11
299.	Єнікале [Yenikale] ÇM	Erzak ve su almak için Yenikale 'ye 'Teodosiya'ya' yanaştılar. ÇM 276/6
300.	Інгулець [İngulets] MLV FS SAG OPR LDL	«Sizi koruyup geride kalırsak eğer, İngulets yakınlarında bizi bekleyin!» FS 99/35 Artık Don kozaklarının Dnipro ve İngulets nehirleri arasında olmaları lazım? Sizce? LDL 2 442/10 Kozaklar İngulets Nehri'ne ulaştığında hava karardı. SAG 195/ Tâsmın'dan İngulets 'e kadar kimse yolunuzu kesmez, İngulets'ten başlayarak Dnipro Nehri ise kozak toprakları. OPR 472/12
301.	Іслам-Кермен [İslam-Kermen] KPŞ	İslam-Kermen 'in düşmesinden sonra Kozaklar için Dnipro ile denize çıkışı tamamen açıldı. KPŞ 230/6
302.	Казанлик [Kazanlık] LDL	Odalıklar ve hizmetçiler, bakıcılar ve dansçılar, hadimler, zenciler, cüceler ve münneçimler, herkes Gül Hürem'in yolu üzerine Kazanlık 'tan getirilen hoş kokulu gülleri serperek karşılamaya çıktılar. LDL 2 239/30
303.	Кара-даг [Kara-dag] LDL	Panas sokakta bir dakika durduktan sonra mağaralarında hırsızların yaşadığı Kara-dag 'a 'Karadağ'a' doğru gitti. LDL 2 118/11
304.	Каракуми [Karakumı] ŞİS VSBU	Karakumı 'Karakum Çölü' geceleri çok soğuk, şu an da ilkbahar. Bayanlar, çocukları kalın giydirdiler. VSBU 60/19 Ufukta tepeler, ötelinde uçsuz bucaksız bozkırlar, bozkır alanı bitene kadar bütük Kazak ülkesini geçmiş olursun, güneye de sapamazsın yoksa Karakumı kumlarında yolunu kaybederek ölürsün. ŞİS 111/34
305.	Карасубазар [Karasubazar] DPÇ	Bu bölümü Gözlev'e, kalanları ise Karasubazar 'a gönderecektiler. DPÇ 213/2

306.	Кизикермен [Kızıkermen] HPS LDL PML OPR İB	«Neredeler?! Hangi rotayı almışlar?» «Geçen akşam Kızıkermen 'i 'Gazi Kermen'i' geçtiler! Rotaları belli değil!» LDL 2 5/5 Birçok ablukada (Kızıkermen , Aslan şehri, Oçakiv) denenen, patlayıcı barutuyla dolu gemisini sakladı. PML 234/27 Bu yol tehlikeli olduğu için çoğu zaman bütün seyahatlar refakatimizde oluyor, ama Bratslav'a Kara Yol, Kızıkermen 'e Nerubayka, Vıs, İngul, Bili Kırımtsi üzerinden geçen de var. OPR 206/34 Bu engellerden ilki Kızıkermen ve Arslan'dı. İB 75/8
307.	Кінбурн [Kinburn] OPR	İvaško, Oçakiv Boğazı karşısında bulunan Kinburn 'Kıl burun' Adası'na doğru kürek çekmeyi emretti. OPR 322/20
308.	Куль-Оба [Kul'-Oba] HS	Tatar baskınından kaçmayı ve Kırım'da saklanmayı beceren birkaç şanslı kabile Kul'-Obası 'nın 'Kül Obası'nın' susuz ve elverişsiz köşesinde sıkışıp açlıktan öldüler. HS 125/9
309.	Мекка [Mekka] ZK OPR VPŞ OL, LDL	Osmanlı İmparatorluğu daha önce hiç bu kadar uçsuz bucaksız olmadı. Süleyman, Anadolu ve Rum, Suriye ve Mısır, Mekka 'Mekke' ve Medine ile Yunanistan'ı da miras olarak aldı. Şimdi ise Macaristan ve Pannonia, Karadeniz, Ermenistan, Gürcistan, Irak, Yemen, Fas'a kadar bütün Kuzey Afrika'nın hükümdarı oldu. RKLN 419/2
310.	Озю Кале [Ozü Kale] DPÇ	Özü Kale 'Özi Kale' yolu açtı. DPÇ 334/13
311.	Ор капу [Or kapu] MLV	Bu askeri, beyi değil, asıl askeri. Onu, Or Kapu 'nun 'Or Kapı'nın' onarılmasında komutanlık yaptığı zamandan beri tanır. MLV 130/8
312.	Румелі [Rumeli] RKLN	Rumeli ve Anadolu'dan uçsuz bucaksız koyun süreleri, Eflak'tan ve Moldova'dan öküzler, Kırım'dan atlar gönderilirdi. RKLN 286/29
313.	Саксагань [Saksagan] OPR	Tatarlar tarafından ateşe verilen evlerini tamir etmek gerektiği için çok iş vardı ve şahtur işleten adam evden çıkıp Saksagan Nehri'nde balık tutmaya gitti. OPR 423/26

314.	Сиваш [Sıvaş] ÇŞ MLV ÇV	Çürük Sıvaş 'tan çıkan veba Nogay çadırlarını art arda kırıp geçiriyordu. MLV 184/2 Ertesi gün rüzgâr, iyot ve tuz kokuları getirdi. Sıvaş sularının kokusu işte. LDL 161/2 Kozaklar Sıvaş 'ı yürüyerek geçip Kırım'a çıkageldiler. ÇV 133/29
315.	Ташлик [Taşlık] HTN	Akarsu, Vişanka, Kilten nehirleri ve Mala Vıska'dan Velıka Vıska'ya üzerinden, Kostovata ve Bobrınets nehir kaynaklarının yukarısında geçen, sonra ise Taşlık ve Bug nehir ağızlarının yakınında Kervan Yoluyla birleşen can damarıydı. HTN 16/10
316.	Текфурдаг [Tekfurdağ] RKLN	Erzak, Tekfurdağ 'Tekirdağ', Gelibolu, Gümülcine, Unkapanı iskelelerine gönderilirdi. RKLN 286/30
317.	Томаківка [Tomakivka] İB	Gerçek Kozaklar Hmel'in yanında şimdi. Şövalyelerimiz bugünlerde Tomakivka 'ya yerleştiler. İB 11/2
318.	Турла [Turla] YŞK	«Esiri nerede?» « Turla 'nın ötesinde, öbür kıyısında.» YŞK 226/5
319.	Хаджибей [Hadzıbey] ÇŞ	Bazıları Hadzıbey 'e 'Hacıbey'e', bazıları Kırım'a, bazıları da Don'a ve Volga'ya gidiyorlar. ÇŞ 70/39
320.	Хаджи-Дере [Hadzı-Dere] LDL	Hadzı-Dere 'nin 'Hacı Dere'nin' yanındaki durgun bir köyde iki tane Türk gemisi bulunur. LDL 2 4/4
321.	Чабан-Таш [Çaban-Taş] LDL	Çaban-Taş 'Çoban Taş' köyünde üzüm toplanmaya başlandı. LDL 343/7
322.	Чатир-Даг [Çatır-Dağ] LDL	Akşam üstü Çatır-Dağ 'Çatır Dağ' bulutlara büründü. Fırtına yaklaştı. LDL 164/11
323.	Чигирин [Çıgırın] FS	Çıgırın dayandı, İbrahim Paşa ve Selim Giray ise utanç verici bir şekilde çekildiler. FS 109/31
324.	Чуфут-Кале [Çufut-Kale]	Otuz ya da kırk sene önce Yunanlar eski Manguş köyünden ayrılıp Çufut-Kale 'Çufut Kale' civarlarında bulunan

	MLV	Uspenskiy Katedralı'nın karşısındaki Mariyan Pole'nin mağaralarına yerleştiler. MLV 80/3
--	-----	--

Tablo 16. Örnek Cümleler: Diğer Egzotik Alıntı Sözcükler

325.	Авариз [avarız] HS	Neler istiyor ki! Hasat mahsul vergisi olan avarız 'vergi çeşidini'... HS 432/26
326.	Аврет пазари [Avret pazarı] MKKD	Onları, kadınların satıldığı Avret pazarı 'ndan 'Avrat Pazarı'ndan' alıyordu. MKKD 365/25
327.	Агарлик [agarlık] LDL	«Ah Şafige! Yine mi bundan bahsediyorsun? Agarlık 'başlık parası' ve düğün için param yoktur.» LDL 232/12
328.	Акче [akçe] LDL PUŞ	Masada bakır akçe 'küçük gümüş para' yığınları duruyordu. PUŞ 92/12 Elmas feracenin ceplerini karıştırıp Gorpına'nın eline bir avuç bakır akçe koydu. LDL 285/2
329.	Аладжа [aladza] ÇM	O zaman Çerkezler onun saçlarını kestikten sonra sekiz parça ipeği aladza 'alaca' Türk olan Muhammed'e sattılar. ÇM 334/7
330.	Аменгерство [amengerstvo] VSBU	Yapacak birşey yok: amengerstvo 'Kazak geleneği' yasaldır. VSBU 286/5
331.	Арик [arık] ŞS	Yoldan saptıklarından beri üç saattir yürüyorlardı. Bir kere arık 'akarsu' yanında her zaman insanlara rastlandığı için telaş ve acele ile yıkandıkları ve su içtikleri geniş arığı geçtiler. ŞS 18/26
332.	Аркан [arkan] YŞ SAG SK HS	Bir Türk onu tıpkı yabani atı gibi arkan 'kement' ile yakaladı. YŞ 72/19 Arkan ile yakalanan birkaç Tatar getirildi. SAG 448/24 Silahları değişmezdi: meşhur yatağan, tabanca ve yanında bağlanan arkandı . SK 330/18 Şimdi sana arkanı göndeririz. HS 356/17

333.	Аруах [aruah] HS	Büyük Han'ın yetkisi sınırsız ve amansızdır. O aruah , aruah! 'ervah' HS 219/2
334.	Аршин [arşın] RKLN	Çuha, atlas, ipek, pamuk kumaşlar, sarıklar ve yorganlar arşınla 'uzunluk ölçüsü ile' ölçülerek satılırdı. RKLN 250/37
335.	Ат-мейдан [at-meydan] MLV	Amurat'ın ölümünden üç gün sonra At-meydan 'At meydanı' boyunca sabahtan beri halk toplanmaya başladı. MLV 37/6
336.	Аул [aul] ŞS PML OL LDL MLV VSBU	Aulda 'köyde' herkes günlük işlerini yapıyordu. VSBU 196/31 Sonra ara sıra küçük aulların yanından geçerek vadide yürümeye başladı. MLV 69/4 Göç etmeyen, sürekli aynı yerde yaşayan Kıpçak auluna gidiyoruz. ŞİS 46/26 İsyanın bastırıldığını ve aullarda yüzlerce kellenin uçurulduğunu öğrendi Nastá. LDL 2 21/31
337.	Баб-и-гамаюн [Bab-i-gamayun] MLV	«Dilini tutamayan baş, Aya Sofya'nın karşısında bulunan Bab-i-gamayun 'Bab-ı Hümayun' kapılarının önündeki altın tepside sık sık görünür.» diye tehditle ekledi. MLV 23/36
338.	Баб-ус-сааде [Bab-us-saade] KPŞ RKLN	İbrahim, sultan odalarının baş bakıcısı sayılsa bile ve Bab-us-saade 'Bab-üs Saade' de onun maiyetinde olmasına rağmen sultan hariç herhangi başka erkek gibi, Ak ağalar tarafından beklenen dördüncü kapıları başını ortaya koymadan geçemezdi RKLN 49/11 Diğeri zenci, şişman, çirkin, her yerde olan, Bab-us-saade bekçisidir. KPŞ 84/11
339.	Байга [bayga] VSBU	Bayganın 'at yarışının' nasıl bir şekilde geçtiğine karar vereceklerdi. VSBU 306/27
340.	Барабан [baraban] YD	Toynaklarının altındaki toprak kocaman bir baraban 'davul' gibi uğulduyor.YD 212/11 Ama baraban sesi kesildi. Hayır, yine duyuldu. SM 72/3

	SM ÇP, PUŞ	Cildinizden baraban yapmaya söz verdiler. ÇP 100/27 Baraban'ın gürültülü sesi geldi. PUŞ 156/16
341.	Баримта [barımta] VSBU	«Başka bir deyişle, eşkıyaların basması, onların dilinde ise barımtadır 'soygun'.» tasrih etti Makşeyev. VSBU 312/37
342.	Башмаклик [başmaklık] LDL	Uygun bir başmaklığı 'arपालığı' vaat edip tekrar hareme çağırdı. LDL 2 202/21 Nazlı Hanım vaktizamanında Sultan Muhammed tarafından verildiği şahane başmaklığını Nastá'ya hediye etti. LDL 2 236/21
343.	Бейт [beyt] RKLN	«Büyük Vezir için beyt 'şiiir parçası' yazabilirim.» RKLN 47/23
344.	Біюк-сарай [Biyük-saray] LDL	İstanbul'a dönünce Biyük-saray'a 'Büyük Saray'a' kapandı, bütün işlere boş verdiği zaman sadece dervişler ve müftü onu serbest ziyaret edebildiler. LDL 2 384/1
345.	Бунчук [bunçuk] PUŞ RKLN FS HİV ÇV MLV	Askerî hazineden iktidar sembolleri olan mora çalan koyu kırmızı renk bayrak, bunçuk 'iktidarlık sembolü' ve timpani getirildi. FS 139/10 «Kendinize benden daha büyük, daha değerli başka bir hetmanı seçin. Buyurun bulavayı ve bunçuğu alın!» HİV 87/24 Masanın üzerinde ikonların altında iktidar sembolleri olan bayrak ve bunçuk vardı. ÇV 210/7 O zamanlarda el kılıca uzanırdı, baş ise bilim ve din yükü altında bükülürdü. Şimdi elleri bunçuklara ve tahta uzatıyorlar. MLV 33/26
346.	Вакуф [vakuf] RKLN	Aya Sofya vakufunun 'vakfının' başına geçince yine de hırsızlık yaptı. RKLN 194/32
347.	Вілаєт [vilayet] PUŞ LDL FS	Bütün vilayetler 'iller' ağlama ve inleme sesleriyle doludur. PUŞ 161/17 Bu seneden itibaren Ukrayna, Osmanlı İmparatorluğu'nun vilayeti olacak! FS 58/24

		Rumeli vilayetinde bulunan yeniçerileri İstanbul'a çağırmaya başladılar. LDL 2 168/30
348.	Газель [gazel] RKLN	«Umarım Büyük Vezirimiz bu atış bayramı hakkında bir gazel 'nazım şekli' yazar.» RKLN 48/15
349.	Гарач [garaç] SAG	Moldova beyi, Lehlerin Tararlara yıllık garacı 'haracı' ödedikleri gibi para vererek kozak misafirlerinden kurtulmak isterdi. SAG. 505/21
350.	Гарбуз [garbuz] HS LDL RKLN ŞŞ	Yanka ise ona aptalca garbuz 'bal kabağı' <i>verdi!</i> ¹³² HS 133/22 Tarlalarda kocaman kavunlar ve garbuzlar , koyu yeşil renkte olan karpuz yığınları güneşte parıldamaya başladı. LDL 238/30 İstanbul'un soğuk kış dumanına bürünmesine rağmen Sultan, Ok Meydanında garbuza ok atmak için niyetini bildirdi. Padişah isteği kutsaldır. RKLN 44/19 Feodosiya sofraya bir çanak yağda kızartılan soğanlı sıcak karabuğday krepler ve üç tabak garbuz lapa koydu. ŞŞ 42/27
351.	Гарем [garem] ÇV PDZ ŞŞ GPS SAG RKLN YS PUŞ	Belki garem 'harem' bekçileri fısıldayarak Süleyman Hafsa'nın değil Selim'in Sırp asıllı Bosna'daki Zvornik doğumlu en sevdiği cariyenin oğlu olduğunu anlattıkları doğrudur. RKLN 51/38 Yaremko, Türk Sultanı olsaydı, bütün garemi dağıtırdı ve Ganá-Bibigül tek eşi olurdu... YD 58/35 Tutsaklar yürüyerek sürülürdü. Sadece garemler için hazırlanan genç güzel kızlar değerli bir mal olduklarından atlara bindirilirdi. PUŞ 28/21 Tatar ellerinde olmaktan ölümlerle karşılaşmak daha iyidir. Orada kadınlar mal gibi Türk haremlerine satılır. SAG 247/29

¹³² Datı garbuza 'garbuz vermek' ifadesi Ukrayna'nın eski geleneğini anlatmak için kullanılmaktadır. Kız isteme esnasında kızın bu damadı istemediğini göstermek için düğürlere bal kabağı verilmektedir.

352.	Гйойбек-таш [gyoybek-taş] RKLN	Ortasında ise hamamın gerçek tadını çıkarmayı isteyenler için gyoybek-taş ‘göbek taşı’ denilen geniş sekiz köşeli yükseliş bulunur. RKLN 99/20
353.	Гуляміє [gulámiye] LDL	Halk için yeni bir dert: beylerbeyin ve Abdul parasını, Yeniçeri gulámiyesini ‘tahsil aidatı’ ve mucirlerinin faizlerini de öde. Mucir ise dehşet bir ittir. LDL 2 367/35
354.	Дейнека [deyneka] LMMZ KPF	«Hartsızákalar, yaman yiğitler, deynekalar ‘kötü bir şekilde sihlandırılan piyade askeri’!» diye bağırdı Petrik. «Avluyu yakarsanız, Zaporijjá otamanı Kost Gordiyenko sizi diri diri yakar o zaman.» LMMZ 136/12 Arkasında Poltava surları, yardımında ise pek kozak ta olmayan serseriler, deynekalar , bozkır tarafından ise Tatar ordusu gelmek üzeredir. KPF 154/24
355.	Дем демі - хайдер, сахібі - календер, мюккіре - некір [Dem demi hayder, sahibi kalender, mükkire nekir]	Her zaman neşeli şarkıyı duyuyordu: « Dem demi hayder, sahibi kalender, mükkire nekir ‘Dem dem-i Haydar, sahib-i kalender, münkîretir’.» RKLN 470/30
356.	Джеломійка [d̂zelomiyka] VSBU	«Eşyalarınızı kutulara ya da valizelere koyup benim d̂zelomiykaya ‘çadıra’ götürün.» VSBU 234/27
357.	Джемаат [d̂zemaat] LDL	«Çoban olan atalarımız buraya yerleşip kendilerine Çaban Taş’ı kurmuşlar. Kendi şeyhimiz, muhtarlarımız ve d̂zemaatımız ‘cemaatımız’ vardı. O zamanlarda toprak da bizimdi.» LDL 280/19
358.	Джіз’є [d̂ẑiẑize] MLV	Tatar kethüdası aceleyle köye geldi; baskaklar haraç ve d̂ẑiẑize ‘cizye’ alıyorlardı. MLV 82/5
359.	Джумажилъ-ахир [d̂zumajıl-ahır] LDL	Osman, alametlerle ve nasihatlerle alay ederek devletinin her köşesinden ordu toplayıp D̂zumajıl-ahır ‘Cumâdel-âhire’ ayının yedinci günü İstanbul surlarının diğer tarafında

		bulunan Davut Paşa Meydanı'nda çadır kurmalarını emretti, on iki gün sonra ise sefere çıktı. LDL 2 383/1
360.	Диван [dıvan] SK OPR ÇV ŞŞ RKLN MLV	Dıvanda 'divanda' Ramazan ayının dördüncü günü sabahleyin ilk hücumun olacağına dair karar verildi. RKLN 91/11 Dıvan salonunda Yeniçeri ağası olan beşinci devlet erkânı da mevcuttu. MLV 40/5 Ne sultan ne dıvan üyeleri bunu beklemezdi. ŞŞ 153/18 Ahmet Haravi, Sultan Bayazıt döneminde talik yazısıyla Nasımi dıvanını 'Divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eserini' istinsah etti. RKLN 490/2
361.	Динар [dınar] KPŞ	Mağdur hizmetçiye hazineden yirmi dınar 'dınar' ödenmeli. KPŞ 252/42
362.	Дірлік [dirlik] RKLN	Her gün Sultan, divanı çağırıp yiğitlere, ihsanlara garkederek altın kaftanlar ve dirlikler 'aylık veya bir yere bağlı gelirler' hediye ettirirdi. RKLN 148/28
363.	Ескі-сарай [Eski-saray] LDL	Ömrünün sonunda Eski-saray 'ın 'Eski Saray'ın' rahatlığında sadece paraları bol olan iyi yaşarlar. LDL 2 287/10
364.	Жайляу [jayláu] VSBU	Hem aksakallar hem de yiğitler kışlaktan jayláu 'yaylak' denilen yaz otağına yerleşme zamanı geldiğini söylemeye başladılar. VSBU 370/9
365.	Жамба [jamba] VSBU	Direğe safi altından yapılmış ağır jambayı 'külçe' asarak kartal tüyleriyle süslenmiş uzun oklar atıyorlardı. VSBU 336/8
366.	Жар-жар [jar-jar] VSBU	Kız arkadaşları ise jar-jar 'düğün şiiri' denilen temel düğün şarkılarından birisini söylemeye başladılar. VSBU 361/50
367.	Жоктау [joktau] VSBU	Her gün Kumuş ve başka dul bayanlar şafak sökerken çadırlarından çıkıp sabah güneşine bakarak kederli joktau 'ağıt' şarkıları söylerlerdi. VSBU 90/12
368.	Кавал [kaval]	İhtiyar çoban, Safar'la ağzından çıkan kısa laflarla atışıp yemeği karıştırıyordu, delikanlı ise konuşmadan uzun uzun

	LDL	ateşe bakıyordu sonra kavalını ‘üflemeli bir çalgısını’ çıkardı. LDL 165/26
369.	Каде [kade] VSBU	Aniden bütün aulda kade ‘gelenek’ denilen beyin gelin için hazırladığı düğün hediyeleri hakkında haber yayılıverdi. VSBU 59/12
370.	Казан [kazan] ÇŞ TRZ PSV NBB	Her çumağın çıraklarının sayısına göre kiminin büyük kiminin de küçük kazanı ‘büyük kabı’ vardı. ÇŞ 54/14 Ama gâvur ellerinde reçineli kazanda işkenceye uğramak cehennemden daha beterdir. TRZ 138/13 Bir dakika içinde sofraya oldukça büyük bir kazan sıcak darı lapa, ekme, peynir ve süt geldi. PSV 156/9 İnsan ruhu reçineli kazan gibi sıcak ve karanlık: ateş çoktan söndü, ama dibi hâlâ kapkara ve kaynıyor. NBB 159/16
371.	Каік [kayık] OPR	Aluşta, Sudak ve Kefe arasında ticarî ve askerî gemiler, balıkçı kayıkları ‘kayıkları’ ya da Taman’daki hırsızların yelken gemilerine sık sık rastlandığı için Hetman kıyılardan uzaklaşmalarını emretti. OPR 416/35
372.	Калим [kalım] VSBU	« Kalım ‘kalın’, düğün paraları ve ailemin yemek harçlarını kazanmam için üç sene yetmez.» VSBU 297/18
373.	Калям [kalám] DH MLV	«Devletiniz kılıçla doğsun ve kalám ile ‘kalemle’ gelişsin!» MLV 97/11 Her zaman olduğu gibi ellerinde tomar ve kalám vardı. 389/9 DH
374.	Капкан [kapkan] HS	Kapkana ‘kapana’ sıkışmış tavşan bile kurtulmaya, en zayıf at bile kurt saldırdığında onu nallarla dövmeye çalışır. Biz ise insanlarız! HS 323/15
375.	Капшук [kapşuk] ÇP TRZ YB FS	Büyücü doktor evine girdikten sonra Andriy iki avuç büyüklüğünde kapşuğu ‘küçük deri çantasını’ çıkarıp Yarına’ya verdi. ÇP 526/17 Altın ile kapşuğunu , süvari kılıcını, iki tabancasını aldılar. TRZ 59/24

		Göğüslerinde Amasya'dan getirilen ökse otu ile deri kapşukları taşıyan Türkler vebadan korkmazlardı. YB 39/17 Masaya yaklaşmış çekmecesinden kadife kapşuğu çıkardı. FS 111/24
376.	Караван-сарай [karavan-sarayı] VSBU YS PUŞ	Ali, canlı malını karavan-saraya 'kervan saraya' götürmeye başladı. PUŞ 33/3 Tatar tüccarların kağnıları burada konaklıyor, köyün arkasında onlar için karavan-saray inşa edildi, kendilerine sulak ve mera ayrıldı. YS 381/22 Bazen karavan-saraya çıkıyorum, orada Buharalılara bakıyorum. Nasıl boylu boslu endamlı bir halk! VSBU 162/35
377.	Кара-ГЪОЗ [Kara-göz] MLV	Birisi bugünlerde iktidarını kaybetmiş, birisi ise dizginlerini ele alma sevinciyle Kara-göz 'Karagöz' tiyatrosunun gösterisini ısmarlamış. MLV 71/2
378.	Карий [kariy] YD GSM PML SN	Doroşenko kara ve gür kaşlı, karookiy 'kara gözlü', yüksek boylu bir adamdı. Tatarlarla savaşırken kartala benzerdi. YD 5/4 Osman'ın kari 'kara' gözleri karardı, pencereye yaklaştı. GSM 23/7 Türk askerlere, bu kocaman yaralı bedeninin hâlâ güçlü olduğunu ve ruhunun hâlâ sönmediğini kanıtlayan sırf büyük kari gözleriydi. PML 142/29 Nalıvayko'ya bakan küçük kari gözlerinde Noel ayının beyaz ışıkları görünüyordu. SN 44/1
379.	Кармак [karmak] TŞ	Önceden denenmiş kanadın ucunda taşı olan karmağını 'balık iğnesi' çantadan çıkardı. TŞ 48/1
380.	Кереге [kerege] VSBU	Kerege 'destek otağ' için kullanılan odunlara bile vergi düzenlendi. VSBU 78/15
381.	Кермек [kermek] YS	Kermek 'bitki' güzelce çiçekleri açtı, kozaklar da mışıl mışıl uyudular. YS 2 204/21

382.	Кетмень [ketmen'] VSBU	Gecegündüz ketmen' 'kazma' ve kürek yardımıyla buzu kırmaya çalışmamıza rağmen sürünün yarısı öldü. VSBU 13/35
383.	Кибитка [kıbitka] HS	Benimle kırk bin kıbitka 'kapalı at arabası' geldi! Gördüğün gibi az değiliz! HS 104/11
384.	Кизак [kızak] MKKZ	Bu itler geçecekleri nehire girip onları beklemeye kaldı, ama lanetliler bunu öğrenip Karadeniz'in bir yerinden çıktılar ve gemilerini kızaklara 'tekerleksiz taşıt' koyarak karadan nehrin doğduğu yere kadar taşımayı istediler. MKKZ 360/32
385.	Кийт [kıyit] VSBU	« Kıyit! 'hediye' Alsana kıyit! Bu şekilde bittiği için Allah'a şükret.» VSBU 358/26
386.	Килим [kılım] VSBU	«Zengin olacak. Beyaz çadırda yaşayacak. Her gün pilav yiyecek. Çalışmayacak. Kılımların 'kilimlerin' üzerinde yatacak.» VSBU 356/3
387.	Кисмет [kısmet] PSV KPŞ OPR LDL MILV	Şiddetli yeisleri sonucunda suskundular, sırf Müslüman itaatiyle içlerini çekerek söylenen « kısmet » 'nasip' duyuluyor. LDL 349/29 Vışnevetskıy biraz düşündü sonunda kabul etti: «Galiba haklısın, bunlar gerçekten kısmet demek». KPŞ 203/4 Gözyaşları ona yardım edemez. Kısmet denilen kader var. Her şey kismete bağlı olduğu için itaat etmeli. MLV 52/11 « Kısmet. » derdi Müslüman. «Yazık.» diye söyledi Kırkor, Galá ve İvan ama Tanrı'nın yardımıyla onları bir araya getireceğine inanırdılar. OPR 292/14
388.	Кистау [kıstau] VSBU	«Başka kıstau 'kışlak' ararız. Seyhun Nehri'ne kadar ilerleyeceğiz. Oralar kamışlarla doludur.» VSBU 215/25
389.	Кишмиш [kışmış] VSBU	Ala çizgili gömlek giyen sahipler ve hizmetçileri ağır yüklü pamuk, halı, ipek, ince telli yün, ceviz, badem ve fıstık çuvalları, kışmış ' kuş üzümü ', kuru üzüm, hurma kutuları doğunun meşhur oymalı çelik ve gümüş çeşitli sanat

		eserlerini indirdiği zaman develer her yana gururlu bir şekilde kafalarını döndürüyorlardı. VSBU 44/41
390.	Комиш [komiş] HS PDN SAG ŞS	Dobriná çalılarda kuytu yeri bulup kuru komiş lardan ‘komişlardan’ yüksek ılık bir yatak hazırladı. HS 396/32 Dnipro gürlüdüyordu, tan ışıklarında menevişleniyordu. Kıpırmızı, neredeyse koyuydu. Komişlar , çalılar, mürver de karardı. PDN 79/3 Bazı kayıkları yaktılar, diğerlerini ise her ihtimale karşı komiş larda sakladılar. SAG 170/16 Şimdi burada işte, vatanından binlerce verst uzaklığında, belli olmayan yerde, tanımadığı birisiyle göl komiş larında yakılan ateşin başında oturdu. ŞS 31/11
391.	Конак [konak] IB OPR SAG PUŞ PDZ	Onları konağın ‘büyük evin’ yanında karşılayınca İbrahim’le önden selamlaştı. SAG 864/21 Soylu Türk dükkânları ve konakları önünde durmadan Nepran bölüğünü iyi bildiği sokaklardan geçiriyordu. PDZ 113/1 Bir müddet sonra yedi atlı konaktan iskeleye giden yola çıktılar. OPR 38/31 Meydandaki konağın önu alçak sesle konuşan askerî ve sivil görevlilerle doluydu. PUŞ 153/7 O olaylar ne Osmanlı Sultan konaklarında , ne de Habsburg ve İsveç kralı saray salonlarında ortaya çıktı. Onlar Ukrayna’da olgunlaşıyordu. İB 252/30
392.	Кочувати [koçuvatı] VSBU YD	Uzakta yaşayacak. Orada yedi tane nehir var. Oraya göç ederiz. VSBU 198/19 Karadeniz kıyılarında, Dnipro’dan Tuna’ya kadar göç eden, tehditkâr görünüme sahip Belgorod ordusunun önderi Kantemir Diveyev çadırının köşesinde oturdu. YD 236/11
393.	Кулаш [kulaş] VSBU	Yiğitler ise dağ geyikleri ve boynuzlarının genişliği bir kulaşa ‘kulaca’ eşit olan argali avı için hazırlanıyorlardı. VSBU 111/37

394.	Кумган, кунган [kumgan, kungan] HS LDL	Batuhan parmağıyla bir işaret yaptı ve hanın hizmetçisi deri sabadan gümüş kumgana ‘imbrik’ bulanık bir sıvı döktü. HS 380/29 O zamandan beri, dağ keçisi gibi çevik adımlı, selvi ağacı gibi endamlı bu kız omzunda ince boyunlu kunganı taşıyarak dağdaki kaynağa kadar günde üç defa su almaya gidiyordu. LDL 313/7
395.	Курган [kurgan] MLV LDL TRZ YS	Kızıl sakala benzeyen kuru otlar kurgandan ‘mezar höyüğünden’ çıkmış, soğuk bol çiy taneleri kırık cam parçaları gibi örümcek ağlarında parıldıyorlar. LDL 2 360/33 «Çeremoşne’nin ötesinde bulunan kurgana gömeceksin beni.» TRZ 504/30 Geceleri Straton, kozaklara yolculuk ederken kurgandaki uyukulu mezgeldekleri ürkütüp kaçırarak Sıvaş bataklıkları geçiyordu. MLV 173/25 Çoğu zaman nöbetçiler hazırlıksız yakalanıp bozkırdaki kurganların ve heykellerin yakınında hayatlarını kaybederlerdi. YS 346/13
396.	Курюш [kuruş] YD FS ŞŞ PUŞ	«Haydi, zavallı çingene hanım için bir kuruşa ‘para birimi’ kıyma...» FS 46/33 Gâvurlar, sizin için kişi başı yirmi kuruş verirler bana. YD 282/5 Son kez askerî ihtiyaçlar için devlet hazinesinden elli bin kuruş istiyorum... ŞŞ 163/21 «Saygın Kalacı Bey, önünde duran şu yaşlı Bulgar adamın idamını erteleyecekseniz yüz kuruş veririm.» PUŞ 157/33
397.	Кюй [küy] VSBU	Yarın akınlar şarkı söyleyecekler, dombıra çalacaklar ve küy ‘name’ anlatacaklar. VSBU 341/33
398.	Кяфир [kâfir] ŞS	Bu kâfir ‘kâfir’, iman edenlere el kaldırmaya mı cesaret etti? ŞS 1/24

399.	Кяшкуль [káşkul] MLV	İki taraftan, pazar habercileri sayılan, káşkul ‘keşkül’ tutan dilenciler yan yana oturdular. MLV 112/14
400.	Лал [lal] TŞ	Elini aldığımda yüzüğün gümüşü parıldadı, lal ‘yakut’ ise kan kırmızısı rengiyle ışıldadı. TŞ 86/14
401.	Люлька [lülka] POÇ KPF ÇP PML	Taras Fedoroviç lülkayı ‘pipoyu’ doldurmaya devam etti. POÇ 508/12 Pavlo lülka çekerek eğitimin uzak yıllarını hatırlamaya başladı. KPF 130/41 Merdivenlerde oturan sahibi lülka içiyordu. ÇP 265/32 Lülkayı tutan eli biraz titredi. PML 213/20
402.	Майдан [maydan] OPR GPS PUŞ OL PSV PML	Koyun kıyısındaki geniş pazar maydanı ‘meydanı’ halkla dopdoluydu. PUŞ 33/13 Uzun boylu, endamı güzel kız maydanda yürüyordu. OL 383/9 İsyancılar kilise yanındaki maydana aceleyle gittiler. PSV 108/8 İnsanlar konuşa konuşa yavaşça maydanı terk ediyorlardı. PML 13/26
403.	Мангал [mangal] RKLN MLV	O zamanlarda evin her kornişi, sütunu, sütun başlığı, küllüğü, tabağı, mangalı ‘ocak çeşidi’ bile ebedî güzelliğin eseriymiş. MLV 26/16 Sadece valide odasındaki pencerelere cam takıldı, cariyelerde ise az çok kapatıldı ve kızlar mangal ‘korluk’ yanında ısınmaya çalışıyorlardı. RKLN 378/21
404.	Міндер [minder] İB PUŞ LDL ÇV MLV	Hemen gevşedi. Mindere ‘şilteye’ düşüp uyuyan Malva’nın üzerinde ağlamaya başladı. MLV 61/15 Olena onun yanına bakıp minderden kalktı. LDL 374/9 İkinci katta kozak ziyaretinin izleri besbelliydi: kırılmış cam yığınları, her yerde dağıtılmış ipekli minderler ve yorganlar. İB 90/35

		Altın ve gümüş işlemeli, yıkanmış deve yünü ile doldurulmuş yumuşak minder lerde Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük erkânları oturdu. ÇV 160/4
405.	Мобейн [mobeyn] ŞŞ	O an kadirga kıyı iskelesinden ayrıldı. Haliç'i ve neredeyse bütün şehri geçip Marmara Denizi sularına girerek sultan mobeyn 'mabeyn' rotasını aldı. ŞŞ 4/ 35
406.	Назире [nazire] RKLN	Şairler meşhur öncülerinin eserleri üzerine nazire 'şiir' ve kasideleri peşinen yazıyorlardı. RKLN 312/2
407.	Наргіле [nargile] OPR LDL	Onur konuklarına hoş kokulu gül yağlı şerbeti, sıcak kahve ve nargile 'tütün içmek için kullanılan araç' ikram edildi. LDL 326/37 Fakat eline nargile ucuyla vurdu. OPR 284/23
408.	Нафак [nafak] LDL	Nazlı Hanım'dan nafağ ını 'aylığını' geri aldıktan sonra Sultandan kendisinin İzmir beylerbeyliğine tayin etmesini istedi. LDL 2 197/24
409.	Окка [okka] YB	Türk meselesindeki gibi eğer terazinin bir kefesine yirmi okka 'ağırlık ölçüsü birimi', diğer kefesine ise altmış okka koyarsan altmış okkalı ağır basacak. YB 373/20
410.	Отара [otara] ŞB POÇ ÇP SK	Tatarlar ellerimizi bağlamış, boyunlarımızı kementlemiş, arkamızda ise hayvanlarımızı ve otaralarımızı 'davarlarımızı' sürmüştür. ŞB 52/35 Koyun otaramız büyümüş, artık ağılda yer kalmamıştı. POÇ 351/15 Uzakta koyun otaraları görünmüş, kayalardan ise üzüm salkımları sarkmıştı. ÇP 454/10 Burada mübadele için hem semiz öküzler hem de ince telli koyun otaraları varmış. SK 238/2
411.	Саба [saba] VSBU	Altın kartalın pineklediği çadırın uzak köşesinde eyerler ve saba 'kap' denilen büyük boş kımız şişesi asılıydı. VSBU 286/22

412.	Саған [sagan] LDL	Kapıcılardan birisi koyun etli çorbayı ısıttıktan sonra sağanı ‘kabi’ tamamen doldurup yere doğru eğilerek misafirin önüne koydu. LDL 2 59/4
413.	Саз [saz] PUŞ HTN İB RKLN	Sazın ın ‘çalgının’ tıngırtısı, merdivendeki ayak seslerinin gürültüsü ve suyun şırıltısı geliyordu. İB 79/22 Birçok şarkı, masal, efsane, saz çalmayı da bildiğim için bu rolü kolay oynayabildim. PUŞ 57/17 Davullar ve zurnalar çalındı, sazlar tıngırdandı, top ateşlerinin sesleri toprağı ve denizi dehşete düşürüyordu. RKLN 191/3
414.	Седжіль [sedʒil] LDL	Ellerimizden topraklarımızı alma kararını sedʒil ‘secil’ defterine yazdıktan sonra kopyasını Velişa Bey’e verdi. LDL 281/2
415.	Селямлик [selámlık] İB, PUŞ OPR MLV LDL	İslam Giray, sultan selámlıǵına ‘harem karşıtı’ gururla giriyordu. MLV 119/1 Selámlık ve haremın üst bölümünden birkaç kurşun sesi geldi. PUŞ 92/31 Bir süre odaları karıştırdıktan sonra selámlık girişini bulabildi. İB 91/15 Selámlık pencerelerinde dansçı gölgeleri görünürdü, çığlık, şarkı ve kahkaha sesleri duyulurdu. LDL 2 49/23
416.	Сурма [surma] YD OK NBB KN	Davul ve surma ‘zurna’ sesleri duyuldu: kozaklar Bahçesaray’a girdiler. YD 252/9 Yarın surmanın sesini duyarsanız demek ricat ediyoruz. OK 132/20 Siperlere dağılan savaşçıları çağırın Kozak surmasının sesi duyuldu. NBB 227/31 Elçiler kozak alanına girince askerî surmaçı ‘zurnacılar’ zurna çalmaya başladılar. KN 64/25
417.	Табут [tabut] RKLN	Süleyman’ın Mahidevran’a aşkı merhum Sultan Selim ayaklarına sunulan tabutlardaki ‘lahitlerdeki’ üç küçük ceset ile birlikte gitti. RKLN 97/8

418.	Таган [tagan] ÇM LDL	Çumak aşçısı tagan ‘sacayağı’ üzerinde domuz yağlı galuşkı pişiriyordu. LDL 337/33 Anne bahçede tagan üzerinde galuşkı pişiriyordu. ÇM 144/16
419.	Тамга [tamga] VSBU	Her köyün develeri ve atları soy tamgasıyla ‘damgasıyla’ dağlanırdı; fakat hepsi neredeyse aynı cinse ait olan keçiler, koyunlar ve koçlar işaretli olduğu için sahiplerinin gerçek başbelasıydı. VSBU 90/32
420.	Тафта [tafta] YS	Kalem odasının kilerinde mektupları taftaya ‘ipekli kumaşa’ saklayan Tatar kıvıldamadan durdu. YS 47/36
421.	Тахаллус [tahallus] RKLN	Pir Mehmet, esrarlı anlamına gelen Remzi tahallusu ‘mahlas’ alıp yorgun ruhunu ferahlatmak için mistik şiirler yazıyordu. RKLN 167/30
422.	Тимар-хане [timar-hane] MLV	«Eğer her sabah ve akşam ayinlerinde gelmezsen sana çilgın deriz. Hayatımı deliler arasında timar-hanede ‘tumarhanede’ geçirirsin.» MLV 18/16
423.	Той [toy] VSBU	Kuljan, nişan günündeki büyük toyu ‘şöleni’ hayal meyal hatırladı. VSBU 58/16
424.	Томага [tomaga] VSBU	Jaysak, kartal yavrusu doyduğunda kafasına tomaga ‘örtü’ denilen, boncuklarla ve puhu kuşu tüylerle süslenmiş başlığını takmış. VSBU 141/24
425.	Топ капи [Top kapı] RKLN	«Sizin yokluğunuzda üstüme kasvet çöktü. Sık sık Top kapı ’nın ‘Topkapı’nın’ surlarından uzaklaşıp İstanbul’u seyrederdim.» RKLN 368/16
426.	Торба [torba] VIG TRZ SN KN	İyi hanımefendi olarak Pavlına misafir için hazırlığı azık torbasını ‘taşımaya gerecini’ getirip eyere bağladı: fırında pişmiş teterá yemeği, ekmeğe, börek. VIG 53/15 Aniden bir yerde dönerek torbasından açık sarı renginde büyük ipekli başörtüyü çıkardı. TRZ 223/28 İkinci çuvaldan un kadar beyaz Kırım tuzu torbasını , bakır kaşıklar, kaplar ve çanakları çıkardı. SN 97/21

		Orada çok yanık tenli omuzunda torbayı taşıyan asalı bir kız dizlerine çökerek en yakın kiliseye ya da gri gözlü Gritsko'ya elini uzattı. KN 231/21
427.	Тугйр [tugyr] VSBU	«Bırakın! Zavallı kuşa niçin işkence yapıyorsunuz? Yarım gün bezi gibi fırlatıyorsunuz onu. Aç ve yorgun hale geldi. Tugyıra 'avcı kuşların konaklama yerine' koyun onu.» VSBU 141/2
428.	Тугра [tugra] MLV	Allah tarafından verilen bilgi zerresi dışında her şeyden yoksun fakir meddaha ellerinde binlerce ordu, milyonlarca halkı ve tugrayı 'tuğrayı' tutan hükümdarın uğrama sebebi nedir? MLV 110/7
429.	Тундук [tunduk] VSBU	Şeffaf buhar açık tunduklardan 'çadırın tepesini örten dört köşeli keçe' çıkıyordu. VSBU 311/28
430.	Тютюн [tütün] OÇ LDL PSV OPR, SAG	Barut, ter ve tütün 'sigara içilen kurutulmuş bitki yaprağı' pis ve keskin kokuyordu. LDL 403/19 Albay acele etmeden çubuğuna tütün doldurdu. PSV 139/32 «Şandor! Kahve, tütün ve çubukları getirsene!» OPR 53/22 Bana kumaş, tuz, tütün , barut ve kalay, ekmek unu, peksimet getirecek. Başka ne lazım ki bana? SAG 109/38
431.	Ушур [uşur] LDL	« Uşur 'öşür' olarak kuzu, üzüm bahçesinin her iki yüz adımı için beş yüz akçe ve zekât da ödemelisin.» LDL 320/18
432.	Фарсах [farsah] FS LDL PUŞ	Neredeyse beş yüz farsahlıktır 'uzunluk ölçüsü'. Birçok yiğit burada can verdiği için Türkler bu yüksek yaylaya Karaşeytan derler. PUŞ 83/30 Ali «Büyük han, Dnipro Nehri iki farsah uzaklığında.» diye söyledi FS 210/4 Oturun. Dinlenin!. Çoban Taş'tan altı farsahlık yolu geçmek şaka değil ki. LDL 367/19
433.	Фирман [firman] LDL, OPR,	«Sultan firmanı 'fermanı'! Allahım, cihat, kâfirlere karşı savaşaacağız!» PUŞ 102/15 Bugün beylerbeyiden döndüm ve sultandan önemli bir firman getirdim. FS 48/20

	OÇ FS MLV RKLN PUŞ	«Büyük Vezir, Bab-ı Âli farklı fermanlar göndere göndere Kırım'ın kendi kaderini belirlemem için mâni olmasın lütfen.» MLV 120/23 Bu firmandan sonra Süleyman Rokslona ile vedalaşmak için geldi. RKLN 304/23
434.	Хамам [hamam] RKLN KPŞ	Hamamdan 'yunaktan' sonra Süleyman ilk önce açık renk uzun gömleği seçerek temiz ipek elbisesini giyerdi. KPŞ 112/5 Hürrem hamamı dolaştıktan sonra kanaryanın öttüğü salona dönüp mermerden yapılmış ılık yükseltiye yattı. RKLN 101/22
435.	Хурджин, хурджун [hurđzın, hurđzun] RKLN ŞS HS	Açlığını haykıran yörükler en azından ölümü tok karınlı karşılamak için sultanla beraber dünyanın öbür ucuna bile gidebilirlerdi. Bazen deri hurđzınlarda 'büyük heybe' çaldıkları altınları taşıyarak çoğu zaman ise elleri boş taş çöllere dönerlerdi. RKLN 476/7 Atlara su verdiler, kendileri de atıştırdılar. Bekçilerin hurđzın larında iyi yiyecekler vardı: kuru at eti, peynir, kımız. ŞS 29/9 Evden eve koşuşturdular, onlara göre değerli olan ellerine ne geçerse alıveriyorlardı, bodrum mezarlarının, dükkânlarının ve kiliselerinin kapılarını kırıyorlardı, en pahalı şeyler hurđzun denilen deri çantalarına ganimetleri sokuşturuyorlardı HS 263/7
436.	Чайхана [çayhana] VSBU ŞİS	Yanında rahat çayhanadaki 'çayevindeki' yerde serilen bez üzerinde insanlar porselen kâselerden çay içiyorlardı. VSBU 46/2 Şehrin gri monotonluğu tek tük ağaçlar, zarif camiler, çarşılar ve çayhanalar tarafından bozulurdu. ŞİS 7/32
437.	Чаір [çayır] MLV	Bütün dünyanın umrunda bile değil, sırf hiç kimse yaylarına, çayırlarına 'çayırlarına' ve kadınlarına göz koymasın. MLV 29/19

438.	Чардак, чердак [çardak, çerdak] İS GPS PML MLV	«Arpadan vazgeçtim de, kamçılara da alışkınım zaten.» diyerek içini çeken Mariya koynuna çocuğu alıp sallayarak çardağına ‘tavanarasına’ gitti. MLV 61/19 Ben de çardak altında biraz uyku kestirdim, şimdi daha kolay olacak. PML 143/3 İki yüz adım sonra kamış duvarı kaybolduğunda ikinci şaykanın çardağı görüldü. OPR 396/19
439.	Чепрак, чапрак [çeprak, çaprak] ÇV RKLN	Altındaki atın dizginleri altından, eyeri de altından, çeprağı ‘şaprağı’ ve gömüldürüğü firuzeden yapılmış. RKLN 569/35 Eyerli, çapraklı ... Savaş sembolü olan silahı değil barış ve iyi komşuluğun ifadesi olarak gеме alıştırmış binek atları hediye ediyorum size! ÇV 242/17
440.	Чинар [çınar] PUŞ	Ertesi gün öğle vaktinde Dragan ve Yatsko’nun dinlenmeksizin beklemekten yorulup çınar ‘ağaç türü’ gölgesinde yemeğe başladıklarında Arsen ve Mariyka geldiler. PUŞ 139/39
441.	Чубук [çubuk] SK	Büyük Sultan, ağzına çubuğu ‘ağızlığı’ tekrar koyarak hiç konuşmadan nargile içiyordu. SK 208/5
442.	Шангарак [şangarak] VSBU	Birisi şangarağa ‘çadırın kubbesini oluşturan yuvarlağa’ asılmış kandili devirdi. VSBU 365/34
443.	Шатро [şatro] OK FS MLV RKLN	Kampın ortasına şatroları ‘çadırları’ koydular. OK 115/30 Şatronun önü insanlarla dopdoluydu. FS 198/23 Şatrodan çıkan dilsiz Fatma, erkek kardeşine baktı, acısını anlıyordu. MLV 127/23 Ahmet Paşa’dan alıntı yaptı: Dostum gel, ama köpeğin geçtiği yerde melek geçemediğini bildiğin için rakibin şatrosuna uğrama. RKLN 126/28
444.	Шинграу [şingrau] VSBU	Fakat şingrau ‘kuyu’ kolay kazılmaz. Böyle yapıyı sadece zengin beyler ve hanlar kazdırabilirler. VSBU 55/4
445.	Шолпи [şolpı] VSBU	Çabuk hareketlerle kâğıt üzerine Kuljan’ın narin endamını, melodik çingirdayan gümüş şolpı ‘saç bağı’ ile örülen uzun

		beliklerini ve puhu kuşu tüyleriyle süslenmiş şapkasını çizdi. VSBU 172/23
446.	Юк [yük] MLV	İkinci yük ‘yüz bin kuruşluk mal’ ise Bedesten’de dükkânı olan Tatarın gizli barınağında saklandı. MLV 116/23
447.	Юрта [yurta] ŞS OL VSBU YS HS	Hafif yaz yurtaları ‘çadırları’ fırtına tarafından devrildi. Kaplar, halılar, giysiler her şey yuvarlandı. VSBU 69/9 Bagenbay onu aula götürdü, güzel beyaz yurta yaptırdı ve bütün boş zamanını hep onunla geçiriyordu. ŞS 51/6 Adı Arzu’ydu, yurtadan bozkıra giden koyunlara gidip kendisi de kaybolmuştu. YS 142/33 Han yurtasında altın kafesteki kuş gibiydi... Giydiriyorlar, yemek de veriyorlar... Mengu Han için hazırlıyorlar... HS 359/23
448.	Яйла [yayla] MLV	Utlanmış: Yusuf’un rüyasını bildiğinden onun Ahmet’le beraber yaylalara ‘platolara’ gitmesine izin vermediğini sanmıştır. MLV 92/26
449.	Якши [yakşi] SK DH OPR ÇV NBB	« Yakşi, yakşi ‘yahşi, yahşi’.» diye çabuk mırıldadı Safereley. «Her şeyi Urusların veziri emrettiği gibi yaparım.» FS 180/22 Vıgovskıy güldü ve Tatar dilinde cevap verdi: « Yakşi. » NBB 218/35 «Her şey yolunda. Yakşi! Yakşi! » diye başlarını salladılar seğmenler. ÇV 106/4 Sonra güldü, şişman dudaklarını şapırdatarak kadın gibi « yakşi yakşi » dedi. SK 99/6 Yakşi, yakşi saygın komşularım! Pöstekilerim için o kadar çabuk ve açıkçası o kadar cömert para vermenizi beklemezdim. DH 267/4
450.	Яр [yar] ŞB SN	Zaporijjá kozakları, Dike Pole’ye ‘Vahşi Bozkır’a’ ulaşmak için güneybatı tarafına yönelerek küçük ve büyük yarları ‘uçurumları’, sel yarıklarını, nehirdeki sığ yerleri geçmişlerdir. ŞB 125/34

	LMMZ PML	Tımiş, yanındaki ve yarin üzerindeki deliklerde saklanan nöbetçiler tepeden Tatarlara ok atmışlardır. SN 202/18 Çemberi yaran albay, üç yüzlük kozak birliğiyle toprak setleri aşarak gür sel yarığında bulunan yara inmiştir. LMMZ 273/10 Bahçeyi dolandıktan sonra yara ulaşıp dinlemeye başlamıştır. PML 59/23
451.	Ясак [yasak] ÇV	Çok az yasak ‘vergi’ aldık. ÇV 19/26

Tablo 17. Örnek Cümleler: Hayvan Adları

452	Аргамак [argamak] ÇV VSBU	Aynı zamanda Hive Hanı da on beş tane argamak ‘küheylan’, iki varak altın kaplı eyer ve barutu taşıyan deve katarını gönderdi. VSBU 77/18 Moskova hükümdarı olan kardeşimin elçilerine saygı ifadesi olarak yılmaların en iyi argamaklarını hediye olarak veriyorum. ÇV 242/16
453	Бахмат [bahmat] LDL	Burada bir kulağı gümüş küpeli, kara bıyıklı çingeneler, kambur burunlu yavaş Macarlar, öküz güden Tatarlar ve zayıf ayaklı bahmatlara ‘at cinsi’ binen mecnunlar dolaşıyorlardı. LDL 2 108/39
454	Беркут [berkut] VSBU	«Her şey eskisi gibi. Birçok tilki avladım. Berkutum ‘altın kartalım’ iyi, gözü keskindir.» VSBU 268/35
455	Буғай [bugay] FS	Herkes bugay ‘boğa’ gibi esmer ve iri yapılıydı. FS 201/22
456	Ишак [ışak] VSDU LDL PUŞ FS	Bu patikalarda yalnız yürünülmez ki: geçenlerde pars ışaka ‘eşeğe’ saldırdı buralarda. VSDU 132/20 Hükümdarım, Allahım da şahit buna! Bu kadın iki ışak kadar çalışır, kız ise maymun gibi çevik. LDL 190/4 Ödle ışaklar! Emin olun, onları beylerbeyine şikâyet ederim. PUŞ 151/2 Hamid kendine sövdü: « İşak! Salak koç!» FS 76/6

457	Кабан [kaban] DKŞ TRZ LDL HS	Keşke Dnipro üzerinden gitseydik. Orada ne kaban ‘yabani domuz’ ne de Tatarlar var. DKŞ 65/10 At arabasıyla geldiysek demek ki kaban değil de insan getirdik. TRZ 208/4 Baksana ne kadar şişmanlar ve tombullar! Sanki Noel arifesindeki kabanlar . LDL 418/40 Avda hayatımı kurtardım. Ona saldıran kabanı öldürdüm. HS 424/40
458	Карабаш [karabaş] TŞ	«Onların iyi karabaş ‘kangal köpeği’ köpeklerini, güzel İspanyol kancığımı hatırlıyor musun? İşte onları ense köklerinden bizle öldürürdüm.» TŞ 126/30
459	Каракурт [karakurt] VSBU LDL	Gemiye canlı olarak getirmemek şartıyla balık, yengeç, yılan, kertenkele avlayıp teşrih ettiler, kelebek, böcek, çıyan, zehirli İtalyan örümcekleri ve karakurt ‘karadul’ koleksiyonları bile topladılar. VSBU 249/21 Özbekistan uzak bozkırlarındaki karakurt örümceği kadar zehirli, kızlar ağası ise arkadaşı ve ebedî danışmanı. LDL 2 291/35
460	Карлигач [karlıgaç] VSBU	«Onlar zaten kardeşler.» diye hatırlattı Kuljan. «İkisi meşhur Karlıgaç ‘kırlangıç’ ve Buran’ın oğulları.» VSBU 143/5
461	Каскыр [kaskır] VSBU	Kurtlar deveye saldırıp onu parçamışlar, kurtlardan en vahşi olan Kara Kaskır ‘kurt’ deve etiyle beraber Kuyırşığ’ı da yemiş. VSBU 50/25
462	Лелека [leleka] RKLN YS VIS	Bir an kandırıp ölümden kaçabileceğini, bu hayvanlar arasında bir dakika daha kalmamak için buradan uzaklara gidebileceğini sandı. Leleko , leleko ‘leylek’, uzaklara götür beni... Kımıldamayacağını biliyordu. RKLN 577/31 Kilisenin karşısında çatısında leleka ‘leylek’ yuvası olan atamanın evi duruyordu. YS 130/33 Barışçı, huzurdolu, kendi işlerini, Pidgiryay’ı, çayırın yeşilliğini, çam ağaçları üzerindeki karları, güneşi, damdaki

		lelekaları seven ve ellerini başkaların kanına bulaşmak istemeyen insanlardı. VIS 5/36
463	Лоша [loşa] POÇ PML VSBU YB	Tıpkı özgür loşitsá ‘beygir’ gibi yabanidir. POÇ 70/32 Köyün yakınındaki merada bir delikanlının gözetiminin altında yaklaşık on at ve loşa ‘tay’ otluyordu. PML 65/11 Loşamızı gözün gibi sakın. VSBU 13/35 Gençsin, kendi evini düzenlemelisin, beygir loşa getirecek, zengin olursun... YB 190/41
464	Сайгак [saygak] YS	Ufakta bir sürü saygak ‘sugak’ göründü sonra ise otlarda kayboluverdi. YS 152/35
465	Тарпан [tarpan] İB PDZ	« Tarpanlar ‘yaban atlar’.» oğlanın merakını farkedip yavaş sesle söyledi Omelko. «Yabani atlar.» İB 73/34 «Dur» diye haykırdı arkadaşına ve atını durdurdu. «Orada ordu değil tarpanlar .» PDZ 22/13
466	Тулпар [tulpar] ŞS	Çalımlı at ne olursa olsun, gerçek yabani, harın tulpar ‘at cinsi’ daha güzel, daha temiz ve doğal, bozkırla, sorguç otuyla, rüzgârla tek bir bütündür. ŞS 25/22
467	Тушкан, тушканчик [tuşkan, tuşkançık] ŞS VSBU	Burası sessiz ve bomboştı: ne kuş, ne tuşkançık ‘arap faresi’, ne meraklı gelengi vardı. VSBU 99/2 Nihayet tuşkan deliği gördü, sonra bir daha. ŞS 23/35
468	Шакал [şakal] LDL PUŞ VSBU ÇV ŞŞ	Şakallar ‘çakallar’ gittikçe cesaretlenip yaklaşmaya başladılar. LDL 2 119/9 Hainsin şakal gibi! FS 164/40 Kargalara ve şakallara yem olarak atılan, gömülmeyen ölüleri kıskandı. Haremde bulunmasından daha iyiydi. LDL 143/29 Fareler gibi gebeririz burada. Ölsen çakallara atılırsın. Cesedini şakallar yesinler. Kimse gömmeyecek seni. PUŞ 37/25 «Pis bir şakalsın , dilini koparma emri veririm!» diye bağırdı Kara Mustafa. ŞŞ 18/19

4.4. UKRAYNA TARİHÎ ROMANLARINDAKİ BAZI TÜRKÇE ALINTI KELİMELERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ SES KARŞILIKLARI

“*Ses olayları, bir dil veya o dilin lehçelerinde, ağızlarında meydana gelen, biçimbirimlerin uğradıkları genel veya özel, kalıcı veya geçici, bireysel veya toplumsal başkalaşımlardır.*”¹³³ Ses başkalaşması bir sesin yerini başka bir sese bırakması hadisesidir. Ukraynaca kelimelerde olduğu gibi yabancı dillerden ödünçlenmiş kelimelerde de bu ses olayı vuku bulmaktadır. Bazen bir yabancı kelimenin Ukraynacaya adapte edilirken orijinal şeklinden oldukça fazla uzaklaşabildiğini görmek mümkündür. Kimi alıntı sözcükler ise orijinal hâlinde aktarılabilir. Ukraynacadaki Türkçe alıntı kelimeler doğrudan Türkiye Türkçesinden ödünçlenmediği için şekil olarak benzerliği korumakta ama ses açısından daha çok Kıpçakça özelliği göstermektedir. Ukrayna dilindeki Türkçe alıntı birkaç sözcüğün Türkiye Türkçesindeki gösterimi:

1. /E/ · /İ/

TT. eşek · Ukr. ішак [*işak*]

TT. ferman · Ukr. фірман [*fırman*]

TT. vezir · Ukr. візир [*vızır*]

TT. zeamet · Ukr. зіямет [*ziyamet*]

2. /O/ · /U/

TT. başıbozuk · Ukr. башибузук [*başıbozuk*]

TT. bozdoğan · Ukr. боздуган [*bozdoğan*]

TT. molla · Ukr. мулла [*mulla*]

TT. boncuk · Ukr. бунчук [*buñcuk*]

TT. boğa · Ukr. бугай [*bugay*]

3. /Ö/ · /Ü/

TT. bölük · Ukr. бюлюк [*bülük*]

4. /I/ · /İ/

TT. asesbaşı · Ukr. асесбаши [*asesbaşı*]

TT. hadım · Ukr. хадім [*hadım*]

TT. kadı · Ukr. каді [*kadı*]

¹³³ Özlem, Yıldırım, *Kazak, Kırgız ve Tatar Türkçelerindeki Arapça-Farsça Kelimelerin Ses Değişimleri (Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırılması)*, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Yayınları, Kars 2008, s. 21.

ТТ. odabaşı · Ukr. одабаші [odabaşı]

ТТ. tımar · Ukr. тімар [tımar]

ТТ. ustabaşı · Ukr. устабаші [ustabaşı]

ТТ. yüzbaşı · Ukr. юзбаші [yüzbaşı]

5. /İ/ · /I/

ТТ. devşirme · Ukr. девширме [devşirme]

ТТ. dīnar · Ukr. динар [dınar]

ТТ. hafız · Ukr. хафіз [hafız]

ТТ. kīlīm · Ukr. килим [kılım]

ТТ. kişmiş · Ukr. кишмиш [kışmış]

ТТ. padişah · Ukr. падишах [padışah]

ТТ. sipahi · Ukr. сипахі [sıpahi]

ТТ. yeniçeri · Ukr. яничар [yanıçar]

ТТ. Şii · Ukr. Шиїт [şıyt]

ТТ. vezir · Ukr. візир [vızır]

6. /Ü/ · /U/

ТТ. kethüda · Ukr. кет-худа [ket-huda]

ТТ. küil oba · Ukr. Куль-Оба [Kul-Oba]

ТТ. mübaşir · Ukr. мубашир [mubaşır]

ТТ. müftü · Ukr. Муфті [mufti]

ТТ. Münker · Ukr. Мункар [munkar]

ТТ. Sünnet · Ukr. Сунна [sunna]

ТТ. tercüman · Ukr. терджуман [tercüman]

7. /Ö/ · /U/

ТТ. çığbörek · Ukr. чебурек [çeburek]

8. /Ö/ · /O/

ТТ. göç etmek · Ukr. [koçuvatı]

ТТ. Sanköy · Ukr. Джанкой [džankoy]

9. /O/ · /A/

ТТ. Nogaу · Ukr. нагайка [nagaуka]

ТТ. çoban · Ukr. чабан [çaban]

10. /U/ · /O/

ТТ. *uçkur* · Ukr. очкур [oçkur]

11. /I/ · /A/

ТТ. *binbaşı* · Ukr. бінбаша [binbaşa]

ТТ. *kamçı* · Ukr. камча [kamça]

ТТ. *kırbaç* · Ukr. карбач [karbaç]

ТТ. *onbaşı* · Ukr. онбаша [onbaşa]

12. /A/ · /O/

ТТ. *kamış* · Ukr. комиш [komış]

ТТ. *kazak* · Ukr. [kozak]

ТТ. *tamak* · Ukr. Томаківка [Tomakivka]

ТТ. *mabeyn* · Ukr. [mobeyn]

13. /Ya/ · /O/

ТТ. *yapınca* · Ukr. опанча [orança]

ТТ. *yasavul* · Ukr. осавул [osavul]

14. /İ/ · /Ø/

ТТ. *hazinedar* · Ukr. казнадар [kazønadar]

ТТ. *pilav* · Ukr. [pølov]

15. /U/ · /Ø/

ТТ. *Kılburun* · Ukr. Кінбурн [Kinburøn]

16. /H/ · /Ø/

ТТ. *kahve* · Ukr. [kaøva]

17. /V/ · /Ø/

ТТ. *çavuş* · Ukr. чауш [çaøuş]

ТТ. *karavul* · Ukr. караул [karaøul]

ТТ. *gavur* · Ukr. гяур [gáøur]

ТТ. *kavuk* · Ukr. каук [kaøuk]

18. /Y/ · /Ø/

ТТ. *kalgay* · Ukr. калга [kalgaø]

19. Tamlanan Eki Düşmesi

ТТ. *Alem Dağı* · Ukr. Алем-даг [Alem-dagø]

ТТ. *At Meydanı* · Ukr. Ат-мейдан [at-meydanø]

ТТ. Ayı Dağı · Ukr. Аюдáг [Ayudagø]
 ТТ. beylerbeyi · Ukr. бейлербей [beylerbeyø]
 ТТ. Göbek taşı · Ukr. Гйобек таш [gyobek taşø]
 ТТ. kızlar ağası · Ukr. кизляр ага [kızlár agaø]
 ТТ. sancak beyi · Ukr. Санджак-бей [sandžak-beyø]
 ТТ. Tekfur Dağı · Ukr. Текфурдаг [Tekfurdagø]

20. /L/ · /R/

ТТ. şalvar · Ukr. шаровари [şarovarı]

21. /N/ · /M/

ТТ. zurna · Ukr. [suma]

22. /Ç/ · /C/

ТТ. hançer · Ukr. ганджар [gandzar]

23. /P/ · /B/

ТТ. çapul · Ukr. [çambul]

ТТ. *pastırma* · Ukr. бастурма [*basturma*]

Çuv. *parappan* · Ukr. барабан [*baraban*].

24. /Ç/ · /Ş/

ТТ. çadır · Ukr. шатро [şatro]

25. /Ğ/ · /G /

ТТ. асем оғланı · Ukr. аджем оглани [adžem oğlanı]

ТТ. ağırlık · Ukr. агарлик [ağarlık]

ТТ. Babuğan · Ukr. Бабуган [Babuğan]

ТТ. boğa · Ukr. бугай [bugay]

ТТ. bozdoğan · Ukr. боздуган [bozdugan]

ТТ. kızlar ağası · Ukr. кизляр-ага [kızlár-aga]

ТТ. kul oğlu · Ukr. кулуглі [kulugli]

ÇТ. kumğan · Ukr. кумган [kumgan]

ТТ. Oğuz · Ukr. Огуз [Oguz]

ТТ. sağıdıç · Ukr. сагдич [sağdıç]

ТТ. tuğ · Ukr. туг [tug]

ТТ. tuğra · Ukr. тугра [tugra]

ТТ. yatağan · Ukr. ятаган [yatagan]

26. /G/ · /K/

ТТ. *göç etmek* · Ukr. кочувати [*koçuvati*]

27. /K/ · /H/

ТТ. *çarıklar* · Ukr. чарухи [*çaruhı*]

28. /C/ · /Ç/

ТТ. *boncuk* · Ukr. бунчук [*bunçuk*]

29. /D/ · /T/

ТТ. *damga* · Ukr. тамга [*tamga*]

ТТ. *danagöz* · Ukr. танагъоз [*tanagöz*]

ТТ. *dılmaç* · Ukr. [*товмаç*]

30. /C/ · /дж [d̂z]/

ТТ. *acem* · Ukr. аджем [*ad̂zem*]

ТТ. *alaca* · Ukr. аладжа [*alad̂za*]

ТТ. *Bucak* · Ukr. Буджак [*Bud̂zak*]

ТТ. *cami* · Ukr. джамія [*d̂jamiya*]

ТТ. *Sanköy* · Ukr. Джанкой [*d̂zankoy*]

ТТ. *cebeseyit* · Ukr. джебеджейт [*d̂zebed̂zeyit*]

ТТ. *cehennem* · Ukr. джаханнам [*d̂zahannam*]

ТТ. *semaat* · Ukr. джемаат [*d̂zemaat*]

ТТ. *cihat* · Ukr. джихад [*d̂zihad*]

ТТ. *cizye* · Ukr. джіз'є [*d̂zi'ize*]

ТТ. *ferace* · Ukr. фередже [*fered̂ze*]

ТТ. *hançer* · Ukr. ганджар [*gand̂zar*]

ТТ. *hircun* · Ukr. хурджин [*hur̂d̂zin*]

ТТ. *müncem* · Ukr. мюнеджім [*müned̂zim*]

ТТ. *ocak* · Ukr. оджак [*od̂zak*]

ТТ. *sancak* · Ukr. санджак [*sand̂zak*]

ТТ. *sicil* · Ukr. седжіль [*sed̂zil*]

ТТ. *tercüman* · Ukr. терджуман [*ter̂dzuman*]

ТТ. *cübbe* · Ukr. джеббе [*d̂zebbe*]

31. /C/ · /джи [d̂zi]/

ТТ. *akıncılar* · Ukr. акинджіі [*akınd̂ziyi*]

TT. *bostancı* başa · Ukr. бостанджі-баша [bostand^zi-başa]

TT. *dümeni* · Ukr. дюменджі [dümen^zi]

TT. *çorbacı* · Ukr. чорбаджі [çorbad^zi]

TT. *hacı* · Ukr. хаджі [had^zi]

TT. *karıcı* · Ukr. капиджі [karıd^zi]

TT. *nişancı* · Ukr. нішанджі [nişand^zi]

32. Tekleşme

TT. *fellah* · Ukr. феллах [felah]

TT. *akkerman* · Ukr. акерман [akerman]

Çuv. *parappan* · Ukr. барабан [baraban]

SONUÇ

İnsanoğlu sözle anlaşmaya başladığından beri dünyada beş bine yakın dil ortaya çıkmıştır. Kimi diller insan gibi bir nevi ölüp tarihe karışmış, kimileri ise güçlenip yaşamını yitirmekten vazgeçmiştir. Zamanla her dil dokusunda kaçınılmaz kayıplar ve kazanımlar olmuştur. Bazı dilbilimcilerin kayıp olarak savunduğu alıntı sözcükleri çalışmamızın kazanımlar kategorisinde değerlendirmeyi temenni etmekteyiz.

Her toplum gibi Ukrayna halkı da tarihin çeşitli dönemlerinde komşu veya komşu olmayan ülkelerle çeşitli ilişkilerde bulunmuştur. Bu ilişkilerin sıklığı ve bolluğu dolayısıyla, dilimize, zaman ve bölgelere göre farklılıklar gösteren birtakım yabancı kelimeler girmiştir. Türkçe alıntılar konusunda dilciler tarafından farklı yaklaşımlar sergilenmesine rağmen çoğu zaman Ukraynacaya Türkçe vasıtasıyla Arapça, Farsça vb. dillerinden geçmiş kelimeler Ukrayna dili etimoloji sözlüklerinde Türkçe kökenli kelimeler olarak anılmaktadır.

*“Tarih, öğrenilmesi, bilinmesi ve aktarılması gereken zaman bilgisini içerir. Tarihin edebiyat sanatı üzerinden öğrenilmesi bu süreci kolaylaştırdığı gibi benimsenerek daha kalıcı olmasını da sağlamaktadır. Ayrıca bu sayede insan olmanın ve milletle ilgili değerler dünyasının aktarımı da gerçekleştirilebilmektedir.”*¹³⁴ Kiyiv Rus’ döneminin en aydın insanlardan biri olan metropolit İlarion tarihî dersleri unutmamız için bizi bin sene önce uyarmıştır: *“Bu dünya durdukça yabancı ellerine bırakma bizi!*

¹³⁴ Argunşah, s. 123.

*Şehrin köle şehri olarak anılması ve vatandaşların başka topraklarda yabancı olarak kalması! Komşu ülkeler “Onların Tanrı’sı nerededir?” diye söylemesinler!”*¹³⁵ Son dönemlerde yeryüzünde olduğu gibi Ukrayna’da da tarihî eserler yaygınlık kazanmıştır. Araştırma imkânları genişletildiği için her açıdan kaliteli bir metin yazmak eski zamanlara göre daha kolay olmuştur. Bununla birlikte okuyucu güçlük çekmeye başlar çünkü artık başka kültürlerle ait olan gerçekleri benimsemek gerekir. Ukrayna’daki XIX., XX. yüzyıl sanatçılarının yanında XXI. yy. edebiyatçıları da yazdıkları eserlerde büyük ölçüde hem Ukraynaca hem Türkçe eski ve tarihî kelimeleri kullanmaktadır. Kimi yazarlar kendi yabancı dilbilgilerine güvenerek, kimi uzmanlara danışarak, eserlerinde alıntı kelimelere daha büyük miktarda yer verdiği kanaatindeyiz.

Sonuç olarak elde edilen bulgular ışığında rahatlıkla söylenebilir ki Türkçe ödünçlemeler Ukrayna dilinde hem eski dönemlerde hem modern devirde sıkça kullanılmış ve kullanılmaktadır. Her dil söz varlığında bulunan alıntı sözcükler yabancı etkinin derecesini göstermektedir. Dilin ömrü boyunca ödünçlemelerin sayısı değişkenlik göstermektedir. Bazı zamanlarda ve bazı dillerde bu kelimelerin oldukça belirgin bir yaygınlaşma eğiliminde olduğuna rastlanmaktadır. Alıntı kelime listemizde bulunan dört yüz altmış sekiz Türkçe kökenli sözcüğün Ukraynaca-Türkçe etkileşim gücünü işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Türkçe alıntı sözcükler Ukrayna-Türk toplumları arasında yaşanan tarihî olayların yansıtılmasına ve anlatılmasına yardımcı olurken okuyucuların hem tarihî vukular hakkında hem dil konusunda bilgi edinmelerini sağlamaktadır. Ukraynalı yazarlar tarafından Türkçe alıntı kelimelerin romanlarda kullanılması bu sözcüklerin okuyucunun aklında kalıcılığını, hatta ezberlenebilir olması temin edilmiştir. Gerçekleştirilen incelemeler sonucu kayıtlara geçirilen Türkçe kökenli alıntı kelimeleri Ukrayna ve Türk toplumlarının sosyal hayatına ışık tutan bir hazine, ödünçlemelerin özelliklerinin bilinmesine ve anlaşılmasına yardımcı olan birer dil malzemesidir.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Türkçe kökenli alıntı sözcüklerin etimoloji incelenmesi bu şekilde analize edebiliriz:

1. Ukraynaca-Türkçe dil ilişkileri konusundaki eksik noktalar açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

¹³⁵ Paliy, s. 588.

2. Slav dillerinde Türkçe kökenli alıntı sözcüklerin tanımı için fikir ve tutum birliği görülmediği hâlde Ukrayna romanlarında destek bularak tüm uygun Türkizmlere listemizde yer verdik.
3. Alıntı sözcüklerin romanlarda sık sık kullanıp kullanılmamasını göstermek için çoğu zaman farklı romanlardan dörder örnek verilmiştir.
4. İlk hâline en yakın ögelerden oluşan ve zaman içindeki değişimlere daha fazla direnç gösteren ödünç kelimelerin sayısı yüksektir.
5. Çoğu zaman Türkçe alıntı sözcüklerin çekimi Ukraynaca kelime çekimlerinden farksız, aynı zamanda bu sözcükler Ukraynaca eklerini de alabilmektedir.
6. Çoğu zaman alıntı kelimelerin anlamları Türkçedeki anlamlarını muhafaza etmektedir.
7. Dikkat edilirse, gerek geçmiş yüzyıl yazarları eserlerinde gerekse çağdaş sanatçıların romanlarında bir dizi ortak Türkçe kökenli alıntı kelimeler tekrarlanmaktadır. Bu sözcükleri Ukrayna tarihî romanlarındaki Türkçe alıntılarının temelini oluşturan en önemli yüz tane kelimeyi içeren liste hazırlanmıştır.
8. Ukraynacaya tamamen uyan alıntı kelimeler hiç değişikliğe uğramadan Ukraynacada hayatını devam etmişler.
9. Bazı kelimeler kullanımdan neredeyse tamamen kalkmıştır. Bunlar nadiren eski edebiyat örneklerinde ve tarihî eserlerde görülmektedir.
10. İncelediğimiz alıntılarının bazıları değişikliğe uğradıktan sonra kaynak dil ile açık bir şekilde bağlantıyı korumaktadır.

Çalışmamız gösteriyor ki Ukrayna tarihî romanlarında ister Türkçe kökenli alıntı sözcükler olsun ister diğer dillerden alıntı kelimeler olması bakımından müstesna bir yere sahiptir. Çalışmanın ilgili bölümlerinde de açıklandığı üzere, Türkçenin birçok Arapça ve Farsça kelimeye aracı dil olarak hizmet ettiği sonucuna varmaktayız. Tespit ettiğimiz Türkçe kökenli alıntı sözcükler % 53'tür. Listemizdeki dolaylı yollardan ulaştığımız alıntı sözcüklerin oranı aşağıdaki şekildedir:

% 26,7 Arapçadan: aşık, valide, emir, meddah, münedjîm, tellâl, terdzuman, felah.

% 12,6 Farsçadan: ket-huda, murza, perdedar, haseki, çaban, çugadar, sekban, çorba.

% 1 Moğolcadan: osavul, sagaydak, nagay, mantı, yasak.

% 1 Yunancadan: Anadolu, Galata, Gelibolu, tagan, kadirga.

% 0,8 İtalyancadan: baştarda, frekata, palanka, palaş.

% 0,2 Rumcadan: sandal.

%4,4 Türkçe Vasıtasıyla Ukranayaca Geçen Karışık Dilli Alıntı Sözcükler: kaznadar, Kızıkermen, reyis-efendi, serasker, silahtar.

İzlediğimiz yöntem sayesinde yapılan sınıflandırmada *Bekçi, dümendzi, kalga, kapıdzı, kızılbaş, kızlar-aga, odabaşı, odalıka, sanđzak bey, beylerbey* gibi **unvan ve meslek adları** Osmanlı kültürünün dünya üzerindeki büyük etkisinin mühim bir ispatıdır. *Akındzi, bayraktar, başıbuzuk, bozdugan, tug, yatagan* gibi **ordu terimleri** Türk asıllı savaşçıların müthiş gücü hakkında bilgi vermektedir. *Namazlık, şaytan* gibi **dinî terimler** Müslüman halkın yüzyıllarca inançlı kaldığını göstermektedir. *Ayran, basturma, kava, çeburek* gibi **yemek adları** Türk mutfağının inanılmaz lezzetli olduğunu anlatmaktadır. *Kauk, kuşak, oçkur, çarık, yaşmak* gibi **giysi adları** sayesinde farklı Türk halklarının yaşadıkları şartlar hakkında haberdar oluruz. *Akerman, Ayudag, Budzak, Kazanlık* gibi **yer adları** yardımıyla Türklerin geniş coğrafyasını öğreniriz. *Bugay, işak, saygak, tarpan* gibi **hayvan adları** doğanın değişik yaratıklarını tanırız. *Arkan, bunçuk, kazan, komış, kurgan, torba, tütün* gibi **diğer egzotik alıntı sözcükler** ise kavramların sonsuzluğu, dilin sürekli geliştiğini işaret etmektedir. Alıntı kelimelerin ifade ettiği bu kavram çeşitliliği Türkçenin sahip olduğu zenginliğin önemli bir göstergesidir.

Bilindiği üzere Türkiye Türkçesi dışında yeryüzünde yirmiye yakın diğer Türk lehçeleri de konuşulmaktadır. Hem Ukraynaca hem Türkiye Türkçesi ve Türk lehçeleri sözlükleri göz önünde bulundurularak kabul edilebilir etimolojik tahliller üzerinde duruldu.

Tespit ettiğimiz Türkçe alıntı sözcükler tarafımızdan seçilen cümlelerle örneklendirilmiştir. Ukrayna tarihî romanlarındaki Türkçe alıntı kelimeleri elde edildikten sonra liste göz önüne alınarak örnek cümlelerinin çeviri aşaması, birçok zorluk sonucu Türkçede bazı Ukraynacadaki gerçeklere uygun karşılıklarını arama ve düzeltme aşaması uzun sürmüştür.

KAYNAKÇA

Sözlükler

- AKDOĞAN, Yaşar, *Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine Büyük Sözlük*, Beşir Yayınevi, İstanbul 1999.
- BASKAKOV, N. A., ZAYONÇKOVSKIY, A., ŞAPŞAL, S. M., *Karayca-Rusça-Lehçe Sözlük*, Rus Dili, Moskova 1974.
- BAYAZITOVA, F.S., *Bolşoy Dialektologičeskiy Slovar Tatarskogo Yazıka ‘Tatarca Ağızları Büyük Sözlüğü’*, Tatar Kitapevi, Kazan 2009.
- BEKTAYEV, Kaldıbay, *Büyük Kazakça-Rusça, Rusça-Kazakça Sözlük*, Almatı 1995.
- BERDAK, Yusuf, *Türkçe-Özbekçe ve Özbekçe-Türkçe Sözlük*, Özbekistan Yayınları, Taşkent 1993.
- BOYKİV, İ., İZÜMOV, O., TROHIMENKO, M., *Slovník İnşomovnih Sliv ‘Alıntı Kelime Sözlüğü’*, Rodovid, Kiyiv 1996.
- BUDAGOV, L. Z., *Karşılaştırmalı Türkçe Tatarca Lehçeleri Sözlüğü (2 cilt)*, İmparatorluk Bilim Akademisi Yayınevi, Sankt-Peterburg 1869, 1871.
- CAFEROĞLU, Ahmet, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1968.
- CLAUSON, Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Clarendon Press, Oxford 1972.
- EREN, Hasan, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basım Evi, Ankara 1999.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki, *Türkçe Kökler Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1989.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1991
- GANİYEV, F. A., *Tatarca-Rusça Sözlük*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 2004.

- GANİYEV, F. A., AHMETİANOV, R., AÇIKGÖZ, H., *Tatarca-Türkçe Sözlük*, İnsan Yayınevi, Kazan-Moskova 1997.
- GÜLENSOY, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, C. 1 A-N, TDK Yayınları, Ankara 2007.
- GÜLENSOY, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, C. 2 O-Z, TDK Yayınları, Ankara 2007.
- İBRAGİMOVA, V. F., *Slovar Russko Ukrainskih Familiy Türkskogo Proishojdeniya* ‘Türk Kökenli Rus ve Ukrayna Soyadları Sözlüğü’, Simferopol Şehir Matbaası, Simferopol 2009.
- KALMIKOVA, S. A., BASKAKOV N. A., *Nogaysko-Russkiy Slovar* ‘Nogayca- Rusça Sözlük’, Moskova 1963.
- KANAR, Mehmet, *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük*, Şirin Yayıncılık, Tehran.
- KARAKURT, Deniz, *Türk Söylence Sözlüğü*, 2011.
- KOÇ, Kenan, BAYNİYAZOV, Ayabek, BAŞKAN, Vehbi, *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- KORKMAZ, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK, Ankara 1992.
- LUÇIK, V. V., *Etimologičnyy Slovník Toponimiv Ukrayini* ‘Ukrayna Yer Adları Etimolojik Sözlüğü’, Akademiya, Kiyiv 2014.
- MASENKO, L.T., *Ukrayinski İmena ta Prizvişça* ‘Ukrayna İsimleri ve Soyadları’, Znanná, Kiyiv 1990.
- MELNİÇUK, O.S., *Etimologičnyy Slovník Ukrayinskoyi Movi* ‘Ukrayna Dili Etimoloji Sözlüğü’, 7 Ciltli, Naukova Dumka, Kiyiv 1983-2012.
- NİŞANYAN, Sevan, *Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Kökenbilim Sözlüğü* <http://anadilin.blogspot.com.tr/2013/02/nisanyan-sozluk-bedava-indir.html>
- OTİN, Y.S., *Gidronimi Shidnoyi Ukrayini* ‘Doğu Ukrayna Nehir Adları’, Kiyiv 1977.
- ÖLMEZ, Mehmet, TEKİN, Talat, EKER, Süer, *Türkmence-Türkçe Sözlük*, Simurg Yayıncılık, Ankara 1995.
- ÖZTOPÇU, K., *Dictionary of the Turkic Languages: English, Azerbaijani, Kazakh, Kyrgyz, Tatar, Turkish, Turkmen, Uighur, Uzbek*, Routledge, London and New York, 1996.
- PAASONEN, H., *Çuvaş Sözlüğü*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1950.

- ŞİPOVA, Y. N., *Slovar Türkizmov v Russkom Yazıke* ‘Rusçadaki Türkçe Alıntı Kelimeler Sözlüğü’, Nauka, Alma-Ata 1976.
- TENİŞEV, E. R., *Karaçay Balkarca-Rusça Sözlük*, Moskova, 1989.
- TIETZE, Andreas, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügatı* 1. Cilt: A/E, Istanbul-Wien 2002.
- TIETZE, Andreas, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügatı* 2. Cilt: F-J, Simurg Yayınları, Wien 2009.
- TOPARLI, Recep, VURAL, Hanifi, KARAATLI, Recep, *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2007.
- TSİLUYKO, K. K., *Slovník Gidronimiv Ukrayini* ‘Ukrayna Nehir Adları Sözlüğü’, Naukova Dumka, Kiyiv 1979.
- Türkçe Sözlük 2 Ciltli, TDK Yayınları, Ankara 1998.
- URAKSİN, Z. G., *Başkurtça-Rusça Sözlük*, Digora, Moskova 1996.
- USEİNOV, S. M., GARKAVETS, O. M., *Krımşkotatarskiy-Russko-Ukrainskiy Slovar* ‘Kırım Tatarcası-Rusça-Ukraynaca Sözlük’ 1. Cilt, Sonat, Simferopol 2002.
- USEİNOV, S. M., *Russko-Krımşkotatarskiy, Krımşkotatarsko-Russkiy Slovar* ‘Rusça-Kırım Tatarcası, Kırım Tatarcası-Rusça Sözlük’, Tezis Yayınevi, Simferopol 2007.
- YANKO, M., *Toponimiçniy Slovník* ‘Yer Adları Sözlüğü’, Znanná, Kiyiv 1998.
- YUDAHİN, K. K., *Kırgızca-Rusça Sözlük*, Sovyet Ansiklopedisi, Moskova 1965.
- VASMER, Max, *Etimologičeskiy Slovar Russkogo Yazıka* ‘Rusça Etimolojik Sözlük’, Progress, Moskova 1986.

Romanlar

- BABENKO, Grigoriy, *Şláhom Burhlıvım* ‘Fırtınalı Yoluyla’, Veselka, Kiyiv 1995.
- BASENKO, K., *Poçatok* ‘Başlangıç’, Dnipro, Kiyiv, 1982.
- BUDZINOVSKIY, Váçeslav, *Pid Odnu Bulavu* ‘Aynı Bulavanın Altına’, Dilo, Lviv 1920.
- BUDZINOVSKIY, Váçeslav, *Osavul Pidkovi* ‘Pidkova’nın Yasavulu’, Çervona Kalına, Lviv 1990.
- BUDZINOVSKIY, Váçeslav, *Pered Bureyu* ‘Fırtına Öncesi’, Narodne Slovo, Pittsburgh 1930.
- BUJENKO, Volodar, *Ivan Sulıma*, Dobra Knijka, Toronto 1961.
- ÇAPLENKO, Vasıl, *Çornomortsi* ‘Karadenizciler’, Münih 1948.

- ÇAYKOVSKIY, A. Y., *Na Uhodah* 'Kendi Köyünde', Piramida Prigod, Lviv 2008.
- ÇAYKOVSKIY, A. Y., *Oleksiy Korniyenko*, Goverla, New York, 1955.
- ÇAYKOVSKIY, A. Y., *Za Sestroyu* 'Ablayı Ararken', Naşım Ditám, Münich 1947.
- ÇAYKOVSKIY, A. Y., *Sagaydaçnyy*, Dnipro, Kiyiv 1989.
- ÇAYKOVSKIY, A. Y., *Sontse Zahodit* 'Güneş Batıyor', Ukrayna Yayınevi Goverlá, New York 1955.
- ÇEMERIS, V., *Order na Lübov. Misto Kohantsiv na Karadenizi* 'Aşk İzni. Karadeniz Aşıklarının Şehri', Folio, Harkiv 2010.
- ÇERKASENKO, Spiridon, *Prigodi Molodogo Litsará* 'Genç Şövalye Maceraları', Ukrayinskiy Pismennik, Kiyiv 1993.
- DMITRUK, O., *Trizna* 'Üç Gün', Merkür Podillá, Vinnitsá 2007.
- DMITRUK, Oleksandr, *Çest i Plaha* 'Şeref ve Darağacı', DKF, Vinnitsá 2012.
- FEDENKO, Panas, *Amor Patriae* 'Vatan Sevgisi', Dniprova Hvilá, Münih 1962.
- HORUNJIY, Yuriy, *Koli Promovláyut Falkonetu* 'Savaş Topları Konuşunca', Molod, Kiyiv 1988.
- HORUNJIY, Yuriy, *Lübov Mayeş Mayeş Zgodu* 'Sevgi Varsa Uyum da Var', KM Akademiya, Kiyiv 2004.
- İVANIÇUK, Roman, *Malvi* 'Gülhatmiler', Folio, Harkiv 2007.
- KAŞÇENKO, A., *Bortsi za Pravdu* 'Hak için Mücadele Edenler', Siçoviy Bazar' New York, 1919.
- KAŞÇENKO, A., *Zaporojska Slava* 'Zaporijjá Şöhreti', Viyana, 1919
- KOJELÁNKO, V., Konotop, Kalvariya, Lviv 2001.
- KORSAK, Ivan, *Otaman Çayka*, Yaroslaviv Val, Kiyiv 2010.
- KOSAÇ, Y., *Den Gnivu* 'Garez Günü', A-BA-BA-GA-LA-MA-GA, Kiyiv 2016.
- KOTSÜBINSKIY, M., *V Putah Şaytana* 'Şeytan Zincirlerinde', Lviv 1899.
- LAZORSKIY, M., *Stepova Kvitka* 'Kır Çiçeği', Dniprova Hvilá, Münich 1969.
- LITOVÇENKO, Timur ve Olena, *Fatalna Pomilka* 'Mukadder Hata', Folio, Harkiv 2015.
- LITOVÇENKO, Timur ve Olena, *Kınjal Protı Şabli* 'Kılıca Karşı Hançer', Folio, Harkiv 2012.
- LOGVIN, Yuriy, *Pismena Minuluh Dniv* 'Maziden Sayfalar', Radánskiy Pismennik, Kiyiv 1972.

- LOGVIN, Yuriy, *Tantsi Şaytana* ‘Şeytan Dansları’, Teza, Vinnitsá 2010.
- LOGVIN, Yuriy, *Zoloti Kopita* ‘Altın Nallar’, Ukrayinskıy Pısmennık, Kıyiv 2003.
- LOTOTSKIY, A., *Kujil i Meç. Litsar u Çornomu Oksamiti* ‘Siyah Sedefli Şövalye’, Çervona Kalına, Lviv 1991.
- MAKOVEY, Osıp, *Yaroşenko*, Dnipro, Kıyiv 1985.
- MALIK, Volodımır, *Çornıy Verşnik* ‘Kara Atlı’ (2 cilt), Folio, Harkiv 2012.
- MALIK, Volodımır, *Çumatskiy Şláh* ‘Çumak Yolu’, Folio, Harkiv 2013.
- MALIK, Volodımır, *Firman Sultana* ‘Sultan Fermanı’, Folio, Harkiv 2012.
- MALIK, Volodımır, *Horıt Sviça* ‘Mum Yanıyor’, Folio, Harkiv 2012.
- MALIK, Volodımır, *Posol Urus Şaytana* ‘Urus Şeytanın Elçisi’, Folio, Harkiv 2013.
- MALIK, Volodımır, *Şovkoviy Şnurok* ‘İpek Bağı’ Folio, Harkiv 2012.
- MIKITIN, T., *Polkovnik Semen Vısoçan* ‘Albay Semen Vısoçan’, Kamenár, Lviv 1968.
- MORDOVETS, D., *Dvi Doli* ‘İki Kader’, LNV, NTŞ Matbaası, Lviv 1898.
- MORDOVETS, D., *Krımıskıy Nevólá; Sagaydaçnyy*. ‘Kırım Esareti. Sagaydaçnyy.’, Ukrayinskıy Tsentr Duhovnoyi Kulturu, Kıyiv 1994.
- MUŞKETİK, Y. M., *Hetmanskiy Skarb* ‘Hetman Hazinesi’, Folio, Harkiv 2007.
- MUŞKETİK, Y. M., *Na Brata Brat* ‘Kardeşler Karşı Karşıya’, Folio, Harkiv 2006.
- MUŞKETİK, Y. M., *Ostanniy Hetman. Pogoná*. ‘Son Hetman. Takip’, Folio, Harkiv 2012.
- MUŞKETİK, Y.M., *Yasa* ‘Zafer Narası’, Folio, Harkiv 2006.
- NEÇUY-LEVITSKIY, İ. S., *Hetman İvan Vigovskiy*, Dnipro, Kıyiv.
- OPİLSKIY, Yulıyan, *Opıri*, ‘Hortlaklar’ 2000.
- PANÇ, P. *Gomonila Ukrayina*, ‘Ukrayna Uğulduyor’ Dnipro, Kıyiv, 1982.
- POKALÇUK, Yuriy, *Şablá i Strila* ‘Kılıç ve Ok’, Folio, Harkiv 2003.
- RADZIKEVIÇ, Yulian, *Polkovnik Danilo Neçay* ‘Albay Danilo Neçay’, Novıy Şláh, Vinnipeg 1961.
- RADZIKEVIÇ, Yulian, *Polumya* ‘Alev’, Dniprova Hvilá, Münichen 1963.
- RUTKİVSKIY, Volodımır, *Džuri Harakternıkı*, A-BA-BA-GA-LA-MA-GA, Kıyiv 2009.
- RUTKİVSKIY, Volodımır, *Džuri i Pidvodnyy Çoven*, A-BA-BA-GA-LA-MA-GA, Kıyiv 2010.

- RUTKİVSKIY, Volodimir, *Džuri Kozaka Şvayki*, A-BA-BA-GA-LA-MA-GA, Kiyiv 2007.
- ŞEVÇUK, Vasil, *Pobratımı, abo Prigodi Dvoh Zaporojtsiv na Suhodoli, v Mori ta Pid Vodoyu*, ‘Ant Kardeşler veya Karada, Denizde ve Sualtında İki Zaporojets Maceraları’ Veselka, Kiyiv 1972.
- SOKOLOVSKIY, Oleksandr, *Bogun*, Dniprova Hvilá, Münich 1957.
- SOROKA, Yuriy, *Hotin*, Hetman, Kiyiv 2013.
- SOROKA, Yuriy, *Ívan Bogun*, Folio, Harkiv 2010.
- TELNÜK, S. V., *Graye Sine More* ‘Mavi Deniz Coştu’, Veselka, Kiyiv 1985.
- TELNÜK, S. V., *Yarom Dolınoyu* ‘Dere ve Vadileri Geçerken’, Veselka, Kiyiv 1991.
- TULUB, Zinayida, *Lüdolovi* ‘İnsan Avcıları’, Dnipro, Kiyiv 1986.
- TIRSA, V. *Nesmertelna Slava* ‘Tehlikesiz Şöhret’, Naşe Slovo, London 1953.
- TULUB, Zinayida, *V Stepu Bezkrayim za Uralom* ‘Ural Ötesi Uçsuz Bucaksız Bozkırında’, Dnipro, Kiyiv 1984.
- UGLÁRENKO, P., *Íz Dereva Jalü* ‘Merhamet Ağacından’, Radánskiy Pısmennık, Kiyiv, 1979.
- UGLÁRENKO, P., *Vzimku v Rik Mışi* ‘Kışın, Fare Yılında’, Karpatı, Ujgorod, 1987.
- VERETENNIKOV, Viktor, *Hetman*, Akademvıdav, Kiyiv 2013.
- VINGRANOVSKIY, M., *Severın Nalıvayko*, Bogdan, Ternopil 2004.
- ZAGREBELNIY, Pavlo, *Ya Bogdan*, Radanskiy Pısmennık, Kiyiv, 1983.
- ZAGREBELNIY, Pavlo, *Roksolana*, Dnipro, Kiyiv 1983.

Diğer kaynaklar

- AĞABABA, Naile, “Slav ve Türk Dillerinin Karşılıklı Etkileşimi”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 2014, 1-10.
- AHMED, Oktay, *Makedonca Sözlükte Türk Etkileri*, (Yüksek Lisans Seminer Çalışması), Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, Üsküp 1999.
- AKBABA, Dilek Ergönenç, “Nogay Adı ve Nogayların Kökeni Üzerine”, *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 2013, 233-242.
- ARGUNŞAH, Hülya, *Tarih ve Roman*, Kesit 2016.
- ATMACA, Emine, ADZHUMEROVA, Reshide, “Ukraynacada Türkizmlerin Kullanımı”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, (3/2), 2014, 103-110.

- BASKAKOV, N. A., *Türkskaya Leksika v Slove o Polku İgoreve*, ‘İgor Ordusu Hakkında Kaside’nin Türkçe Söz Varlığı’, Nauka, Moskova 1985.
- BAYRAKTAR, F. Sibel, DAĞDEVİREN Aydanur, “Türkçeden Bulgarcaya Geçen Sözcüklerdeki Anlam Değişmeleri Üzerine Bir Deneme”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 2015, 1-18.
- BILOUS, P.V., *Ukrayinska Literatura X-XVIII st.*, Akademiya Kiyiv 2010.
- BİROL, İpek, “Alıntı Sözcüklerde Ses Değişmeleri ve Elazığ İli Ağızları Örneği”, *Turkish Studies*, (4/8), 2009, 1558-1573.
- BLIZNETS, V. S., *Povist Mnulih Lit ‘Geçmiş Yılların Hikâyesi’*, Veselka, Kiyiv 1982.
- BOYKO, O.D., *İstoriya Ukrayini ‘Ukrayna Tarihi’*, Kiyiv.
- BURİBAYEVA, M. A., “Türkskiye Slova v Russkom Yazıke Kak Rezultat Yazıkovih Kontaktov” ‘Dil Temasları Sonucu Olarak Rusçadaki Türkçe Sözcükler’, *İrkutsk Millî Linguistic Üniversitesi Dergisi*, (22), 2013, 99-105.
- BUŞAKOV, V.A., *Leksıçnyı Sklad İstoriçnoyi Toponimiyi Kırımı ‘Kırım Tarihî Yer Adlarının Etimolojisi’*, Millî Ukrayna Bilim Akademisi Şarkiyatçılık Enstitüsü, Kiyiv 2003.
- CAFEROĞLU, Ahmet, “Rus Dilinde Türk Dili Yadigârları”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, 1997, 1-39.
- ÇERNIKOV, I. F., “Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye-Ukrayna İlişkileri (1918-1938)” (çev. Berna TÜRKDOĞAN), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19 (55), 2003, 317-327.
- ÇİFTPINAR, Bülent, “Toplumsal Kuralların Metni Olan Hukuk ve Hukuk Dili”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2008, 180-191.
- DANİLÜK, N. M., “Do Pıanná Doslidjenná Oriyentalnoyi Leksıkı v Ukrayinskiy Movi”, ‘Ukraynacadaki Doğu Kökenli Söz Varlığının Araştırmaları Üzerine’ *Tavriya Millî V. İ. Vernadskiy Üniversitesi Dergisi*, 26 (1), 200-208.
- DAŞDEMİR, Muharrem, *Oklama Yöntemiyle Yapısal-İşlevsel Söz Dizimi, Fenomen*, Erzurum 2015.
- DAŞKEVIÇ, Yuriy, “Ukrayna’nın 16.-17. yy’lardaki Türkiye Tercihi ve Uluslararası İlişkiler”, *Ukrayna-Türkiye: Geçmiş, Günümüz, Gelecek. Bilim Çalışmaları*, Deneb, 2004, Kiyiv 60 -70.

- DİYKANBAYEVA, Mayramgül, “Kırgız Adı Üzerine”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 17 (43), 2010, 205-210.
- DRAGOMANOV, M., *Pro Ukrayinskıh Kozakiv, Tatariv ta Turkiv* ‘Ukrayna Kozakları, Tatarlar ve Türkler Hakkında’, Dnipro, Kiyiv 1991.
- DZEVERİN, İ.O., *Ukrayinska Literatura XIV-XVI st.* ‘XIV-XVI. yy. Ukrayna Edebiyatı’, Naukova Dumka, Kiyiv 1988.
- ECKMAN, Janos, *Çağatayca El Kitabı*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1988.
- ERCİLASUN, Ahmet B., “Oğuz Boy Adlarının Etimolojisi”, *Dil Araştırmaları Dergisi*, (3), 2008, 9-25.
- ESEN, Minara Aliyeva, “Rus Dilindeki Türkçe Kelimeler Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, *Turkish Studies*, 3 (7), 2008, 365-382.
- GOLUBOVSKİY, P. V., *Bolgarı i Hozarı Vostoçnyje Sosedi Rusi Pri Vladimire Svatom* ‘Bulgarlar ve Hazarlar, Aziz Volodımır Döneminde Kiyiv Rus’ Devletinin Doğu Komşuları’, Korçak-Novitskiy Yayınevi, Kiyiv 1888.
- GOLUBOVSKİY, P. V., *Peçenigi, Torki i Polovtsı do Naşestviya Tatar* ‘Tatar İstilasından Önce Peçenekler, Oğuzlar ve Kumanlar’, Zavadskiy Yayınevi, Kiyiv 1884.
- GRIŞÇENKO, A.P., *Suçasna Ukrayinska Mova*, Vişça Şkola, Kiyiv 2002.
- GRITSENKO, Mikola, “Prizvişça Meşkantsiv Zinkivşını ta Mistsevi Nazvı Shidnogo (Türkskogo) Pohodjenná”, ‘Zinkiv Bölgesindeki Doğu (Türkçe) Kökenli Soyadları ve Yer Adları’, *Ridny Kray*, Cilt 1, 2014, 69-74.
- GRITSENKO, S. P., “İstoriya Doslidjenná Ukrayinskogo Leksikonu XVI-XVII st.”, ‘XVI.-XVII. yy. Ukrayna Söz Varlığının Araştırmaları Tarihi’, *Studia Linguistica*, (8), 2014, 325-349.
- HALIMONENKO, G. İ., “Davnötürkski Antroponimı v Ukrayinskıh Litopısah X-XIII st.”, ‘X.-XIII. yy. Ukrayna Vakayınamelerindeki Eski Türkçe Adlar’, *Spadşçına Omelána Pritsaka i Suçasni Gumanitarni Nauki Konferans Bildirileri*, Kiyiv, 2009, 282-295.
- HALIMONENKO, G. İ., “İnstitut Kozatstva: Türkskogo ta Ukrayinskogo” ‘Türk ve Ukrayna Kozak Kavramı Üzerine’, *Doğu Dünya*, (1), 1993, Kiyiv, 108-111.
- HALIMONENKO, G. İ., “Pohodjenná Slova Çumak” ‘Çumak Kelimesinin Kökeni’, *Ukrayna Dili: Bilimsel Dergisi*, (4), 2010, 85-88.

- HALIMONENKO, G. İ., “Türkizmi Arabskogo Pohodjenná v Ukrayinskiy Movi”, ‘Ukraynacadaki Arapça Kökenli Türkçe Alıntı Sözcükler’, *Kıyiv Millî Taras Şevçenko Üniversitesi Dergisi*, (20), 2014, 34-38.
- HERHADZE, A. O., “İnşomovna Leksika v Sučasniy Ukrayinskiy Movi” ‘Günümüz Ukraynacasındaki Yabancı Kelimeler’, *Upravlinná Rozvitkom*, 15, 2013, 19-21.
- KAHRAMAN, Seyit Ali, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi* 5. Cilt (2 Kitap), YKY, İstanbul 2010.
- KAHRAMAN, Seyit Ali, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi* 7. Cilt (2 Kitap), YKY, İstanbul 2011.
- KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi: V. Lefke Edebiyat Buluşması - 29-30 Nisan 2004*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KARACA, Veysel İbrahim, “Türkiye Türkçesindeki Alıntı Sözcüklerde Görülen Ses Olayları Üzerine Bir İnceleme”, *Turkish Studies*, (7/4), 2012, 2059-2090.
- KARAMAN, Erdal, “Rusça’daki Türkçe Ödünçlemeler”, *Turkish Studies*, 4 (3), 2009, 1375-1392.
- KONONOV, A. N. Zаметki (II) Türkologa na Poláh Slovará Russkih Narodnih Govorov ‘Rusça Halk Ağızları Sözlüğü Kenarındaki Türkolog Notları’, *SSCB Bilim Akademisi Dergisi*, 28/6, 1969, 531-538.
- KOTSÜBINSKA N. M., *Ukrayinska Mova*, Krayina Mriy, Harkiv 2002.
- KOVAL, A.P., *Znayomi Neznayomtsi: Pohodjenná Nazv Poselen Ukrayini* ‘Tanımadığımız Tanıdıklarımız: Ukrayna Yerleşim Yer Adlarının Kökenleri’, Libid, Kıyiv 2001.
- KRIJANİVSKA, O.İ., *İstoriya Ukrayinskoyi Movi*, Akademiya, Kıyiv 2010.
- KRIMSKIY, Agatangel, *Türki, Yih Movi ta Literaturi* ‘Türkler, Dilleri ve Edebiyatları’, Kırmıskıy A. Eserleri, 4.C, Naukova Dumka, 1974, Kıyiv, 447-585.
- LUÇIK, V. V., “Türkizmi v Toponimiyi Ukrayini: İstoriko-Etimologičniy Aspekt”, ‘Ukrayna Yer Adlarında Türkçe Alıntı Sözcükler: Tarihî-Etimolojik Yönü’, 252-259.
- LUKİNOVA, T. B., “Ukrayinska Leksika: Semantični Zmini v Zapozičenih Slovah”, ‘Ukraynaca Söz Varlığı: Alıntı Kelimelerdeki Anlam Değişmeleri’, *Movoznavstvo*, (2), 2013, 18-38.

- LUTSENKO, V., *Türkskiy Faktor v İstorii i Etnogeneze Ukraintsev i ih Predkov*, ‘Ukraynalıların ve Atalarının Tarihinde ve Etnogenezinde Türk Etkeni’, Turkistan Library, 2009.
- MAKARUŞKA, Ostap, *Slovar Ukrayinskıh Viraziv Pereynátıh z Mov Türkskıh* ‘Türk Dillerinden Alınmış Kelimeler Sözlüğü’, NTŞ dergisi, 5. Cilt, 1895.
- MÁLO, A.S., “Türkizmi v Ukrayinskiy İstorıçniy Prozi na Prıkladi Romanu “Malví” Romana İvanıçuka” ‘Roman İvanıçuk’un “Malví” Eseri Örneğinde Ukrayna Tarihi Romanlarında Türkizimler’, *Magisterium*, (57), 2014, 76-79.
- MALOV, S. Y., “Türkizmi v Yazıke Slova o Polku İgoreve”, ‘İgor Ordusu Hakkında Kaside’deki Türkçe Alıntı Sözcükler’, *İOLY*, 5 (2), 1946, 129-139
- MELİORANSKIY, P.M., “Turetskiye Elementı v Yazıke Slova o Polku İgoreve”, ‘İgor Ordusu Hakkında Kaside’deki Türkçe Ögeler’ *İORYS*, 7 (2), 1902, 273-302.
- MOSTRAS, C., *Osmanlı İmparatorluğu Coğrafyası Sözlüğü*, (Çev.: Ömer Öztürk) Yaba Yayınları, 2012.
- NALBANT, Bilge Ö., “Oğuz” Sözcüğünün Kökeni Üzerine Yeni Düşünceler”, *Türkbilig*, (20), 2010, 47- 59.
- ORAL, Mustafa, “Ukrayna Kurtuluş Komitesi ve Osmanlı Türkiyesi”, *Karadeniz Araştırmaları*, (36), 2013, 23-30.
- PALİY, O. A., *İstoriya Ukrayini* ‘Ukrayna Tarihi’, K.İ.S., Kiyiv 2017.
- PLOHİY, Sergiy, *Brama Yevropi: İstoriya Ukrayini vid Skişskıh Voyen do Nezalejnosti*, ‘Avrupa’nın Kapısı: İskit Savaşlarından Bağımsızlığa dek Ukrayna Tarihi’, Klub Simeynogo Dozvillá, Harkiv 2016.
- RUSANİVSKIY, V.M., TARANENKO, O.O., *Ukrayinska Mova: Entsıklopediya* ‘Ukrayna Dili: Ansiklopedi’, Ukrayinska Entsıklopediya, Kiyiv 2004.
- ŞAKAR, Reşat, “Farklı Dil Ailelerinden Olan Rusça ve Türkçenin Birbirleriyle Etkileşimi”, *International Journal of Languages*, 2015, 2325-2336.
- ŞÇERBAK, A. M., *Nazvaniya Dikih i Domaşnih Jıvotnih v Türkskih Yazıkah* ‘Türk Dillerinde Yaban ve Evcil Hayvan Adları’, *İstoriçeskoye Razvitiye Leksiki Türkskih Yazıkov*, SSCB Bilim Akademisi Yayınevi, Moskova 1961, 83-172.
- SERHİYÇUK Bohdan, SERHİYÇUK Volodımır, “Ukrayna ve Türk Halkları Arasındaki Tarihsel Anlayış Geleneği”, *Ukrayna-Türkiye: Geçmiş, Günümüz, Gelecek. Bilim Çalışmaları*, Deneb, 2004, Kiyiv, 88-90.

- ŞEVÇENKO, V. F., “Literatura y İstoriya – Napráam Naukovih Doslidjen”, ‘Bilimsel Araştırmalar Doğrultusu Olarak Edebiyat ve Tarih’, *Zaporijjá Millî Üniversitesi Dergisi*, (2), 2008, 257-262.
- SİBRUK, A., “Etimologiçniy Analiz – Perşıy Etap Rekonstruksiyi Semantikı Slova”, ‘Kelime Anlamının Yeniden Kurulmasının İlk Aşaması Olarak Etimoloji Tahlili’, *Gumanitarna Osvita u Tehniçnih Vişçih Navçalnih Zakladah*, (28), 2013, 98-105.
- ŞKALJÍĆ, Abdulah, *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*, ‘Sırpırvatçadaki Türkçe Alıntı Sözcükler’, Svjetlost Izda-vačko Preduzeće, Sarajevo 1966.
- TEKLELİ, Minahanım, *Rus Dilinde Türk Sözlere*, ELM, Bakı 2001.
- TIŞÇENKO, K.M., Pravda Pro Pohodjenná Ukrayintsiv, ‘Ukraynalıların Gerçek Kökenleri’, *Ukrayinskiy Tijden*, (16), 2012, 28-58.
- TURANLI, Ferhad, *Türkski Djerela do İstoriyi Ukrayini* ‘Türk Kaynaklarına Göre Ukrayna Tarihi’, M. Gruşevskiy Millî Bilim Akademisi Ukrayna Kaynak Bilimi Enstitüsü Yayınları, Kıyiv 2010.
- TURANLI, Ferhat, “Stosunkı Ukrayini z Krimskim Hanstvom, Vısokoyu Portoyu ta Riççü Pospolıtoyu” ‘Osmanlı-Lehistan-Ukrayna İlişkileri’, *Hileya: Bilimsel Çalışmalar Dergisi*, (61), 2012, 22-30.
- TÜRK, Vahit, “Ocak Sözü ve Ailesi”, *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, (5), 2009, 252-258.
- TÜRKEŞ-GÜNAY, Umay, *Geçmişten Geleceğe Türklerin Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.
- ÜREN, Umut, “Oğuzluğun Batı Temsilcilerinden: Berendiler”, Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri Sempozyumu, 5. *Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2015, 629-634.
- YATSENKO, M.T., *İstoriya Ukrayinskoyi Literaturı XIX st.*, Lıbid, Kıyiv 1996.
- YATSENKO, N. O., *Formuvanná Nazv Viyskovogo Odágu v Ukrayinskiy Movi*, ‘Ukrayna Dilinde Askerî Giysi Adlarının Oluşumu Üzerine’, Dmitro Burago Yayınevi, Kıyiv 2009.
- YILDIRIM, Kürşat, Tatar Adının Kökeni Üzerine, *Türkiyat Mecmuası*, 22, 2012, 171-190.

YILDIRIM, Özlem, *Kazak, Kırgız ve Tatar Türkçelerindeki Arapça-Farsça Kelimelerin Ses Değişimleri (Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırılması)*, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Yayınları, Kars 2008.

YÜCEL, Mualla Uydu, “9-13 Yüzyıllarda Ukrayna Topraklarında Türk Varlığı”, *Ukrayna-Türkiye: Geçmiş, Günümüz, Gelecek. Bilim Çalışmaları*, Deneb, 2004, Kıyiv, 70-80.

YÜCEL, Mualla Uydu, “İlk Rus Yıllığı "Povesti Vremennih Let'e Göre X. Yüzyılda Rus-Bizans-Türk Münasebetleri”, *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, Globus Dünya Basınevi, İstanbul, 2008, 209-228.

YUNALEYEVA, R. A., *Türkizmi Russkogo Yazıka (Problemi Poliaspektного İssledovaniya)*, ‘Rus Dilindeki Türkçe Alıntı Sözcükler (Çok Yönlü Araştırmanın Sorunları’, Taglimat, Kazan 2000.

ZEYREK, Suat, “Slavların Liderlik Mücadelesi: Rusya-Ukrayna Çekişmeleri ve Ukrayna'nın Bağımsızlık Mücadelesinde Tarih ve Filoloji Çalışmaları”, 2016, 34-40.

İnternet Kaynakları

2001 Ukrayna nüfus sayımının verileri

<http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (Erişim tarihi: 30.11. 2017)

Etimoloji Türkçe Online Sözlük <https://www.etimolojiturkce.com/> 2013

Güncel Türkçe Sözlük http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts 2006

<http://www.haplogruplar.com/y-dna-haplogruplari/> (Erişim tarihi: 20.10. 2017)

KÜPELİ, Yusuf, Geçmişten Günümüze Ukrayna, Ukrayna Tarihinden Sayfalar, Batı'nın Desteklediği Neo-Naziler, Kırım ve Toplumsal Politik Kriz Üzerine Kısa Notlar <http://www.sinbad.nu/ukrayna02.htm> (Erişim tarihi: 11.10. 2017)

Nedir Ne Demek Online Sözlük <http://www.nedirnedemek.com/>

Nobel adayından Donbas'taki savaşın sebebinin açıklaması

https://24tv.ua/nobelivskiy_laureat_oprilyudnila_prichinu_viyni_na_donbasi_n852211 (Erişim tarihi: 12.11.2017)

Online Nişanyan Sözlük <http://www.nisanyansozluk.com/> 2002

Ukrayna edebiyatı <http://www.ansiklopedi.biz/edebiyat/ukrayna-edebiyati> (Erişim tarihi: 09.11. 2017)

EKLER

Ek 1. Türkçe Kökenli Alıntı Sözcükler %53

1. Ad̄zem-oglanı	31. Balık	61. Çalma
2. Agarlık	32. Baraban	62. Çambul
3. Akçe	33. Barımta	63. Çapan
4. Akerman	34. Baskak	64. Çaprak
5. Akın	35. Basturma	65. Çaruhı
6. Akınd̄ziyi	36. Başibuzuk	66. Çatır-Dag
7. Aksakal	37. Başmaklık	67. Çauş
8. Akşeyh	38. Batır	68. Çayır
9. Alaca	39. Boursakı	69. Çeburek
10. Alatau	40. Bay	70. Çekan
11. Alem-Dag(ø)	41. Baybarak	71. Çekmen
12. Alma	42. Baybişe	72. Çıgırın
13. Amengerstvo	43. Bayga	73. Çorbad̄zi
14. Anda	44. Bayguş	74. Çumak
15. Aral	45. Bazavluk	75. Delibaş
16. Argamak	46. Bekçi	76. Devşirme
17. Arık	47. Berendeyi	77. Deyneka
18. Arkan	48. Berkut	78. Dirlik
19. Arşın	49. Beşmet	79. Duvak
20. Asesbaşı	50. Beyler-bey	80. Dümend̄zi
21. At meydan(ø)	51. Bışbarmak	81. D̄zebed̄zeyit
22. Atalık	52. Binbaşa	82. D̄zebelih
23. Aul	53. Bostand̄zi	83. D̄zelomiyka
24. Avret Pazarı	54. Bozdugan	84. D̄zura
25. Ayran	55. Bud̄zak	85. Eklizi-burun
26. Ayudag	56. Bugay	86. Eski-Kırım
27. Babugan	57. Bulganak	87. Gözliv
28. Baklava	58. Bunçuk	88. Gyoybek-taş
29. Baksı	59. Bülük	89. Han
30. Balaklava	60. Çaban-Taş	90. Hartsız

91. Hatun
 92. İngulets
 93. İşak
 94. Jamba
 95. Jar-Jar
 96. Jatak
 97. Jayláu
 98. Joktau
 99. Juz
 100. Kaban
 101. Kade
 102. Kagan
 103. Kalga
 104. Kalım
 105. Kamça
 106. Kapıd̄zi
 107. Kapıhalkı
 108. Kapı-Kulu
 109. Kapkan
 110. Kapşuk
 111. Kaptur
 112. Kapu-aga
 113. Kapudan-paşa
 114. Kara yevli
 115. Karabaş
 116. Karadag
 117. Kara-göz
 118. Karakul
 119. Karakuluçi
 120. Karakumı
 121. Karasubazar
 122. Kara-Tatarı
 123. Karaul
 124. Karavan-saray
 125. Karbaç
 126. Karıy
 127. Karlıgaç
 128. Karlukı
 129. Karmak
 130. Kaskır
 131. Kauk
 132. Kavardak
 133. Kayık
 134. Kaymak
 135. Kazan
 136. Kazan kaldırmak
 137. Kazanlık
 138. Kazı
 139. Kerege
 140. Kermek
 141. Ketmen
 142. Kıbıtka
 143. Kıpçak
 144. Kırgız
 145. Kıstau
 146. Kışlak
 147. Kıyıt
 148. Kızak
 149. Kızılbaş
 150. Kızılár-aga
 151. Kılard̄zi-başi
 152. Kinburn
 153. Kiş
 154. Kobza
 155. Koçuvatı
 156. Komış
 157. Konak
 158. Kovbasa
 159. Kozak
 160. Kulaş
 161. Kul-Oba
 162. Kulugli
 163. Kumgan
 164. Kumıs
 165. Kurgan
 166. Kurin
 167. Kurultay
 168. Kuruş
 169. Kuşak
 170. Küy
 171. Loşa
 172. Minder
 173. Namazlık
 174. Nene
 175. Nişand̄zi
 176. Oçkur
 177. Oda-başi
 178. Odalık
 179. Odzak
 180. Oguz
 181. Onbaşa
 182. Opança
 183. Or Kapu
 184. Orda
 185. Otaman
 186. Otara
 187. Papaha
 188. Rakiya
 189. Rumeli
 190. Saba
 191. Sagdıç
 192. Saksagan
 193. Sandzak
 194. Sandzak-bey
 195. Saukele
 196. Saygak
 197. Selámlık
 198. Serpanok
 199. Sıvaş
 200. Soyıl
 201. şakpar
 202. şangarak
 203. şingrau
 204. şolpı
 205. Tamga
 206. Tanagöz
 207. Tarhan
 208. Tarpan
 209. Taşlık
 210. Tat
 211. Tekfurdag
 212. Tokal
 213. Tomaga
 214. Tomakivka
 215. Topkapı
 216. Tovmaç
 217. Toy
 218. Tug
 219. Tugra
 220. Tugyır
 221. Tulpar
 222. Tumak
 223. Tunduk
 224. Turla
 225. Tuşkan
 226. Tübeteyka
 227. Tülengutı
 228. Tümen
 229. Tütün
 230. Ulus
 231. Usta-başi
 232. Uşak
 233. Yakşi
 234. Yamak

235. Yanıçarı	240. Yatagan	245. Yük
236. Yanıçarka	241. Yayla	246. Yürük
237. Yar	242. Yedıkule	247. Yüzbaşı
238. Yarlık	243. Yenikale	
239. Yaşmak	244. Yurta	

Ek 2. Türkçe Vasıtasıyla Ukraynacaya Geçen Arapça Kökenli Alıntı Sözcükler %26,7

1. Aba	33. Gand̄zar	65. La Havla
2. Ad̄zem	34. Garaç	66. Lal
3. Allah Ekber	35. Gareme	67. Leleka
4. Aman	36. Gazel	68. Lla İlla İl Allah,
Mohammed Regul
Allah
5. Ansar	37. Gulam	69. Mangal
6. Arak	38. Gülâmiye	70. Maş Allah
7. Aruah	39. Hacd̄zi	71. Maydan
8. Asker	40. Hadim	72. Meçet
9. Aşık	41. Hadis	73. Meddah
10. Aulya	42. Hafiz	74. Medrese
11. Avarız	43. Halva	75. Mekka
12. Azan	44. Hamam	76. Meyzar
13. Bab-Uş-Saade	45. Harçi	77. Mihrab
14. Beyt	46. Hatıb	78. Minaret
15. Buzuvir	47. Hikmet	79. Mobeyn
16. Bürak	48. İblis	80. Mubaşır
17. Besmele	49. İhram	81. Muedzin
18. Dınar	50. İkbal	82. Mufti
19. Dıvan	51. İmam	83. Mulla
20. D̄zahannam	52. Kaaba	84. Munkar i Nekir
21. D̄zamiya	53. Kadi	85. Müned̄zim
22. D̄zebbe	54. Kadiasker	86. Mürid
23. D̄zemaat	55. Kâfir	87. Nafak
24. D̄zihad	56. Kalâm]	88. Nazire
25. D̄zizye	57. Kava	89. Nuh
26. D̄zumajıl-Ahır	58. Kaval	90. Nureddin
27. Emir	59. Kavas	91. Okka
28. Fatıha	60. Kaymakam	92. Ramazan
29. Felah	61. Kebab	93. Raya
30. Fered̄ze	62. Kıbla	94. Sadrazam
31. Fersah	63. Kısım	
32. Fetva	64. Koran	

95. Sagan	106. Şaytan	117. Ulem
96. Salep	107. Şerbet	118. Uşur
97. Sedz̄il	108. Şeyh	119. Vakuf
98. Seyid	109. Şeyh-UI-İslam	120. Valide
99. Sufiy	110. Şiyit	121. Vilayet
100. Sultan	111. Tabib	122. Vizir
101. Sunna	112. Tabut	123. Yasır
102. Sura	113. Tahallus	124. Zám-Zám
103. Sünnet	114. Takiye	125. Zekát
104. Şariat	115. Tellál	126. Ziyamet
105. Şarovarı	116. Terdzuman	

Ek 3. Türkçe Vasıtasıyla Ukraynacaya Geçen Farsça Kökenli Alıntı Sözcükler %12,6

1. Bahçisaray	21. Haseki	41. Sapyan
2. Bedestan	22. Hurdzın,	42. Sardar
3. Busurman	23. Kalender	43. Saz
4. Çaban	24. Kaptan	44. Sekban
5. Çadra	25. Káşkul	45. Seymen
6. Çarçaf	26. Kavyar	46. Sıpahi
7. Çardak	27. Ket-huda	47. Sipehsalar
8. Çayhana	28. Kılım	48. Softa
9. Çınar	29. Kışmış	49. Surma
10. Çorba	30. Lala	50. Şahzade
11. Çubuk	31. Lülka	51. Şakal
12. Çugadar	32. Mihmandar	52. Şatro
13. Defterdar	33. Murza	53. Tafta
14. Derviş	34. Namaz	54. Terezı
15. Druzı	35. Nargile	55. Timar-hane
16. Džankoy	36. Padışah	56. Timariot
17. Firman	37. Papuçi	57. Torba
18. Garbuz	38. Perdedar	58. Türbedar
19. Gáur	39. Peřtımál	59. Zindan
20. Guriya	40. Plov	

Ek 4. Türkçe Vasıtasıyla Ukraynacaya Geçen Moğolca, Yunanca, İtalyanca ve Rumca Kökenli Alıntı Sözcükler % 3

% 1 Moğolca	% 1 Yunanca	%0,8 İtalyanca	%0,2 Rumca
1. Manti	1. Anadolu	1. Başarda	1. Sandal
2. Nagay	2. Galata	2. Frekata	
3. Osavul	3. Gelibolu	3. Palanka	
4. Sagaydak	4. Katorga	4. Palaş	
5. Yasak	5. Tagan		

Ek 5. Türkçe Vasıtasıyla Ukranyaca Geçen Karışık Dilli Alıntı Sözcükler %4,4

1. Akmeçet
2. Bab-i-Gamayun
3. Bahmat
4. Bayraktar
5. Beyefendi
6. Biyük-Saray
7. Büyükdere
8. Çufut-kale
9. Dem Dem-i Hayder, Sahibi Kalender, Mükkire Nekir
10. Ermene-Maale
11. Eski saray
12. Feth-name
13. Haḍı̇ı̇bey
14. Haḍı̇ı̇-Dere
15. İslam-kermen
16. Kaznadar
17. Kızıkermen
18. Özü kale
19. Reyis-efendi
20. Serasker
21. Silahtar

Ek 6. Ukrayna Tarihî Romanlarında En Çok Kullanılan 100 Türkçe Alıntı Sözcük

1. айран [ayran]	22. імам [imam]
2. акинджі [akındzî]	23. ішак [işak] ‘eşek’
3. аксакал [aksakal]	24. кабан [kaban] ‘yaban domuz’
4. аркан [arkan] ‘kement’	25. кава [kava] ‘kahve’
5. аршин [arşin]	26. каді [kadî]
6. аул [aul]	27. казан [kazan]
7. бай, бей [bay, bey]	28. капшук [kapşuk] ‘deri çanta’
8. барабан [baraban] ‘davul’	29. калга [kalga] ‘kalgay’
9. баскак [baskak]	30. калим [kalım] ‘kalın’
10. батир [batır]	31. капкан [kapkan] ‘kapan’
11. бейлербей [beylerbey]	32. каук [kauk] ‘kavuk’
12. бугай [bugay] ‘boğa’	33. кизляр-ага [kızlár-aga]
13. бунчук [bunçuk] ‘boncuk’	34. кисмет [kısmet]
14. боздуган [bozdugan]	35. килим [kılım] ‘kilim’
15. бюлюк [bülük] ‘bölük’	36. кіш [kiş]
16. валіде [valide]	37. козак [kozak]
17. везір [vezir]	38. комиш [komış] ‘kamış’
18. гарбуз [garbuz] ‘bal kabağı’	39. конак [konak]
19. гарем [harem]	40. кочувати [koç-] ‘göç etmek’
20. гяур [gaur] ‘gâvur’	41. кумис [kumis] ‘kımız’
21. діван [divan]	42. курган [kurgan]

43. кумган [kumgan] ‘ibrik’
 44. курінь [kurin]
 45. лелека [leleka] ‘leylek’
 46. лоша [loşa] ‘tay’
 47. люлька [lülka] ‘pipo’
 48. майдан [meydan]
 49. медресе [medrese]
 50. міндер [minder]
 51. мурза [murza] ‘mirza’
 52. нагайка [nagayka] ‘kamçı’
 53. намаз [namaz]
 54. наргіле [nargile]
 55. одалик [odalık]
 56. отара [otara] ‘davar’
 57. оджак [odžak]
 58. орда [orda]
 59. осавул [osavul] ‘yasavul’
 60. падишах [padişah]
 61. плов [plov] ‘pilav’
 62. сипахі [sipahi] ‘sipahi’
 63. султан [sultan]
 64. сурма [surma] ‘zurna’
 65. тарпан [tarpan]
 66. татар [tatar]
 67. тюмен [tümen]
 68. тютюн [tütün]
 69. торба [torba] ‘çanta’
 70. улус [ulus] ‘askerî birlik’
 71. фередже [feredže] ‘ferace’
 72. ферсах [fersah]
 73. фірман [firman]
 74. хамам [hamam]
 75. хасекі [haseki]
 76. чабан [çaban] ‘çoban’
 77. чадра [çadra]
 78. чалма [çalma]
 79. чамбул [çambul] ‘çapul’
 80. чардак [çardak]
 81. чауш [çauş] ‘çavuş’
 82. чинар [çınar]
 83. чорба [çorba]
 84. чумак [çumak]
 85. товмач [tovmaç] ‘dilmaç’
 86. шакал [şakal] ‘çakal’
 87. шаровари [şarovarı] ‘şalvar’
 88. шатро [şatro] ‘çadır’
 89. шейтан [şeytan]
 90. шербет [şerbet]
 91. шаріат [şariat] ‘şeriat’
 92. шехзаде [şehzade]
 93. юрта [yurta] ‘çadır’
 94. яничар [yanıçar] ‘yeniçeri’
 95. ярлик [yarlık]
 96. ясак [yasak]
 97. яр [yar]
 98. ясир [yasır] ‘esir’
 99. ятаган [yatagan]
 100. яшмак [yaşmak]

Ek 7. Ukrayna Tarihi İle İlgili Terimler Sözlüğü

Bulava: Sapı ahşaptan ya da demirden yapılmış ve başı topuz şeklinde olan vurucu-parçalayıcı yakın dövüş silah çeşididir. Kozak iktidar sembollerinden biridir.

Çumak: XVI.-XIX. yüzyıllarda Ukrayna topraklarındaki tuz satıcılarının tarihî meslek adı.

Dike Pole ‘Vahşi Bozkır’: Nüfusu az olan Karadeniz’in yukarısında bulunan bozkırların tarihî adıdır. Batıda Dnister Nehri’nin aşağı kesimi, doğuda Tuna Nehri’nin aşağı kesimi, kuzeyde Dnipro’nun sol kolu olan Samara Nehri, güneyde Karadeniz, Azak Denizi ve Kırım toprakları arasında bulunmaktadır.

Dżura: XVI.-XVIII. yüzyıllarda Zaporijjá Ordusu’nda silahtar görevinde olan kişidir. Kozakların genç öğrencileridir.

Hetman: Zaporijjá Ordusu’nda kullanılan üst düzey askerî komutanlık makamıdır.

Kiş: Zaporijjá Ordusu’nun önderinin bulunduğu Kozak askerî yerleşimi ve idari merkezidir.

Knez (dişil knáğına): VIII.-XXI. yy’larda kullanılan hükümdarlık makamıdır.

Kozaklar: XV. yüzyıl dolaylarında Don ve Dnipro nehirleri civarında ortaya çıkan özgür savaşçı topluluğudur.

Kozak-harakternik: Kozak ordusu içinde olağanüstü yeteneklere (mermileri geri çevirmek, hayvana dönüşmek vs.) sahip olan savaşçılardır.

Osavul: Zaporijjá Ordusu’nda kullanılan askerî unvan. Sefer esnasında ordugâh düzeni için sorumludur.

Otaman: Zaporijjá Ordusu'nda seçimle belirlenen üst düzey askerî komutanların resmî adıdır.

Sağ Kıyı Ukraynası: Dnipro Nehri'nin sağ yakasında bulunan Ukrayna topraklarının bir kısmının tarihî ve coğrafi adıdır. Günümüzde Vinnitsa, Jıtomır, Kirovograd, Kıyiv ve kısmen Çerkassı Oblast 'il'.

Sic: Zaporijjá Ordusu'nun askerî ve idari merkezidir.

Sol Kıyı Ukraynası: Dnipro Nehri'in sol yakasında bulunan Ukrayna topraklarının bir kısmının tarihî ve coğrafi adıdır. Günümüzde Çernigiv, Poltava, kısmen Kıyiv, Çerkassı, Dnipropetrovsk Oblast.

Voyvoda: Slav dillerinde kumandan demektir.

DİZİN

A

1. aba 157, 236
2. ad̂jem . 122, 187, 282, 283
3. ad̂jem-oglanı..... 134, 203
4. agarlık 169, 250, 282
5. akçe 76, 77, 169, 238, 250, 268
6. Akerman.... 161, 242, 289, 302
7. akın .. 83, 122, 134, 187, 204
8. akınd̂ziyi 134, 204, 284
9. Ak-meçet..... 161, 242
10. aksakal..... 122, 188
11. Ak-Şeyh 161, 242
12. alad̂za . 77, 169, 250, 283
13. Alatau. 76, 161, 242, 302
14. Alem-dag..... 161, 242
15. Allah ekber 146, 219
16. Alma 116, 161, 243, 292, 302
17. aman 146, 219

18. amengerstvo 169, 250
19. Anadolu.... 162, 243, 303
20. anda 59, 68, 78, 122, 181, 188, 288
21. ansar 146, 220
22. arak 154, 231
23. Aral . 117, 162, 243, 303
24. argamak..... 78, 185, 272
25. arık 170, 250
26. arkan..... 170, 251
27. arşın 170, 251
28. aruah..... 170, 251
29. asesbaşı 135, 204, 276
30. aşık . 122, 123, 188, 288
31. asker 135, 204
32. atalık... 76, 122, 188, 229
33. at-meydan..... 170, 251
34. aul 170, 251
35. aulya..... 123, 188
36. avarız..... 169, 250
37. Avret pazarı..... 169, 250
38. ayran... 76, 154, 231, 234

39. Ayudag 76, 162, 243, 289, 303

40. azan 145, 219

B

41. Bab-i-gamayun. 170, 251
42. Babugan 76, 162, 243, 282, 303
43. Bab-us-saade 170, 252
44. Bahçisaray 162, 243, 244, 270
45. Bahmat 185, 303
46. baklava 76, 154, 231
47. baksı 78, 123, 188
48. Balaklava.. 162, 243, 303
49. balık 76, 154, 232
50. baraban... 171, 252, 281, 284
51. barımta 171, 252
52. başıbuçuk . 135, 275, 288
53. baskak 123, 189
54. başmaklık 171, 252

55. baştarda ... 135, 205, 216,
288
56. basturma .. 154, 232, 281,
288
57. batır 113, 135, 205, 216
58. boursakı 154, 232
59. bay 123, 188
60. baybarak 157, 236
61. baybişe 75, 123, 188
62. bayga 78, 171, 252
63. bayguş 78, 123, 189
64. bayraktar .. 135, 205, 288
65. Bazavluk .. 162, 243, 303
66. Bedestan ... 163, 244, 270
67. bekçi ... 76, 124, 189, 213
68. Berendeyi . 124, 189, 303
69. berkut 76, 185, 272
70. besmele 77, 146, 220
71. beşmet 157, 236
72. beyefendi 21, 123, 189
73. beyler-bey. 136, 205, 206
74. beyt 171, 252
75. binbaşa 136, 206, 278
76. bışbarmak 154, 232
77. Biyük-saray 171, 252
78. bostandġi. 136, 206, 284
79. bozdugan ... 75, 136, 206,
276, 282, 288
80. Budġak 163, 244, 283,
289, 303
81. bugay ... 70, 76, 186, 272,
276, 282
82. Bulganak .. 163, 244, 303
83. bülük 136, 207, 276
84. bunçuk. 74, 77, 171, 253,
276, 283, 289
85. Bürak 146, 220, 276, 305
86. busurman 146, 220
87. Büyükdere 163, 245, 303

88. buzuvir 124, 190

Ç

89. çaban . 76, 134, 202, 278,
288, 289
90. Çaban-Taş 168, 249, 303
91. çadra... 76, 160, 240, 289
92. çalma 65, 75, 76, 160,
197, 240, 289
93. çambul 75, 144, 216,
281, 289
94. çapan 76, 160, 240
95. çaprak 184, 269
96. çarçaf 160, 241
97. çardak 184, 269, 289
98. çaruhi.. 76, 160, 241, 283
99. Çatır-Dag.. 168, 249, 303
100. çauş 134, 202
101. çayhana 183, 269
102. çayır 183
103. çeburek 76, 156, 235,
277, 288
104. çekan 144, 217, 219
105. çekmen 76, 160, 241
106. Çıgırın ... 119, 168, 250,
303
107. çınar.. 76, 184, 269, 290
108. çorba 76, 156, 235, 236,
288, 290
109. çorbadġi . 144, 217, 284
110. çubuk 184, 218, 270
111. Çufut-Kale 169, 250,
303
112. çugadar ... 134, 202, 288
113. çumak 134, 203, 290

D

114. defterdar ... 77, 125, 190
115. delibaş 75, 137, 207

116. Dem demi hayder,
sahibi kalender,
mükkire nekir .. 173,
255
117. derviş 77, 147, 221,
223, 224
118. devşirme . 137, 207, 277
119. deyneka 173, 254
120. dınar . 76, 174, 256, 277
121. dirlik 174, 256
122. dıvan... 75, 76, 174, 256
123. Druzı 147, 222, 270
124. dümendġi 125, 191,
283
125. duvak 76, 157, 237
126. dġahannam 147, 221,
283
127. dġamiya .. 147, 221, 283
128. Dġankoy . 164, 245, 270
129. dġebbe 157, 236, 284
130. dġebedġeyit.... 137, 207,
283
131. dġebelih 137, 207
132. dġelomiyka 77, 173,
255
133. dġemaat .. 173, 255, 283
134. dġihad 147, 222, 283
135. dġizye 76, 173, 255,
283
136. dġumajıl-ahır .. 174, 255
137. dġura 138, 207, 208

E

138. Eklizi-burun .. 164, 245,
303
139. emir . 58, 125, 191, 211,
212, 288
140. Ermene-maale 164, 245

141. Eski-Kırım..... 164, 245,
303

142. Eski-saray..... 174, 256

F

143. Fatıha..... 152, 228, 305

144. felah 133, 201, 284, 288

145. feredže... 159, 239, 284,
289

146. fersah..... 183, 204, 289

147. feth-name 143, 216

148. fetva..... 150, 152, 229

149. firman..... 76, 183, 268,
275, 289

150. frekata 144, 216, 288

G

151. Galata 163, 206, 225,
245, 288, 270

152. gandžar ... 136, 207, 284

153. garaç 76, 172, 253

154. garbuz.. 70, 74, 75, 172,
253, 254

155. garem..... 172, 254

156. gaur . 77, 147, 221, 279,

157. gazel 76, 172, 253

158. Gelibolu. 163, 245, 249,
288, 270

159. Gözliv 76, 80, 164, 245,
303

160. gulam..... 137, 207

161. gulâmiye..... 172, 254

162. guriya 146, 220

163. gyoybek-taş 172, 254

H

164. hacdžî..... 152, 229

165. hadim..... 133, 201, 276

166. hadis 152, 229

167. Hadžibey 168, 249, 303

168. Hadžî-Dere 168, 249,
303

169. hafîz..... 153, 229, 277

170. halva..... 156, 235

171. hamam.... 183, 268, 289

172. han 75, 133, 201

173. harçi..... 156, 235

174. hartsız..... 133, 201

175. haseki 76, 133, 201,
288, 289

176. hatîb..... 152, 229

177. hatun..... 133, 202

178. hikmet 153, 229

179. hurdžîm ... 183, 268, 284

I

180. iblis..... 148, 222

181. ihram 157, 237

182. ikbal..... 76, 125, 191

183. imam 148, 189, 222,
223

184. İngulets... 165, 246, 303

185. ışak . 186, 272, 275, 289

186. İslam-Kermen 165, 246,
303

J

187. jamba..... 175, 256

188. jar-jar..... 175, 256

189. jatak..... 78, 125, 191

190. jaylâu..... 78, 175, 256

191. joktau..... 78, 175, 257

192. juz 78, 125, 191

K

193. Kaaba 148, 223, 305

194. kaban 76, 186, 272

195. kade 127, 175, 257

196. kadi 126, 191, 192, 276,
2

197. kadiasker 126, 192

198. kâfir 178, 262, 279

199. kagan 125, 191

200. kalâm..... 175, 257

201. kalender 148, 173, 255

202. kalga 126, 192, 196, 288

203. kalım .. 77, 82, 175, 257

204. kamça 138, 208, 278

205. kapıdžî 76, 77, 126,
192, 284, 288

206. kapıhalkı. 126, 192, 194

207. kapı-kulu .. 75, 138, 208

208. kapkan 75, 77, 176, 258

209. kapşuk 75, 176, 258

210. kaptan..... 69, 138, 158,
209, 237

211. kaptur 76, 158, 237

212. kapu-aga 127, 193

213. kapudan-paşa.. 138, 209

214. Kara yevli 127, 193, 303

215. karabaş 186, 273

216. Karadag 76, 165, 303

217. Kara-göz. 176, 258, 303

218. karakul..... 76, 158, 237

219. karakuluçi. 75, 139, 209

220. Karakumı 165, 247, 304

221. Karasubazar... 165, 247,
304

222. Kara-tatarı 127, 193

223. karaul..... 75, 139, 209

224. karavan-saray . 176, 258

225. karbaç 139, 209, 278

226. Karıy 176, 304

227. karlıgaç..... 186, 273

228. Karlukı ... 127, 193, 304

229. karmak..... 176, 259

230. kaskır..... 186, 273

231. kâşkul 178, 262

232. katorga..... 139, 209

233. kauk 76, 158, 237

234. kava 154, 232, 233, 288
 235. kaval..... 175, 221, 257
 236. kavardak. 155, 232, 233
 237. kavas 138, 208
 238. kavyar..... 154, 232
 239. kayik..... 75, 175, 257
 240. kaymak..... 155, 233
 241. kaymakam 126, 192
 242. kazan 175, 208, 234,
 237, 257, 289
 243. kazan kaldırmak 138,
 208
 244. Kazanlık 76, 77, 165,
 197, 246, 289, 304
 245. kazı 76, 78, 155, 233
 246. kaznadar ... 77, 126, 192
 247. kebab 155, 233
 248. kerege 176, 259
 249. kermek..... 76, 176, 259
 250. ket-huda. 127, 193, 277,
 288
 251. ketmen..... 177, 259
 252. kıbtka 74, 177, 259
 253. Kıbla..... 148, 223, 305
 254. kıldırđi-başı ... 128, 194
 255. kılım 177, 259, 277, 289
 256. Kinburn .. 166, 247, 304
 257. Kıpçak ... 125, 128, 194,
 215, 251, 292, 304
 258. Kırgız 275, 289, 297,
 301, 304
 259. kiş 74, 89, 92, 102,
 140, 210, 289
 260. kışlak 78, 140, 260
 261. kismet..... 177, 221, 260
 262. kışmış 177, 260, 277
 263. kıstau 78, 177, 260
 264. kıyit 177, 259
 265. kızak..... 75, 177, 259

266. Kızıkermen.... 166, 247,
 304
 267. Kızılbaş 128, 304
 268. kızlár-aga..... 128, 193,
 194, 282, 288
 269. kobza 76, 177
 270. koçuvatı. 178, 261, 277,
 282
 271. komış..... 76, 177, 260,
 278, 289
 272. konak..... 162, 164, 166,
 174, 178, 261, 289
 273. Koran..... 148, 223, 305
 274. kovbasa 155, 233
 275. kozak
 .. 77, 140, 194, 205,
 209, 210, 211, 212,
 213, 214, 217, 218,
 238, 244, 246, 253,
 255, 263, 265, 271,
 278, 289
 276. kulaş 78, 178, 261
 277. Kul-Oba... 76, 166, 248,
 277, 304
 278. kulugli 128, 194, 282
 279. kumgan..... 74, 75, 77,
 178, 261, 282, 289
 280. kumıs..... 76, 155, 233,
 234, 289
 281. kurgan 71, 77, 178,
 261, 289
 282. kurin 74, 140, 210, 212,
 289
 283. kurultay 140, 211
 284. kuruş..... 178, 262
 285. kuşak ... 52, 59, 76, 139,
 158, 238, 289
 286. küy 78, 178, 262

L

287. La havla..... 149, 223
 288. lal 179, 262
 289. lala 128, 194
 290. leleka 76, 186, 273, 289
 291. Lla illa il Allah,
 Mohammed regul
 Allah 149, 223
 292. loşa ... 76, 186, 274, 289
 293. lülka... 75, 77, 179, 262,
 263, 289

M

294. mangal..... 75, 179, 263
 295. mantı 76, 155, 234, 288
 296. Maş Allah 149, 224, 305
 297. maydan 179, 263
 298. meçet 77, 149, 224
 299. meddah 76, 128, 195,
 229, 288
 300. medrese ... 77, 131, 149,
 198, 224, 230, 289
 301. Mekka 166, 248, 305
 302. mezar..... 158, 238
 303. mihmandar 77, 129, 195
 304. mihrab 150, 225
 305. minaret 77, 150, 225
 306. minder 75, 152, 179,
 263, 289
 307. mobeyn... 179, 263, 278
 308. mubaşır... 129, 195, 277
 309. muedzin..... 150, 225
 310. mufti 150, 226, 277
 311. mulla 77, 150, 226, 276
 312. münedđim 129, 196,
 284, 288
 313. Munkar i Nekir 150,
 305
 314. mürid..... 150, 226

315. murza..... 129, 195, 288,
289

N

316. nafak..... 180, 264
317. nagay 140, 288
318. namaz 145, 147, 148,
150, 227, 235, 289
319. namazlık..... 150, 227
320. nargile ... 180, 195, 232,
264, 270, 289
321. nazire..... 76, 179, 264
322. nene 129, 196
323. nişandġi.. 129, 196, 284
324. Nuh..... 151, 227, 305
325. nureddin 129, 196

O

326. oçkur 76, 158, 238,
278, 289
327. oda-başı 130, 196
328. odalık..... 130, 196, 288
329. oğzak 75, 140, 211,
284, 289
330. Oguz..... 129, 196, 282,
304
331. okka..... 76, 180, 264
332. onbaşa 141, 211, 278
333. opança 158, 238, 279
334. Or kapu..... 167, 248
335. orda ... 70, 75, 141, 211,
212, 289
336. osavul 74, 141, 212,
279, 288, 289
337. otaman 74, 77, 141, 212
338. otara..... 180, 264, 289

Ö

339. Özü Kale 166, 248, 304

P

340. padişah 76, 130, 197,
277
341. palanka ... 141, 213, 288
342. palaş 141, 213, 288
343. papaha 158, 159, 238
344. papuçi..... 159, 238
345. perdedar... 77, 130, 197,
288
346. peştimal 159, 238
347. plov . 76, 156, 234, 279,
289

R

348. rakiya..... 76, 156, 234
349. Ramazan 151, 227, 239,
256, 305
350. raya..... 130, 197
351. reyis-efendi..... 130, 197
352. Rumeli... 167, 243, 248,
253, 304

S

353. saba 78, 180, 264
354. sadrazam 103, 131, 198
355. sagan 75, 180, 264
356. sagaydak. 141, 213, 288
357. sagdıç 76, 131, 198, 282
358. şahzade..... 75, 134, 203
359. şakal 187, 274, 290
360. şakpar 78, 144, 217
361. Saksagan 167, 248, 304
362. salep 156, 234
363. sandal 141, 213, 288
364. sandġzak.... 75, 142, 198,
214, 280, 284, 288
365. sandġzak-bey.... 131, 198
366. şangarak 184, 270
367. sapyan 159, 239
368. sardar..... 142, 214

369. şariat 153, 230, 290
370. şarovarı.... 74, 160, 241,
281, 290
371. şatro 184, 270, 281, 290
372. saukele..... 78, 159, 239
373. saygak 186, 274, 289
374. şaytan 153, 229, 288
375. saz .. 76, 180, 230, 241,
264, 265
376. sedġil..... 180, 265, 284
377. sekban 75, 142, 214,
288
378. selámlık 76, 181, 265
379. serasker 142, 215
380. şerbet 76, 157, 233,
234, 236, 290
381. serpanok 159, 239
382. şeyh 153, 223, 230, 240
383. şeyh-ul-İslam.. 153, 230
384. seyid 151, 227
385. seymen 142, 214
386. siláhtar.... 142, 215, 279
387. şingrau..... 184, 270
388. sıpahi 142, 215, 277,
289
389. sipehsalar..... 143, 215
390. Sıvaş 76, 167, 244, 248,
262, 304
391. Şiyit 153, 231, 270
392. softa..... 131, 198
393. şolpı..... 78, 184, 270
394. soyil..... 78, 143, 215
395. sufiy..... 151, 228
396. sultan 76, 131, 198, 289
397. Sunna..... 151, 227, 305
398. sünnet 152, 199, 228
399. sura..... 151, 228
400. surma..... 181, 265, 281,
289

T

401. tabib..... 131, 199
 402. tabut..... 181, 265
 403. tafta 181, 266
 404. tagan 181, 265, 288
 405. tahallus 181, 199
 406. takiye..... 152, 228
 407. tamga..... 181, 266, 283
 408. tanagöz 156, 235
 409. tarhan.. 71, 77, 131, 199
 410. tarpan 78, 187, 274, 289
 411. Taşlık..... 167, 249, 304
 412. Tatı 132, 199
 413. Tekfurdag 167, 304
 414. tellál 132, 199, 279, 288
 415. terdžuman..... 132, 199,
 284, 288
 416. terezı..... 75, 181, 266
 417. timar-hane 182, 266
 418. timariot 132, 199
 419. tokal..... 78, 132, 200
 420. tomaga 78, 182, 266
 421. Tomakivka 76, 168,
 249, 278, 304
 422. Top kapı 182, 267
 423. torba .. 70, 75, 141, 158,
 182, 241, 267, 289
 424. tovmacı..... 71, 76, 132,
 200, 283, 290

425. toy 182, 266
 426. tübeteyka 159, 239
 427. tug 143, 216, 282, 288
 428. tuğra 76, 182, 267, 282
 429. tugyır 182, 267
 430. Tülengutı 132, 304
 431. tulpar 187, 274
 432. tumak..... 159, 239
 433. tümen 75, 143, 216, 289
 434. tunduk 182, 267
 435. türbedar 77, 133, 200
 436. Turla 168, 249, 304
 437. tuşkançık .. 76, 187, 274
 438. tütün 180, 183, 264,
 267, 268, 289

U

439. ulem..... 152, 228
 440. ulus... 75, 143, 216, 289
 441. uşak 76, 133, 200
 442. usta-başı 133, 200
 443. uşur..... 76, 183, 268

V

444. vakuf 171, 253
 445. valide 75, 124, 190,
 263, 288
 446. vilayet..... 172, 253
 447. vizır ... 75, 76, 124, 190,
 275, 277

Y

448. yakşı 185, 271
 449. Yamakı 144, 217
 450. yanıçarı..... 145, 217
 451. yanıçarka ... 75, 77, 145,
 206, 218
 452. yar 145, 170, 185, 271,
 290
 453. yarlık 76, 145, 218, 290
 454. yasak 172, 185, 195,
 224, 272, 288, 290
 455. yasır. 75, 145, 218, 219,
 290
 456. yaşmak 76, 161, 241,
 289, 290
 457. yatagan 75, 77, 145,
 219, 282, 288, 290
 458. yayla 185, 271
 459. Yedıkule . 164, 246, 304
 460. Yenikale . 164, 246, 305
 461. yük 76, 185, 270
 462. yurta 185, 270, 290
 463. yürük 134, 203
 464. yüzbaşı 75, 144, 276

Z

465. Zám-zám 148, 222
 466. zekát 148, 222, 279
 467. zindan..... 138, 208
 468. ziyamet... 125, 191, 275

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Marina SYDORENKO
Doğum Yeri ve Tarihi	Ukrayna 30.04.1994
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Kıyiv Millî Taras Şevçenko Üniversitesi Türkoloji Bölümünden mezun oldu.
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Lehçeleri Türk Dili-Bilim Dalında yaptı
Bildiği Yabancı Diller	Türkçe, İngilizce, Rusça
İletişim	
E-Posta Adresi	muffet16@ukr.net
Tarih	11.05.2018